

พุทธสันติวิธีเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ
โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
BUDDHIST PEACEFUL MEANS FOR REACH REGISTERED NURSES
OF WIHANDAENG HOSPITAL IN SARABURI PROVINCE
TO REACH HAPPINESS

นางวรศดา พุกแก้ว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

พุทธสันติวิธีเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ
โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

นางวริศดา พุกแก้ว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Buddhist Peaceful Means for Reach Registered Nurses
of Wihandaeng Hospital in Saraburi Province
to Reach Happiness

Mrs.Varisada Phugkaew

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Art
(Peace Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2015

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์
เรื่อง “พุทธสันติวิธีเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลวชิรเมธี จังหวัดสระบุรี”
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระเมธาวิเชียร, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(ดร.นพ.บรรพต ตันธีรวงศ์)

กรรมการ

(ดร.ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์)

กรรมการ

(พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร.)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร.ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์

ประธานกรรมการ

พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร.

กรรมการ

(นางวรศดา พุกแก้ว)

ชื่อผู้วิจัย

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : พุทธสันติวิธีเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาล
วิหารแดง จังหวัดสระบุรี
- ผู้วิจัย** : นางวิศดา พุกแก้ว
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สันติศึกษา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ดร.ชนทอง วัฒนะประดิษฐ์, บธ.บ., ศศ.ม., พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
 - : พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ (ตุนิน), ดร., ศน.บ., พธ.ม., พธ.ด. (ปรัชญา)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ นี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสัมมาทิฐิในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพยาบาล และสภาพปัญหาการขาดความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี (๓) เพื่อประยุกต์ใช้สัมมาทิฐิในฐานะหลักพุทธสันติวิธีเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี การดำเนินการวิจัยโดยใช้รูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ แบบภาคสนาม (Qualitative) โดยมีเครื่องมือวิจัย ได้แก่ การลงภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลวิหารแดง

ผลการศึกษาพบว่า

๑) สัมมาทิฐิในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นตัวปัญญา เป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตเปรียบเสมือน เข็มทิศในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้เป็นไปด้วยความถูกต้องซึ่งจะส่งผลในการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ดีงาม ทั้งทาง น้ำเสียง แววตา ประกอบด้วยเมตตาและความจริงใจ นับเป็นเส้นทางนำไปสู่ความสุขของมนุษย์ สัมมาทิฐิจะเกิดขึ้นได้ต้องประกอบด้วยการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ และการมีกัลยาณมิตรที่ดี สัมมาทิฐิจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงานของพยาบาลในการช่วยเหลือผู้ป่วยให้พ้นทุกข์ และจะนำมาซึ่งความสุขในชีวิตทั้งของตนเองและผู้อื่น

๒) แนวคิดเรื่องการพยาบาล และการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ พบว่า อาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่ต้องเสียสละ และมีกรอบในการทำงานให้บริการที่ชัดเจน คือมุ่งเน้นการให้การพยาบาลดูแลรักษาผู้ป่วยด้วยความเอาใจใส่ ให้เกียรติ เคารพ และปฏิบัติด้วยความเท่าเทียมกัน เมื่อทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาการขาดความสุขของพยาบาลโรงพยาบาลวิหารแดง พบว่า โรงพยาบาลฯ ขาดแคลนพยาบาล จึงทำให้มีพยาบาลจำนวนน้อยกว่าภาระงาน พยาบาลแต่ละคนจึงมีภาระงานหนักขณะที่ได้รับค่าตอบแทนน้อย มีความเหลื่อมล้ำทางวิชาชีพ เมื่อเทียบกับวิชาชีพอื่น บางครั้งจึงทำให้มีความขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงาน หัวหน้างาน ขาดความเอาใจใส่และขาดกำลังใจจากหัวหน้างานและผู้บริหาร อีกทั้งมีความคาดหวังของผู้ป่วยและญาติมากขึ้นทุกวัน และมีกระแสเรียกร้อง คาดหวังของสังคมผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ทำให้มีการฟ้องร้องกันมากขึ้น เป็นเหตุให้พยาบาลต้องทำงานด้วยความระมัดระวัง เคร่งเครียดมากขึ้น ไม่เป็นไปตามธรรมชาติ จนเป็นสาเหตุทำให้ขาดความสุขในการทำงานและกระทบถึงการดำเนินชีวิตประจำวัน

๓) ในการประยุกต์แนวคิดหลักสัมมาทิฐิเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ ผู้วิจัยได้เสนอแนวทาง “บันไดก้าวสู่ความสุขของพยาบาลวิชาชีพ (R-A-E-S)” ประกอบด้วย ความเห็นชอบ (Right View) การปรับทัศนคติ (Attitude Adjustment) การเสริมพลัง (Empowerment) และการแบ่งปัน (Sharing) เมื่อเดินตามแนวทางนี้จะทำให้พบกับ การเข้าถึงความสุขภายใน (Inner Happiness) ซึ่งเมื่อมีความสุขภายในแล้ว ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น พยาบาลก็จะสามารถปรับใจให้ ยอมรับสภาพปัญหาต่างๆ ได้โดยปราศจากความทุกข์ มีแต่ความเห็นชอบ เกิดความเข้าใจสิ่งต่างๆ ตามสภาวะของธรรมชาติ และพยาบาลผู้ที่จะมีความสุขได้ ควรเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะพิเศษเฉพาะ เมื่อเข้าถึงความสุขจากภายในที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ส่งผลสู่ภายนอกและมีความสำเร็จในการทำงานอย่างมีความสุข ดังรูปแบบที่ผู้วิจัยนำเสนอคือ “VARISADA Model”

Thesis Title : Buddhist Peaceful Means for Registered Nurses of Wihandaeng Hospital in Saraburi Province to Reach Happiness
Researcher : Mrs.Varisada Phugkaew
Degree : Master of Arts (Peace Studies)
Thesis Supervisory Committee
: Dr. Khantong Wattanapradith, B.A.,
M.A.(Industrial and Organizational Psychology),
Ph.D.(Buddhist Studies)
: Dr. Phramaha Duangden Thitayarno (Tunin), Pali IV, B.A.,
M.A.(Phil), Ph.D.(Phil)
Date of Graduation : 20/ Febuary /2016

Abstract

This thesis is of 3 objectives, i.e. 1) to study the idea of the Right view in Buddhist scripture; 2) to study the ideas related to the nursing and the unhappiness in working of the registered nurses at “Wihandaeng Hospital in Saraburi province; and 3) to apply the right view as a Buddhist peaceful means in reaching happiness of the registered nurses at “Wihandaeng Hospital in Saraburi province. Using Qualitation Research.The tools of the research are the fieldtrip using in-depth interviews and participating observation in the registered nurses’ working in the hospital in question.

From the research, it is found the followings:

1) The Right view or ‘Sammādiṭṭhi’ in Buddhist Scripture is the wisdom as the start of a life compared to a compass for humans to lead their right lives which will affect their right behaviors and manners consisting of loving kindness and sincere, the way to humans’ happiness. ‘Sammādiṭṭhi’ can occur on conditions of thinking according to ‘Yonisomanasikāra’ or proper consideration and having good friends. Hence, ‘Sammādiṭṭhi’ is the start of the nurses’ working in helping patients to be out of sorrows leading to both the nurses themselves and others.

2) Regarding the conceptual ideas related to the nursing and the working of the registered nurses, it is found that the nurse occupation is sacrificing, and having a clear framework of providing services which is the aim to take care of the patients with care, giving honor and respect, and equally treat to everyone. Form the analysis of the lack of happiness among the nurses at Wihandaeng Hospital, it is found there was the hospital is in a shortage of nurses that the work overloaded due to shortage of nurse while the wage is too low. There are some discrimination of differences comparing to other professions, sometimes causing conflicts with colleagues, supervisors, the lack of motivation from supervisors and the administrative team, along with expectation from the patients and their relatives; Including demands and social expectation through the internet those become the factors of more accusations. These make the nurses to work more carefully and seriously, unnaturally causing the lack of happiness in working, and affecting daily-life living.

3) In applying the conceptual idea of 'Sammādiṭṭhi' in reaching happiness for the registered nurses, the researcher suggests the way as 'the Steps to Reach Happiness for Registered Nurses (R-A-E-S)' consisting of the Right View, Attitude Adjustment, Empowerment, and Sharing. Following this way, followers will reach the internal happiness which no matter what happens, the nurses will be able to adjust their minds to accept problems without sorrow, by the way of having the Right view, understand things in accordance with the nature. And the nurses who are to be able to have the Right view should have special characteristics according to the researcher's 'VARISADA Model', to reach internal happiness with effectiveness and sustainability leading to the external towards working successfully and happily.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี อันเนื่องมาจากความเมตตาและความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลอย่างดียิ่งจากคณาจารย์ เจ้าหน้าที่และกัลยาณมิตรทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ ชี้นำและตลอดจนทั้งช่วยเหลือสนับสนุน ให้กำลังใจเสมอมา ให้ผู้วิจัยพากเพียรจนได้ก้าวสู่ความสำเร็จในครั้งนี้ จึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระเมธาวิจารย์รศ, ผศ. ดร. ที่ได้ให้ความเมตตามาเป็นประธานในการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการและผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ที่ท่านได้เมตตาเป็นผู้ให้กำเนิดนักวิชาการสันติภาพ เป็นผู้ให้พลังผลักดัน ถ่ายทอดปณิธาน และความมุ่งมั่นในการสร้างสังคมสันติสุข

ขอกราบขอบพระคุณ ดร.ชนทอง วัฒนประดิษฐ์ ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์, พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร. กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์, ดร.พูนสุข มาศรีรังสรรค์ ที่ได้ให้คำปรึกษาด้านภาษาอังกฤษ, พระมหาดนัย อุบตฺตโน (ศรีจันทร์) ผู้ช่วยดูแลในการจัดรูปแบบ ตลอดจนขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ทุกรูป/ท่าน ที่ไม่ได้เอ่ยนาม ที่กรุณาให้คำปรึกษา ชี้นำแนวทาง หลักการ รูปแบบ และเนื้อหาต่างๆ อันเป็นประโยชน์สำคัญในการศึกษาวิจัย ทุกท่านได้ให้การช่วยเหลือ ทุ่มเทด้วยความเสียสละเวลา แรงกาย แรงใจ อย่างเต็มความรู้ ความสามารถ ตลอดจนนักวิชาการเจ้าของผลงานซึ่งผู้วิจัยนำมาอ้างอิง โดยท่านได้ทุ่มเททำงานด้านวิชาการ ก่อให้เกิดแหล่งข้อมูลสำหรับค้นคว้ามากมาย จนวิทยานิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณของทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ คณะผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน จำนวน ๔ รูป ได้แก่ พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร.คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, พระมหาเมธา จันทสาโร, ดร. ผู้อำนวยการส่วนธรรมนิเทศ มจร., พระปราโมทย์ วาทโกวิโท หัวหน้าพระวิทยากร Dhamma OD Happy Life, นายธนกร ศรีณภิญโญ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ที่กรุณาอนุเคราะห์ให้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยครั้งนี้ และพยาบาลวิชาชีพของกลุ่มการพยาบาล จำนวน ๑๐ ท่าน ที่ได้เอื้อเฟื้อให้ความช่วยเหลือด้านข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตสันติศึกษา รุ่น ๒ ทุกท่าน ที่เอื้อเฟื้อแบ่งปันข้อมูล แนะนำแนวทางการจัดทำรายงาน คอยถามไถ่ ให้คำแนะนำด้วยความรัก ความห่วงใย ความปรารถนาดีอย่างกัลยาณมิตรต่อกัน ในส่วนการเรียนการศึกษาตลอดปีการศึกษา เป็นกำลังใจให้กันและกันตลอดมา เพื่อให้บัณฑิตทุกคนก้าวสู่ความสำเร็จเป็นนักวิชาการสันติภาพ รุ่น ๒ ไปพร้อมกัน ด้วยมิตรภาพที่งดงาม อันน่าประทับใจ

ขอขอบคุณ ครอบครัวโดยเฉพาะสามี และบุตรสาวทั้งสอง ที่มอบความรัก ความห่วงใย ส่งเสริม และสนับสนุนช่วยเหลือ ตลอดจนดูแลให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา เพื่อให้ผู้วิจัยได้เรียนหลักสูตร สาขาสันติศึกษาได้สำเร็จตามที่ตั้งใจ

ขอผลานิสงส์แห่งความดีงามอันเกิดจากการศึกษา ค้นคว้างานวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอมอบ เป็นเกียรติ เพื่อตอบแทนหรือบูชาแด่บรรพชน คุณมารดา บิดา ครู อาจารย์ นักวิชาการผู้เป็นเจ้าของ ผลงาน ตลอดจนมีอุปการคุณทุกท่าน ส่วนข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดใดๆ ผู้วิจัยขอน้อมรับคำติชม และขออภัยมา ณ โอกาสนี้ ขออำนาจพรให้คุณพระศรีรัตนตรัยจงดลบันดาลให้ชีวิตทุกท่านจงประสบ แต่ความสุข และความเจริญทั้งทางโลก และทางธรรมยิ่งขึ้นไป

นางวิศดา พุกแก้ว
๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ช
สารบัญแผนภูมิ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ	๗
บทที่ ๒ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ แนวคิด หลักสัมมาทิฐิในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๘
๒.๑.๑ ความหมายและความสำคัญของสัมมาทิฐิ	๘
๒.๑.๒ ประเภทของสัมมาทิฐิ	๑๑
๒.๑.๓ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ	๑๔
๒.๑.๔ สัมมาทิฐิและหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง	๓๐
๒.๒ แนวคิดความสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๓๔
๒.๒.๑ ความหมายของความสุขในพระพุทธศาสนา	๓๔
๒.๒.๒ ประเภทของความสุขในพระพุทธศาสนา	๓๕
๒.๒.๓ ระดับของความสุข	๓๗
๒.๒.๔ บ่อเกิดแห่งความสุขในแต่ละระดับ	๓๗
๒.๓ แนวคิดเรื่องการพยาบาล	๔๐
๒.๓.๑ ความหมายและความสำคัญเกี่ยวกับพยาบาลวิชาชีพ	๔๐

๒.๓.๒ ลักษณะงานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ	๔๑
๒.๔ แนวคิดเรื่องความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ	๔๕
๒.๔.๑ ความหมายและความสำคัญของความสุขในการทำงาน	๔๕
๒.๔.๒ องค์ประกอบของความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ	๔๖
๒.๔.๓ ความสุขในการทำงานของทฤษฎีสองปัจจัย	๔๘
๒.๔.๔ แนวคิดความสุขจากสัมพันธภาพในการทำงาน	๔๙
๒.๔.๕ แนวคิดความสุขจากความสำเร็จในงาน	๕๐
๒.๔.๖ แนวคิดความสุขจากการตระหนักในคุณค่าของชีวิต	๕๑
๒.๔.๗ แนวคิดความสุขจากการได้รับการยอมรับทางสังคม	๕๒
๒.๕ บริบท สภาพปัญหาการขาดความสุขของพยาบาลวิชาชีพ ในโรงพยาบาล วิหารแดง จังหวัดสระบุรี	๕๓
๒.๕.๑ โครงสร้างโรงพยาบาลวิหารแดง	๕๓
๒.๕.๒ ปัญหาเกี่ยวกับการขาดความสุขของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาล วิหารแดง จังหวัดสระบุรี	๕๙
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๐

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย ๖๕

๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๕
๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants)	๖๕
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๖
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๗
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๖๙

บทที่ ๔ ผลการวิจัย ๗๐

๔.๑ ความหมายของสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๗๐
๔.๑.๑ ความหมายและความสำคัญของสัมมาทิฐิ	๗๐
๔.๑.๒ เกณฑ์ชี้วัดการมีสัมมาทิฐิในการดำเนินชีวิตให้มีความสุข	๗๔
๔.๒ บริบท สภาพปัญหาการขาดความสุขของพยาบาลวิชาชีพ	๗๕
๔.๒.๑ ความรู้สึกและมุมมองต่อวิชาชีพ	๗๕
๔.๒.๒ สิ่งที่ปรารถนาและความคาดหวังของพยาบาลวิชาชีพ	๗๙
๔.๒.๓ เสียงสะท้อนถึงปัญหาและสาเหตุของการขาดความสุข	๘๑
๔.๓ แนวทางการประยุกต์ใช้สัมมาทิฐิเพื่อการเข้าถึงความสุขของ พยาบาลวิชาชีพ (Inner Peace)	๘๖
๔.๓.๑ การปรับความคิดด้วยหลักโยนิโสมนสิการ	๙๐
๔.๓.๒ การเพิ่มความสุขด้วยกัลยาณมิตร	๙๒

๔.๓.๓ บันทึกการสู่ความสุขของพยาบาลวิชาชีพ (R-A-E-S)	๙๓
๔.๔ สรุป	๑๐๑
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๑๐๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๐๓
๕.๒ การอภิปรายผลการวิจัย	๑๐๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๑๐
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้	๑๑๐
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย	๑๑๑
บรรณานุกรม	๑๐๘
ภาคผนวก	๑๑๓
ภาคผนวก ก หนังสือขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๑๑๔
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๑๘
ภาคผนวก ค หนังสือขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลโครงการวิจัย	๑๒๓
ภาคผนวก ง หนังสือขออนุญาตให้นิติสัมพันธ์เก็บข้อมูล	๑๒๕
ภาคผนวก จ ภาพถ่ายผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์	๑๔๐
ภาคผนวก ฉ ภาพบรรยากาศและกิจกรรมการพยาบาลของโรงพยาบาลวิหารแดง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี	๑๔๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๕๑

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ	หน้า
แผนภูมิที่ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	๗
แผนภูมิที่ ๒.๑ แสดงแผนภูมิความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการศึกษาในตัวกระบวนการ ศึกษา	๒๙
แผนภูมิที่ ๒.๒ โครงสร้างโรงพยาบาลวิหารแดง	๕๔
แผนภูมิที่ ๒.๓ โครงสร้างการบริหารกลุ่มการพยาบาล	๕๕
แผนภูมิที่ ๒.๔ โครงสร้างการพยาบาลกลุ่มการพยาบาลแนวราบ	๕๖
แผนภูมิที่ ๔.๑ VARISADA Model	๑๐๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำอธิบายคำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ใช้การอ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยระบุชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๗. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๒๗๖ หน้า ๙๗.

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) = วินยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ข.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันการทำงานขององค์กรต่างๆ ยอมรับว่าบุคลากรมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาองค์กรและทำให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย และหลายองค์กรเน้นการทำงานอย่างมีความสุข เพราะเมื่อบุคลากรมีความสุขในการทำงานก็จะทำให้ทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ จึงมีนโยบายที่เน้นการพัฒนาคน เพื่อลดความขัดแย้ง และมุ่งสู่การสร้าง “ความสุข” ให้เกิดขึ้น^๑ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสุขในการทำงาน ซึ่งหน่วยงานมีหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมทำให้เกิดความสุขในการทำงาน เพราะเป็นเหตุให้สมาชิกในองค์กร มีความรัก ความผูกพันในงานและนำไปสู่ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานได้

แนวคิดการเสริมสร้างความสุขในการทำงานจึงมีความสำคัญกับทุกอาชีพทุกองค์กร สำหรับอาชีพพยาบาล มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ที่มีความใกล้ชิดผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยและแพทย์ผู้ให้การรักษา เป็นงานที่ต้องประสานงานกับหลายฝ่าย ต้องรับรู้ เข้าใจ ความทุกข์และปัญหาของทุกฝ่ายด้วยใจที่มีเมตตากรุณาและสร้างกำลังใจให้กับผู้ป่วย ภายใต้พื้นฐานที่อยากเห็นผู้อื่นพ้นทุกข์และตนเองมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือบุคคลเหล่านั้น

คำถามมีว่า พยาบาลวิชาชีพซึ่งเป็นผู้ให้บริการและให้ความสุขแก่ผู้อื่นนั้น ต้องมีความสุขและความภาคภูมิใจในวิชาชีพเป็นพื้นฐานหรือไม่ นิภา คิดประเสริฐ กล่าวว่า พยาบาลที่มีความตระหนักในคุณค่าของวิชาชีพสูง และยอมรับในความเป็นวิชาชีพของตน สามารถปฏิบัติกิจกรรมที่จะนำไปสู่การยกระดับวิชาชีพการพยาบาลไปสู่ความเป็นวิชาชีพที่สมบูรณ์ ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุขในการทำงาน^๒ แต่ในปัจจุบันกลับพบว่าในวงการวิชาชีพพยาบาล พยาบาลวิชาชีพขาดความสุขในการทำงาน อันมีหลายเหตุปัจจัยมาเกี่ยวข้อง เช่น การปฏิรูประบบสาธารณสุขไทย ทำให้ภาระงานเพิ่มขึ้น ในขณะที่บุคลากรในองค์กรมีจำนวนน้อย สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม ขาดอิสระในการทำงาน และความคาดหวังของผู้ป่วยและญาติที่มากขึ้น สอดคล้องกับ จุฑาวดี กลิ่นเฟื่อง พบว่า สาเหตุที่พยาบาลขาดความสุข ได้แก่ (๑) การทำงานภายใต้ความกดดันของผู้ป่วยและญาติ ผู้ร่วมงาน ผู้บริหาร (๒) จากกระแสการเรียกร้องด้านสิทธิเสรีภาพ ด้านกฎหมาย (๓) ระบบบริหารจัดการของผู้บริหารที่ขาดทักษะและประสบการณ์ ทำให้เกิดผลกระทบคือ (๑) พยาบาลขาด

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐”, ๒๕๕๐, หน้า ๑๐

^๒ นิภา คิดประเสริฐ, “การเปรียบเทียบค่านิยมทางบริการ และทางราชการของนักศึกษาพยาบาล และพยาบาลที่มีระยะเวลาของประสบการณ์การปฏิบัติงานในคลินิกแตกต่างกัน”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), บทคัดย่อ.

ความกระตือรือร้น (๒) ขาดความเอาใจใส่ในงาน (๓) ทำให้งานไม่มีประสิทธิภาพ^๓ นอกจากนี้ จงจินต์ เลิศวิบูลย์มงคล กล่าวว่า ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานที่ทำให้พยาบาลขาดความสุข ได้แก่ (๑) สภาพแวดล้อมไม่อำนวย (๒) อุปกรณ์เครื่องมือไม่เพียงพอ (๓) ขาดอำนาจในการตัดสินใจ (๔) ขาดอิสระในการทำงาน (๕) ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านความก้าวหน้าในอาชีพ (๖) ภาระงานมาก (๗) การปฏิรูประบบสุขภาพและ (๘) การรับรองคุณภาพการพยาบาล (HA)^๔ ทำให้เกิดผลกระทบต่อการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ คือ (๑) เครียด (๒) คับข้องใจ (๓) เบื่อหน่ายงาน (๔) ความพึงพอใจในงานลดลง และจากการศึกษาของ จงจินต์ เลิศวิบูลย์มงคล พบว่า การมีความพึงพอใจในงานลดลง ส่งผลให้ความสุขในการทำงานก็ลดลงด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของ กฤษดา แสงวงศ์ พบว่า เมื่อพยาบาลมีความพึงพอใจในการทำงานลดต่ำลง จะมีการแสดงออกของพฤติกรรมที่ไม่กระตือรือร้น หงุดหงิด ไม่รับผิดชอบ ไม่อยากทำงาน และประสิทธิภาพในการทำงานลดลง ส่งผลให้ความสุขในการทำงานลดลง หรือไม่มีความสุขในการทำงาน^๕

กล่าวได้ว่า ปัญหาการขาดความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพนั้น เกิดจากสาเหตุสำคัญ ๒ ประการ คือ (๑) สาเหตุจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นตัวบุคคล และสภาพการทำงานรวมทั้งกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่กำหนดไว้ ปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งที่นอกเหนือการควบคุมเพราะต้องเกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วน (๒) สาเหตุจากปัจจัยภายใน ได้แก่ ความไม่พึงพอใจในงาน และขาดอุดมการณ์ ความภาคภูมิใจในวิชาชีพของตน ปัจจัยนี้เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติ ความเข้าใจและการรับรู้ต่อมุมมองชีวิตในทางที่ดีงาม สามารถแก้ไขและสร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้ทันทีด้วยการปรับเปลี่ยนมุมมองชีวิตของตนเอง

รัชนี้ หาญสมสกุล กล่าวว่า ความสุขในการทำงานเป็นความสุขที่เกิดจากภายในจิตใจของบุคคลหรือประสบการณ์ของบุคคลมีการตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการทำงานด้วยการรับรู้ในงาน กระตือรือร้น มีวินัยในการทำงาน รู้สึกตนเองมีคุณค่า เกิดความภาคภูมิใจในการทำงาน^๖ ดังนั้น ปัญหาเรื่องความสุขของพยาบาลวิชาชีพจึงเป็นเรื่องที่ต้องหาแนวทางแก้ไข เพราะหากพยาบาลขาดความสุขจะส่งผลต่อการทำงานและกระทบผลเป็นวงกว้างต่อผู้มาใช้บริการ

แนวทางในการเสริมสร้างความสุขของพยาบาลวิชาชีพนั้น สามารถทำได้และส่งผลตรงที่สุดคือการมองเห็นความเป็นจริงของชีวิตตามหลักอริยสัจ ๔ คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค เนื่องจากสาเหตุที่ทำให้พยาบาลขาดความสุขในการปฏิบัติงานจากการปัจจัยภายนอก ซึ่งพยาบาลไม่

^๓ จุฑาหวดี กลิ่นเฟื่อง, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ลักษณะงาน และบรรยากาศองค์การกับชีวิตการทำงานของพยาบาลประจำการโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงกลาโหม”, **วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

^๔ จงจินต์ เลิศวิบูลย์มงคล, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจในงานแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์กับความสุขในการทำงานของพยาบาลประจำการโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยของรัฐ”, **วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^๕ กฤษดา แสงวงศ์, **แนวทางการจัดอัตรากำลังทางการพยาบาล**, (กรุงเทพมหานคร: กองการพยาบาล สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๕).๑๒๐

^๖ รัชนี้ หาญสมสกุล, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการทำงาน ลักษณะงานกับความสุขในการทำงานของบุคลากรประจำสถานพยาบาล สังกัดกรมราชทัณฑ์”, **วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ

สามารถแก้ไขได้ด้วยตัวเอง แต่เพื่อให้พยาบาลเองมีความสุขในการปฏิบัติงานจึงจำเป็นต้องสร้างความสุขจากภายในตนเอง ด้วยการปรับเปลี่ยนมุมมองจากด้านในให้เป็นผู้ที่สามารถมีความสุขได้ด้วยการมองเห็นโลกตามความเป็นจริง เข้าถึงความจริงของชีวิต ซึ่งหนทางก้าวแรกของก้าวเข้าสู่ความสุขสงบนี้ ตามหลักพระพุทธศาสนาเรียกว่า “สัมมาทิฐิ” คือ ความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริงว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ชาตินี้ชาติหน้ามี เป็นต้น ในชีวิตประจำวันต้องอาศัย โลภะสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นระดับของการปฏิบัติที่เกิดจากแรงจูงใจ เพื่อสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้น เป็นการสร้างคุณงามความดี นำมาซึ่งความสุขในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน^๗ สอดคล้องกับ เกษม ตันติผลาชีวะ กล่าวว่า ความสุขในการทำงานอยู่ที่ใจ หากรักและพอใจ ไม่ว่างานมีลักษณะอย่างไร ก็พอใจ มีความสุขกับงานที่ทำ พึงพอใจในหน้าที่ และเป็นสุขที่ได้ทำงาน^๘ นอกจากนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวว่า การทำใจหรือฝึกใจให้ เป็นสุขในการทำงานนั้นส่งผลให้ (๑) งาน บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ (๒) เกิดความพึงพอใจ (๓) ชีวิตมีคุณค่า (๔) เกิดทัศนคติที่ดีต่องาน(๕) งานมีประสิทธิภาพ (๖) มีความคิดสร้างสรรค์ (๗) มีสติขณะทำงาน^๙ ซึ่งนับว่าเป็นแนวทางแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ และส่งผลได้อย่างเป็นรูปธรรม เห็นได้ว่า โลภะสัมมาทิฐินั้น นอกจากมีผลโดยตรงต่อการสร้างความเห็นถูกในระดับบุคคลแล้วยังส่งผลต่อการสร้างความเห็นถูกในระดับสังคม และทำให้สังคมร่มเย็นเป็นสุขอีกด้วย^{๑๐}

ดังนั้น การเสริมสร้างความสุขให้กับพยาบาลวิชาชีพ จำเป็นต้องอาศัยหลักสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาให้เกิดปัญญาในความเห็นถูก สามารถรับมือกับปัญหาและอุปสรรคได้ด้วยสติและปัญญานำมาซึ่งความสุขในการทำงานที่แท้จริง ดังคำกล่าวของท่านพุทธทาสภิกขุที่ว่า “ให้มีสุข เป็นสุขเมื่อทำงาน” และท่านว.วชิรเมธี^{๑๑} กล่าวว่า “คนสำราญ งานสำเร็จ” และท่านปัญญานันทภิกขุ กล่าวว่า “งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข”^{๑๒}

โรงพยาบาลวิหารแดง อำเภวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๖ เป็นโรงพยาบาลระดับตติยภูมิ เปิดให้บริการผู้ป่วยครอบคลุมทั้งด้านส่งเสริมสุขภาพ ด้านป้องกันโรค ด้านการรักษาโรค และการฟื้นฟูสภาพ ในแบบองค์รวม ในมิติของร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ พยาบาลเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพ แต่พยาบาล

^๗ สาริกา พิมพ์า, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกระบวนการเกิดสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^๘ เกษม ตันติผลาชีวะ, การบริหารชีวิตและสุขภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สนุกอ่าน, ๒๕๕๕), หน้า ๕๖

^๙ พุทธทาสภิกขุ, “คู่มือมนุษย์”, ชุดทางสุนิพพานเส้นทางสู่ความสำเร็จที่แท้จริงของนักบริหาร อภินันทนาการจากหนังสือพิมพ์คู่แข่งรายสัปดาห์ฉบับที่ ๑๓๔, (๒-๘ สิงหาคม ๒๕๓๖), หน้า ๒๙-๓๐.

^{๑๐} ปถมพร ตะละภัก, “การศึกษาวิเคราะห์สัมมาทิฐิในการสร้างสันติสุขในสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

^{๑๑} พระมหาวิฑูชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), “คนสำราญ งานสำเร็จ”, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๕๐), หน้า๓๖

^{๑๒} ผู้จัดการออนไลน์, ๙๖ ปี “หลวงพ่อบุญานันทภิกขุ” งานคือชีวิต ชีวิตคืองาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9500000005278> [๑ ก.ค. ๒๕๕๘].

กลับไม่ได้มีความสุขในการทำงาน จากการสำรวจด้วยแบบวัดความสุขของพยาบาลวิชาชีพทุกๆ ปี พบว่า พยาบาลมีความสุขในการทำงานต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กระทรวงฯ กำหนด^{๑๓} จากการสังเกตการณ์ในฐานะผู้วิจัยปฏิบัติหน้าที่พยาบาลที่โรงพยาบาลแห่งนี้ พบว่า การที่พยาบาลไม่มีความสุขส่งผลสะท้อนให้มีพฤติกรรมที่แสดงออก คือ ขาดความเอาใจใส่ในงาน และเบื่อง่ายงาน ขาดความกระตือรือร้น มีความท้อแท้ ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่แม้ว่าจะมาจากเหตุปัจจัยภายนอก ไม่ว่าจะเป็นระบบของงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล นโยบายของหน่วยงานและภาครัฐ ที่ไม่สามารถควบคุมและแก้ไขได้ในเวลาอันสั้น ในฐานะผู้วิจัยเป็นพยาบาลที่โรงพยาบาลวิหารแดงมาเป็นเวลา ยี่สิบกว่าปี เห็นว่า การทำงานต่างๆ ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ต้องพบกับปัญหาและอุปสรรคเสมอ ดังนั้น หากต้องการให้ตัวเองมีความสุขในการทำงาน และ ทำให้สังคมมีสันติสุขนั้น การน้อมนำหลักสัมมาทิฐิ มาประยุกต์ใช้เป็นวิถีทางที่ทำให้เข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพโดยการปรับมุมมองต่อชีวิตและ การทำงานที่ช่วยทำให้ตนเองมีความสุขภายใน (Inner Peace) และทำให้การดำเนินชีวิตของ พยาบาลวิชาชีพมีความสุขในทุกสถานการณ์ ยังผลให้ความสุขนั้นส่งผ่านไปถึงผู้มารับการที่ โรงพยาบาลวิหารแดง บรรยากาศกับผู้ร่วมงาน มีความสุข ความรื่นรมย์ และเป็นโรงพยาบาลที่มี ความสุข

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสัมมาทิฐิในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพยาบาลและสภาพปัญหาความสุขในการทำงาน ของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๑.๒.๓ เพื่อประยุกต์ใช้สัมมาทิฐิหลักพุทธสันติวิธีเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาล วิชาชีพ

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ หลักสัมมาทิฐิในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีความสำคัญและลักษณะอย่างไร สามารถนำมาเป็นแนวทางทำให้เกิดความสุขในการทำงานได้หรือไม่ อย่างไร

๑.๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพยาบาลวิชาชีพมีลักษณะอย่างไร สภาพปัญหาและสาเหตุที่ทำให้ พยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลวิหารแดงขาดความสุขในการทำงาน

๑.๓.๓ การนำพุทธสันติวิธีด้วยหลักสัมมาทิฐิมาประยุกต์ใช้เพื่อการเข้าถึงความสุขของ พยาบาลวิชาชีพควรมีแนวทางอย่างไร

^{๑๓} สถิติข้อมูล: ความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง ปี ๒๕๕๕ = ๖๓% ปี ๒๕๕๖ = ๖๗% ปี ๒๕๕๗ = ๗๗% (เป้าหมาย > ๘๐%).

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบภาคสนาม โดยมีขอบเขตงานวิจัยดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยเรื่องนี้ มุ่งศึกษาการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพด้วยพุทธสันติวิธีตามหลักสัมมาทิฐิ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาหลักสัมมาทิฐิ และแนวคิดเกี่ยวกับความสุข ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎก (ฉบับมหาจุฬาลงกรณ) อรรถกถา และตำราทางพระพุทธศาสนา ศึกษาหลักแนวคิดเกี่ยวกับพยาบาลวิชาชีพ จากตำราวิชาการ งานวิจัยผลงานเอกสาร

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ในงานวิจัยนี้แบ่งเป็นกลุ่มพยาบาลวิชาชีพ ประจำโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำนวน ๑๐ คน และนักวิชาการศาสนา/ พระวิทยากรอบรมธรรมะในองค์กร จำนวน ๔ รูป รวมทั้งหมด ๑๔ รูป/คน ดังนี้

๑) กลุ่มพยาบาลวิชาชีพ

- (๑) นางนิภาพร ปานสวัสดิ์ ตำแหน่งหัวหน้าพยาบาลโรงพยาบาลวิหารแดง
- (๒) นางบัวศรี ทูสาธู ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ
- (๓) นางอรรพพร คงกิตติมานนท์ ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ
- (๔) นางณัฏฐ์ณรี เตชิตถ์ณัฐศรุต ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ
- (๕) นางประไพศรี พูลสมบัติ ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ
- (๖) นางอุบล คงสมบูรณ์ ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ
- (๗) นางเกษร เม้าราช ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ
- (๘) นางวกุล ด่านสวัสดิ์ ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ
- (๙) นางสาว พิชชาอร แพงสอน ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ
- (๑๐) นายชัยวัฒน์ แก้วสำอางค์ ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ

๒) นักวิชาการศาสนา/วิทยากรอบรมธรรมะภายในองค์กรจำนวน ๔ รูป ได้แก่

(๑) พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาสันติศึกษา มจร.

(๒) พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มจร.

(๓) พระมหาเมธา จันทสาโร, ดร. ผู้อำนวยการส่วนธรรมนิเทศ มจร.

(๔) พระปราโมทย์ วาทโกวิโท หัวหน้าพระวิทยากร Dhamma OD Happy Life

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการเก็บข้อมูลในการศึกษาคือกลุ่มพยาบาลวิชาชีพ ประจำโรงพยาบาลวิหารแดง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยแบ่งระยะเวลาในการศึกษาออกเป็น ๓ ระยะ ได้แก่

ระยะที่ ๑ เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารโดยใช้เวลาในการศึกษา ๒ เดือน ตั้งแต่เดือน ตุลาคม-พฤศจิกายน ๒๕๕๘

ระยะที่ ๒ เป็นการศึกษาลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้เวลาในการศึกษา ๒ เดือน ตั้งแต่ ธันวาคม ๒๕๕๘ -มกราคม ๒๕๕๙

ระยะที่ ๓ เป็นการศึกษาวิเคราะห์ผลและสรุปผลข้อมูลโดยใช้เวลา ๒ เดือน ตั้งแต่ มกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

รวมระยะเวลาในการศึกษาทั้งหมด ๕ เดือน

๑.๕ นิยามคำศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ สัมมาทิฐิ หมายถึง ความเห็นชอบ ความเห็นถูกต้อง มีการสร้างสรรค์และ เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น เป็นสัมมาทิฐิในระดับโลกียสัมมาทิฐิ

๑.๕.๒ พุทธสันติวิธี หมายถึง แนวทางในการสร้างสันติสุขโดยใช้หลักคำสอนใน พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือ สำหรับงานวิจัยนี้ มุ่งเน้นวิธีการเพื่อการเข้าถึงความสุขในการทำงาน ของพยาบาลวิชาชีพ โดยใช้กรอบของหลักสัมมาทิฐิ มาเป็นเครื่องมือทำให้พยาบาลวิชาชีพมี ความสุข ความพึงพอใจ และภาคภูมิใจในงานการพยาบาล

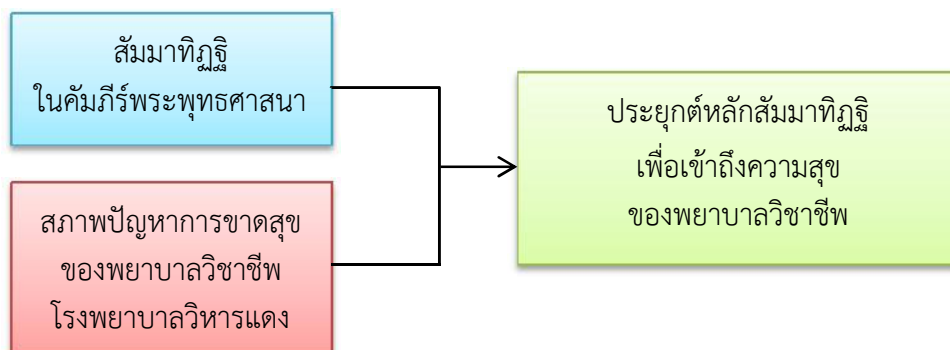
๑.๕.๓ ความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ หมายถึง การที่พยาบาลวิชาชีพ สามารถเข้าถึงความรู้สึกในการมีอารมณ์ที่ดี ความพึงพอใจ ความภาคภูมิใจในงานวิชาชีพและผลของ การทำงาน เป็นการตอบสนองของตนเอง มีความรู้สึกที่ดีต่องานที่ทำและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนำไปสู่การทำงานที่มีประสิทธิภาพและมีความสุขในการทำงาน

๑.๕.๔ พยาบาลวิชาชีพ หมายถึง ผู้ที่สำเร็จการศึกษาพยาบาลในระดับปริญญาตรีหรือ เทียบเท่า จากมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยพยาบาล ที่สภาการพยาบาลรับรอง มีใบประกอบวิชาชีพฯ ที่ ยังใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ถูกพักใช้หรือเพิกถอนหรือยังไม่หมดอายุ และปฏิบัติงานให้บริการด้าน สุขภาพตามวุฒิการศึกษาดังกล่าว ในที่นี้หมายถึงพยาบาลวิชาชีพซึ่งทำงานที่โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๑.๕.๕ การประยุกต์ใช้ หมายถึงการนำความรู้เชิงทฤษฎีหรือความรู้ที่มีอยู่แล้วมาปรับใช้ ให้เป็นประโยชน์ในการทำงานในโรงพยาบาล

๑.๕.๖ การประยุกต์ใช้หลักสัมมาทิฐิ หมายถึงการใช้ปัญญา พิจารณาถึงความ เห็นชอบ ความเห็นถูกต้อง มีความเข้าใจ มีความเชื่อและ มีทัศนคติที่เป็นบวกกับอาชีพพยาบาล มี ความพร้อมในการทำงาน และทำงานอย่างมีความสุข โดยใช้หลัก สัมมาทิฐิ

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิที่ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

- ๑.๗.๑ ทำให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับหลักสัมมาทิฐิในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบสาเหตุที่ทำให้พยาบาลวิชาชีพขาดความสุขในการทำงาน
- ๑.๗.๓ ทำให้ทราบแนวทางประยุกต์ใช้หลักสัมมาทิฐิเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ

บทที่ ๒

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา หลักสัมมาทิฐิ นั้น ได้กำหนดหัวข้อในการศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นให้เห็นหลักสัมมาทิฐิ ความหมายและความสำคัญของสัมมาทิฐิ เพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โดยสามารถแบ่งประเด็นหัวข้อได้ดังนี้

๒.๑ แนวคิดหลักสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๒ แนวคิดความสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๓ แนวคิดเรื่องการพยาบาล

๒.๔ แนวคิดเรื่องความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ

๒.๕ บริบท สภาพปัญหาการขาดความสุขของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด หลักสัมมาทิฐิในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๒.๑.๑ ความหมายและความสำคัญของสัมมาทิฐิ

“สัมมาทิฐิ” ประกอบมาจากคำ ๒ คำ คือ สัมมา เป็นคำวิเศษณ์บอกคุณลักษณะซึ่งแปลว่า ชอบ ดี^๑ ส่วนคำว่า ทิฐิ เป็นคำนาม ทิฐิ แปลว่า ความเห็น^๒ ดังนั้น เมื่อพิจารณาตามศัพท์ คำว่า สัมมาทิฐิ จึงแปลว่า ความเห็นชอบ ความเห็นที่ดียิ่ง เมื่อพิจารณาความหมายในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คำว่า “สัมมาทิฐิ” ได้ถูกนำมาแสดงให้เห็นในหลายบทบาทแง่มุมเพื่อชี้ให้เห็นความสำคัญของหลักสัมมาทิฐิ อันเป็นเครื่องมือที่สะท้อนและยืนยันให้เห็นถึงปัญญาของมนุษย์ที่มีพลังอำนาจในการกำหนดความทุกข์ความสุขด้วยตนเองตามความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ตามความหมายของสัมมาทิฐิโดยตรง ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีให้เห็นไม่มาก ตัวอย่างเช่น ในสัมมาทิฐิสูตร พระสารีบุตรได้กล่าวว่า สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นตรง มีความแน่วแน่ เลื่อมใสในพระสัทธรรม^๓ ดังนั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมและยกตัวอย่างความหมายพร้อมความสำคัญของหลักสัมมาทิฐิตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ดังนี้

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิคเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๗๑.

^๒ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๕๒๙.

^๓ดูรายละเอียดใน ม.มู (ไทย) ๑๒/๘๙/๘๑.

๑) สัมมาทิฐิ ในแง่ของ ความรู้ในทุกข์

กล่าวคือ ความรู้ในทุกข์สมุทัย(เหตุเกิดทุกข์) ความรู้ในทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์) ความรู้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความดับทุกข์)^๕ เป็นการดับทุกข์เพื่อเข้าสู่กระแสนิพพาน

๒) สัมมาทิฐิ ในแง่ของเครื่องมือเข้าถึงความสงบภายใน

กล่าวคือ การมีความเห็นถูก ๑๐ ประการ ได้แก่ เห็นว่าการให้ทานมีผลจริง การบูชาผู้มีจริง การเคารพบูชาผู้มีจริง ผลวิบากของกรรมดีกรรมชั่วมีจริง โลกนี้มีจริง โลกหน้ามีจริง คุณของมารดา มีจริง คุณของบิดามีจริง พวกโอปปาติกะมีจริง สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจนบรรลุมรรค ผลนิพพาน รู้แจ้งเห็นจริงด้วยตนเอง และสอนให้ผู้อื่นรู้ตามได้ด้วยมีจริง^๕

๓) สัมมาทิฐิ ในแง่ของหนทางหลีกเลี่ยงและดับสนิทสำหรับบุคคลผู้มีความเห็นผิด^๖

กล่าวคือ สัมมาทิฐิเป็นเครื่องมือจับวัดว่าความเห็นอย่างไรผิดไปจากความเป็นจริง ความเห็นถูกและความเห็นผิดนี้ต้องมีสติปัญญาที่ดี มีเหตุผลจึงจะรู้ได้ ถ้าสติปัญญาไม่ดี และขาดเหตุผลก็ยากที่จะรู้และเข้าใจว่าความเห็นนั้นถูกต้องทั้งหมด ถึงมีนักปราชญ์หรือผู้รู้ทั้งหลายบอกว่าความเห็นอย่างนี้ผิดก็ตาม แต่ก็ไม่ยอมรับในเหตุผลที่บุคคลอื่นชี้แนะมีแต่ความเชื่อมั่นอย่างฝังใจในความเห็นของตนเองว่าถูกต้องทั้งหมด ถ้าเป็นอย่างนี้ก็เป็นเรื่องยากที่จะแก้ไข เพราะไม่สามารถที่จะแก้ไขได้เลยกระทั่งจนตัวตาย การพิจารณาเรื่องของสัมมาทิฐิเป็นวิธีแก้ความเห็นที่มิจฉาทิฐิ ความผิดจากใจให้หมดไป เป็นการเริ่มต้นในการวางรากฐานของชีวิตไว้ได้อย่างถูกต้องเป็น อันดับต่อไป การดำรงชีวิตอยู่ภายในสังคมก็จะดำเนินไปในทางที่ถูกต้อง

๔) สัมมาทิฐิ ในแง่ของการละอกุศล ๑๐ ประการ

กล่าวคือ การมองเห็นความจริงของสิ่งที่ไม่ถูกต้องดีงามและพึงละเสีย ดังข้อความในอัสสลานยสูตรความว่า “...ผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติดินในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดส่อเสียด เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่เพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของผู้อื่น มีจิตไม่พยาบาท เป็นสัมมาทิฐิ หลังจากตายแล้วจะพึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ทั้งหมด...”^๗

๕) สัมมาทิฐิ ในฐานะเป็นหัวหน้าองค์ธรรมทั้ง ๗ ในมรรคมงคล^๘

กล่าวคือ สัมมาทิฐิ เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงความดีงาม และความเจริญรุ่งเรืองของชีวิตเพราะเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงามของคน ด้วยว่าเมื่อมีสัมมาทิฐิแล้ว (ความเห็นถูกต้อง) สัมมาสังกัปปะ (ความคิดถูกต้อง) สัมมาวาจา (การพูดถูกต้อง) สัมมากัมมันตะ (การกระทำถูกต้อง) สัมมาอาชีวะ (การประกอบอาชีพถูกต้อง) สัมมาวาจามะ (ความเพียรพยายามในทางที่ถูกต้อง) สัมมาสติ (การระลึกถูกต้อง) สัมมาสมาธิ (การตั้งจิตไว้ถูกต้อง) สัมมาญาณ (มีความรู้ถูกต้อง) สัมมา

^๕ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘/๑๑.

^๕ ดูรายละเอียดใน พ.ม. (ไทย) ๒๙/๗๔/๒๒๔.

^๖ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๘๕/๗๖ และ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๘๗/๗๙.

^๗ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๐๕/๕๐๖.

^๘ ดูรายละเอียดใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๓๖/๑๓๖.

วิมุติ (ความหลุดพ้น) ย่อมเกิดขึ้นตามมา สัมมันตะ คือความเป็นแห่งธรรมที่ถูกต้อง เหล่านี้ทั้งหมดได้ชื่อว่าเป็นสัทธรรม

นอกจากนี้ ในคัมภีร์พระไตรปิฎก มีพุทธพจน์ที่แสดงให้เห็นความสำคัญของสัมมาทิฐิ ดังตัวอย่างความว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เคยเห็นธรรมอื่นแม้อย่างเดียวที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ก็เกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นแล้ว ก็เป็นไปเพื่อความไพบูลย์ยิ่งขึ้น เหมือนสัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) เมื่อเป็นสัมมาทิฐิ กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น ก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็ไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น” และมีพุทธพจน์ว่า “...เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้เหล่าสัตว์ หลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เหมือนสัมมาทิฐินี้...”^๙ และมีพุทธพจน์ที่แสดงให้เห็นถึงสัมมาทิฐิในแง่ของวิถีปฏิบัติทางกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิบริบูรณ์ ความว่า “...กายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฐิ วาจากรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฐิ มโนกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฐิ เจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจ และสังขารทั้งหลายของบุคคลผู้เป็นสัมมาทิฐิ ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจเกื้อกูลเป็นสุข ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความเห็นดี เปรียบเหมือนพันธุ์อ้อย พันธุ์ข้าวสาลีหรือเมล็ดจันทน์ ที่บุคคลเพาะไว้ในดินชุ่มชื้น รสดีและรสน้ำที่มันดุดชับเอาไว้ทั้งหมดย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นของหวาน น่าอร่อย น่าชื่นใจ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพันธุ์อ้อยเป็นต้นนั้นดีเช่นนั้น”

กล่าวได้ว่า สัมมาทิฐิในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในแง่ของการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และผลจากการดำเนินชีวิตนั้น อย่างไรก็ตาม ในแวดวงนักวิชาการทางศาสนาและผู้ที่สนใจศึกษา ต่างก็ให้ความหมายและรายละเอียดไว้หลายแง่มุม ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายความหมายของคำว่า สัมมาทิฐิ หมายถึง ปัญญาอันเห็นชอบ คือ การเห็นอริยสัจ ๔ เป็นการเห็นชอบตามคลองธรรมว่า ทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว มารดา บิดามีคุณ เห็นถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริงว่า ชนธ ๕ ไม่เที่ยง เป็นต้น^{๑๐}

พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายความหมายของคำว่า สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ หมายถึง ความเห็นชอบหรือความเห็นที่ถูกต้อง คำว่า เห็น ในที่นี้ไม่ใช่เห็นด้วยตา แต่เห็นด้วยใจ เรียกว่า ความเข้าใจที่ถูกต้อง ความรู้ที่ถูกต้อง ความเชื่อที่ถูกต้อง หรือความรู้สึกรู้สึกนึกคิดที่ถูกต้องนั่นเอง^{๑๑}

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฺฒิกโร ได้กล่าวถึงความเห็นความเชื่อ หรือทิฐิ ว่า มีบทบาทสำคัญมากในฐานะเป็นแกนกลางหรือรากฐานแห่งการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต และสังคมมนุษย์ทั้งหมด การศึกษาเรื่องบทบาทและความสำคัญของทิฐิซึ่งเปรียบเสมือนการวางรากฐานของชีวิตและสังคม และมองในแง่ของกระบวนการแก้ปัญหาของการศึกษาเรื่องทิฐิ ก็คือการเจาะเข้าไปหารากเหง้าหรือต้นตอของปัญหา เป็นการพัฒนาชีวิตทั้งหมด เปรียบเหมือนการสร้างตึกสูงๆ ย่อม

^๙อง.เอกก (ไทย) ๒๐/๒๕๙/๓๘

^{๑๐}อง.เอกก (ไทย) ๒๐/๓๐๕/๓๙.

^{๑๑}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖ (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๒๙๓.

^{๑๒}พินิจ รักทองหล่อ, **ธรรมานุกรมโฆษณ์ ฉบับประมวลรวมเล่ม ๓**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๒๙๓.

ต้องการรากฐานที่ลึกและแข็งแกร่งขึ้นใด การพัฒนาชีวิตเพื่อเข้าสู่การหลุดพ้นย่อมต้องการฐานราก คือ สัมมาทิฐิ^{๑๓}

วคิน อินทสระ ได้อธิบายความหมายของคำว่า สัมมาทิฐิ ว่าเป็น เบื้องต่ำ ความเห็นชอบคือความเห็นถูกต้อง เห็นและเชื่อว่า บุคคลทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว บาปบุญมีจริง นรกสวรรค์ในโลกอื่นมีจริง เบื้องสูง หมายถึง ความรู้หรือญาณ ในอริยสัจ ๔ คือเห็นทุกขใน ชีวิตที่เป็นจริงในทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรียกว่า มรรค หรืออริยมรรค^{๑๔}

เดวิด เจ กลุพานะ (David J. Kalupahana) ได้อธิบายความหมายของคำว่า สัมมาทิฐิ ไว้ว่า สัมมา แปลกันโดยทั่วไปว่า ถูก การใช้คำว่า สัมมา มานำหน้าคำว่า ทิฐิ รวมทั้ง องค์ประกอบของมรรคข้ออื่นๆ เป็นการชี้ให้เห็นจุดยืน แบบสายกลางของพระพุทธศาสนา คือ ความเป็นกลางระหว่างการยึดมั่นในทิฐิอย่างมกมาย ว่าเป็นความจริงสูงสุด กับการปล่อยปละละเลย โดยไม่ยึดทิฐิอะไรเลย สัมมาทิฐิจึงมีความยืดหยุ่น สามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกขอบเขตแห่ง ประสบการณ์ ความรู้ และความเข้าใจของมนุษย์^{๑๕}

เฮอ์เบิร์ต วี กุนเธอร์ ได้อธิบายความหมายของคำว่า สัมมาทิฐิ ไว้ว่า สัมมาทิฐิ ไม่ใช่แค่การยอมรับคำสอนที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานหากแต่เป็น ทิฐิ ที่ได้มาจากการใคร่ครวญพิจารณาอย่างต่อเนื่อง และการมีประสบการณ์ตรง^{๑๖}

สรุปได้ว่า “ สัมมาทิฐิ ” ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ การมีปัญญาที่เห็นชอบในทางที่ ดีงาม และประกอบด้วยกุศลช่วยขจัดความคิดที่เป็นการยึดมั่นถือมั่น ตัดความนึกคิดที่ไม่ดีไม่งามไม่ให้ เกิดขึ้น โดยมีความเชื่อในผลของการกระทำ และให้มนุษย์สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อความเป็นไป ในทางสายกลางไม่สุดโต่ง จึงทำให้ชีวิตมีความสุข ความสงบ

๒.๑.๒ ประเภทของสัมมาทิฐิ

สัมมาทิฐิ เป็นความหมายแบบกลางๆ ที่ครอบคลุมความหมายของสัมมาทิฐิทุกๆ ระดับ ทั้งนี้สัมมาทิฐิ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนายังแบ่งประเภทออกไป เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ศึกษา ปฏิบัติสามารถปฏิบัติหรือเริ่มต้นจากระดับที่สามารถทำได้ทันทีจนไปถึงระดับที่ต้องใช้กำลัง สติ ปัญญา เพื่อเข้าถึงความสุขสงบเย็นหรือพระนิพพาน ประเภทของสัมมาทิฐิ มี ๒ ประเภท ได้แก่ ๑) โลกียสัมมาทิฐิ ๒) โลกุตตรสัมมาทิฐิ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

^{๑๓}พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของสัมมาทิฐิในการ พัฒนาชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระสูตรต้นตปิฎก”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑.

^{๑๔}วคิน อินทสระ, แก่นพุทธศาสตร์ (อริยสัจ ๔), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐), หน้า ๒๘.

^{๑๕}David J. Kalupahana, *Ethics in Early Buddhism* (Honolulu: The University Press of Hawaii, 1995), pp. 79.

^{๑๖}Herbert V. Gunther, *Philosophy and Psychology in the Abhidharma*, (delhi: Motilal Banaisidas, 1975), pp. 74.

๑) โลกียสัมมาทิฐิ

โลกียสัมมาทิฐิ คือความเห็นชอบ ความเห็นถูกต้องในระดับโลกียะ ที่ยังดำเนินอยู่ในโลก ขึ้นต่อโลก เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักแห่งความดีงาม เป็นไปตามศีลธรรม ดังพุทธพจน์ที่ว่า

“...สัมมาทิฐิ ที่ยังมีอาสวะเป็นส่วนแห่งบุญให้ผลคืออุปปิเป็นอย่างไร คือความเห็นวาทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล การเช่นสรวงที่เช่นสรวงแล้วมีผล วิบากแห่งกรรมที่ทำได้และทำชั่วมีโลกนี้ โลกหน้ามี มารดา มีคุณ บิดามีคุณ สัตว์ที่เป็นโอปปาติกะมีสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้ และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็มีอยู่ในโลก นี่เป็นสัมมาทิฐิที่ยังมีอาสวะ เป็นส่วนแห่งบุญ ให้ผลคืออุปปิ...”^{๑๗}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แสดงทัศนะของโลกียสัมมาทิฐิ ว่ามีความยึดหยุ่นสูงมาก ทำให้จริยธรรมระดับโลกียะ ไม่หยุดนิ่ง สามารถเข้ากับทุกสภาพแวดล้อมทางสังคม และกาลสมัยได้ โลกียสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนามีความยึดหยุ่นสูงมาก ทำให้มีโลกทัศน์ที่เปิดกว้างไม่ผูกตัวเองอยู่กับคำสอนของศาสนาแต่เพียงอย่างเดียว พร้อมทั้งจะเปิดรับแนวคิดคำสอนใดๆ ก็ได้ ที่เห็นว่าไม่ขัดแย้งกับหลักการของพุทธศาสนา ไม่ว่า จะเป็นคำสอนของนักปราชญ์ ผู้รู้ หรือศาสนาองค์อื่น ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงาม ที่สังคมจัดวางขึ้น^{๑๘}

ในคัมภีร์ปัญจสุทนี อรรถกถาในกาย ซึ่งรจนาโดยพระพุทธโฆสาจารย์ได้นิยามโลกียสัมมาทิฐิ มีการแบ่งขอบเขต เป็น ๒ ระดับ ๑) กัมมัสสกตาญาณ ๒) สัจจานุโลมิกญาณ ดังนี้

(๑) กัมมัสสกตาญาณ หมายถึงการรู้ว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน หรือรู้ว่าชีวิตย่อมเป็นไปตามกฎแห่งกรรมในฐานะเป็นกฎแห่งธรรมชาติอย่างหนึ่ง เป็นความรู้ความเชื่อในระดับค่านิยมพื้นฐาน ซึ่งสัมมาทิฐิในระดับนี้ มีอยู่ทั่วไปไม่ได้จำกัดเฉพาะในชาวพุทธเท่านั้น เช่น ความต้องการความสำเร็จในการกระทำของตน ความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน เป็นต้น

เห็นได้ว่าสัมมาทิฐิระดับความเชื่อในกฎแห่งกรรมนี้ นับว่าเป็นความเชื่อพื้นฐานเบื้องต้น ที่สำคัญและเป็นมาตรฐานชี้วัดความเป็นชาวพุทธเลยทีเดียว ท่านพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) มองว่า “ความเชื่อกรรม ซึ่งทำให้มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน เรียกว่า กัมมัสสกตาญาณ อย่างนี้แล คือสัมมาทิฐิที่ได้เคยกล่าวมาแล้วว่าเป็นสัมมาทิฐิ”^{๑๙} และว่า “เมื่อขัดหลักกรรม ก็ถือว่าหลุดออกจากพระศาสนา และสูญเสียความเป็นชาวพุทธ หลักกรรมนี้เป็นหลักการพื้นฐานของพระพุทธศาสนา”^{๒๐}

^{๑๗}ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๓๖/๑๗๖.

^{๑๘}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๗๓๗.

^{๑๙}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ, หน้า ๗๓๘.

^{๒๐}พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), สถานการณ์พุทธศาสนา พลิกหายหน้าเป็นพัฒนา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔.

แม้ว่า สัมมาทิฏฐิระดับโลกียะนี้ จะยังอยู่ในวงเวียนของการเวียนว่ายตายเกิดจนไม่สามารถนำไปสู่ความหลุดพ้นจากกิเลสได้ทั้งปวง แต่พระพุทธศาสนาก็มองรับว่าเป็นความเชื่อระดับพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้คนตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม กล่าวคือรู้จักละอายต่อการกระทำความชั่ว เกรงกลัวต่อบาป ซึ่งจะช่วยให้สังคมเกิดความสงบ และสังคมสันติสุขต่อไป

(๒) สัจจานุโลมิกญาณ หมายถึง ญาณอันเป็นไปโดยอนุโลมแก่การหยั่งรู้ปริยสัจ ๔ หรือ ญาณอันเคลื่อนคล้อยไปสู่การรู้แจ้งเห็นจริงตามหลักอริยสัจ ๔ เป็นญาณที่ยังอยู่ในระดับโลกียะ ซึ่งเป็นขั้นสุดท้ายของวิปัสสนาญาณ ๘ การที่ท่านใช้คำว่า อนุโลม เป็นการบ่งบอกว่าเป็นความรู้ที่ยังเข้าไม่ถึงตัวสัจธรรมที่แท้จริง เป็นแต่เพียงการเริ่มต้นหรือการโน้มเอียง หรือความรู้ที่อยู่ในความตึงามถูกต้องตามหลักสัจธรรม หรือเรียกว่า วิปัสสนาสัมมาทิฏฐิ ซึ่งนับว่าเป็นโลกียะสัมมาทิฏฐิระดับสูง และใช้สำหรับเป็นการชี้วัดความรู้ความเข้าใจของผู้ที่อยู่ระหว่างการเจริญวิปัสสนา ถ้าเป็นความรู้ที่อนุโลมต่อการที่จะรู้ความจริงตามหลักอริยสัจ ๔ หรือมุ่งตรงต่อปรมัตถ์ จึงถือว่าเป็น สัมมาทิฏฐิ หากเจริญวิปัสสนาแล้วเฉไฉออกนอกเส้นทางไม่น้อมโน้มสู่การรู้แจ้งในหลัก อริยสัจ ๔ ก็หาได้ชื่อว่าเป็น สัมมาทิฏฐิไม่

๒) โลกุตตรสัมมาทิฏฐิ

โลกุตตรสัมมาทิฏฐิ หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องอย่างที่มีนัย เป็น หรือความรู้ ความเข้าใจโลก และชีวิตถูกต้องตามความเป็นจริงตามสภาวะของธรรมชาติ ซึ่งเป็นความรู้ในระดับที่เหนือกระแสโลกเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัมมาทิฏฐิอันเป็นอริยะ หรือ สัมมาทิฏฐิที่ไม่มีอาสวะ ดังพุทธพจน์ว่า “สัมมาทิฏฐิเป็นอริยะ ที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค คือ องค์แห่งมรรค ข้อมสัมมาทิฏฐิ ที่เป็นตัวปัญญา-พละ อัมมวิจยสัมโพชฌงค์ของภิกษุผู้มีจิตไกลจากข้าศึก มีจิตหาอาสวะมิได้เพียบพร้อมด้วยอริยมรรค เจริญองค์แห่งมรรคอยู่ นี่เป็นสัมมาทิฏฐิอันเป็นอริยะที่ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์แห่งมรรค”^{๒๑} กล่าวคือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ สัจธรรมที่แน่นอนอยู่เหนือกาลเวลาและสถานที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า “ไม่ขึ้นต่ออิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นเรื่องของกฎธรรมชาติโดยแท้ ซึ่งมีสภาวะและธรรมดาเหมือนกันทุกถิ่นฐาน ทุกกาลสมัยโดยนัยนี้ สัมมาทิฏฐิ จึงมีลักษณะเป็นกุตตระ”^{๒๒}

กล่าวได้ว่า โลกุตตรสัมมาทิฏฐิ เป็นความเห็นชอบในระดับโลกุตตระ คือเหนือโลก ไม่ขึ้นต่อโลกเป็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลก และการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักความเป็นของ อริยสัจ ๔ และมีความสำคัญ เป็นธรรมที่มีความตึงามและลึกซึ้งกว่าโลกียสัมมาทิฏฐิ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับพฤติกรรม บุคลิกภาพ ตลอดจนสามารถกำจัดกิเลสหรือความอยากได้ เมื่อผู้ใดสามารถปฏิบัติได้ในระดับ โลกุตตรสัมมาทิฏฐิแล้ว ผู้นั้นก็จะหลุดพ้นจากอำนาจกิเลสปรุงแต่งของสภาพแวดล้อมของสังคม เป็นการสิ้นสุดไม่ต้องกลัวว่าเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป โลกุตตรสัมมาทิฏฐิ เป็นสิ่งที่ผู้ประพฤติปฏิบัติทั้งหลายต่างตั้งความปรารถนาไว้เพราะถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดใน

^{๒๑}ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๓๗/๑๗๖.

^{๒๒}ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๖๔๓-๖๔๔.

พระพุทธศาสนา เป็นการหลุดพ้นจากวงเวียนของการตายเกิดอีกต่อไป ผู้ที่จะก้าวเข้าสู่โลกุตระสัมมาทิฐิ คือผู้ที่ละกิเลส คือสังโยชน์ได้อย่างสิ้นเชิง

๒.๑.๓ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ

ในการวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ รวมถึงการพัฒนาชีวิตเพื่อการดับทุกข์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ต้องอาศัยสัมมาทิฐิเป็นตัวนำ โดยต้องมีการวางรากฐานของการศึกษาหรือสร้างปัจจัยเพื่อการเกิดสัมมาทิฐิ ซึ่งมีปัจจัยหลัก ๒ ประการ ที่ช่วยเสริมสร้างการเกิดสัมมาทิฐิ คือ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน สำหรับปัจจัยภายนอกเรียกว่า “ปรโตโฆสะ” ส่วนปัจจัยภายในเรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ปัจจัยก่อให้เกิดสัมมาทิฐิมี ๒ อย่าง คือ ปรโตโฆสะ และโยนิโสมนสิการ ซึ่งมีกล่าวไว้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาหลายแห่ง สรุปได้ดังนี้

๑) ปัจจัยภายนอกทำให้เกิดสัมมาทิฐิ (ปรโตโฆสะ)

ปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ ปรโตโฆสะ หรือเสียงจากผู้อื่น ที่จะก่อให้เกิดสัมมาทิฐิได้ ก็คือ เสียงที่ดังกังวาล เสียงที่ถูกต้อง เสียงที่บอกกล่าวชี้แจงความจริง มีเหตุผล เป็นประโยชน์ เฉพาะอย่างยิ่งที่เกิดจากความรักความปรารถนาดี เสียงดังกังวาลถูกต้องเช่นนี้ เกิดจากแหล่งที่ดี คือคนดี คนมีปัญญา คนมีคุณธรรม คนเช่นนี้ทางธรรมเรียกว่า สัตบุรุษ หรือบัณฑิต ผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือ แนะนำ สั่งสอนชักนำสัมมาทิฐิให้แก่ผู้อื่น ก็เรียกว่าทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดี บุคคลผู้แสวงหาสัมมาทิฐิไม่จำเป็นต้องรอให้สัตบุรุษหรือบัณฑิตมาหาตน ในทางตรงข้าม ต้องเป็นผู้ที่กระตือรือร้นที่จะไปหา ไปปรึกษา ไปสดับฟัง ไปขอคำแนะนำชี้แจงสั่งสอน เข้าร่วมหมู่อยู่ใกล้ ตลอดจนศึกษาแบบอย่างแนวทางจากบัณฑิตหรือสัตบุรุษนั้น การกระทำอย่างนี้เรียกว่า การเสวนาสัตบุรุษ หรือคบหาคนดี แต่ไม่ว่าสัตบุรุษจะมาทำหน้าที่ให้ หรือบุคคลนั้นจะไปหาสัตบุรุษเองก็ตาม ในเมื่อมีการยอมรับหรืออิทธิพลต่อกันเกิดขึ้นแล้ว เรียกว่าเวลานี้ว่า กัลยาณมิตรตา แปลว่า ความมีกัลยาณมิตร^{๒๓}

กัลยาณมิตร มิได้หมายถึงเพื่อนที่ดีอย่างในความหมายสามัญเท่านั้น แต่หมายถึงบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ท่านยกตัวอย่างเช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครู อาจารย์ และท่านผู้เป็นพหูสูตรทรงปัญญา สามารถสั่งสอนแนะนำ เป็นที่ปรึกษาได้ แม้ว่าจะอ่อนวัยกว่า^{๒๔} เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การพัฒนาให้เกิดปัญญาในทางพระพุทธศาสนา

ในกระบวนการพัฒนาปัญญา ความมีกัลยาณมิตรนี้ จัดว่าเป็นระดับความเจริญปัญญาในขั้นศรัทธา ส่วนในระบบการศึกษาอบรม ความมีกัลยาณมิตรมีความหมายครอบคลุมทั้งตัวบุคคลผู้อบรมสั่งสอน เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ เป็นต้น ทั้งคุณสมบัติของผู้สอน ทั้งหลักการ วิธีการ อุปกรณ์อุปบายต่าง ๆ ในการสอน และการจัดดำเนินการต่าง ๆ ทุกอย่างที่มีหน้าที่ให้การศึกษาจะจัดทำเพื่อให้เกิดการศึกษาอบรมได้ผลดี ตลอดจนหนังสือ สื่อมวลชน บุคคลตัวอย่าง เช่น มหาบุรุษ หรือผู้

^{๒๓}ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๖๒๒-๖๒๓.

^{๒๔}ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ, หน้า ๖๒๓.

ประสบความสำเร็จโดยธรรม และสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั้งหลายที่ดำรง เป็นประโยชน์ เท่าที่จะเป็น องค์ประกอบภายนอกในกระบวนการพัฒนาปัญญานั้นได้ กัลยาณมิตรจึงเป็นนิมิตหมายที่ดีของชีวิต ดังพระพุทธองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่า “...ความเป็นผู้มีมิตรดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดที่ เดียว อานนท์ ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดีพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคองค์ ๘ ทำ อริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก...”^{๒๕} ซึ่งให้เห็นถึงการยอมรับความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ใน สถานะสภาพแวดล้อมทางสังคมว่า เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะชักนำและส่งเสริมให้เกิดมีการ ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่าระบบการดำเนินชีวิต ระบบ จริยธรรม หรือระบบการประพฤติปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เนื่องด้วยสังคมไม่แยก ต่างหากจากสังคม^{๒๖}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับ กัลยาณมิตร มีได้หมายถึง เพื่อนที่ดีในความหมายสามัญเท่านั้น แต่ยังหมายถึงบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในหนทางแห่งการฝึกอบรมอย่าง ถูกต้อง^{๒๗} สอดคล้องกับพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึง “กัลยาณมิตร” ไว้ว่า กัลยาณมิตรเป็นบุคคลที่ชี้ทาง ประโยชน์สูงสุด ในฐานะครู อาจารย์ พระศาสดาคูกับธรรมะ นักปฏิบัติคู่กับปริยัติ

“...อัฐังคิกมรรค นั้นแหละ เป็นเพื่อนที่ดี เป็นกัลยาณมิตรนั้นหมาย เอาธรรมแต่ใช้คำว่าเพื่อนหรือ กัลยาณมิตร...เรียก ครูบาอาจารย์ว่า กัลยาณมิตร นักปฏิบัติทั้งหลาย ยอมรับนักปริยัติว่าเป็นกัลยาณมิตร ด้วยผู้ ปฏิบัติก็เข้าไปหาผู้รู้ปริยัติ ไต่ถาม สอบถามเอาหลักปริยัตินั้นไปปฏิบัติ แล้วยังคงย ดิตต่อกันอยู่เรื่อย ๆ ก็ยังสำเร็จประโยชน์ได้เหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงถือเป็นหลักว่า นักปริยัติเป็น กัลยาณมิตรแก่ผู้ปฏิบัติ ท่าน นิยมเรียกผู้สอนธรรมะในทางดับทุกข์นี้ว่าเป็น กัลยาณมิตร คล้าย ๆ กับ ภาษาของพระพุทธองค์ตรัสว่า อัฐังคิกมรรคเป็นกัลยาณมิตร อย่างนี้ เป็น ต้น คนพวกกัลยาณมิตรนี้เอง คือบุคคลประเภทที่จะเรียกว่าผู้ชี้ทางถึงแม้ พระพุทธเจ้าจะเป็นผู้ชี้ทาง ก็ตั้งอยู่ในฐานะกัลยาณมิตร หรือมีความหมาย เป็นกัลยาณมิตรอยู่เต็มตัวคือทำไปด้วยความเมตตากรุณาหาที่สุดมิได้...”^{๒๘}

ดังนั้น กัลยาณมิตร คือ การเป็นเพื่อนที่ดีต่อผู้อื่น และการเป็นเพื่อนที่ดีควรมีคุณสมบัติ พื้นฐานที่ดี ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าเป็นมิตรที่ดี สามารถแยกพิจารณาได้ ๒ ด้าน คือ (๑) คุณสมบัติของกัลยาณมิตรที่แสดงออกภายนอก (๒) คุณสมบัติของกัลยาณมิตรที่แสดงอยู่ภายใน ดังนี้

^{๒๕} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒/๓

^{๒๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๕๘๖.

^{๒๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ**, หน้า ๖๒๓.

^{๒๘} พุทธทาสภิกขุ, **โมกขธรรมประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๑๙), หน้า ๓๒๘-๓๓๐.

๑) คุณสมบัติด้านนอกของกัลยาณมิตร ๗ ประการ

คุณสมบัติที่แสดงออกภายนอก คือ คุณสมบัติในแง่ทำหน้าที่ต่อผู้อื่นหรือคุณสมบัติที่ปรากฏต่อสายตาของบุคคลอื่นหรือสังคมเรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม หรือ ธรรมของผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร ๗ ประการ เพราะประกอบด้วยคุณธรรมที่เป็นคุณสมบัติที่ดี ๗ และการที่เรียกว่ากัลยาณมิตร ๗ ประการ^{๒๙} คือ

๑. ปิโย เป็นที่รัก ชวนให้เข้าไปใกล้สนทนาปรึกษาขอคำแนะนำ^{๓๐}
๒. ครุ น่าเคารพ เชื่อถือ มีความประพฤติสมควร ทำให้เกิดความอบอุ่นใจ
๓. ภาวนีโย น่ายกย่อง ในความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง เป็นผู้ฝึกฝนอบรมตนอยู่เสมอ นำเอาเป็นแบบอย่าง

๔. วตฺตาจจะ พูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจได้ ค่อยให้คำแนะนำตักเตือนเป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕. วจนฺทฺขโม อุตุนต่อถ้อยคำ รับฟังคำติเตียนของบุคคลอื่นได้ ไม่โกรธง่าย
๖. คมภีรณฺจกถํ กตฺตา กล่าวเนื้อหาให้พิสดารได้ อธิบายเรื่องยากให้เข้าใจ และเรียนรู้ได้ลึกซึ้ง

๗. โน จญฺฐาเน นิโยชเย ไม่ชักนำในทางที่เหลวไหล เสียหายชื่อเสียง

๒) คุณสมบัติด้านในของกัลยาณมิตร ๗ ประการ

กล่าวคือ คุณสมบัติที่พัฒนาขึ้นภายในตัวของกัลยาณมิตร ซึ่งทำให้สามารถทำหน้าที่ต่อบุคคลอื่นได้อย่างสมบูรณ์เรียกว่า “สัปปริสธรรม” แปลว่า ธรรมของสัตบุรุษ หรือธรรมของคนดีมี ๗ ประการ^{๓๑} คือ

๑. ฌัมมญฺญตา รู้หลักและรู้จักเหตุ คือรู้หลักความจริงของธรรมชาติ รู้หลักการ กฎเกณฑ์ หน้าที่ ซึ่งจะเป็เหตุให้กระทำการได้สำเร็จตามความมุ่งหมาย เช่น ภาสิรู้ว่หลักธรรมที่ตนจะต้องศึกษา และปฏิบัติ คืออะไร มีอะไรบ้าง

๒. อตฺถญฺญตา รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือรู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักธรรม หรือหลักการ กฎเกณฑ์ หน้าที่ รู้ผลที่ประสงค์ของกิจที่จะกระทำ เช่น ภาสิรู้ว่ธรรมที่ตนศึกษา และปฏิบัตินั้น ๆ มีความหมาย และความมุ่งหมายอย่างไร ตลอดจนรู้จักประโยชน์ที่เป็นจุดมุ่งหมาย หรือสาระของชีวิต

๓. อตฺตญฺญตา รู้จักตน คือ รู้ฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม ของตนตามความเป็นจริง เพื่อประพฤติได้เหมาะสม และให้เกิดผลดี เช่น ภาสิรู้ว่ตนมีศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา และปฏิภาณแค่ไหน

^{๒๙} ๐.ส.ตตค. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗, และ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท เอส ดิง พรีนตติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐๔.

^{๓๐} ๐.ส.ตตค. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

^{๓๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๗/๔๐๐, และ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท เอส ดิง พรีนตติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๒๘๗.

๔. มัตตัญญูตา รู้จักประมาณ คือ ความรู้จักพอเหมาะพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร ในการใช้จ่ายทรัพย์ ภิกษุรู้จักประมาณในการรับปัจจัย

๕. กาลัญญูตา รู้จักกาล เช่น รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร รู้จักเวลาเรียน เวลาทำงาน เวลาพักผ่อน

๖. ปริสัณญูตา รู้จักชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักชุมชน และชุมชน รู้จักมารยาท ระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณี และข้อควรปฏิบัติอื่น ๆ ต่อชุมชนนั้น ๆ

๗. ปุคคัลัญญูตา รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยอหยาศัยความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น เพื่อปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยถูกต้อง เช่นว่า ควรจะคบหรือไม่คบ จะเกี่ยวข้อง จะใช้ยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไร ถึงจะได้ผลดี เป็นต้น

นอกจากนี้พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับคุณสมบัติของกัลยาณมิตรในแง่ที่เป็นผู้ซึ่งคนอื่นควรเข้าไปคบหาเสวนา ซึ่งนอกจากจะกำหนดด้วยคุณสมบัติต่าง ๆ เท่าที่ได้กล่าวมาแล้ว อาจพิจารณาจากคุณธรรมหลักเพียง ๔ หรือ ๕ ประการ ที่ท่านกล่าวไว้ในความหมายของกัลยาณมิตตคำว่า

“กัลยาณมิตตตา คือ ความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรนั้น ท่านแสดง ความหมายว่า ได้แก่ การเสวนา สังเสวนา คบหา รักดี มีจิตผูกผืนไผ่ไปหาบุคคลที่มีความศรัทธา มีศีล มีสุตะคือเป็นพหูสูต มีจาคะ และมีปัญญา ในบรรดาคุณธรรม ๕ อย่างนี้ บางแห่งท่านแสดงไว้เพียง ๔ อย่าง เว้นสุตะ แสดงว่าสุตะ มีความจำเป็นน้อยกว่าข้ออื่นอีก ๔ ข้อ และท่านขยายความเชิงแนะนำว่า เมื่อไปอยู่ในถิ่นใดก็ตามก็เข้าสนิทสนม สนทนาปราศรัย ถกถ้อยปรึกษากับผู้ประกอบด้วยศรัทธา ผู้ประกอบด้วยศีล ผู้ประกอบด้วยจาคะ ผู้ประกอบด้วยปัญญา ของคนที่มีคุณสมบัติอย่างนั้นๆ” ^{๓๒}

พิจารณาคุณสมบัติของผู้เป็นกัลยาณมิตร ย่อมไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นยอดแห่งกัลยาณมิตรให้สรรพสัตว์ทั้งหลายในโลก ด้วยลักษณะการสอนของพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่า “อาการที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน” ^๓ อย่างต่อไปนี้ ซึ่งสามารถใช้เป็นหลักตรวจสอบตนเองอย่างกว้าง ๆ สำหรับกัลยาณมิตรผู้จะทำหน้าที่ในด้านการสอนให้ได้ผลจริง ๆ คือ

๑. ทรงแสดงธรรมด้วยความรู้ยิ่ง คือทรงรู้ยิ่งเห็นจริงเองแล้วจึงทรงสั่งสอนผู้อื่นเพื่อให้รู้เห็นจริงตามในธรรมที่ควรรู้ยิ่งเห็นจริง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ขยายความข้อนี้ว่า มองในแง่ตัวผู้สอน ว่ามีความรู้จริงในเรื่องที่สอน หรือได้บรรลุผลประจักษ์ในเรื่องที่สอนนั้นมาด้วยตนเองก่อนแล้ว

๒. ทรงแสดงธรรมมีเหตุผล คือ ทรงสั่งสอนชี้แจงให้เห็นเหตุผล ซึ่งผู้ฟังสามารถพิจารณาให้เข้าใจโดยใช้ปัญญาของเขาเอง ข้อนี้ มองในแง่ของผู้เรียนหรือผู้ฟัง ซึ่งผู้สอนแสดงคำสอนชนิดที่ให้อิสรภาพ หรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนผู้ฟังคิดพิจารณา ใช้ปัญญาของเขา พัฒนาปัญญาของตนเอง และ

^{๓๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท เอส ดี พรีนติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด), หน้า ๖๓๑-๖๓๒.

เข้าใจหรือเข้าถึงความจริงด้วยตัวเองของเขาเอง ผู้สอนเพียงนำข้อมูลข้อเท็จจริงเหตุผลหรือข้อเสนอ มาตีแผ่แจกแจงให้ดู และกระตุ้นให้คิดให้พิจารณา

๓. ทรงแสดงธรรมมีผลสมจริงเป็นอัศจรรย์ คือ ทรงสอนสิ่งที่เป็นจริง ซึ่งคนมีปัญญารัก ความจริงพิจารณาแล้วจะต้องยอมรับ และเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ให้เกิดผลจริง ซึ่งผู้ปฏิบัติบะได้รับผล คล่องสมควรแก่การปฏิบัติ^{๓๓}

สรุปได้ว่า ความมีกัลยาณมิตร คือ การมีมิตรที่ดีช่วยให้เกิดความมั่นใจว่า สิ่งที่กำลัง ปฏิบัติและมุ่งหมายนั้น เป็นสิ่งที่ดี ถูกต้อง ทำได้จริง และถ้าทำได้สำเร็จแล้วจะได้รับผลดี และ กัลยาณมิตรที่มีความรู้ความเข้าใจมีประสบการณ์ในสิ่งที่ปฏิบัติที่ดีกว่า จะช่วยชี้แนะบอกแนวทาง หรือวิธีการที่จะทำให้การปฏิบัติง่ายขึ้น กัลยาณมิตรที่ได้บรรลุผลการปฏิบัติด้วยตนเองมาแล้ว ย่อมมี คุณค่าหรือประโยชน์สูงสุด ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดศรัทธา มีกำลังใจ การมีกัลยาณมิตรจึงนับว่าเป็น จุดเริ่มต้นหนึ่งของสัมมาทิฐิ

ความสำคัญของกัลยาณมิตรในการเสริมสร้างสัมมาทิฐิ

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกหลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตรนั้นว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็น อย่างยิ่งทั้งในฐานะผู้ที่ปรารถนาดี และหวังให้ผู้อื่นประสบพบความสุขและความเจริญในชีวิต ในขณะเดียวกันก็เป็นการฝึกฝนปฏิบัติตนของบุคคลนั้นๆ ให้เป็นผู้ที่มีสติปัญญาในการแก้ไขปัญหา ช่วยเหลือ ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้กับผู้อื่น เพื่อให้ผู้อื่นมีความสุข สงบ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง พระสูตร ดังนี้ “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนเป็นบุพนิมิต ฉะนั้น ความมีกัลยาณมิตรก็เป็นตัวผู้นำ เป็นเพื่อความคิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ฉะนั้น ภิกษุผู้มี กัลยาณมิตรพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก”^{๓๔}

“อนึ่ง ข้อที่ว่าความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็น พรหมจรรย์ทั้งหมดที่เดียวนั้นพึงทราบโดย ปริยายนี้ ด้วยว่าเพราะ อาศัยเราผู้เป็นมิตรดี เหล่าสัตว์ผู้มีชาติ (ความเกิด) เป็นธรรมตาย่อม พ้นจากชาติ ผู้มีชรา (ความแก่) เป็นธรรมตาย่อมพ้นจากชรา ผู้มีมรณะ (ความตาย) เป็นธรรมตาย่อมพ้นจากมรณะ ผู้มีโสกะ (ความเศร้าโศก) บริเทวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ ใจ) และ อุปายาส (ความคับแค้นใจ) เป็นธรรมตาย่อมพ้นจากโสกะ บริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส อานนท ข้อที่ว่าความเป็นผู้มีมิตร ดี มีสหายดี มีเพื่อนดี เป็นพรหมจรรย์ทั้งหมด ที่เดียวนั้นพึงทราบโดย ปริยายนี้แล”^{๓๕}

นอกจากนี้ ยังมีพุทธพจน์ที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของกัลยาณมิตร ความว่า “...เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้สักอย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนความมีกัลยาณมิตร นี้ ความมีกัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์...”^{๓๖} และกัลยาณมิตรยังเป็นปัจจัยหรือองค์ประกอบ

^{๓๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ, หน้า ๖๔๐-๖๔๑.

^{๓๔} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๕๖/๔๕.

^{๓๕} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๔/๕.

^{๓๖} อ.จ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๙๕/๑๖.

ภายนอกที่สนับสนุน เกื้อกูล ส่งเสริมให้เกิดพลังใจ ในการเข้าถึงสัจธรรมหรือความจริงของชีวิตอันก่อให้เกิดประโยชน์ในการรู้จักดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องดีงาม ดังพุทธพจน์ว่า “...เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายนอก เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนความมีกัลยาณมิตรนี้ ความมีกัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก...”^{๓๗}

ประโยชน์หนึ่งของกัลยาณมิตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้คือ “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิต ฉันท กัลยาณมิตร (ความเป็นผู้มีมิตรดี) ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งโพชฌงค์ ๗ ประการ ฉันทนั้น...”^{๓๘}

โพชฌงค์ ๗ ที่พระองค์หมายถึง คือ ธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้ คือ เกื้อกูลแก่ตรัสรู้, ธรรมที่เกื้อหนุนแก่อริยมรรค ประกอบด้วย ๗ ประการ ได้แก่ สติ (ความระลึกได้), ธัมมวิจยะ (ความเพียรธรรม), วิริยะ (ความเพียร), ปีติ (ความอิ่มใจ), ปัสสัทธิ (ความผ่อนคลายเย็นใจ), สมาธิ (ความมีใจตั้งมั่น), อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลางเพราะเห็นตามความจริง)^{๓๙} ซึ่งหากผู้ใดประพฤติตามย่อมจะนำพามาซึ่งความสุขสงบเย็นมุ่งเข้าถึงพระนิพพาน

กล่าวได้ว่า ปัจจัยภายนอกที่จะช่วยให้บุคคลมีสัมมาทิฐิได้นั้นต้องอาศัยหลักปรโตโฆสะ ก็คือการมีกัลยาณมิตรที่ดี อันได้แก่บุคคลรอบข้าง เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ เพื่อน เป็นต้น หากมีกัลยาณมิตรที่ดีก็จะช่วยแนะนำ ชี้แนะ บอกหนทางที่ดีงาม และการมีกัลยาณมิตรถือเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินชีวิตที่ดีงามและมีความถูกต้องตามหลักมรรคมีองค์ ๘ นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องหมายแสดงถึงความปรารถนาดีต่อผู้อื่นโดยหวังให้เขาได้พบความสุขและความเจริญที่ดีงามในชีวิต และเป็นเครื่องมือจัดทุกข้ออันได้แก่ ทุกข์จากการพลัดพราก ความโศก ความเศร้าเสียใจ อีกทั้งยังเป็นเกราะป้องกันความคิดความเห็นที่ไม่เป็นไปเพื่อความเจริญและการเข้าถึงความสุข

๒) ปัจจัยภายในทำให้เกิดสัมมาทิฐิ (โยนิโสมนสิการ)

ความหมายของโยนิโสมนสิการ

คำว่า “โยนิโสมนสิการ” คือการใช้ความคิดถูกวิธี เป็นการทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า สืบหาเหตุผลจนตลอดสาย แยกแยะออกพิเคราะห์ดูด้วยปัญญาที่คิดเป็นระเบียบและโดยอุบายวิธี ให้เห็นสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย^{๔๐} โดยรูปศัพท์ โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อุบาย วิธี ทาง ส่วนมนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา เมื่อรวมเข้าเป็นโยนิโสมนสิการ จึงหมายถึง การทำในใจโดยแยบคาย และมีความหมายต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือ คิดว่าอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องเขาแนวกับสัจจะ ทำให้หยั่งรู้สภาวะลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย

^{๓๗} อ.จ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๑๑/๑๗.

^{๓๘} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒๒๙/๑๕๕.

^{๓๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท เอส ดี พรีนติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๒๘๑, ๓๕๒.

^{๔๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๕๗.

๒. ปณณสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือคิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้หรือมีลำดับ มีขั้นตอน เล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผล เป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสน ไม่ใช่เดี๋ยวกวเียนติดพันเรื่องนี้ ที่นี่ เดียวเตลิดออกไปเรื่องนั้นที่โน้น หรือกระโดดไปกระโดดมา ต่อเป็นขั้นเป็นอันไม่ได้ ทั้งนี้รวมทั้งความสามารถที่จะชักนำความคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง

๓. การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึงการคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวสาเหตุให้เข้าใจถึงต้นเค้า หรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ

๔. อุปาทกมนสิการ แปลว่า คิดให้เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย หมายถึง การคิดพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง เป็นต้น

กล่าวได้ว่า โยนิโสมนสิการ คือการคิดอย่างแยบคาย เป็นการคิดถูกวิธี คิดอย่างระเอียด คิดมีเหตุผล คิดพิจารณาแบบไตร่ตรอง ประกอบด้วยปัญญา มีการคำนึงถึงผลดี ผลเสีย ของสิ่งนั้นๆ และเป็นที่มิประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น

กล่าวได้ว่า ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โยนิโสมนสิการ นับเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งผู้ประพจน์ปฏิบัติมีเป้าหมายสูงสุดคือ พระนิพพาน และหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง โดยให้นำหลักการคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อพิจารณาหาวิธีการอันถูกต้อง เพื่อให้เป็นหลักในการประพจน์ปฏิบัติให้เข้าถึงความจริง ตามหลักอริยสัจ ๔ พร้อมทั้งวิธีคิดอันชาญฉลาดในการปฏิบัติ และก่อให้เกิดปัญญาที่จะเห็นธรรม เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งตามความเป็นจริง เพราะการปฏิบัตินั้นจะเกิดผลหรือประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้นั้น ต้องมีการพิจารณาเป็นอย่างดี มีสติอยู่ตลอดเวลา แต่การปฏิบัติที่ถูกต้อง และให้ได้ผลดีนั้น ต้องศึกษา และคิดตรวจสอบ หาเหตุผล และรู้เท่าทันตลอดตลอดจนต้องมีความเพียร และหลักปฏิบัติที่ถูกต้อง มีปัญญา ในการตรวจสอบรู้เท่าทัน เมื่อนั้นจึงถือว่าการปฏิบัติถูกต้อง และจะประสบผลสำเร็จได้ในที่สุด ดังที่ปรากฏในโยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร สุตรวาด้วยโยนิโสในสิการสัมปทา ความว่า

“...ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ยืนก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง สิ่งที่เป็น เบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือความถึงพร้อมแห่งการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ฉะนั้นเหมือนกัน ดูกภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำให้มากซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘...”^{๔๑}

โยนิโสมนสิการ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการก่อให้เกิดสัมมาทิฐิและในการแสดงธรรมของพระองค์ในแต่ละครั้งนั้น เมื่อผู้รับฟังแล้ว และได้นำไปพิจารณาใคร่ครวญตามจนเกิดสัมมาทิฐิใน

^{๔๑} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๓๖/๓๑.

ระดับโลกุตตระ คือเกิดปัญญาญาณ ก็เป็นปัจจัยให้เกิดองค์มรรคขึ้นต่อไป และโยนิโสมนสิการกับอริยมรรคมีองค์ ๘ นั้นมีความสัมพันธ์และเกี่ยวพันกัน เพราะการมี ปรโตโฆสะ คือกลยาณมิตร ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญอันก่อให้เกิดโยนิโสมนสิการ และโยนิโสมนสิการก็เป็นปัจจัยทำให้เกิดสัมมาทิฐิ ทั้งในระดับโลกียะ และโลกุตตระ เนื่องจากสัมมาทิฐิเป็นหลักธรรมที่เป็นหัวหน้า และเป็นปัจจัยให้เกิดองค์มรรคอื่นตามมา และทำให้บุคคลนั้นมีความคิดเห็นที่ถูกต้องดีงาม ส่งผลให้บุคคลนั้นมีความสุข ความสงบทั้งระดับโลกียะ และโลกุตตระ คือ พระนิพพาน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ประมวลการคิดแบบโยนิโสมนสิการจากพระไตรปิฎก มี ๑๐ วิธี ด้วยกัน คือ^{๔๒}

๑. วิธีคิดแบบสืบสาวปัจจัย เป็นการใช้อนุญาคติพิจารณาปรากฏการณ์หรือผลที่เกิดขึ้น เป็นการคิดถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา และคิดหาวิธีหรือแนวทางแก้ปัญหานั้น ๆ ด้วยการสืบค้นหาสาเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดขึ้น ทำให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นกับสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหานั้นล้วนมีความสัมพันธ์กัน สอดคล้องกันเสมอ ในทางพระพุทธศาสนาจะเน้นให้ใช้ปัญญาในการคิดพิจารณาหาเหตุผล โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการดับทุกข์ เมื่อเห็นความหรือปัญหาเกิดขึ้น ย่อมต้องหาแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยการคิดถึงสิ่งที่เกิดขึ้นว่ามีเหตุปัจจัยสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างใด ดังนั้นวิธีคิดแบบค้นหาเหตุปัจจัยก็เพื่อให้มีความคิดอย่างรอบคอบทั้งด้านที่เป็นเหตุและด้านที่เป็นผล

๒. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ เป็นการใช้อนุญาคติพิจารณาแบบแยกแยะกระจายเนื้อหาให้เห็นส่วนประกอบย่อยจากส่วนใหญ่ เช่น ร่างกายของมนุษย์ที่มองเห็นสูง ต่ำ ดำ ขาว สวยงาม น่าเกลียด ถ้าพิจารณาโดยแยกแยะแล้ว ไม่มีส่วนไหนเลยที่เป็นของเรา แต่เป็นเพียงการรวมกันเข้าของธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งวิธีการคิดแบบนี้เป็นการคิดที่มุ่งให้มองและให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของสิ่งนั้น ๆ ในทางพระพุทธศาสนานั้น เน้นให้คิดพิจารณาเพื่อให้เห็นความไม่มีแก่นสาร หรือความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลาย ไม่ให้ยึดมั่นในสิ่งที่สมมุติขึ้นมาในโลกนี้ แต่ทุกสิ่งในโลกเมื่อมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับสลายไปในที่สุด ไม่มีแก่นสาร เมื่อสิ่งนั้นดับสลายไปก็ให้เข้าใจและไม่เศร้าโศกคร่ำครวญกับสิ่งนั้น ซึ่งวิธีคิดแบบนี้ช่วยให้ไม่เกิดทุกข์จากการพลัดพรากจากของอันเป็นที่รักนั่นเอง เพราะเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นตามสภาวะของความเป็นจริง

๓. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา เป็นการใช้อนุญาคติพิจารณาและมองให้รู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งจะต้องเป็นอย่างนั้นๆตามธรรมดาของมันเอง โดยไม่มีสิ่งใดเข้าไปขวางขัดหรือขัดขวางได้ เพราะสิ่งนั้นเป็นไปตามเหตุปัจจัย คือ ความไม่เที่ยงแท้มั่นคง เป็นทุกข์ และไม่มีอะไรเป็นตัวตนที่แน่นอน ทำให้เห็นว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงย่อมดำเนินไปตามหลักความจริงที่ว่ามีการเปลี่ยนแปลงใน ๓ ประการนี้คือ หลักไตรลักษณ์ ได้แก่ ๑) อนิจจัง คือความไม่เที่ยง ๒) ทุกขัง คือความทุกข์ และ ๓) อนัตตา คือความไม่มีตัวตน ถ้ารู้เท่าทันและยอมรับความจริงแล้ววางท่าทีทำให้สอดคล้องกับกฎธรรมชาติ นับว่าเป็นท่าทีแห่งปัญญา อิสระ ไม่ผูกมัดตัวเอง เมื่อพบกับเหตุการณ์ที่ไม่ชอบ ไม่พึงพอใจ ทำให้เกิดความเศร้าโศกเสียใจ ก็ให้วางท่าทีเข้าใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นและปล่อยวาง เพื่อเป็นการคลายความทุกข์ ทำให้เกิดความทุกข์ทุเลาเบาลง เป็นการสลัดความทุกข์ออกไป และเมื่อคิดรู้เท่าทันและยอมรับความจริงได้แล้ว ต่อจากนั้นก็ทำ

^{๔๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗๖-๗๑๕.

วิธีแก้ไขจัดการตามเหตุปัจจัยเหล่านั้น วิธีคิดแบบสามัญลักษณะนี้เป็นการเน้นให้บุคคลพิจารณารู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังขาร เมื่อสังขารเปลี่ยนแปลงไป รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังขารตามความเป็นจริง บุคคลนั้นย่อมพ้นทุกข์ได้

๔. วิธีคิดแบบอริสัจหรือวิธีคิดแบบแก้ปัญหา เป็นการใช้ปัญญาคิดพิจารณาหาวิธีทางแห่งความดับทุกข์ เพื่อดับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งปัญหาในปัจจุบันมีอยู่มากมาย ทั้งปัญหาส่วนตัว ปัญหาครอบครัว ปัญหาที่ทำงาน ตลอดจนปัญหาทางสังคมต่าง ๆ และปัญหาเหล่านั้นได้สร้างความทุกข์แก่มนุษย์อยู่ตลอดเวลาไม่มีที่สิ้นสุด และนับวันปัญหายิ่งทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ปัญหาทุกอย่างล้วนเกิดขึ้นจากความโกรธ ความโลภ และทิฐิของมนุษย์ ในทางพระพุทธศาสนาจึงได้เสนอว่าวิธีคิดเพื่อเอาชนะปัญหาหรือเป็นแนวทางแก้ปัญหา ด้วยการน้อมนำหลัก “สัมมาทิฐิ” ในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม โดยการใช้วิธีคิดแบบแก้ปัญหาคือการเข้าใจสภาพของปัญหา สาเหตุของปัญหา การดับปัญหา และวิธีทางดับปัญหานั้นเป็นการดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง ซึ่งเรียกว่าการคิดแบบอริยสัจ ได้แก่ ๑. ทุกข์ คือปัญหา หรือความไม่สบายทางด้านร่างกาย และจิตใจ ๒. สมุทัย เป็นต้นตอทำให้เกิดทุกข์ ซึ่งก็คือกิเลส ตัณหา และอุปาทาน ๓. นิโรธ เป็นการจัดการสลัดความทุกข์ออกไป ๔. มรรค เป็นการลงมือกระทำหรือปฏิบัติต่อปัญหานั้นด้วยวิธีทางสายกลาง คือมีความพอดี ไม่ตึง ไม่หย่อนเกินไป ด้วยการใช้ปัญญาคิดพิจารณาอย่างแยบคาย รอบคอบ ย่อมเป็นการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง ก็คือการใช้หลักของศีล สมาธิ และปัญญานั้นเอง

๕. วิธีคิดแบบอรรถสัมพันธ์หรือวิธีคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย เป็นการใช้ปัญญาคิดพิจารณาตามหลักการและความมุ่งหมาย คือการพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักการและจุดมุ่งหมาย และจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายของหลักธรรมต่าง ๆ ว่าปฏิบัติหรือทำไปเพื่ออะไร จะได้ผลอย่างไร ซึ่งทั้งอรรถและธรรมจะต้องประสานสอดคล้องกัน ส่งเสริมซึ่งกันและกัน ไปในแนวทางเดียวกันมีความสำคัญเท่าเทียมกัน คอยตรวจสอบซึ่งกันและกัน ส่งเสริมกันไปตลอดสายเพื่อให้เดินไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการหรือเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามหลักความจริงของธรรมเหล่านั้น และเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของชีวิต ในทางตรงกันข้ามถ้าหลักการและจุดมุ่งหมายไม่สอดคล้องกัน ย่อมไม่ประสบผลสำเร็จหรืออาจนำมาซึ่งความเสียหายของชีวิตและสังคมได้

๖. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก เป็นการคิดพิจารณาให้เห็นครบทุกด้านในสิ่งเดียวกันนั้น ทั้งส่วนดีและส่วนเสีย ตลอดจนทางออกที่เหมาะสม เพื่อเป็นการปฏิบัติต่อสิ่งนั้นได้อย่างถูกต้อง เป็นประโยชน์สูงสุดต่อชีวิตมนุษย์และสังคม ในชีวิตของมนุษย์นั้นต้องพบกับความทุกข์ ความผิดหวัง ความสุข ความสมหวัง เพราะมนุษย์มีร่างกายและจิตใจที่รับรู้อารมณ์ได้ ดังนั้นมนุษย์จึงรับรู้ต่อปัญหาอย่างมากมาย มีทั้งปัญหาส่วนตัว ปัญหาครอบครัว ตลอดจนปัญหาของสังคม ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นผลมาจากความอยากหรือตัณหา ความปรารถนาจะครอบครอง จึงมีการแสวงหาวัตถุเพื่อมาตอบสนองความอยากของตนเอง ด้วยวิธีการที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมบ้าง และไม่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมบ้าง จึงทำให้ชีวิตและสังคมไม่สงบสุข มีแต่ความวุ่นวาย มีปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย ดังนั้นในทางพระพุทธศาสนาจึงได้เสนอให้มนุษย์ใช้วิธีคิดโดยรอบคอบแยบคายให้มองทั้งส่วนดี ส่วนเสีย และหาทางออกที่เหมาะสม เพื่อแก้ปัญหาให้หมดไปหรือให้ปัญหาเบาบางลง โดยชี้ให้เห็นส่วนดี ที่เป็นประโยชน์ มีคุณค่า น่าพึงพอใจ ที่เรียกว่า อัสสาทะและมองถึงส่วนเสีย ข้อเสีย โทษ หรือข้อบกพร่องที่เรียกว่าอาทีนวะ สุดท้ายก็มองหาทางรอดหรือทางออกที่เหมาะสม ซึ่ง

วิธีการคิดแบบนี้เป็นการพิจารณาถึงการเห็นสิ่งที่เกิดขึ้น มองให้รอบด้านเพื่อที่จะได้เห็นสิ่งที่ควรยึดถือ สิ่งที่ควรงดเว้น และสิ่งที่ควรสลัดออกไป เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและผู้อื่น

๗. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม เป็นการใช้ปัญญาในการคิดพิจารณาเกี่ยวกับสิ่งที่บริโภค หรือใช้สอยในชีวิตประจำวันให้เห็นถึงคุณค่าแท้หรือประโยชน์ที่แท้จริง หรือเป็นเพียงค่านิยม แต่ให้ประโยชน์หรือคุณค่าเพียงเล็กน้อยเท่านั้น วิธีคิดแบบนี้เป็นการเน้นให้เห็นความสำคัญของสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะในการดำรงชีวิตของมนุษย์ การไม่รู้คุณค่าที่แท้จริงของสิ่งต่างๆ แต่กลับมองที่คุณค่าเทียม และแสวงหาสิ่งบริโภคเพื่อมาสนองความอยากของตน และพรศพกตามอำนาจของกิเลสที่ประกอบด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง จนทำให้เกิดปัญหาและความขัดแย้งขึ้น ส่งผลทำให้สังคมขาดความสงบสุข ในทางกลับกันถ้ามนุษย์มีวิธีคิดแบบคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมของสิ่งต่างๆ ก็จะทำให้มนุษย์ปฏิบัติต่อสิ่งนั้นได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม นอกจากนี้ยังเป็นการเกื้อกูลต่อการเกิดกุศลกรรม เช่น ความมีสติ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุ ก็จะทำให้สังคมมีแต่ความสงบสุข และมีสันติภาพ

๘. วิธีคิดแบบอุบายปลูกเร้าคุณธรรม เป็นการใช้ปัญญาพิจารณาปลูกเร้าจิตใจให้มีความกระตือรือร้นที่จะกระทำความดีเริ่มต้นจากการมีความคิดที่ถูกต้อง เป็นการสกัดกั้นหรือบรรเทา และขัดเกลาตัณหา และผลสำเร็จของการกระทำความดีนั้น ส่งผลทำให้ผู้กระทำความดีมีความสุข การคิดแบบเร้าคุณธรรมมีแบบการคิดเร้าเร้าโดยมีบุคคลอื่นเป็นเป้าหมาย หรือเป็นปัจจัยภายนอกเป็นแรงกระตุ้นผลักดันให้กระทำความดี และแบบการคิดเร้าเร้าเพื่อสกัดกั้นความประมาทหรือสิ่งที่เบียดเบียนอกุศล ไม่ให้เกิด วิธีคิดแบบนี้เป็นการมองให้เห็นส่วนดีของมนุษย์ โดยต้องยอมรับว่าการเป็นปุถุชนคนธรรมดาทั่วไป ยังมีกิเลสอยู่ย่อมจะต้องมีทั้งส่วนดีและส่วนเสีย แต่สิ่งที่เป็นส่วนเสียหรือส่วนไม่ดีของเขาก็ไม่ต้องเอามาคิด เพราะจะทำให้เกิดความไม่สบายใจ ทำให้เป็นทุกข์ ดังนั้นการมองแบบเร้ากุศลก็เพื่อทำให้เกิดความสบายใจ จิตใจแจ่มใส เบิกบาน ไม่ห่อเหี่ยว เพราะเมื่อจิตใจห่อเหี่ยว ท้อถอย จิตที่เป็นอกุศลก็จะเกิดขึ้น อันเป็นเหตุให้เกิดการกระทำที่ผิดพลาดขึ้นได้

๙. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน เป็นการใช้ปัญญาพิจารณาการรับรู้อารมณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันโดยไม่คำนึงถึงสิ่งที่ผ่านมาหรืออดีต และไม่คิดไกลไปข้างหน้าคิดสิ่งที่ยังมาไม่ถึง การมีอารมณ์อยู่กับปัจจุบัน คือการที่มีสติอยู่ตลอดเวลา จิตไม่ฟุ้งซ่านคิดถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านมาหรือสิ่งที่ยังมาไม่ถึง การอยู่กับปัจจุบันทำให้มนุษย์ตั้งมั่นจิตใจจดจ่อสิ่งที่กำลังกระทำ ดังมีคำกล่าวที่ว่า จงทำวันนี้ให้ดีที่สุด เพราะถ้าทำวันนี้ให้ดีที่สุดแล้วอนาคตและอดีตก็จะดีไปด้วย ในทางพระพุทธศาสนา จึงเน้นว่ามนุษย์ควรมีสติอยู่กับสิ่งที่ทำ คือมีความจดจ่ออยู่กับปัจจุบันขณะที่ทำ เพื่อให้สิ่งที่ทำนั้นได้ผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้นจึงพบว่าการมีสติอยู่กับปัจจุบันนั้นปรากฏในหลักธรรมมากมาย เช่น (๑) ธรรมมีอุปการะมาก (สติ สัมปรัชญญะ) (๒) ธรรมอันเป็นกำลัง ๕ หรือพละ (ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา) (๓) ธรรมอันเป็นองค์แห่งการตรัสรู้ หรือ โพชฌงค์ (สติ ธัมมวิจยะ วิริยะ ปติปัสสathi สมาธิ อุเบกขา) จะเห็นว่าการมีสติอยู่กับปัจจุบันเป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญยิ่ง เพราะเชื่อว่าการมีสติอยู่กับปัจจุบันเป็นบ่อเกิดของปัญญาเป็นหนทางเดียวที่จะรู้แจ้งเห็นจริงตามกระบวนการต่างๆ ซึ่งมนุษย์ทั่วไปไม่สามารถเห็นได้เพราะไม่มีปัญญา

๑๐. วิธีคิดแบบวิภาษวาท เป็นการใช้ปัญญาพิจารณาแยกแยะมองให้ครบถ้วนทุกแง่ทุกด้าน กล่าวคือไม่มองด้านเดียว แต่ควรมองทั้งด้านดีและด้านไม่ดี ส่วนไหนดีก็ควรได้รับการยกย่องสรรเสริญ แต่ส่วนไหนที่ไม่ดีเขาก็ต้องได้รับโทษและการติเตียนจากสังคม นี้เรียกว่าเป็นการมองแบบ

รอบด้านทั้งส่วนดีและส่วนไม่ดี ในสังคมไทยปัจจุบันนี้ส่วนมากยังมีการมองที่ยังไม่รอบด้านไม่ครบหมดทุกด้าน จึงทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปโดยความหวาดระแวงกัน มีความทุกข์มากกว่าความสุข เพราะไม่เข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้น มีจิตใจคับแคบ มองแต่ส่วนไม่ดีของคนอื่น มองว่าสังคมเลวร้าย ถ้าใครไม่คิดพิจารณาโดยรอบคอบก็อาจเป็นอันตราย ดังนั้นการคิดแบบนี้จึงเป็นการมอง การแยกแยะอย่างละเอียดครบทุกแง่มุมด้วยปัญญาอย่างมีสติ เป็นการมองว่าสิ่งใดที่ทำแล้วมีประโยชน์สิ่งนั้นสมควรทำ แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าสิ่งใดทำแล้วเป็นโทษ เป็นไปในทางเสียหาย ทำให้เกิดสิ่งเลวร้ายตามมา สิ่งนั้นไม่ควรทำ จะเห็นว่าการคิดแบบแยกแยะด้วยการมองทั้งส่วนดีและส่วนไม่ดีนี้ก็เพื่อให้มองเห็นว่ามนุษย์ทุกคนนั้นมีทั้งส่วนดีและส่วนไม่ดีอยู่ในตัวเอง โดยเฉพาะปุณชนคนธรรมดาทั่วไป

นอกจากนั้น ธรรมที่เป็นบุพภาคแห่งมัชฌิมาปฏิปทา ๒ อย่างคือ ปรัตโธสະที่ตี หรือ กัลยาณมิตรที่ดี และโยนิโสมนสิการ นั้นนับว่าเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างบุคคลกับโลกหรือสภาพแวดล้อมภายนอก ก่อนจะก้าวเข้าสู่ตัวมรรคที่เป็นองค์ธรรมภายในเฉพาะตน กล่าวคือ กัลยาณมิตร เป็นตัวเชื่อมให้บุคคลติดต่อกับโลกอย่างถูกต้องโดยทางจิตใจของตนเอง ซึ่งจะมีท่าทีการรับรู้และความนึกคิดที่มีปัญญาหรือการมองตามความจริง

วิธีโยนิโสมนสิการที่กล่าวมานี้ ได้นำเสนอโดยเป็นการรักษารูปลักษณะตามที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นการศึกษา ถึงสาระสำคัญ และมีความเห็นว่า โยนิโสมนสิการนี้ เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาปรับประยุกต์และปฏิบัติใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ตลอดเวลา มิใช่จะต้องรอไว้ใช้เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นแล้วเท่านั้น แต่สามารถใช้แทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวันที่เป็นไปโดยปกติ เริ่มแต่การวางใจ วางท่าทีต่อบุคคลและสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง การวางแผนความคิด หรือความคิด การทำใจ การพิจารณา เมื่อรับรู้ประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ในทางที่จะไม่ทำให้ตัวเองเกิดทุกข์ ไม่ก่อปัญหา ไม่ให้มีโทษ แต่ให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและบุคคลอื่น เพื่อความเจริญอกงามแห่งปัญญาและกุศลธรรม เพื่อเสริมสร้างลักษณะนิสัยและคุณลักษณะที่ดี เพื่อความรู้ตามความเป็นจริงของชีวิต เพื่อฝึกอบรมตนในแนวทางที่นำไปสู่ความหลุดพ้นเป็นอิสระ และมีความสุข

การทำหน้าที่ของ วิธีโยนิโสมนสิการ หรือการคิดอย่างแยกคายทั้งหมด สามารถสรุปได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ

๑. โยนิโสมนสิการแบบปลุกปัญญา มุ่งให้เกิดความรู้แจ้งตามสภาวะที่เป็นจริง เป็นการขจัดอวิชชา คือความไม่รู้ เป็นฝ่ายวิปัสสนา มีลักษณะเป็นการส่องสว่างทำลายความมืด หรือชำระสิ่งสกปรก และสุดท้ายเป็นการนำไปสู่โลกุตตรสัมมาทิฐิ

๒. โยนิโสมนสิการแบบสร้างเสริมคุณภาพจิต มุ่งปลูกเร้ากุศลธรรมต่าง ๆ เป็นการสกัดหรือข่มตัณหา ไม่ให้เกิด เป็นฝ่ายสมณะ มีลักษณะเป็นการเสริมสร้างพลังหรือปริมาณฝ่ายดีขึ้นมากดข่มทับหรือบังฝ่ายความชั่วไว้ หรือเป็นเครื่องตระเตรียมหนุนเสริมความพร้อมและสร้างนิสัยที่ดีงาม และนำไปสู่โลกียสัมมาทิฐิ^{๔๓}

กล่าวได้ว่า โยนิโสมนสิการเป็นการทำงานต่อเนื่องเป็นเรื่องเดียวกัน เป็นการรับรู้ อารมณ์ ความนึกคิดจากภายใน และการนำประสบการณ์จากภายนอก แล้วนำมาเกี่ยวเนื่องกันเป็นความคิดที่อยู่ภายในจิตใจ เมื่อมีโยนิโสมนสิการ ก็คือการเกิดแห่งสัมมาทิฐิ เมื่อถึงสัมมาทิฐิก็เป็น

^{๔๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๗๓๕

อันก้าวเข้าสู่องค์ประกอบมัชฌิมาปฏิปทาต่อไป ความคิดเห็น ทศณคติ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจ ถูกต้อง ดังามที่เรียกว่าสัมมาทิฐิ แต่เมื่อมองตามหลักธรรมแล้ว ก็สรุปสัมมาทิฐิได้เป็นเพียง ๒ ประเภทคือ

๑. ความเชื่อถือ ความเห็น ทศณคติ ความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องดังามมีเหตุผลเป็นประโยชน์เกี่ยวกับเรื่องความดีความชั่ว การทำดีทำชั่ว และการได้รับผลดีร้ายสอดคล้องกับการกระทำของตน คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเชื่อมั่นในคุณธรรม เช่น คุณของมารดาบิดา ความเชื่อความเห็นสอดคล้องกับคำสอนทางศาสนา เช่น ว่าโลกหน้ามี เป็นต้น รวมเรียกกันสั้น ๆ ว่า เห็นชอบตามคลองธรรม หรือความเชื่อกรรม ซึ่งทำให้มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน เรียกตามหลักว่า “กัมมัตสกตาญาณ” อย่างนี้แล คือสัมมาทิฐิที่ได้เคยกล่าวถึงมาแล้วว่าเป็น โลภียสัมมาทิฐิ หรือสัมมาทิฐิชั้นโลกีย เกิดจากความรู้ความเข้าใจเหตุผลโดยอาศัยการอบรมสั่งสอนปลูกฝังสืบ ๆ กันมาในสังคม ช่วยให้เกิดความประพฤติดี ประพฤติชอบ และการดำเนินชีวิตที่ดังาม ทำให้สังคมสงบเรียบร้อย คนอยู่ร่วมกันร่มเย็นเป็นสุข

๒. ความรู้ความเห็น ความเข้าใจ เกี่ยวกับโลกและชีวิต หรือสังขารธรรมทั้งหลายถูกต้องตามความเป็นจริง คือ ตามสภาวะของมันและตามความเป็นไปโดยธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย ทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ที่ถูกต้องซึ่งควรจะมีจะเป็นระหว่างตนเองกับสิ่งทั้งหลายที่แวดล้อมอยู่ หรือกับโลกและชีวิต เช่น รู้ว่าสิ่งทั้งหลายเป็นสังขารธรรม เกิดจากองค์ประกอบต่างๆ มาประชุมกันเข้าเป็นไปตามความสัมพันธ์สืบทอดกันเป็นเหตุแห่งปัจจัย จึงมีสภาพไม่คงที่ ไม่เที่ยงแท้ถาวร ไม่ยั่งยืนอยู่ตลอดไป และมีเหตุปัจจัยต่าง ๆ ชัดแย้งบีบคั้นอยู่ตลอดเวลา ไม่เป็นตัวของมันเองอย่างแท้จริง ไม่อาจเป็นของใครๆ และไม่ขึ้นต่อความปรารถนาของใครได้จริงจัง เมื่อสิ่งทั้งหลายมีสภาวะที่แท้จริงเป็นอย่างนี้ เราควรมีท่าทีและปฏิบัติต่อมันอย่างไร การมีท่าทีแห่งการยึดมั่นถือครองอย่างไม่ลืมหูลืมตาหรือยกมอบชีวิตนี้ให้แก่การแสวงหาไขว่คว้าสิ่งเหล่านี้ เป็นการถูกต้องแล้วหรือไม่ มนุษย์สัตว์ทั้งหลายรวมทั้งตัวเราต่างก็เป็นสังขารธรรมตกอยู่ในคติธรรมดาเดียวกัน เป็นเพื่อนแก่ เจ็บตาย เราควรมีท่าทีและปฏิบัติต่อกันอย่างไร ดังนี้ เป็นต้น ความรู้ ความเห็น ความเข้าใจอย่างนี้ เกิดจากการรู้จักมอง รู้จักคิด รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตรงตามสภาวะและตามเหตุปัจจัยของมัน เป็นความรู้ ความเห็น ความเข้าใจที่ได้เรียกว่า “สัมมาทิฐิแนวโลกุตระ” คือในขั้นต้นนี้ยังเป็นโลกียะ แต่ก็อยู่ในแนวทางของโลกุตรสัมมาทิฐิ จะเจริญงอกงามขึ้นเป็นโลกุตรสัมมาทิฐิ ได้ต่อไป

สัมมาทิฐิอย่างแรกเรียกว่า กัมมัตสกตาสัมมาทิฐิ ได้แก่ กัมมัตสกตาญาณ (ความรู้ภาวะที่บุคคลมีกรรมเป็นของตน หมายถึงความรู้ที่พอรู้จักแยกว่าอันใดเป็นกรรมของตนหรือมิใช่ นับเป็นความรู้ระดับที่ทำให้รู้จักรับผิดชอบการกระทำของตน) ที่ชาวไทยพุทธมักเรียกกันว่า กัมมัตสกตา ศรัทธา เป็นสัมมาทิฐิระดับธรรมจริยาหรือกุศลกรรมบถ เป็นประโยชน์หรือจุดหมายชีวิตระดับทิฐิธัมมิกัตถะและสัมปรายิกัตถะ แต่เป็นพื้นฐานของปรมัตถ์ต่อไป ส่วนสัมมาทิฐิอย่างที่สอง จัดเข้าในระดับวิปัสสนาสัมมาทิฐิ แต่บาลีเรียก สัจจานุโลมิกญาณ แปลว่าญาณคล้อยแก่สัจจะ หรือความรู้ที่เข้าแนวสัจจะ นำไปสู่การตรัสรู้คือมุ่งตรงต่อปรมัตถ์ต่อไป

จะเห็นว่าสัมมาทิฐิตัวแท้ที่จะให้เข้าถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาก็คือสัมมาทิฐิอย่าง ที่ ๒ ซึ่งเป็นความรู้ที่เข้าแนวสัจจะ ชาวพุทธทุกคนไม่ว่าจะเป็นผู้ที่คิดจะเข้าถึงจุดหมายสูงสุดหรือยังไม่คิดก็ตาม ย่อมไม่ควรหยุดอยู่เพียงสัมมาทิฐิข้อแรก ควรจะก้าวต่อไปสู่

สัมมาทิฐิข้อที่ ๒ ด้วย พยายามปลูกอบรมปัญญาในระดับนี้ ให้มีขึ้นบ้างไม่มากก็น้อย เพราะสัมมาทิฐิข้อนี้ จะช่วยบรรเทาความโลภ โกรธ หลง ให้เบาบางลง ทำให้จิตใจปลอดโปร่งผ่องใส รู้จักวางท่าทีต่อโลกและชีวิตดีขึ้น จะมีความสุขมากขึ้น เป็นวิธีการการเบียดเบียนแย่งชิงและความทุกข์ความเดือดร้อนของโลก ที่ได้ผลแต่ยิ่งกว่าวิธียั่วยุในระดับที่เรียกกันว่าศีลธรรม เป็นผลดีทั้งแก่ตนและสังคม

เมื่อแยกแยะดูขั้นตอนตามลำดับของกระบวนการธรรม จะเห็นว่าการเสวนาสัตบุรุษหรือความมีกัลยาณมิตร นำไปสู่การได้สัจธรรม คือคำสอนคำแนะนำชี้แจงต่าง ๆ โดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้าง เมื่อธรรมคือหลักความจริงหรือหลักแห่งความดีงามที่แสดงนั้น เป็นจริง หรือดีงามจริง หรือแสดงได้ดีมีเหตุผล ผู้รับฟังนั้นก็เกิดศรัทธา อาจเขียนให้ดูง่ายดังนี้

เสวนาสัตบุรุษ (มีกัลยาณมิตร) , สัจธรรม , ศรัทธา

จุดสำคัญอีกจุดหนึ่งในกระบวนการแห่งการศึกษา หรือความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม คือจุดเชื่อมต่อกองประกอบภายนอก หรือปัจจัยทางสังคม เข้าสู่องค์ประกอบภายใน หรือปัจจัยภายในบุคคล ตามหลักนั้นท่านว่าองค์ประกอบภายนอกคือ ปรโตโฆสะ (ในที่นี้ได้แก่ความมีกัลยาณมิตร) ล้วนๆ ส่งผลได้ถึงศรัทธา จบลงเพียงแค่นี้โลกก็สัมมาทิฐิเท่านั้น ถ้าได้เพียงนี้ ก็เป็นอันไปไม่ตลอดกระบวนการศึกษาอบรม ไม่ถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา เมื่ออยู่แค่ขั้นศรัทธาผู้มีศรัทธานั้น ก็ยังต้องคอยอิงยั้งขึ้นต่อกัลยาณมิตร คอยพึ่งอาศัยครูอาจารย์ พฤติกรรมก็ยังอยู่ในลักษณะของการทำตามหรือเลียนแบบ ยังไม่รู้ยั้งเห็นจริงประจักษ์แก่ตน ยังไม่เป็นอิสระหลุดพ้นสิ้นเชิง ทางแก้ก็ต้องหาทางเชื่อมโยงให้ก้าวเข้าสู่องค์ประกอบภายใน หรือปัจจัยในตัวบุคคลคือ โยนิโสมนสิการ โดยปลูกโยนิโสมนสิการให้มีขึ้น และมารับช่วงทำงานต่อไป ดังหลักการแสดงไว้ว่า โยนิโสมนสิการ จึงจะสามารถนำไปสู่ โลกุตระสัมมาทิฐิ บรรลุจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาหรือการศึกษาที่แท้ได้

การเชื่อมโยงเข้าสู่ปัจจัยภายในนี้ ก็อาศัยกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกนี้เอง ช่วยทำให้ได้ และเมื่อว่าตามหลักการแล้ว ก็ให้ถือเป็นหน้าที่ของกัลยาณมิตรที่จะช่วยผู้เรียนให้ปลูกโยนิโสมนสิการของตนขึ้นมาใช้ กัลยาณมิตร ไม่เพียงมีเป้าหมายอยู่เพียงแค่ขั้นศรัทธา แต่พึงใช้ศรัทธาเป็นเพียงเครื่องมือที่จะช่วยให้ตนจุดชนวนโยนิโสมนสิการในตัวผู้เรียนขึ้นได้โดยสะดวก โดยนัยนี้ กัลยาณมิตรอาศัยศรัทธาเป็นเครื่องเชื่อมโยง แล้วการใช้การแสดงธรรม ธรรมที่แสดง หรือวิธีแสดงธรรมนั่นเอง ช่วยให้ผู้ฟังหรือผู้เรียนปลูกโยนิโสมนสิการขึ้น คือให้รู้จักคิดรู้จักพิจารณาด้วยตนเอง โดยมองสิ่งทั้งหลายตามสถานะและเหตุปัจจัย เมื่อโยนิโสมนสิการเกิดขึ้นแล้ว กระบวนการก็ดำเนินก้าวหน้าต่อไปได้จนถึงที่สุด ระหว่างนี้ กัลยาณมิตรก็อาจคอยช่วยประคับประคองชี้ช่องหนุนเสริมโยนิโสมนสิการนั้นด้วยการแสดงธรรมไปเรื่อยๆ เมื่อพร้อมทั้งปัจจัยภายนอกมาโยงกับปัจจัยภายในคือปรโตโฆสะที่ดีช่วยหนุนเสริมโยนิโสมนสิการ มนุษย์ปุถุชนที่เป็นเวไนย คือไม่ถึงกับเป็นอัจฉริยะที่จะเริ่มมีโยนิโสมนสิการขึ้นลำพังตนเอง และไม่ใช้ปทปรมะที่ไม่อาจคิดเองได้ ก็จะสามารถก้าวไปในกระบวนการศึกษาและการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง

อาจพูดกำชับเกี่ยวกับหน้าที่ของกัลยาณมิตรตามหลักพุทธธรรมว่า การที่กัลยาณมิตรมาช่วยเหลือคนผู้หนึ่งผู้ใดนั้น มิใช่เพื่อให้คนผู้นั้นหันมาติดพันลูกกลักรหรือวนอยู่กับกัลยาณมิตรเอง ซึ่งกลายเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้นั้นกับกัลยาณมิตรไป และอาจมีผลเพียงว่าให้เชื่ออย่างที่กำลังกัลยาณมิตรเชื่อ หรือทำอย่างที่กำลังกัลยาณมิตรทำเท่านั้น กัลยาณมิตรเข้ามามิใช่เพื่อให้คนผู้นั้นหันมา

สัมพันธ์กับตน แต่เข้ามาเพียงเพื่อเป็นสื่อช่วยให้คนผู้นั้นสัมพันธ์กับสิ่งที่สาม คือโลกและชีวิต หรือสิ่งทั้งหลายที่แวดล้อมตัวเขาอยู่อย่างถูกต้อง โดยเข้ามาชี้บอกให้เขาหันไปมองสิ่งเหล่านั้นและพิจารณาให้รู้จักมันตามความเป็นจริงจนเขารู้ได้ด้วยตนเองว่าเขาควรสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านั้นให้ถูกต้องอย่างไร โดยนัยนี้กระบวนการธรรมจึงต้องเขียนต่อไปอีกดังนี้

เสวนาสัตบุรุษ (มีกัลยาณมิตร) , สดับธรรม , ศรัทธา , โยนิโสมนสิการ

แต่ในหลักการพัฒนาปัญญาหรือองค์ประกอบที่จะทำให้เป็นโสดาบัน ท่านไม่กล่าวถึง ศรัทธาเลย ทั้งนี้ ท่านอาจถือว่าในกรณีนั้นศรัทธาเป็นเพียงองค์ธรรมผ่าน หรือเครื่องช่วยเชื่อมโยง ไม่ใช่ตัวเน้นในทางปฏิบัติ จึงข้ามไปเสีย อาจเขียนกระบวนการที่ประสานกับหลักการพัฒนาปัญญา หรือองค์ประกอบที่ทำให้เป็นโสดาบันนั้นได้ดังนี้

เสวนาสัตบุรุษ (มีกัลยาณมิตร), สดับธรรม (ศรัทธา), โยนิโสมนสิการ , ปฏิบัติธรรมถูกหลัก

พุทธธรรมต่อไปนี้ แม้จะมีได้ระบุงค์ประกอบข้อโยนิโสมนสิการ แต่ก็แสดงให้เห็นการทำหน้าที่ของกัลยาณมิตร ซึ่งให้ความเป็นอิสระแก่ผู้ศึกษา ทำไปสู่การรู้เข้าใจประจักษ์ด้วยตนเอง

หลักศรัทธาโดยสรุป

โดยสรุป ลักษณะที่ควรกล่าวถึงเพื่อเข้าใจความหมาย บทบาท และความสำคัญของ ศรัทธาในระบบของพุทธธรรม มีดังนี้ :

๑. ศรัทธาเป็นเพียงขั้นหนึ่งในกระบวนการพัฒนาปัญญา และกล่าวได้ว่าเป็นขั้นต้นที่สุด
๒. ศรัทธาที่ประสงค์ ต้องเป็นความเชื่อความซาบซึ้งที่เนื่องด้วยเหตุผล คือมีปัญญารองรับและเป็นทางสืบทอดแก้ปัญหาได้ มิใช่เพียงความรู้สึกมอบตัวมอบความไว้วางใจให้สิ้นเชิง โดยไม่ต้องถามหาเหตุผล อันเป็นลักษณะทางฝ่ายอาเวค (emotion) ด้านเดียว

๓. ศรัทธาที่เป็นความรู้สึกฝ่ายอาเวคด้านเดียว ถือว่าเป็นความเชื่อที่มลาย เป็นสิ่งที่จะต้องกำจัดหรือแก้ไขให้ถูกต้อง ส่วนความรู้สึกฝ่ายอาเวคที่เนื่องอยู่กับศรัทธาแบบที่ถูกต้อง เป็นสิ่งที่นำมาใช้ในกระบวนการปฏิบัติธรรมให้เป็นประโยชน์ได้มากพอสมควรในระยะต้น ๆ แต่จะถูกปัญญาเข้าแทนที่โดยสิ้นเชิงในที่สุด

๔. ศรัทธาที่มุ่งหมายในกระบวนการพัฒนายปัญญานั้น อาจให้ความหมายสั้นๆว่า เป็นความซาบซึ้งด้วยมั่นใจในเหตุผลเท่าที่ตนมองเห็น คือมั่นใจตนเอง โดยเหตุผลว่า จุดหมายที่อยู่เบื้องหน้านั้นเป็นไปได้จริงแท้ และมีค่าควรแก่การที่ตนจะดำเนินไปให้ถึง เป็นศรัทธาที่เร้าใจให้อยากพิสูจน์ความจริงของเหตุผลที่มองเห็นอยู่เบื้องหน้านั้นต่อๆกันขึ้นไป เป็นบันไดขั้นต้นสู่ความรู้ ตรงข้ามกับความรู้สึก มอบใจให้แบบอาเวค ซึ่งทำให้หยุดคิดหาเหตุผลต่อไป

๕. เพื่อควบคุมศรัทธาให้อยู่ในความหมายที่ถูกต้อง ธรรมหมวดใดก็ตามในพุทธธรรม ถ้ามีศรัทธาเป็นส่วนประกอบข้อหนึ่งแล้ว จะต้องมีปัญหาเป็นอีกข้อหนึ่งด้วยเสมอไป และตามปกติ ศรัทธาย่อมมาเป็นข้อที่หนึ่ง พร้อมกับที่ปัญหาที่เป็นข้อสุดท้าย แต่ในกรณีทีกล่าวถึงปัญญานั้น จำเป็นต้องกล่าวถึงศรัทธาไว้ด้วย ปัญญาจึงสำคัญกว่าศรัทธา ทั้งในฐานะเป็นตัวคุมและในฐานะเป็นองค์ประกอบที่จำเป็น แม้นในแง่คุณสมบัติของบุคคล ผู้ที่ได้รับยกย่องสูงสุดในพระพุทธศาสนา ก็คือผู้มีปัญญาสูงสุด เช่น พระสารีบุตรอัครสาวก เป็นต้น ไม่ได้ถือเอาศรัทธาในศาสนาเป็นเกณฑ์

๖. คุณประโยชน์ของศรัทธา เป็นไปใน ๒ ลักษณะ คือ ในแนวหนึ่ง ศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดปิติ ซึ่งทำให้เกิดปัสสัทธิ (ความสงบเยือกเย็น) นำไปสู่สมาธิและปัญญาในที่สุด อีกแนวหนึ่งศรัทธาทำให้เกิดวิริยะ คือความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติ ทดลองสิ่งที่เชื่อด้วยศรัทธานั้น ให้เห็นผลประจักษ์จริงจังแก่ตน ซึ่งนำไปสู่ปัญญาในที่สุด คุณประโยชน์ทั้งสองนี้ จะเห็นว่าเป็นผลจากความรู้สึกในฝ่ายอาเวก แต่ต้องมีความไม่ประสงค์ปัญญาแฝงอยู่ด้วยตลอดเวลา

๗. ศรัทธาเป็นไปเพื่อปัญญา ดังนั้น ศรัทธาจึงต้องส่งเสริมความคิดวิจยวิจารณ์ จึงจะเกิดความก้าวหน้าแก้ปัญหาตามจุดหมาย นอกจากนี้ แม้ตัวศรัทธานั้นเอง จะมั่นคงแน่นแฟ้นได้ ก็เพราะได้คิดเห็นเหตุผลจนมั่นใจ หหมดความเคลือบแคลงสงสัยใด ๆ โดยนัยนี้ ศรัทธาในพุทธธรรมจึงส่งเสริมการคิดค้นหาเหตุผล การขอร้องให้เชื่อก็ดี การบังคับให้ยอมรับความจริงตามที่กำหนดก็ดี การชู้ด้วยภัยแก่ผู้ไม่เชื่อก็ดี เป็นวิธีการที่เข้ากันไม่ได้เลยกับหลักศรัทธานี้

๘. ความเลื่อมใสศรัทธาติดในบุคคล ถูกถือว่ามิใช่ข้อเสียข้อบกพร่อง แม้แต่ความเลื่อมใสคิดในองค์พระศาสดาเอง พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนให้ละเสีย เพราะเป็นศรัทธาที่แรงด้วยความรู้สึगतงอาเวก กลับกลายเป็นอุปสรรคต่อความหลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ในขั้นสุดท้าย

๙. ศรัทธาไม่ถูกจัดเป็นองค์มรรค เพราะตัวการที่จะเป็นสำหรับการดำเนินก้าวหน้าต่อไปในมรรคานี้ คือปัญญาที่พ่วงอยู่กับศรัทธานั้นต่างหาก และศรัทธาที่จะถือว่าใช้ได้ก็ต้องมีปัญญารองรับอยู่ด้วย นอกจากนี้ ท่านที่มีปัญญาสูง เช่น องค์พระพุทธเจ้าเอง และพระปัจเจกพุทธเจ้า ทรงเริ่มมรรคาที่ตัวปัญญาทีเดียว ไม่ผ่านศรัทธา เพราะการสร้างปัญญาไม่จำเป็นต้องเริ่มที่ศรัทธาเสมอไป (คือ เริ่มที่โยนิโสมนสิการ ดังได้กล่าวแล้ว) ด้วยเหตุนี้ เรื่องศรัทธา ท่านจึงกล่าวซ่อนแฝงไว้ในตอนว่าด้วยการสร้างสัมมาทิฐิ ไม่จัดแยกไว้เป็นเรื่องต่างหาก

๑๐. แม้แต่ศรัทธาที่พ้นจากภาวะเป็นความเชื่อมงายนั้นเอง ถ้าไม่ดำเนินต่อไปถึงขั้นทดลองปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ให้เห็นความจริงประจักษ์แก่ตน ก็ไม่นับว่าเป็นศรัทธาที่ถูกต้องตามความหมายแท้จริง เพราะเป็นศรัทธาที่มีได้ปฏิบัติหน้าที่ตามความหมายของมัน จัดเป็นการปฏิบัติธรรมผิดพลาด เพราะปฏิบัติอย่างขาดวัตถุประสงค์

๑๑. แม้ศรัทธาจะมีคุณประโยชน์สำคัญ แต่ในขั้นสูงสุด ศรัทธาต้องหมดไป ถ้ายังมีศรัทธาอยู่ก็แสดงว่ายังไม่บรรลุจุดหมาย เพราะตราบใดที่ยังเชื่อต่อจุดหมายนั้น ก็ย่อมแสดงว่ายังไม่ได้เข้าถึงจุดหมายนั้นรู้เห็นจริงด้วยตนเอง และตราบใดที่ยังมีศรัทธา ก็แสดงว่ายังต้องอิงอาศัยสิ่งอื่น ยังต้องฝากปัญญาไว้กับสิ่งอื่น ยังไม่หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ โดยเหตุนี้ศรัทธาจึงไม่เป็นคุณสมบัติของพระอรหันต์ ตรงข้ามพระอรหันต์กลับมีคุณลักษณะว่า ผู้ไม่มีศรัทธา (อัสสัทธิ) ซึ่งหมายความว่า ได้รู้เห็นประจักษ์ จึงไม่ต้องเชื่อต่อใครๆ หรือต่อเหตุผลใดๆอีก

๑๒. ศรัทธามีขอบเขตความสำคัญและประโยชน์แค่นั้นเพียงใด เป็นสิ่งที่จะต้องรู้เข้าใจตามเป็นจริง ไม่ควรตีค่าสูงเกินไป แต่ก็ไม่ควรดูแคลนโดยเด็ดขาด เพราะในกรณีที่ดูแคลนศรัทธา อาจกลายเป็นการเข้าใจความหมายของศรัทธาผิด เช่น ผู้ที่คิดว่าตนเชื่อมั่นใจตนเอง แต่กลายเป็นเชื่อต่อกิเลสของตน ในรูปอหังการมมังการไป ซึ่งกลับเป็นผลร้ายไปอีกด้านหนึ่ง

๑๓. ในระดับศีล หรือที่เรียกกันว่า ศีลธรรม ศรัทธาเป็นองค์ธรรมสำคัญซึ่งเกื้อกูลมาก ทำให้คนมีหลักตั้งตัวเป็นกำลังเหนียวรั้งและต้านปะทะไม่ให้ยอมตามสิ่งชักจูงล่อเร้าเย้ายวนให้ทำความชั่ว อีกประการหนึ่ง การมีศรัทธาเป็นเหมือนมีร่องไหลประจำของกระแสความคิด เมื่อได้รับรู้

อารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่เกินกำลังของศรัทธาที่มีอยู่ กระแสความคิดก็จะวิ่งเล่นไปตามร่องหรือแนวทางที่ศรัทธาเตรียมไว้ ทำให้ไม่คิดไปในทางอื่นหรือทางที่ผิดศีลธรรม ดังนั้น สำหรับผู้ยังไม่หมดกิเลส ศีลจึงดำรงอยู่ได้ดีด้วยศรัทธา ศรัทธาแบบนี้มีคุณมากในระดับหนึ่ง แต่พร้อมกันนั้นถ้าเป็นศรัทธาที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาก็อาจมีโทษมาก โดยกลายเป็นตัวการขัดขวางการสร้างปัญญาเสียเอง

๑๔. ในกระบวนการแห่งความเจริญของปัญญา (หรือการพัฒนาสติปัญญา) อาจกำหนดขั้นตอนที่จัดว่าเป็นระยะของศรัทธาได้คร่าว ๆ คือ

๑) สร้างทัศนคติที่มีเหตุผล ไม่เชื่อหรือยึดถือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพียงเพราะฟังตามๆ กันมาเป็นต้น (ตามแนวกาลามสูตร)

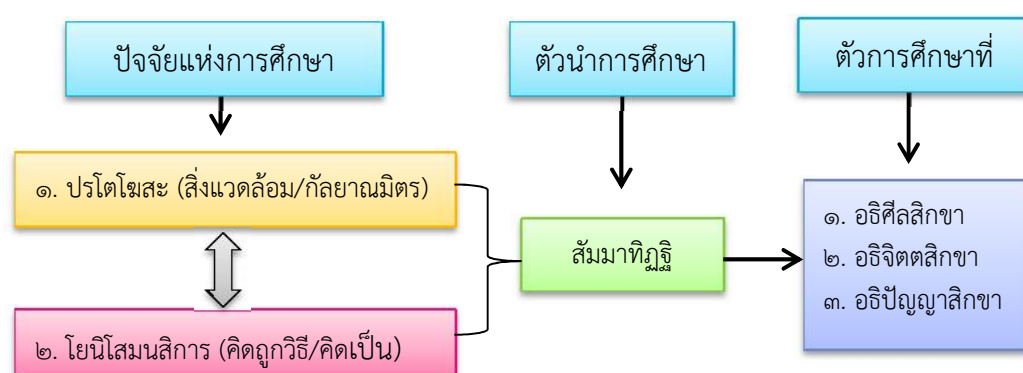
๒) เป็นผู้คุ้มครองสัจจะ (สัจจานุรักษ์) คือยินดีรับฟังหลักการ ทฤษฎี คำสอน ความเห็นต่างๆ ของทุกฝ่ายทุกด้าน ด้วยใจเป็นกลาง ไม่ด่วนตัดสินสิ่งที่ยังไม่รู้ไม่เห็นว่าเป็นเท็จ ไม่ยืนยันการยึดติดแต่สิ่งที่ตนรู้หรือคิดเห็นเท่านั้นว่าถูกต้องจริง

๓) เมื่อรับฟังทฤษฎี คำสอน ความเห็นต่างๆ ของผู้อื่นแล้ว พิจารณาเท่าที่เห็นด้วย ปัญญาตนว่าเป็นสิ่งมีเหตุผล และเห็นว่าผู้แสดงทฤษฎี คำสอนหรือความเห็นนั้น ๆ เป็นผู้มีความจริงใจ ไม่ลำเอียง มีปัญญา จึงเลื่อมใสรับเอามาเพื่อคิดหาเหตุผลทดสอบความจริงต่อไป

๔) นำสิ่งที่ใจรับมานั้น มาขบคิดทดสอบด้วยเหตุผล จนแน่แก่ใจตนว่า เป็นสิ่งที่ถูกต้องแท้จริงอย่างแน่นอน จนซาบซึ้งด้วยความมั่นใจในเหตุผลเท่าที่ตนมองเห็นแล้ว พร้อมทั้งจะลงมือปฏิบัติพิสูจน์ทดลองให้รู้เห็นความจริงประจักษ์ต่อไป

๕) ถ้ามีความเคลือบแคลงสงสัย รับผิดชอบต่อใจบริสุทธิ์ มุ่งปัญญา มิใช่ด้วยอหังการมมังการ พิสูจน์เหตุผลให้ชัดเจนเพื่อให้ศรัทธานั้นมั่นคงแน่นแฟ้น เกิดประโยชน์สมบูรณ์ตามความหมายของมัน

ถ้าสร้างแผนภูมิความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแห่งการศึกษากับตัวกระบวนการศึกษา แผนภูมิจะออกมาในลักษณะดังนี้^{๔๔}

แผนภูมิที่ ๒.๑ แสดงแผนภูมิความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการศึกษา กับตัวกระบวนการศึกษา

^{๔๔} พระราชวรเมธี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *ปรัชญาการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๕), หน้า ๑๗๑.

จากแผนภูมิข้างบนสรุปได้ว่า สิ่งที่เป็นปัจจัยทำให้เกิดสัมมาทิฐิ^{๔๕} นั้น มี ๒ ด้าน คือสิ่งที่ด้านปัจจัยภายนอก ซึ่งเรียกว่า ปรัตโฆสะ และสิ่งที่เป็ด้านปัจจัยภายใน ซึ่งเรียกว่า โยนิโสมนสิการ นอกจากนี้ยังมีสัมมาทิฐิ ที่เป็นตัวเชื่อมโยงนำกระบวนการพัฒนาชีวิตในทุกด้าน คือ ด้านศีล (อริศีลสิกขา) ด้านจิตใจ (อริจิตตสิกขา) และด้านปัญญา (อริปัญญาสิกขา) ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาและแบ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิเป็น ๒ ระดับ คือ ๑) ด้านปัจจัยภายนอก (ปรัตโฆสะ) และ ๒) ด้านปัจจัยภายใน (โยนิโสมนสิการ)

เมื่อได้กล่าวถึงวิธีคิดที่เป็นโยนิโสมนสิการมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนการทำงานของโยนิโสมนสิการนั้น โยนิโสมนสิการทำงานต่อเนื่องเป็นเรื่องเดียวกัน คือการรับรู้อารมณ์ ความนึกคิดจากภายใน และการนำประสบการณ์จากภายนอก แล้วนำมาเกี่ยวเนื่องกันเป็นความคิดที่อยู่ภายในจิตใจนั่นเอง

การรับรู้ด้วยโยนิโสมนสิการ คือการรับรู้เพียงเพื่อเป็นความรู้ ที่เป็นจริง และเพื่อเป็นข้อมูลที่พียงนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตต่อไป ซึ่งเป็นการ รับรู้ไว้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทางสติปัญญา รับรู้โดยจิตใจได้ความรู้จากอารมณ์หรือประสบการณ์ ไม่ใช่รับรู้แล้วจิตใจถูกอารมณ์หรือประสบการณ์ครอบงำ ซึ่งแทนที่จะได้ความรู้กลับได้กิเลสและความทุกข์มาแทน เมื่อมนุษย์มีการรับรู้ ทำให้เกิดคุณธรรมในจิตใจ จึงทำให้เกิดอารมณ์ที่ดี มีความงดงามของแนวทางดำเนินชีวิต นำมาซึ่งจิตใจที่เบิกบาน เปี่ยมสุข และสงบสุข

๒.๑.๔ สัมมาทิฐิและหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง

โดยความหมายของโลกุตตระสัมมาทิฐิ เป็น ความรู้ ความเข้าใจ ในสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องตามที่เป็น หรือความรู้ ความเข้าใจโลกและชีวิตถูกต้องตามความเป็นจริง ตามสภาวะของธรรมชาติ ซึ่งเป็นความรู้ในระดับเหนือกระแสโลก และหมวดธรรมที่เกี่ยวข้องด้วยสัมมาทิฐิ ได้แก่

(๑) สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ หมายถึง เห็นหรือเข้าใจสภาพความเป็นจริงของชีวิต รู้เห็นปัญหาชีวิตเรื่องความทุกข์ต่าง ๆ เห็นเหตุแห่งทุกข์ เห็นการดับทุกข์^{๔๕} เห็นอย่างนี้ท่านเรียกว่า สัมมาทิฐิ โดยในฐานะที่เป็นแกนนำให้ หมวดธรรมอีก ๗ ข้อที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก ได้หมุนเนื่องสืบกันไป

(๒) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ หมายถึง ความคิดชอบ ความคิดถูกต้อง หรือความตึกตรองไปในทางที่ดีมีความหมาย ๓ อย่างคือ ๑) อวิหิงสาสังกัปปะ ความดำรินอนไม่เบียดเบียนผู้อื่น ๒) อัพยาบาทสังกัปปะ ความคิดดำรินอนไม่ผูกพยาบาทปองร้ายผู้อื่น ๓) เนกขัมมสังกัปปะ ความคิดดำรินอนจะปลดความเกี่ยวข้องในทางกาม

(๓) สัมมาวาจา แปลว่า พูดชอบ เจรจาชอบ การพูดที่ถูกเรียกว่า พูดชอบ พูดถูกต้องต้องประกอบไปด้วย ๑) ไม่พูดเท็จบิดเบือนความจริงให้คนอื่นเข้าใจผิด ๒) ไม่พูดส่อเสียดยุ่งให้แตกสามัคคี ๓) ไม่พูดหยาบคาย ๔) ไม่พูดเพ้อเจ้อไร้สาระ ไร้ประโยชน์ ทั้ง ๔ ประการนี้ จึงถือเป็น สัมมาวาจา เพราะคนเมื่อไม่พูดปดก็ต้องพูดความจริง เมื่อไม่พูดส่อเสียด ก็ต้องพูดส่งเสริมที่มีประโยชน์ต่อผู้ฟัง เมื่อไม่พูดคำหยาบก็ต้องพูดคำอ่อนหวาน ไพเราะน่าฟัง และเมื่อไม่พูดเหลวไหล ก็ย่อมมีคำพูดตรง มีคำพูดน่าเชื่อถือ^{๔๖} นี้ คือสัมมาวาจา

^{๔๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๙๙/๓๔๘.

(๔) **สัมมากัมมันตะ** แปลว่า การงานชอบ กระทำในทางที่ชอบ หมายถึงการประกอบอาชีพสุจริตในการเลี้ยงชีพ ผู้ประกอบอาชีพตามสัมมากัมมันตะ คือผู้ประพฤติสุจริตทางกาย ได้แก่ ๑) ไม่ฆ่าและเบียดเบียนสัตว์ ๒) ไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น ๓) ไม่ประพฤติผิดประเวณี งดเว้นจากการงาน ๓ ประการนี้ เรียกว่า สัมมากัมมันตะ

(๕) **สัมมาอาชีวะ** แปลว่า เลี้ยงชีพชอบ คือประกอบอาชีพสุจริตเท่านั้น องค์มรรคข้อนี้ หมายถึง วิธีการแสวงหาเพื่อได้มาซึ่งปัจจัย ๔ ในการดำรงชีพ ควรเป็นวิธีที่ไม่ผิดกฎหมาย ศีลธรรม จาริตประเพณี และความมั่นคงสงบสุขของสังคม ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาแล้ว พระพุทธองค์ได้ตรัสการเลี้ยงชีวิตไว้ทั้งแก่ฆราวาสและบรรพชิต^{๔๖} ไว้แตกต่างกัน

(๖) **สัมมาวายามะ** แปลว่า ความเพียรพยายาม ที่เรียกว่าพยายามนั้นคือ ๑) สังวรปธาน ระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นในจิต ๒) ปหานปธาน พยายามละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว ๓) ภวานาปธาน พยายามทำความดีให้เกิดขึ้นในจิต ๔) อนุรักษปธาน พยายามรักษาคุณภาพดีที่มีอยู่แล้วไม่ให้เสื่อม และพยายามทำให้ดียิ่งขึ้นไป การเพียรพยายามทั้ง ๔ ประการนี้ เรียกว่า สัมมาวายามะ

(๗) **สัมมาสติ** แปลว่า ระลึกรู้ชอบ หมายถึง การมีสติมั่นคง ไม่เผลอเผลอ ไม่ประมาท เอาใจใส่ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างใจจดใจจ่อ มีจิตใจต่ออารมณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าที่ตนกำลังคิด กำลังพูด และกำลังทำ และการระลึกรู้ชอบที่สูงขึ้นไปอีกคือ การมีสติวิพิจารณาในทางที่ถูกวิธีที่ตรงต่อการบรรลุ มรรคผล ได้แก่ การตั้งสติ กำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง คือตามที่สิ่งนั้นๆมันเป็นของมันเองได้แก่ สติปัฏฐาน ๔

(๘) **สัมมาสมาธิ** คือ ความตั้งใจชอบ หมายถึง การทำสมาธิ ทำจิตใจให้สงบที่จะได้ฌณีสมาธิ คือ สมาธิชั่วคราว ต่อมาจะได้อุปปจารสมาธิ คือ สมาธิจนจะแน่วแน่ และเมื่อจิตแน่วแน่แล้ว เรียกได้ว่า อัปนาสมาธิ คือสมาธิแน่วแน่ เรียกว่า ได้ฌาน (Absorption) ซึ่งมีถึง ๘ ชั้น สูงขึ้นไปตามลำดับ ยิ่งสูงขึ้นไปส่วนผสมของจิตที่ไม่บริสุทธิ์ก็ยิ่งลดน้อยลง ๆ จนหมดไปในที่สุด

กล่าวได้ว่า อริยมรรค เป็นทางสายกลาง ซึ่งมีสัมมาทิฐิเป็นหัวหน้า ทำให้เกิดองค์ประกอบอื่นๆ ตามมา และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติ มีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต และมีความสุข

นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับสัมมาทิฐิ หรือความเห็น ความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นเรื่องของความเชื่อ และความศรัทธา ซึ่งเป็นสิ่งที่ดำรง ดังนี้

สัมมาทิฐิกับความเชื่อ (ศรัทธา) ๑๐ ประการ^{๔๗}

(๑) **ทานที่ให้แล้วได้ผล (อตฺถิ ทินฺนํ)**

การทำทานคือการให้ การแบ่งปันโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ เป็นการแบ่งปันของกินของใช้ที่มีอยู่ให้ญาติมิตร เพื่อน คนรู้จักตลอดจนคนที่ยากจน หรือลำบาก เช่นการแบ่งปันปัจจัย ๔ ยังรวมถึงการให้คำแนะนำแก่เพื่อนมนุษย์กันนับว่าเป็นการทำทานเช่นกัน การให้ธรรมะ การให้อภัยไม่โกรธเคืองกันก็เป็นทานอย่างหนึ่ง นอกจากนี้การให้อาหาร ช่วยเหลือสรรพสัตว์ต่างๆ ก็เป็นการให้ทานเหมือนกัน

^{๔๖} Piyadassi Thera, *The Buddha Ancient Path*, (Sri Lanka: Celon Press, 1887), pp. 130.

^{๔๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๔๑/๔๗๗-๔๗๘.

(๒) ยัญที่บูชาแล้วมีผล (อติ ยัญ)

คำว่า ยัญ ในพระพุทธศาสนา หมายถึง การสงเคราะห์ และศาสนสงเคราะห์ โดยสังคมสงเคราะห์ มุ่งช่วยเหลือบรรดาบุคคลที่ประสบปัญหา ขาดแคลน อดอยาก ผู้พิการช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ช่วยให้เขามีชีวิตรอด ได้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข สามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ สำหรับด้านศาสนสงเคราะห์ มุ่งในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป ตลอดจนสนับสนุนส่งเสริมพระภิกษุให้มีความสะดวกในการปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้สอนคนให้เป็นคนดี ประพฤติแต่สิ่งที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม

(๓) การเช่นไหว้มีผล (อติ หุต)

การเช่นสรวงในพระพุทธศาสนาหมายถึง การนำสิ่งของที่ควรสักการบูชาแก่ผู้ที่ควรบูชา เพื่อเป็นการยกย่อง สรรเสริญ บูชา และประกาศคุณงามความดี

บุคคลที่ควรบูชา แบ่งเป็น ๔ กลุ่มคือ ๑) บุพการี เป็นผู้มีพระคุณ รวมถึงผู้มีอุปการคุณ ต่างๆ ๒) บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ๓) บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยศีลและคุณธรรม ๔) สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ผู้ที่ได้ทุ่มเทพลังสติปัญญาและความสามารถในการฝึกตนและผู้อื่นให้มีความประพฤติดีและนิสัยที่ดี

(๔) ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความชั่วมี (อติ สุกตทุกกฏานํ กมมานํ ผลํ วิปาโก)

กรรมในพระพุทธศาสนา แปลว่า การกระทำโดยเจตนา ไม่ว่าจะเป็นการกระทำทางกาย วาจา และใจทั้งดีและไม่ดี จัดเป็นกรรมทั้งสิ้น

วิบาก แปลว่า ผล หรือผลแห่งกรรมดี กรรมชั่วที่ทำไว้แต่ปางก่อน หมายถึงผลของกรรมดี กรรมชั่วที่แต่ละบุคคลได้ทำไว้ กรรมดีหมายถึง การกระทำโดยสุจริตทางกาย วาจา และใจ ส่งผลให้เป็นผู้ที่ประพฤติดุจจริตไม่ผิดศีล ไม่ผิดธรรม ไม่ผิดกฎหมาย ผู้กระทำความชั่วย่อมได้รับผลดีตอบแทน ตรงกันข้ามถ้ากระทำความชั่ว ย่อมได้รับผลเป็นกรรมชั่ว ผิดศีลธรรม และผิดกฎหมาย

(๕) โลกนี้มี (อติ อโย โลเก)

โลกตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง สิ่งที่ทรุดโทรม สลายได้ แบ่งออกเป็น ๓ ชนิด ได้แก่ ๑) สังขารโลก หมายถึง สังขารร่างกายของคนและสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งประกอบด้วยกายกับใจ ๒) สัตว์โลกหมายถึง หมู่สัตว์ซึ่งยังมีจิตซัดส่ายหรือสิ่งที่มีความรู้สึก และเคลื่อนไหวเองได้ ได้แก่ มนุษย์ และสัตว์เดรัจฉานต่างๆ ๓) โอกาสโลก หมายถึงสถานที่ที่สัตว์โลกอาศัยอยู่ เป็นทั้งที่ทำมาหากิน และเป็นที่สร้างกรรมดี และกรรมชั่ว ได้อย่างกว้างขวาง เช่น การแสดงความรัก ความรับผิดชอบ ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

(๖) โลกหน้ามี (ปโร โลโก)

โลกหน้า ในที่นี้หมายถึง ชีวิตและสถานที่ที่สถิตของชีวิตหลังความตาย โลกหน้ามีตีความหมายว่า ตายแล้วไม่สูญ เพราะสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวให้ดีต่างกัน

(๗) มารดามีคุณ (อติ มาตา)

มารดามีพระคุณต่อบุตร ในทางพระพุทธศาสนานั้น มารดามีพระคุณต่อบุตรอย่างน้อย ๔ ประการคือ ๑) ให้ชีวิต ๒) ให้ต้นแบบร่างกายที่เป็นมนุษย์ ๓) ให้ต้นแบบจิตใจที่เป็นมนุษย์ และ ๔) เป็นบุพการี

(๘) บิดามีคุณ (อติ ปิตา)

บิดามีพระคุณ ๔ ประการคือ ๑) เป็นผู้ให้ชีวิต ๒) เป็นต้นแบบทางกาย ๓) เป็นต้นแบบทางใจ และ ๔) บุพการี เนื่องจากแม่น้ำมารดาต้องอุ้มครรภ์ประมาณ ๙ เดือน เป็นผู้ทำนุบำรุงบุตรด้วยเลือดและอาหารในกายตน บิดาแม่มีได้ทำหน้าที่ตั้งครรภ์ ก็ยังมีพระคุณเสมอ

(๙) โอปปาติกัสตว์มี (อติ โอปปาติกา)

การถือกำเนิดของสัวโลกมีอยู่ ๔ ประการคือ ๑) ชลาพุชะ ถือเกิดในครรภ์คือคลอดออกมาเป็นตัว เช่น คน ช้าง แมว ๒) อัณฑชะ เกิดในฟอง ก็คือออกไปเป็นฟองก่อนแล้วฟักเป็นตัว เช่น นก ไก่เป็ด เป็นต้น ๓) สังเสทชะ เกิดในโคลหรือในสิ่งสกปรก ในซากศพบูดเน่า ในของขึ้นและเช่นหนอน จุลินทรีย์ แบคทีเรียที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า ๔) โอปปาติก เกิด ผุดขึ้นเป็นการเกิดที่ไม่ต้องอาศัยพ่อแม่

(๑๐) สมณพราหมณ์ผู้ประพฤดีปฏิบัติชอบ

ทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนผู้อื่นให้รู้แจ้ง มีอยู่ในโลก ทำให้โลกนี้แจ้ง โลกหน้าด้วยปัญญา สอนให้ผู้อื่นแจ้ง หมายถึง ความรู้แจ้งในสังสารวัฏ คือการเวียนว่ายตายเกิด และสาเหตุที่รู้ด้วยตนเอง ก็เพราะตั้งใจทุ่มเทประพฤติปฏิบัติชอบ ด้วยการละกรรมชั่วทั้งปวง ทำแต่กรรมดี ทำจิตใจให้ผ่องใส จนสามารถรู้แจ้งโลกนี้ โลกหน้า รู้วิธีประกาศโลกนี้ โลกหน้า และเป็นกัลยาณมิตรแก่เพื่อนมนุษย์ทั้งหลาย

สัมมาทิฐิ นอกจากจะมีฐานะเป็นจุดกำเนิดและหนุนนำชีวิตมนุษย์ในทางที่ตรงตามหลักมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่ การคิดในทางที่ถูกต้อง นำไปสู่การให้วาทะที่ตรง การกระทำที่ถูกต้องตรงตามปราศจากการเบียดเบียน การทำงานที่ชอบประกอบด้วยธรรมและเป็นประโยชน์ การมีความขยันหมั่นเพียร การมีสติในการดำเนินชีวิต และการเข้าถึงจิตใจที่สงบสุข จนในที่สุดสามารถมองเห็นหนทางดับสนิทแห่งทุกข์และการเข้าถึงความสุขนิรันดร์ สัมมาทิฐิจึงเป็นเครื่องมือเข้าถึงความสุขได้อย่างแท้จริง แต่ในขณะเดียวกันจุดเริ่มต้นของสัมมาทิฐิต้องอาศัยความเชื่อหรือศรัทธาทั้ง ๑๐ ประการเป็นแหล่งให้ยึดเหนี่ยวสำหรับผู้เริ่มต้นก้าวเดินบนหนทางที่ตรงต้องการให้ตนเองพ้นจากทุกข์ ทั้งนี้ความเชื่อหรือศรัทธาต้องอาศัยปัญญาหรือต้องใช้โยนิโสมนสิการพิจารณาเพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติไม่คลาดเคลื่อนจากคำสอนสามารถปฏิบัติจนเข้าถึงความสุขได้ด้วยกำลังตนเองซึ่งในขั้นนี้เป็นขั้นของปัญญาของแต่ละบุคคลในการจะนำพาตนเองไปพบกับความสุข ซึ่งความสุขในพระพุทธศาสนาแม้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงมุ่งสอนความสุขที่แท้ภายในตนโดยการมองเห็นทุกข์และการดับสนิทแห่งทุกข์โดยการเข้าถึงพระนิพพาน แต่อย่างไรก็ตามความสุขในทัศนะของพระพุทธศาสนาก็มีแสดงไว้หลายระดับได้อาสนนใจ โดยรายละเอียดจะได้นำเสนอต่อไป

๒.๒. แนวคิดความสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๒.๑ ความหมายของความสุขในพระพุทธศาสนา

หากกล่าวว่า มนุษย์ทุกคนที่เกิดมา ย่อมต้องการความสุข ความสงบในชีวิต ทุกคนย่อมรักความสุข เกลียดความทุกข์ย่อมจะไม่ผิด แม้ว่ามนุษย์ทุกคนจะมีแนวทางการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน สำหรับในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงสอนว่า การที่มนุษย์จะมีความสุขนั้น ต้องเกิดจากการมีสัมมาทิฐิ กล่าวคือ ต้องเริ่มจากการมีความเห็นชอบ ความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็น

จริงที่เป็นสภาวะตามธรรมชาติ ซึ่งก็ต้องมีสัมมาทิฐินั่นเอง และปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดสัมมาทิฐิก็คือ ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก คือการมีกัลยาณมิตรที่ดีและปัจจัยภายในคือการมีความคิดอย่างแยบคาย มีเหตุผล เมื่อมนุษย์มีกัลยาณมิตรที่ดี และมีปัญญา ก็จะทำให้มีความเห็นชอบ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ตามความจริง โดยไม่มีการปรุงแต่ง หรือรู้ในอริยสัจ ๔ นั้นเอง ย่อมส่งผลให้ผู้ประพฤติปฏิบัติเกิดความสุข ความสงบได้ในที่สุด ดังมีรายละเอียดเกี่ยวกับความสุข ดังนี้

สุข หมายถึง ความสบาย ความสำราญ มี ๒ อย่าง คือ (๑) กายิกสุข สุขทางกาย (๒) เจตสิกสุข สุขทางใจ หรือ คือ (๑) สามิสสุข สุขอิงามิส คือ อาศัยเหยื่อล่อ สุขจากวัตถุคือกามคุณ (๒) นิรามิสสุข สุขไม่อิงามิส สุขไม่ต้องอาศัยเหยื่อล่อ สุขปลอดโปร่งเพราะใจสงบหรือได้รู้แจ้งตามความเป็นจริง^{๔๘} ตัวอย่างความสุขที่พระพุทธเจ้าทรงปรารภไว้ในสมัยที่พระองค์เสวยวิมุตติสุขได้ต้นลินทร์ (ต้นจิกนา) ทรงรำพึงถึงความสุขของผู้สันโดษคือการเป็นผู้สงัดพึงระงับจากสังขารทั้งปวงทำให้เกิดความสงบ ความสุขในโลกคือการสำรวมปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่น และการปราศจากราคะหรือการล่วงในกามทั้งหลาย และความสุขอย่างยิ่งคือ การละความถือตัวถือตน^{๔๙} สรุปว่า ความสุขตามหลักพระพุทธศาสนามี ๒ ความหมาย คือ

(๑) ความสุข หมายถึง สภาพที่ทนได้ง่าย ตรงข้ามกับความทุกข์ ซึ่งหมายถึง สภาพที่ทนได้ยาก^{๕๐} ความสุขกับความทุกข์เป็นของคู่กัน เพราะต่างก็เป็นเวทนาอย่างหนึ่งในเวทนา ๓ และเวทนา ๕^{๕๑} เมื่อความสุขเป็นเวทนา ดังนั้นความสุขจึงเป็นส่วนหนึ่งของขั้น ๕^{๕๒} และเมื่อเป็นขั้น ๕ ความสุขจึงตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติหรือกฎไตรลักษณ์ ได้แก่ ความเป็นของไม่เที่ยง (อนิจจตา) ความเป็นทุกข์ (ทุกข์ตา) และความเป็นของไม่ใช่ตัวตน (อนัตตตา)

(๒) ความสุข หมายถึง ภาวะที่สิ้นกิเลสทั้งปวง ภาวะที่ปราศจากตัณหา ที่เรียกว่านิรามิสสุข เป็นสิ่งประเสริฐสูงสุดของมนุษย์ ซึ่งผู้ที่ดับทุกข์ในอริยสัจ ๔ ได้ จึงจะเข้าถึงความสุขประเภทนี้ได้

๒.๒.๒ ประเภทของความสุขในพระพุทธศาสนา

คัมภีร์พระพุทธศาสนาได้แสดงถึงความสุขมี ๒ ประเภท^{๕๓} ดังนี้

๑. โลภียสุข คือ ความสุขของชาวโลก

๒. โลกุตตรสุข คือ ความสุขเหนือชาวโลก

ในอังกุตรนิกาย จตุกกนิบาต อังนนาถสูตร^{๕๔} พระพุทธเจ้าทรงแสดงสุขของคฤหัสถ์ ๔ ประการ แก่ อนาถบิณฑิกเศรษฐี ได้แก่

^{๔๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท เอส ดี พรีนติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๗๖.

^{๔๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕/๘-๙.

^{๕๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๐.

^{๕๑} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๗๐/๒๐๓-๓๐๔.

^{๕๒} ส.ช. (ไทย) ๑๘/๘๘/๑๖๗. ขั้น ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

^{๕๓} ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๕๓๐-๕๓๑.

^{๕๔} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๗๙, ๒๑/๖๒/๑๐๕-๑๐๖.

๑. สุขที่เกิดแก่ความมีทรัพย์
๒. สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภค
๓. สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้
๔. สุขเกิดแต่ประกอบกิจการงานที่ปราศจากโทษ

ในอังคุตตรนิกาย นวกนิบาต นิพพานสูตร^{๕๕} พระสารีบุตรได้แสดงสุข ๑๐ แก่พระอุทายี โดยเริ่มจากความสุขเป็นสุขระดับต่ำสุด แล้วค่อย ๆ ประณีตสูงขึ้นไปตามลำดับจนถึงสุขในสัญญาเวทิตนโรทสมาบัติ เรียงลำดับได้ดังนี้

๑. กามสุข
๒. สุขในรูปฌานที่ ๑ (ปฐมฌาน)
๓. สุขในรูปฌานที่ ๒ (ทุติยฌาน)
๔. สุขในรูปฌานที่ ๓ (ตติยฌาน)
๕. สุขในรูปฌานที่ ๔ (จตุตถฌาน)
๖. สุขในอรุณฌานที่ ๑ (อาภาสอันญายตนฌาน)
๗. สุขในอรุณฌานที่ ๒ (วิญญูณญายตนฌาน)
๘. สุขในอรุณฌานที่ ๓ (อาภิญญัตถฌาน)
๙. สุขในอรุณฌานที่ ๔ (เนวสัญญานาสัญญายตนฌาน)
๑๐. สุขในสัญญาเวทิตนโรทสมาบัติ

อุปนิสฺส คือ เถกมุขิตสุข แปลว่า สุขในภูมิ ๓ ได้แก่ สุขที่เป็นโลกียะ เพราะอยู่ในระดับไตรภูมิ อันมี กามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ และอรุณาวจรภูมิ ความสุขในภูมิทั้ง ๓ ดังกล่าวจึงเรียกว่า โลกียสุข คือ ความสุขของชาวโลก และเป็นโลกุตตรสุข คือความสุขเหนือชาวโลก ซึ่งรายละเอียดของความสุขของแต่ละประเภท มีดังนี้

(๑) โลกียสุข

โลกียสุข คือ สุขที่เนื่องด้วยโลกียธรรม หมายถึงความสุขอันเป็นวิสัยของโลก สุขที่อิงอาศัยโลก เป็นความสุขที่เกี่ยวข้องกับภพภูมิ ภพในที่นี้หมายถึง แดนอันเป็นที่เกิดของสัตว์ ภูมิ หมายถึง ชั้นหรือระดับของสัตว์ที่จะไปเกิด ซึ่งจำแนกโดยภูมิมี ๓ ภพ คือ กามภพ รูปภพ และอรุณภพ^{๕๖} เป็นการแสดงให้เห็นลำดับขั้นของความสุข – ทุกข์ในชั้นโลกียะที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ตามลำดับดังนี้

(๑) กามภพ หมายถึง ภพอันเป็นที่อยู่ของสัตว์ ผู้เสพกาม ที่ยังปรารถนากามเป็นอารมณ์ คือ ยังเกี่ยวข้องกับกามคุณ กามภพ ได้แก่ กามาวจรสุคติภูมิ ๗ ภูมิ และกามาวจรทุคติภูมิอีก ๔ ภูมิ รวมเป็นกามาวจรภูมิ ๑๑ ภูมิ

(๒) รูปภพ ได้แก่ รูปาวจรภูมิ ๑๖ ชั้น อันเป็นที่อยู่ของบรรดาพรหมทั้งหลาย สำหรับผู้ที่ได้ชื่อว่าพรหมนั้น ย่อมมีความเจริญได้ทั้งทางโลกและทางธรรม ความเจริญทางโลกของพรหมนั้นคือการมีอายุยืนนาน มีผิวพรรณผ่องใสงดงาม มีความสุขอันประณีต มีกำลังร่างกายแข็งแรง มีวิมานอย่างวิจิตรงดงามเป็นที่อาศัย มีสวนดอกไม้เป็นที่หย่อนอารมณ์ มีบริวารตามสมควร สิ่งที่เป็นสมบัติ

^{๕๕} อัง.นวก. (ไทย) ๒๓/๔๓/๕๐๐-๕๐๓, ๒๓/๔๓/๕๐๐-๕๐๓.

^{๕๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๙๔/๘๙.

ของพรหมเหล่านี้ ย่อมประเสริฐพิเศษกว่าพวกเทวดาชั้นกามาวจรทั้งหลาย ส่วนความเจริญในทางธรรมของพรหมคือ การมีศีล สมาธิ ปัญญา หรือ ฌาน สมาบัติ อภิญญา และพรหมวิหารธรรม เป็นต้น

(๓) อรูปภพ ได้แก่ รูปาวจรภูมิ ๔ เป็นชั้นของสัตว์ที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรูป เรียกว่า ชั้นอรูปพรหม ได้แก่

๑. อากาสนัญจายตนภูมิ คือ ภูมิเป็นที่ตั้งของอากาสนัญจายตนฌาน เป็นชั้นที่เข้าถึงภาวะมีอากาศไม่มีที่สุด

๒. วิญญานัญจายตนภูมิ คือ ภูมิเป็นที่ตั้งของวิญญานัญจายตนฌาน เป็นชั้นที่เข้าถึงภาวะวิญญานไม่มีที่สุด

๓. อากิณฺตัญญายตนภูมิ คือ ภูมิเป็นที่ตั้งของอากิณฺตัญญายตนฌาน เป็นชั้นที่เข้าถึงภาวะไม่มีอะไร

๔. เนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ คือ ภูมิเป็นที่ตั้งของเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน เป็นชั้นที่เข้าถึงภาวะมีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่

พรหมที่เกิดในรูปาวจรภูมิทั้ง ๔ นี้ เรียกว่า อรูปพรหมที่ไม่มีรูป มีแต่นามชั้น ๔ เกิดขึ้นติดต่อกันโดยไม่มีระหว่างต้นนับตั้งแต่ปฏิสนธิเป็นต้นมา ความสุขในชั้นอรูปพรหมนี้เป็นความสุขที่เกิดจากการเจริญรูปฌเน ซึ่งประณีตกว่าความสุขในระดับรูปฌาน ทั้งกามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ และอรูปาวจรภูมิ ทั้งสามนี้รวมเรียกว่า โลกียภูมิ ความสุขในโลกโลกียภูมิจึงจัดอยู่ในความสุขประเภทโลกียสุข แสดงให้เห็นว่า ลำดับความเข้มข้น (Degree) ของความสุขมีความหมาย และละเอียดประณีตต่างกัน สุดแต่กรรมที่แต่ละคนกระทำไว้ แต่ความสุขดังกล่าว ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ตามกฎไตรลักษณ์ ไม่ทำให้พ้นทุกข์ จึงควรแสวงหาโลกุตตรสุขอันเป็นความสุขที่สูงขึ้นไป

(๒) โลกุตตรสุข

โลกุตตรสุข คือสุขที่เนื่องด้วยโลกุตตรธรรม หมายถึงความสุขที่สูงกว่าโลกียสุข และโลกียภูมิ ๓ ข้างต้น เป็นสภาพที่ดับกิเลสและกองทุกข์ทั้งหมด จึงเป็นภาวะที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะไม่ต้องอาศัยปัจจัยปรุงแต่ง เรียกความสุขประเภทนี้ว่า นิพพานสุข และถือเป็นความสุขระดับสูงสุดของมนุษย์ ดังมีพุทธสุภาษิตว่า “นิพพานํ ปรมํ สุขํ นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง”^{๕๗}

นอกจากนี้ความสุขในพระพุทธศาสนายังแบ่งออกเป็น ๓ ระดับคือ กามสุข ฌานสุข และนิพพาน ซึ่งมีความหมายแตกต่างกันออกไปตามระดับนั้นๆ

๒.๒.๓ ระดับของความสุข

ความสุขระดับที่ ๑ คือ ทางกาย มีลักษณะสำคัญ คือ ต้องอาศัยสิ่งบำรุงบำเรอประสาทสัมผัสทั้ง ๕ หรือขึ้นต่อวัตถุปรนเปรอจากภายนอก เรียกสั้น ๆ ว่า ขึ้นต่ออามิส นอกจากนั้นยังมีลักษณะที่เป็นข้อเสียอย่างอื่นพ่วงมาด้วยอีกหลายอย่าง เช่น เป็นของหมดเปลือง แยกชิงกัน หรือต้องแย่งชิงกันไม่รู้จักพอ หรือไม่อาจให้เต็มอิ่มได้ แสวงหาอารมณ์แปลกใหม่มาเติม หรือมาแทนเรื่อยไปมิฉะนั้น ก็จะเบื่อหน่ายไม่อาจอยู่ล้าพังกับจิตของตนได้ และอาจทำให้หลงใหลระเริง หรือหมกมุ่นมัวเมาก่อให้เกิดทุกข์แก่ชีวิตและสังคมอย่างรุนแรง

^{๕๗} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๓/๓๑.

ความสุขระดับที่ ๒ คือ ทางจิต มีลักษณะสำคัญ คือ ยังเป็นของเฉพาะกาล สุขอยู่ได้ ตราบเท่าที่ยังอยู่ในภาวะจิตที่เป็นสมาธิ หรือภาวะที่สงบดื่มด่ำดังลึกลึนั้น ๆ ออกมาจากภาวะจิตนั้น เมื่อใด ก็เป็นดังเดิม เรียกสั้น ๆ ว่า ขึ้นต่อสมย สุขระดับนี้ มีข้อดีเพิ่มขึ้นมาหลายอย่าง เช่น เป็นของไม่หมดเปลือง ไม่ต้องแย่งชิงกัน เพิ่มได้ไม่รู้จักหมด มีความรู้สึกเต็มอิ่มในตัว อยู่ลำพังจิตใจของตนเองได้ ไม่ต้องขึ้นต่อประสาทสัมผัสทั้ง ๕ แต่มีข้อเสีย คือ ยังหลงติด หรือติดเพลินได้ จึงอาจมีผลกระทบต่อการทำกิจหน้าที่ ต่อชีวิตและสังคม หยุดอยู่ไม่พัฒนาศักยภาพต่อไป และไม่ยั่งยืนเด็ดขาด

ความสุขระดับที่ ๓ คือ ชั้นอิสระ มีลักษณะสำคัญ คือ ปลอดพ้นจากข้อบกพร่องของความสุขระดับสองระดับข้างต้นนั้นไปได้ ทั้งไม่ขึ้นต่อวัตถุปรนเปรอภายนอก และไม่เป็นของเฉพาะกาล เรียกสั้น ๆ ว่า ไม่ขึ้นต่ออามิส และไม่ขึ้นต่อสมย หรือพูดให้จำกัดกว่านั้นว่า ไร้ทุกข์ สุขระดับนี้พ้นจากข้อบกพร่องขั้นต้นทั้งหมด ดังนั้น จึงไม่เกี่ยวกับของหมดเปลือง ที่ต้องแย่งชิงกัน มีความเต็มอิ่มในตัว อยู่ลำพังจิตใจของตนเองได้ ไม่ต้องขึ้นต่อประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ยั่งยืนเด็ดขาด ไม่จำกัดเฉพาะกาล คือ เป็นไปตลอดกาล ไม่ทำให้หลงผิด หรือหมกมุ่นมัวเมา ส่งเสริมการทำกิจหน้าที่เกื้อกูลต่อชีวิตและสังคมฝ่ายเดียว และที่สำคัญ คือ เป็นฐานรองรับหรือเป็นหลักประกันความสุข ๒ ระดับแรกอย่างเต็มตัว เต็มอิ่ม และอย่างไม่เป็นพิษภัย^{๕๘}

กล่าวได้ว่าความสุขทั้ง ๓ ระดับเป็นระดับการพัฒนาการเข้าถึงความสุขของแต่ละบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดความสุขของทั้ง ๓ ระดับนั้นจึงมีที่มาแห่งความสุขแตกต่างกัน

๒.๒.๔ บ่อเกิดแห่งความสุขในแต่ละระดับ

(๑) ระดับกามสุข คือสุขที่เนื่องด้วยกาม มีบ่อเกิดมาจากกามคุณ ๕ ได้แก่ความสุข โสมนัสอันเนื่องมาจากกามคุณ ๕ หรือ ความสุขที่เกิดจากวัตถุ เป็นความสุขที่เนื่องด้วยเวทนาคือการเสพเสวยเวทนา (เวทยิตสุข) เป็นความสุขที่ขึ้นต่ออามิส หรือเรียกอีกอย่างว่าอามิสสุข เป็นความสุขขั้นของปุถุชนที่ยังข้องเกี่ยวอยู่ในโลก ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสเกี่ยวกับกามคุณทั้ง ๕ ความว่า “ภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ อย่างดังนี้คือ รูปทั้งหลายที่รู้ได้ด้วยตา เสียงทั้งหลายที่รู้ได้ด้วยหู กลิ่นทั้งหลายที่รู้ได้ด้วยจมูก รสทั้งหลายที่รู้ได้ด้วยลิ้น โผฏฐัพพะทั้งหลายที่รู้ได้ด้วยกาย ซึ่งน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ น่ารัก ชักให้อยากได้ ขวนให้กำหนด, เหล่านี้แล คือ กามคุณ ๕”^{๕๙}

จะเห็นว่าความสุขที่เกิดจากกามคุณ ๕ นับว่าเป็นความสุขที่อยู่ในขั้นหยาบๆ มีทั้งคุณและโทษ เป็นความสุขที่เกิดจากตัณหา ความอยาก ความโลภ ความหลง ตลอดถึงความอยากทางสังคม เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง ความรัก เป็นต้น เมื่อได้ในสิ่งที่ต้องการก็มีความสุข ตรงกันข้ามหากไม่ได้ในสิ่งที่ต้องการก็ผิดหวัง ทำให้เป็นทุกข์ ซึ่งการเสพความสุขระดับนี้หากไม่มีการยับยั้งชั่งใจแล้ว แทนที่จะเป็นสุขกลับเป็นทุกข์ และในบางครั้งก็ทำให้สังคม วุ่นวาย มีการแก่งแย่งกัน เอาไรต์เอาเปรียบกัน ส่งผลให้สังคมไม่สงบ ขาดความสันติสุข

การทำให้สังคมมีความสุขเป็นสังคมที่น่าอยู่อาศัย พระพุทธองค์จึงทรงสอนว่า มนุษย์ต้องมีศีล และศีลเบื้องต้นที่ควรมีคือ ศีล ๕ ได้แก่ การไม่ทำลายชีวิต การไม่เอาไรต์เอาเปรียบกัน ไม่เบียดเบียนของคนอื่นมาเป็นของเรา การไม่พูดโกหก การไม่ผิดประเวณี และการไม่เสพของมีนเมา ซึ่ง

^{๕๘} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๔๓-๔๕.

^{๕๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๖๖/๑๖๗-๑๖๘.

ศีล ๕ ขอนี้หากปฏิบัติได้จะช่วยให้เสพความสุขเป็นไปอย่างราบรื่น และหากปฏิบัติตาม ธรรม๕ ด้วยก็ยิ่งเป็นการส่งเสริมให้การดำเนินชีวิตประสบความสำเร็จยิ่งๆ ขึ้น ธรรมห้า ได้แก่ มีความเมตตา กรุณา หาเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต ยับยั้งและควบคุมตนในทางกามารมณ์ มีความซื่อสัตย์ และมีสติไม่มัวเมาไม่ประมาท หากทุกคนปฏิบัติได้ทั้งศีล ๕ และธรรม๕ ก็จะทำให้สังคมมีแต่สันติสุข

(๒) ระดับฉานสุข สุขที่เนื่องด้วยฉาน มีบ่อเกิดมาจากการที่จิตได้สัมผัสกับสมาธิ นับว่าเป็นความสุขที่เหนือกามสุข เป็นความสุขทางใจ คือเป็นภาวะของจิตที่บรรลุสมาธิระดับหนึ่ง ซึ่งฉานสุขเป็นทางเชื่อมต่อกามสุขกับนิพพานสุขนั่นเอง ฉานสุขเกิดจากการบำเพ็ญเพียรทางจิตที่เรียกว่าการเจริญสมาธิ เมื่อจิตเจริญสมาธิได้ถึงขั้นฉาน จะทำให้จิตหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาได้ชั่วคราว มีความราบเรียบ เต็มไปด้วยพลังที่พร้อมจะบรรลุสัจธรรม

(๓) ระดับนิพพาน เป็นสุขที่เกิดจากปัญญา หรือวิปัสสนา นับไว้เป็น “ความสุขขั้นสูงสุด” หรือ “บรมสุข” ซึ่งนิพพานถือว่าเป็นประสบการณ์ที่รับรู้ได้เฉพาะตน ผู้ที่บรรลุแล้วอาจเล่าให้คนอื่นฟังได้ แต่ผู้ฟังก็ไม่สามารถรับรู้เท่าผู้ที่ได้ประสบมาแล้วได้ นิพพานคือความดับของตัณหา เป็นการสิ้นสภาพของราคะ โทสะ และโมหะ หากมนุษย์ยังไม่สิ้นราคะ โทสะ และโมหะ ก็จะเกิดความยึดมั่นถือมั่น และทำให้คนสร้างโลก โดยให้ความหมายและค่าแก่โลก นับว่าเป็นการไม่มองเห็นตามที่เป็นจริง คำว่า “นิพพาน” คือการเห็นโลกตามที่เป็นจริง ไม่ใช่เห็นโลกตามที่เรายากให้เป็น การควบคุมกิเลสตัณหาไว้ได้ จะทำให้ผู้นั้นเห็นโลกตามที่เป็นจริง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ชปยุตฺโต) ^{๖๐} อธิบายไว้ว่าแม้ผู้บรรลุนิพพานจะเป็นผู้มีความสุขก็ไม่ติดใจในความสุข รวมทั้งนิพพานสุขด้วย เมื่อรับรู้อารมณ์จากภายนอก พระอรหันต์ก็ยังสวຍเวทนาที่เนื่องจากอารมณ์เหล่านั้น ทั้งที่เป็นสุขเป็นทุกข์และไม่สุขไม่ทุกข์เช่นเดียวกับคนทั่วไป ต่างกันที่ว่าเป็นการสวຍเวทนาโดยปราศจากกิเลส เวทนาจึงไม่ทำให้เกิดตัณหา เป็นการสวຍเวทนาทางกาย มิใช่ทางจิต ดังนั้นแม้อารมณ์ทั้ง ๖ จะแปรเปลี่ยนไป ก็ไม่เกิดความทุกข์

สรุป สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นชอบ ความเห็นที่ถูกต้องดีงาม ความเข้าใจถึงความเป็นจริงตามสภาวะธรรมชาติของสิ่งนั้น ๆ ตามหลักอริยสัจ ๔ คือ ๑. ทุกข์ รู้ตามความเป็นจริงว่านี่คือทุกข์ ๒. สมุทัย รู้ตามความจริงว่า นี่คือทุกข์สมุทัย รู้เหตุให้เกิดทุกข์คือตัณหา ๓. การดับทุกข์ รู้ตามความเป็นจริงว่า นี่คือทุกข์นิโรธะ คือความสิ้นไปของตัณหา ความหมดไปของตัณหา และความปล่อยวาง ๔. ข้อปฏิบัติที่ทำให้ทุกข์ดับ ซึ่งข้อปฏิบัติที่จะทำให้ดับทุกข์คือมรรคมีองค์ ๘ ประการ มีสัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้า นอกจากนี้แล้ว สัมมาทิฏฐิยังเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีงามของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นตัวนำผู้ประพฤติปฏิบัติให้เข้าถึงความสุขได้อย่างแท้จริง ปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฏฐินั้นมี ๒ ประการ คือ ๑. พรโตโฆสะ คือ การมีกัลยาณมิตร มีเพื่อนที่ดี เป็นผู้มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อหวังดี ปราศจากอคติต่อผู้อื่น ที่คอยสั่งสอน ให้ความรู้ ชี้แนะ แนะนำ เป็นที่ปรึกษา กระตุ้น ตักเตือน ไม่ชักนำไปในทางที่เสียหาย ให้กำลังใจ และรวมถึงการมีสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวที่ดีงาม และกัลยาณมิตรที่ใกล้ชิดที่สุดก็คือบิดา มารดา ครู อาจารย์ เพื่อน และเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น ๒. โยนิโสมนสิการ คือ การใช้ปัญญาในการคิดพิจารณา ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ มีเหตุมีผล คิดถึงส่วนดีส่วนเสียอย่างละเอียดลึกซึ้งตามความเป็นจริงของอริยสัจ ๔

^{๖๐} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๔๔/๑๘๐.

นอกจากนี้สัมมาทิฐิยังได้ชื่อว่าเป็นหัวหน้าองค์ธรรม คือ อริยมรรค ๘ กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีสัมมาทิฐิ มีความเห็นที่ถูกต้อง เข้าใจถูกต้อง ก็ทำให้มีความคิดในสิ่งถูกต้อง ดีงาม เมื่อถูกต้องดีงาม ก็ทำให้พูดเจรจาแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ เมื่อพูดแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ ก็ทำให้กระทำในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ก็เป็นการทำอาชีพ ทำงานที่สุจริต มีความเพียรความพยายาม มีการระลึก นึกถึง คิดถึง สิ่งที่ดีจนกระทั่ง มีจิตตั้งมั่น มีความมุ่งมั่น มีการใช้ปัญญารับรู้เห็นตามสภาวะความเป็นจริงของสิ่งนั้น โดยไม่มีการปรุงแต่ง จะเห็นว่าสัมมาทิฐินี้ว่ามีความสำคัญยิ่งในฐานะเป็นตัวนำหรือแกนนำของ อริยมรรค ๘ และในขณะเดียวกัน องค์ธรรมอีก ๗ ประการก็มีความสำคัญเช่นกัน เพราะเป็นตัวประกอบร่วมสนับสนุนให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตไปถึงจุดหมายที่ต้องการได้ ถ้าองค์ใดองค์หนึ่งหยุดทำงานกลางคัน การเดินทางก็จะไม่บรรลุถึงจุดหมายนั่นเอง ซึ่งจุดหมายหรือเป้าหมายของมนุษย์ ก็คือความสุขทางกายที่ต้องอาศัยสิ่งบำรุงอันได้แก่ วัตถุภายนอก และความสุขทางจิต เป็นภาวะที่จิตมีความสงบ มีสมาธิ มีความรู้สึกเต็มอิ่ม มีปิติเป็นพลังภายในจิตของตัวเองโดยไม่ต้องอาศัยวัตถุภายนอก สิ่งที่จะช่วยให้จิตใจของมนุษย์มีความสุข ก็คือการมีสัมมาทิฐินั่นเอง เพราะเมื่อมีสัมมาทิฐิเป็นตัวควบคุมกำกับในการดำเนินชีวิต ทำให้มีความเห็นถูกต้อง เข้าใจถูกต้องตามสภาวะความเป็นจริงของสิ่งนั้น ๆ ก็จะทำให้ใจไม่เป็นทุกข์ ไม่เดือดร้อน แต่กลับมีความสุข และเมื่อหันกลับมามองถึงสภาพของสังคมในปัจจุบัน ก็พบว่าสังคมมีแต่ความสับสนวุ่นวาย หากความสุขความสงบได้ยากยิ่งนัก นับวันยิ่งจะมีแต่ปัญหาและความขัดแย้งที่มีความรุนแรงมากขึ้นทุกวัน เป็นสังคมที่แก่งแย่งผลประโยชน์กัน ขาดความรักความเมตตา ขาดความสามัคคี เป็นเช่นนี้ทั่วทุกพื้นที่ ทุกสังคม ทุกศาสนา ทุกอาชีพ แม้กระทั่งอาชีพที่คอยช่วยเหลือสังคม ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ผู้ที่ได้รับความทุกข์กาย และทุกข์ใจให้หายจากความทุกข์ก็ยังได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน ทำให้วิถีทางการดำเนินชีวิตและชีวิตของพยาบาลขาดความสุข ซึ่งมีสาเหตุหลายประการ เช่น การปฏิรูประบบสาธารณสุข ทำให้ภาระงานมากขึ้น บุคลากรน้อยลง สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม เวลาทำงานต่างกับอาชีพอื่น ต้องทำงานเป็นผลัดๆ ละ ๘ ชั่วโมง ให้บริการตลอด ๒๔ ชั่วโมง ขาดอิสระในการทำงาน เพราะมีนโยบายของผู้บริหารกำกับ และมีการเปลี่ยนนโยบายบ่อย ผู้ป่วยและญาติความคาดหวังมากขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดจนมีความขัดแย้งกันภายในองค์กร เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้พยาบาลเกิดความเครียด หงุดหงิด เบื่อหน่าย ขาดความกระตือรือร้น ไม่อยากทำงาน ทำงานด้วยความไม่เต็มใจ ไม่เอาใจใส่ในงานที่ทำ ทำให้งานไม่มีประสิทธิภาพ ผู้ป่วยและญาติไม่พึงพอใจ และทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคลากรกับผู้ป่วยและญาติในที่สุด เพื่อเป็นการช่วยให้สังคมน่าอยู่มากขึ้น โรงพยาบาลเป็นที่พึ่งของประชาชน และพยาบาลมีความสุขในการปฏิบัติงาน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ” โดยเลือกศึกษาโรงพยาบาลวิหารแดง อำเภวิหารแดง จังหวัดสระบุรี เพื่อจะได้ทราบถึงสาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้พยาบาลขาดความสุขนั้นมีสาเหตุจากอะไรบ้าง และเมื่อได้ทราบสาเหตุแล้ว ก็ขอเสนอแนวทางที่จะช่วยให้พยาบาลเข้าถึงความสุขได้โดยการน้อมนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ หลักธรรมนั้น คือ “สัมมาทิฐิ” ดังจะได้เสนอในบทต่อไป

๒.๓ แนวคิดเรื่องการพยาบาล

๒.๓.๑ ความหมายและความสำคัญเกี่ยวกับพยาบาลวิชาชีพ

สภาการพยาบาลได้ให้ความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับการพยาบาลไว้ ดังนี้^{๒๑}

การพยาบาล คือ “การกระทำต่อมนุษย์เกี่ยวกับการดูแลและการช่วยเหลือเมื่อเจ็บป่วย การฟื้นฟูสภาพ การป้องกันโรค และการส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งการช่วยเหลือแพทย์กระทำการรักษาโรค ทั้งนี้ โดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์และศิลปะการพยาบาล”

การประกอบวิชาชีพการพยาบาล หมายความว่า “การปฏิบัติหน้าที่การพยาบาลต่อบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยกระทำการสอน การแนะนำ การให้คำปรึกษาและการแก้ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย บรรเทาอาการของโรค การลุกลามของโรค และการฟื้นฟูสภาพ การกระทำตามวิธีที่กำหนดไว้ในการรักษาโรคเบื้องต้นและการให้ภูมิคุ้มกันโรค ช่วยเหลือแพทย์กระทำการรักษาโรค โดยใช้กระบวนการพยาบาล”

ผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาล คือ “การปฏิบัติหน้าที่การผดุงครรภ์ต่อหญิงมีครรภ์หญิงหลังคลอด ทารกแรกเกิดและครอบครัว โดยการกระทำต่อร่างกายและจิตใจของหญิงมีครรภ์หญิงหลังคลอดและทารกแรกเกิด เพื่อป้องกันความผิดปกติในระยะตั้งครรภ์ ระยะคลอด และระยะหลังคลอด การตรวจ การทำคลอด และการวางแผนครอบครัวช่วยเหลือแพทย์กระทำการรักษาโรค”

อาชีพพยาบาล เป็นวิชาชีพที่ทำหน้าที่ดูแลผู้ป่วย มีรูปแบบเป็นชุดพยาบาลสีขาวและสวมหมวกที่มีลักษณะเฉพาะตัว พยาบาลปฏิบัติงานตามโรงพยาบาล คลินิก หรือสถานพยาบาลอื่นๆ พยาบาลเป็นวิชาชีพเฉพาะมีใบประกอบโรคศิลปะ และก่อนจะปฏิบัติงานจะต้องผ่านการสอบขึ้นทะเบียนความรู้จาก สภาการพยาบาลก่อนจึงจะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างสมบูรณ์ โดยพยาบาลสามารถที่จะดูแลผู้ป่วยได้ตามหลักการ และมีมาตรฐานวิชาชีพ ดังนั้น วิชาชีพพยาบาล จึงหมายถึงวิชาชีพที่ให้บริการเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมในด้านสุขภาพทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ในภาพที่มีสุขภาพดีหรือเจ็บป่วยเพื่อให้การดูแลช่วยเหลือ ฟื้นฟูสภาพ ป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งการช่วยเหลือแพทย์ทำการรักษาโรค ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้เฉพาะทางการพยาบาลในการปฏิบัติงาน

กล่าวได้ว่า พยาบาลเป็นบุคลากรด้านสุขภาพที่มีบทบาทสำคัญในการให้การพยาบาลที่ครอบคลุมองค์ประกอบของงานบริการสาธารณสุขทุกระดับ ซึ่งเริ่มจากการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การบำบัดรักษาพยาบาล และการช่วยฟื้นฟูสภาพ พยาบาลต้องทำงานทั้งในสถานพยาบาลและในชุมชน และผู้รับบริการมุ่งหวังที่จะได้รับการตอบสนองความต้องการที่มีคุณภาพและมีมาตรฐาน ซึ่งในทีมสุขภาพนั้นวิชาชีพพยาบาลนับเป็นวิชาชีพที่มีความสำคัญในการดูแลช่วยเหลือรวมทั้งพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยและช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้รับบริการได้รับบริการที่มีมาตรฐาน ดังนั้น อาชีพพยาบาลจึงเป็นอาชีพที่มีการควบคุมมาตรฐานวิชาชีพ และมีลักษณะของงานที่จำเพาะภายใต้ขอบเขตต่างๆ เพื่อกำกับให้สอดคล้องกับจรรยาบรรณวิชาชีพพยาบาล ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไป

^{๒๑} สภาการพยาบาล, แนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติการพยาบาลตามจรรยาบรรณวิชาชีพ (ฉบับปรับปรุง), พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท จดทอง จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๖๙-๗๐.

๒.๓.๒ ลักษณะงานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ

ลักษณะและขอบเขตของงานที่ทำ: งานการพยาบาลเป็นการรักษา ดูแล และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการพยาบาล เป็นผู้ช่วยแพทย์ โดยการสังเกต และบันทึกความเปลี่ยนแปลงของผู้ป่วย รายงานให้แพทย์ทราบถึงอาการของผู้ป่วยตามลักษณะโรคที่เป็นทั้งร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ ช่วยฟื้นฟูสุขภาพของผู้ป่วย ช่วยให้สามารถปรับตัวเข้ากับภาวะขัดข้องใดๆ ที่อาจเกิดขึ้น จากการเจ็บป่วย จัดให้มีสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องเหมาะสม ป้องกันและควบคุมการเผยแพร่ของโรคติดต่อ ให้คำแนะนำผู้ป่วยและญาติ ตลอดจนให้ความรู้กับการดูแลสุขภาพกับประชาชนทั่วไป ให้สามารถดูแลตัวเอง และส่งเสริมสุขภาพวางแผน มอบหมาย สั่งการ ดูแล และประเมินผลงานของผู้ช่วยพยาบาล และผู้ทำหน้าที่ประสานงาน ร่วมงานกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายการแพทย์ และอนามัยแผนกอื่นๆ ในการบริการผู้ป่วย ขอบเขตการพยาบาลจึงเกี่ยวข้องกับการดูแลมนุษย์โดยการประยุกต์ใช้ องค์ความรู้จากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ เป็นวิชาชีพที่ต้องได้รับการศึกษาหรือฝึกฝน มีค่านิยมและจรรยาบรรณวิชาชีพ มีอิสระในการทำงานและมีความยึดมั่นผูกพันต่อวิชาชีพ และมีเอกสิทธิ์ที่ถูกต้องตามกฎหมายที่ได้รับ ความเชื่อถือ

กล่าวได้ว่า ในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพมีลักษณะงานที่เป็นการบริการแก่สังคม ช่วยเหลือ และสนับสนุนให้มนุษย์ดำรงรักษาสุขภาพอนามัยที่ดี และความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม ซึ่งต้องอาศัยทั้งหลักศิลปะและวิทยาศาสตร์ในการปฏิบัติงาน และความรับผิดชอบต่อตนเองและวิชาชีพเป็น การปฏิบัติต่อมนุษย์โดยตรง และเป็นการปฏิบัติต่อธรรมชาติของบุคคลที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้น กระบวนการพยาบาลจึงเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการที่จะรวบรวมปัญหา เฝ้าระวังปัญหา และแก้ไข โดยพื้นฐานความเข้าใจในลักษณะของบุคคลที่มีความแตกต่างกัน เป็นการปฏิบัติหน้าที่ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมกับผู้ป่วย / ประชาชน / ชุมชน ดังนั้นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติ คือ การเข้าไปสัมผัสรับรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ประสบการณ์ชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ทักษะคติ รวมทั้งวัฒนธรรมของชุมชน สังคม ซึ่งต้องใช้ความรู้ความสามารถในหลายๆ ด้านเพื่อให้เข้าถึงสิ่งเหล่านี้ และมีส่วนร่วมในการทำงาน ออกความเห็นและการตัดสินใจ มีความคิดสร้างสรรค์ รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีความเป็นอิสระ ควบคุมนโยบายและกิจกรรมการปฏิบัติของตนได้ มีองค์ความรู้ของวิชาชีพตนเอง มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการวิจัยอย่างเป็นระบบ ผู้ประกอบพยาบาลวิชาชีพจึงต้องยึดถือปฏิบัติการบริการด้วยจิตวิญญาณ ด้วยความเอื้ออาทร รับผิดชอบต่อตนเอง งานและวิชาชีพ มีการควบคุมลักษณะของการปฏิบัติอยู่เสมอ มีจรรยาบรรณวิชาชีพเป็นแนวทางการพิจารณาตัดสินใจและการปฏิบัติของผู้ประกอบวิชาชีพ มีองค์กรวิชาชีพที่ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนามาตรฐานวิชาชีพและการประกอบวิชาชีพให้ ได้ตามสมรรถนะวิชาชีพพยาบาล ดังนี้

สมรรถนะวิชาชีพพยาบาล^{๒๒}: สมรรถนะ หมายถึง พฤติกรรมที่เกิดจากผลรวมของ ความสามารถด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ ความชำนาญ แรงจูงใจและคุณลักษณะของบุคคลใดบุคคล หนึ่งที่ทำให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้สำเร็จ หรือคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่ทำให้บุคลากร ในองค์กรปฏิบัติงานได้ผลงานที่โดดเด่นกว่าคนอื่นๆ ในสถานการณ์ที่หลากหลายและได้ผลงานดีกว่า

^{๒๒} แนวคิดหลักของการพยาบาล, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.personal.sut.ac.th> [๓ ธันวาคม ๒๕๕๘].

ผู้อื่น ดังนั้น สมรรถนะวิชาชีพพยาบาลจึงหมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกถึงความสามารถของพยาบาลวิชาชีพที่เกี่ยวกับความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ ตลอดจนบุคลิกลักษณะในการปฏิบัติการพยาบาลอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ตามขอบเขตหน้าที่รับผิดชอบของพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้และให้บริการปลอดภัย และต้องอาศัยช่วงเวลาเพื่อเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ จนสามารถพัฒนาทักษะความชำนาญในการทำงานให้พัฒนาขึ้นเรื่อยๆ จากพยาบาลจบใหม่ที่สามารถเรียนรู้งานในระดับง่ายไม่ยุ่งยากไปสู่พยาบาลผู้เชี่ยวชาญ (novice to expert) สามารถตอบสนองความต้องการและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งแม้แต่เมื่อเกิดการเจ็บป่วยที่ต้องเข้ารับการรักษาในสถานบริการสุขภาพในทุกๆ ระดับบุคคลและครอบครัวต่างต้องการการปฏิบัติอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี ความเป็นบุคคล การพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจึงนับว่าเป็นบทบาทอิสระที่พยาบาลสามารถที่จะช่วยรับรองและคุ้มครองผู้รับบริการหรือเป็นการรักษาผลประโยชน์ รวมทั้งช่วยให้ผู้รับบริการรับรู้ถึงคุณค่าแห่งตนได้ และถือเป็นจริยธรรมของพยาบาล ที่ควรปฏิบัติแก่ผู้รับบริการทุกคนอย่างเสมอภาค

กล่าวได้ว่า การที่พยาบาลจะให้การดูแลผู้ป่วยแต่ละครั้งนั้นต้องมีการเตรียมการทุกครั้ง โดยเริ่มจากการสร้างสัมพันธภาพเพื่อให้ผู้ป่วยคุ้นเคย ไว้วางใจ จากนั้นก็เริ่มพูดคุยสังเกตอาการพร้อมประเมินสภาพ ตลอดจนปัญหา ความต้องการต่างๆ ให้ครบถ้วน แล้วนำมาวินิจฉัยว่าผู้ป่วยมีปัญหาและความต้องการอย่างไรบ้าง แล้วนำมาวางแผนอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปปฏิบัติการพยาบาล เมื่อปฏิบัติการพยาบาลเสร็จสิ้นแล้วก็ประเมินผลว่าเป็นอย่างไร การพยาบาลนั้นสามารถช่วยดูแลหรือแก้ปัญหาและความต้องการของผู้ป่วยได้จริง และครบถ้วนหรือไม่ ถ้าแก้ปัญหาได้ไม่ดีหรือไม่ครบถ้วนก็จะปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมการพยาบาล จนกระทั่งสามารถช่วยแก้ไขปัญหาก็หมดไปได้ เพื่อช่วยให้ผู้ป่วยหมดทุกข์ สุขสบาย และพึงพอใจ ดังนั้นพยาบาลวิชาชีพจึงมีจรรยาบรรณวิชาชีพเป็นหลักยึดเหนี่ยวในการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

จรรยาบรรณวิชาชีพพยาบาล: การพยาบาลเป็นการปฏิบัติโดยตรงต่อบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคม นับได้ว่าเป็นบริการในระดับสถาบันของสังคม ดังนั้นผู้ประกอบวิชาชีพพยาบาลจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสูง เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความชำนาญในการปฏิบัติ มีจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ เป็นแนวทางในการประพฤติและปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของสังคม โดยส่วนรวม ซึ่งพยาบาลนั้นเป็นผู้ที่มีจรรยาบรรณต่อวิชาชีพของตนและบุคคลอื่นๆ ดังนี้

จรรยาบรรณวิชาชีพการพยาบาลต่อประชาชน

- ๑) ประกอบวิชาชีพด้วยความมีสติ ตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
- ๒) ปฏิบัติต่อประชาชนด้วยความเสมอภาคตามสิทธิมนุษยชน โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา และสถานภาพของบุคคล
- ๓) ละเว้นการปฏิบัติที่มีอคติ และการใช้อำนาจหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ส่วนตน
- ๔) พึงเก็บรักษาเรื่องส่วนตัวของผู้รับบริการไว้เป็นความลับ เว้นแต่ด้วยความยินยอมของผู้นั้นหรือเมื่อต้องปฏิบัติตามกฎหมาย
- ๕) พึงปฏิบัติหน้าที่โดยใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ในการวินิจฉัยและการแก้ไขปัญหาสุขภาพอนามัยอย่างเหมาะสมแก่สภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชน
- ๖) พึงป้องกันภัยอันตรายอันจะมีผลต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน

จรรยาบรรณวิชาชีพการพยาบาลต่อวิชาชีพ

๑) พึงตระหนักและถือปฏิบัติในหน้าที่ความรับผิดชอบตามหลักการแห่งวิชาชีพการพยาบาล

๒) พัฒนาความรู้และวิธีปฏิบัติให้ได้มาตรฐานแห่งวิชาชีพ

๓) พึงศรัทธาสนับสนุนและให้ความร่วมมือในกิจกรรมแห่งวิชาชีพ

๔) พึงสร้างและธำรงไว้ซึ่งสิทธิอันชอบธรรม ในการประกอบวิชาชีพการพยาบาล

๕) พึงเผยแพร่ชื่อเสียงและคุณค่าแห่งวิชาชีพให้เป็นที่ปรากฏแก่สังคม

จรรยาบรรณวิชาชีพการพยาบาลต่อตนเอง

๑) ประพฤติตนและประกอบกิจแห่งวิชาชีพ โดยถูกต้องตามกฎหมาย

๒) ยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรมแห่งวิชาชีพ

๓) ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งในด้านการประกอบกิจแห่งวิชาชีพ

และส่วนตัว

๔) ใฝ่รู้พัฒนาแนวคิดให้กว้าง และยอมรับการเปลี่ยนแปลง

๕) ประกอบกิจแห่งวิชาชีพด้วยความเต็มใจ และเต็มกำลังความสามารถ

๖) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมีสติ รอบรู้ เชื่อมมั่นและมีวิจารณ์ญาณอันรอบคอบ^{๖๓}

ทั้งนี้ คุณภาพของอาชีพพยาบาลเป็นสิ่งที่ผู้ป่วยหรือผู้มารับบริการด้านสุขภาพคาดหวังที่จะได้รับจากการพยาบาล ได้แก่ (๑) การได้รับบริการที่ดี ผู้ใช้บริการมีความรู้ (๒) การได้รับบริการที่ถูกต้อง เหมาะสม และรวดเร็ว (๓) การบริการที่มีความปลอดภัย ได้มาตรฐาน (๔) การได้รับการดูแลที่เอื้ออาทร เอาใจใส่ มีอัธยาศัย (๕) ความเชื่อมั่นและไว้วางใจได้รวมถึงความน่าเชื่อถือของผู้ให้บริการ (๖) การสื่อสารที่เข้าใจ

กล่าวได้ว่า วิชาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และได้รับการยกย่องจากสังคมอาชีพหนึ่ง ทั้งนี้เพราะวิชาชีพพยาบาลมีจรรยาบรรณ ซึ่งจรรยาบรรณของอาชีพพยาบาลนั้นมีมากมาย เริ่มตั้งแต่จรรยาบรรณต่อตนเอง ต่อวิชาชีพของตน ต่อประชาชน ต่อสังคมและประเทศชาติ ตลอดจนต่อผู้ประกอบวิชาชีพอื่นๆ พอสรุปรวมได้คือพยาบาลต้องเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้ และทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงาน งานต้องมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน ผู้รับบริการพึงพอใจ มีสติ มีความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ เอื้ออาทร เอาใจใส่ มีการสื่อสารที่ดี มีการพัฒนางานและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น พยาบาลผู้ซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลผู้ป่วยตลอด ๒๔ ชั่วโมงนั้น มีหน้าที่หลักๆ ในการดูแลผู้ป่วยพอสรุปได้ดังนี้ เริ่มจากการพูดคุย สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างพยาบาลกับผู้ป่วย เพื่อให้ได้รับความไว้วางใจ เมื่อได้รับความไว้วางใจให้ดูแลแล้ว ก็จะประเมินสภาพความเจ็บป่วยและความต้องการ เมื่อรับรู้ปัญหาแล้วก็จะจัดการแก้ปัญหาให้ โดยมุ่งเน้นให้ผู้ป่วยได้รับความปลอดภัยและไม่มีภาวะแทรกซ้อนต่างๆ ตามมา มีการดูแลอย่างต่อเนื่อง แม้กลับบ้านแล้วก็ยังมีการส่งต่อข้อมูลให้ทีมพยาบาลในชุมชนนั้นๆ ได้ติดตามดูแลที่บ้านให้ด้วย ตลอดจนมีการให้คำแนะนำ ให้ความรู้ต่างๆ เพื่อสนับสนุนและกระตุ้นให้ผู้ป่วยสามารถดูแลตัวเองที่บ้านได้ สุดท้ายการให้การดูแลของพยาบาลทุก

^{๖๓} กองการพยาบาล, การประกันคุณภาพการพยาบาลในโรงพยาบาล:งานบริการพยาบาลผู้ป่วยใน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๔). หน้า.๔๕

ขั้นตอนนั้นต้องการพลิติความเป็นมนุษย์ของผู้ป่วยเสมอ ผู้ป่วยต้องยินยอม และนำมาซึ่งความพึงพอใจของผู้ป่วย ปัจจุบันมีประกาศเรื่องของสิทธิผู้ป่วยซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

คำประกาศสิทธิของผู้ป่วย: สิทธิของผู้ป่วย ๑๐ ประเด็น เป็นประเด็นสำคัญที่ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องทำความเข้าใจและวิเคราะห์ว่าในบทบาทของผู้ประกอบวิชาชีพในแต่ละสาขานั้น โดยอิสระในวิชาชีพของตนเองและส่วนที่เกี่ยวข้องมีบทบาทอะไรบ้างในการปฏิบัติงานในวิชาชีพของตนเองที่พึงปฏิบัติ พึงละเว้น และสนองตอบสิทธิของผู้ป่วยในประเด็นต่างๆ

ข้อ ๑ ผู้ป่วยทุกคนมีสิทธิพื้นฐานที่จะได้รับบริการด้านสุขภาพ ตามบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

ข้อ ๒ ผู้ป่วยมีสิทธิที่จะรับบริการจากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ เนื่องจากความแตกต่างด้านฐานะ เชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา สังคม ลัทธิการเมือง เพศ อายุ และลักษณะของความเจ็บป่วย

ข้อ ๓ ผู้ป่วยที่ขอรับบริการด้านสุขภาพมีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลอย่างเพียงพอและเข้าใจชัดเจน จากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ เพื่อให้ผู้ป่วยสามารถเลือกตัดสินใจในการยินยอมหรือไม่ยินยอมให้ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพปฏิบัติต่อตน เว้นแต่เป็นการช่วยเหลือรีบด่วนหรือจำเป็น

ข้อ ๔ ผู้ป่วยที่อยู่ในภาวะเสี่ยงอันตรายถึงชีวิต มีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือรีบด่วนจากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพโดยทันทีตามความจำเป็นแก่กรณี โดยไม่คำนึงว่าผู้ป่วยจะร้องขอความช่วยเหลือหรือไม่

ข้อ ๕ ผู้ป่วยมีสิทธิที่จะได้รับทราบชื่อ สกุล และประเภทของผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพที่เป็นผู้ให้บริการแก่ตน

ข้อ ๖ ผู้ป่วยมีสิทธิที่จะขอความเห็นจากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพอื่น ที่มีได้เป็นผู้ให้บริการ แก่ตน และมีสิทธิในการขอเปลี่ยนผู้ให้บริการและสถานบริการได้

ข้อ ๗ ผู้ป่วยมีสิทธิที่จะได้รับการปกปิดข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง จากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ โดยเคร่งครัด เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากผู้ป่วยหรือการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย

ข้อ ๘ ผู้ป่วยมีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลอย่างครบถ้วนในการตัดสินใจเข้าร่วม หรือถอนตัวจากการเป็นผู้ถูกทดลองในการทำวิจัยของผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ

ข้อ ๙ ผู้ป่วยมีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลเฉพาะของตนที่ปรากฏในเวชระเบียนเมื่อร้องขอ ทั้งนี้ข้อมูลดังกล่าวต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิส่วนตัวของบุคคลอื่น

ข้อ ๑๐ บิดา มารดาหรือผู้แทนโดยชอบธรรมอาจใช้สิทธิแทนผู้ป่วยที่เป็นเด็กอายุยังไม่เกินสิบแปดปีบริบูรณ์ ผู้บกพร่องทางกายหรือจิต ซึ่งไม่สามารถใช้สิทธิด้วยตนเองได้^{๖๔}

กล่าวได้ว่า เรื่องสิทธิผู้ป่วยเป็นเรื่องที่พยาบาลทุกคนตระหนักและให้ความสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นในการดูแลหรือให้การพยาบาลผู้ป่วยทุกคนและทุกครั้ง พยาบาลต้องคำนึงถึงความเป็นมนุษย์ของผู้ป่วยเสมอ ควรเริ่มต้นด้วยการแนะนำตัวเพื่อให้ผู้ป่วยรู้จัก และไว้วางใจ การพยาบาลทุกอย่างต้องได้รับความยินยอมจากผู้ป่วยหรือจากผู้ปกครองในกรณีของเด็ก ผู้ป่วยหรือผู้ปกครองควรมีส่วน

^{๖๔} สภาการพยาบาล, แนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติการพยาบาลตามจรรยาบรรณวิชาชีพ (ฉบับปรับปรุง), พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท จุฑทอง จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๗๗.

ร่วมในการตัดสินใจเรื่องการดูแลรักษา ตลอดจนควรให้ข้อมูลอย่างละเอียด ให้ความรู้อย่างถูกต้องเหมาะสม และสามารถนำไปปฏิบัติ หรือประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์และสามารถบรรเทาทุกข์สร้างความสุขให้กับผู้ป่วยและญาติผู้รับบริการ ดังนั้นพยาบาลวิชาชีพจึงต้องมีความสุขในการทำงาน การศึกษาเรื่องของความสุขในการทำงานจึงเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยได้นำเสนอในลำดับต่อไป

๒.๔ แนวคิดเรื่องความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ

๒.๔.๑ ความหมายและความสำคัญของความสุขในการทำงาน

ความสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต่างก็ปรารถนา เป็นเรื่องปัจเจกของแต่ละบุคคลในการมีความสุขที่แตกต่างกัน บ้างก็มีความสุขหากมีเงินทองทรัพย์สินตามที่ปรารถนา บ้างก็มีความสุขหากได้อยู่กับคนที่ตนรัก บ้างก็มีความสุขในการช่วยเหลือผู้อื่น แต่อย่างไรก็ตามความสุขที่ทุกคนทุกอาชีพปรารถนาตรงกัน คือ ความสุขในการทำงานซึ่งนับว่าเป็นช่วงเวลาหนึ่งในสามของการดำเนินชีวิตในแต่ละวันที่ทุกคนทุ่มเทให้กับงาน แนวคิดเรื่องความสุขในการทำงานมีผู้กล่าวถึงไว้ ดังนี้

หลวงไพศาล ศิลปะศาสตร์^{๖๕} กล่าวถึงแนวทางการทำงานให้มีความสุขควรทำไว้ ดังนี้

๑. ต้องทำกิจทุกอย่าง อย่างที่เป็นหน้าที่ของเรา จะต้องกระทำไม่ว่าจะสำหรับตัวเองก็ดี สำหรับเพื่อนมนุษย์ด้วยกันดี สำหรับชาติภูมิก็ดี หรือสำหรับโลกทั้งหมดก็ดี

๒. การกระทำเหล่านี้ต้องกระทำด้วยความเต็มใจและความจริงใจ และความตั้งใจอย่างแข็งแรงที่สุด พยายามทำให้ดีที่สุดเท่าที่ทำได้

๓. ต้องรับเอาความจริงเป็นที่ตั้ง ประพฤติตัวให้จริง เชื่อถือแต่ที่จริงและกระทำตามความจริง อย่าเอาเรื่องเล็กน้อยที่จะเป็นเครื่องทำให้เกิดความรำคาญมาเป็นอารมณ์ เช่น ทะเลาะวิวาท ริษยาชิงดีกันหรือก่อการ ให้เป็นเหตุวุ่นวายขึ้น

๔. ต้องเห็นความบันเทิงแห่งสมบัติโลก มีความงอกงามของพืชและสตรี และจะนำความบันเทิงมาใช้ประโยชน์แก่ตน เมื่อคนได้เล็งเห็นความสำราญบันเทิงของโลกแล้ว คนก็ย่อมได้รับความบันเทิงใจสุขสำราญ

๕. ต้องรู้จักพระคุณของสัมมาสัมมาพุทธเจ้าและพระมหากษัตริย์ ต้องเป็นผู้มีกตัญญูต่อศาสนาและบ้านเมือง

แมนเนียน (Manion) กล่าวว่า ความสุขในการปฏิบัติงาน คือ การเรียนรู้จากการกระทำ การสร้างสรรค์ของตนเอง การแสดงออกโดยการยิ้ม หัวเราะ มีความปลื้มใจ นำไปสู่การปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงการรับรู้ การแสดงออก การปฏิบัติงานด้วยความรู้สึกอยากที่จะทำงาน บุคลากรมีความผูกพันกัน และมีความพึงพอใจที่ได้ปฏิบัติงานร่วมกัน^{๖๖}

^{๖๕} หลวงไพศาล ศิลปะศาสตร์, อ่างใน เนตรสวรรค์ จินตนาวัลย์, “ความสุขของการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลสมุทรสาคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔.

^{๖๖} แมนเนียน (Manion), อ่างใน เนตรสวรรค์ จินตนาวัลย์, “ความสุขของการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลสมุทรสาคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔.

อภิสัทธี เวชชาชีวะ กล่าวว่า ความสุขในการทำงานไม่มีสูตรสำเร็จแต่สิ่งที่มีคือ การมีวินัยในตนเอง ต้องรู้จักตนเอง ว่าชอบอะไร ทำอะไรแล้วจึงจะมีความสุขเป็นสิ่งที่สำคัญมากกว่า รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า เกิดความภูมิใจจึงจะส่งผลให้เกิดความสุขได้^{๖๗}

สรุปว่า ความสุขในการปฏิบัติงาน หมายถึง การรับรู้ความรู้สึกในการทำงานที่ดี แสดงออกถึงการมีสุขภาพจิตที่ดี ยิ้มแย้ม แจ่มใส มีความเต็มใจในการปฏิบัติงาน ยอกร่วมมือช่วยเหลือ แบ่งปันกับบุคคลอื่นๆ ความต้องการเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น และต้องการประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ถ้าเป็นเช่นนี้ได้ก็จะทำให้มีความสุข จิตใจเป็นสุขและสงบ

๒.๔.๒ องค์ประกอบของความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ

จากแนวคิดความสุขในการทำงานของ แมเนียน ได้ชี้ให้เห็นว่า ความสุขในการทำงาน เป็นการแสดงออกทางอารมณ์ในทางบวก เกิดความสนุกสนาน แสดงพฤติกรรมได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความคิดสร้างสรรค์ การตัดสินใจที่ดี สัมพันธภาพระหว่างบุคคล เกิดความรักในงาน และมีความยึดมั่นในองค์กรสูง องค์ประกอบสำคัญของแนวคิดความสุขในการทำงานประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ คือ

๑. **การติดต่อ (Connections)** เป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ของบุคลากรในสถานที่ทำงาน โดยมีบุคลากรมาร่วมกันทำงานเกิดสังคมการทำงานขึ้น เกิดสัมพันธภาพที่ดีกับบุคลากรที่ตนปฏิบัติงาน ให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การสนทนา พูดคุยอย่างเป็นมิตร ให้การช่วยเหลือและได้รับการช่วยเหลือจากผู้ร่วมงาน เกิดมิตรภาพระหว่างการปฏิบัติงานกับบุคลากรต่างๆ

๒. **ความรักในงาน (Love of the work)** เป็นการรับรู้ถึงความรักและผูกพันแน่นเหนียวกับงาน รับรู้ว่าตนมีพันธกิจในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ มีความยินดีในสิ่งที่เป็นองค์ประกอบของงาน กระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน และปรารถนาที่จะปฏิบัติงาน รู้สึกเป็นสุขเมื่อได้ปฏิบัติงาน ภูมิใจที่ตนมีหน้าที่รับผิดชอบในงาน

๓. **ความสำเร็จในงาน (Work achievement)** เป็นการรับรู้ว่าได้ปฏิบัติงานได้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยได้รับความสำเร็จในงาน ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ท้าทายให้สำเร็จ เกิดความสำเร็จ เกิดผลลัพธ์การทำงานไปในทางบวก ทำให้รู้สึกมีคุณค่าในชีวิต เกิดความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ มีความก้าวหน้า องค์กรเกิดการพัฒนา

๔. **การเป็นที่ยอมรับ (Recognition)** เป็นการรับรู้ได้ว่าตนเองได้รับความเชื่อถือจากผู้ร่วมงาน ผู้ร่วมงานได้รับรู้ถึงความพยายามของตนเกี่ยวกับงาน ได้รับการยอมรับจากผู้ร่วมงาน ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากผู้ร่วมงาน ใช้ความรู้อย่างต่อเนื่อง^{๖๘}

^{๖๗} อภิสัทธี เวชชาชีวะ, “การบรรยายความสุขในการทำงาน” (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๗), หน้า ๑๐

^{๖๘} เนตรสวรรค์ จินตนาวิลี, “ความสุขในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาล จังหวัดสมุทรสาคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖.

แสดงให้เห็นว่าความสุขในการทำงานมีส่วนช่วยในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารงานที่ส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความรู้สึกรักอยากทำงานจัดสภาพแวดล้อมให้จิตใจอยากที่จะทำงาน ซึ่งมีผลให้บุคลากรเกิดความยินดีในงานที่ทำ มีส่วนร่วมในงาน และเกิดความสุขในงานตามมา

วาร์ (War) กล่าวว่า ความสุขในการทำงานเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลที่ตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการทำงานหรือประสบการณ์ของบุคคลในการทำงานประกอบด้วย ความรื่นรมย์ในงาน ความพึงพอใจในงาน และความกระตือรือร้นในการทำงานซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า

๑. ความรื่นรมย์ในงาน เป็นความรู้สึกของบุคคลที่เกิดขึ้นในขณะที่ทำงานโดยเกิดความรู้สึกสนุกกับการทำงาน และไม่มีความรู้สึกกังวลใดๆในการทำงาน

๒. ความพึงพอใจในงาน เป็นความรู้สึกของบุคคลที่เกิดขึ้นในขณะที่ทำงาน โดยเกิดความรู้สึกเพลิดเพลิน ชอบใจ เต็มใจ สนใจ มีความภูมิใจ และยินดีในการปฏิบัติงานตน

๓. ความกระตือรือร้นในการทำงาน เป็นความรู้สึกของบุคคลที่เกิดขึ้นในขณะที่ทำงาน โดยเกิดความรู้สึกว่าอยากทำงาน มีความตื่นตัวทำงานได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว กระฉับกระเฉง มีชีวิตชีวาในการทำงาน^{๖๙}

กล่าวได้ว่า ความสุขในการทำงาน คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้จากการกระทำ การสร้างสรรค์ของตนเอง การแสดงออกโดยการยิ้มแย้ม หัวเราะ มีความปีติ ปลาบปลื้มใจ นำไปสู่การปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงการรับรู้ การแสดงออก การปฏิบัติงานด้วยความรู้สึกอยากที่จะทำงาน บุคลากรมีความผูกพันกัน และมีความพึงพอใจที่ได้ปฏิบัติงานร่วมกัน สำหรับความสุขในการทำงานเป็นการแสดงออกทางอารมณ์ในทางที่ดีงาม เกิดความสนุกสนาน แสดงพฤติกรรมได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความคิดสร้างสรรค์ การตัดสินใจที่ดี สัมพันธภาพระหว่างบุคคล เกิดความรักในงาน และมีความยึดมั่นในองค์กร กล่าวอีกนัยหนึ่งแนวคิดเรื่องความสุขในการทำงานโดยหลักใหญ่ใจความมีพื้นฐานมาจากแนวคิดเรื่องของแรงจูงใจในการทำงาน แนวคิดเรื่องของสัมพันธภาพและความสำเร็จในการทำงานอันเป็นเหตุเกื้อหนุนให้การทำงานได้อย่างมีความสุข

๒.๔.๓ ความสุขในการทำงานของทฤษฎีสองปัจจัย (Two Factors Theory)

แนวคิดของเฮิร์ซเบิร์ก และคณะ Frederick K. Herzberg and Others มีพื้นฐานจากหลักคิดที่ว่าความสุขจากการทำงานเกิดจากความพึงพอใจ หรือไม่พึงพอใจในงานที่ทำ โดยความพึงพอใจหรือความไม่พึงพอใจในงานที่ทำนั้น สาเหตุมาจากปัจจัยสองกลุ่ม คือ ปัจจัยจูงใจ (Motivational Factors) และปัจจัยค้ำจุนหรือปัจจัยสุขศาสตร์ (Maintenance or Hygiene Factors) เนตรสวรรค์ จินตนาวัลลี^{๗๐} ได้ศึกษาทำการวิจัยเกี่ยวกับแรงจูงใจในการทำงาน โดยได้ศึกษาถึงความต้องการของคนในองค์กร หรือการจูงใจจากการทำงาน ว่าคนเราต้องการอะไรจากงาน ผลจากการวิจัยมีคำตอบดังนี้

^{๖๙} อ่างแล้ว

^{๗๐} เนตรสวรรค์ จินตนาวัลลี, “ความสุขในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาล จังหวัดสมุทรสาคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗.

๑) ปัจจัยจูงใจ (Motivational Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับงานโดยตรง เพื่อจูงใจให้คนชอบและรักงานที่ปฏิบัติ เป็นตัวกระตุ้น ทำให้เกิดความพึงพอใจให้แก่บุคคลในองค์กรให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพราะเป็นปัจจัยที่สามารถตอบสนองความต้องการภายในของบุคคลได้ด้วย อันได้แก่

๑.๑ ความสำเร็จในงานที่ทำของบุคคล (Achievement) หมายถึงการที่บุคคลสามารถทำงานได้เสร็จสิ้น และประสบความสำเร็จอย่างดี เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาต่างๆ การรู้จักป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น เมื่อผลงานสำเร็จจึงเกิดความรู้สึกพึงพอใจและปลานปล้มในผลสำเร็จของงานนั้นๆ

๑.๒ การได้รับการยอมรับนับถือ (Recognition) หมายถึงการได้รับการยอมรับนับถือไม่จากผู้บังคับบัญชา จากเพื่อน จากผู้มารับคำปรึกษา หรือจากบุคคลในหน่วยงาน การยอมรับนี้อาจจะอยู่ในรูปแบบของการยกย่องชมเชย แสดงความยินดี การให้กำลังใจ หรือการแสดงออกอย่างอื่นใดที่ก่อให้เกิดถึงการยอมรับในความสามารถ เมื่อได้ทำงานอย่างหนึ่งอย่างใด บรรลุผลสำเร็จ การยอมรับนับถือจะแฝงอยู่กับความสำเร็จในงานด้วย

๑.๓ ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ (The Work Itself) หมายถึง งานที่น่าสนใจ งานที่อาศัยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทำทนายให้ลงมือทำ หรือเป็นงานที่มีลักษณะสามารถกระทำได้ตั้งแต่ต้นจนจบโดยลำพังแค่ผู้เดียว

๑.๔ ความรับผิดชอบ (Responsibility) หมายถึง ความพึงพอใจที่เกิดขึ้นจากการได้รับมอบหมาย ให้รับผิดชอบงานใหม่ๆ และมีอำนาจในการรับผิดชอบได้อย่างเต็มที่ ไม่มีการตรวจ หรือควบคุมอย่างใกล้ชิด

๑.๕ ความก้าวหน้า (Advancement) หมายถึง ได้รับเลื่อนขึ้น เลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้นของบุคคลในองค์กร การมีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้เพิ่ม หรือได้รับการฝึกอบรม

๒) ปัจจัยค้ำจุนหรือปัจจัยสุขศาสตร์ (Maintenance or Hygiene Factors)
หมายถึง ปัจจัยที่จะค้ำจุนให้แรงจูงใจในการทำงานของบุคคลมีอยู่ตลอดเวลา ถ้าไม่มีหรือมีในลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับบุคคลในองค์กรจะเกิดความไม่ชอบงานขึ้น และปัจจัยที่มาจากภายนอกตัวบุคคล ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่

๒.๑ เงินเดือน (Salary) หมายถึง เงินเดือนและการเลื่อนขึ้นเงินเดือนในหน่วยงานนั้นๆ เป็นที่พอใจของบุคลากรที่ทำงาน

๒.๒ โอกาสได้รับความก้าวหน้าในอนาคต (Possibility of Growth) หมายถึงการที่บุคคลได้รับการแต่งตั้งเลื่อนตำแหน่งภายในหน่วยงานแล้ว ยังหมายถึงสถานการณ์ที่บุคคลสามารถได้รับความก้าวหน้าในทักษะวิชาชีพด้วย

๒.๓ ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน (Interpersonal Relation Superior, Subordinate and Peers) หมายถึงการติดต่อ ไม่ว่าจะเป็นปฏิกิริยาหรือวาทะที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สามารถทำงานร่วมกัน มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน

๒.๔ สถานะทางอาชีพ (Status) หมายถึงอาชีพนั้นเป็นที่ยอมรับนับถือของสังคมที่มีเกียรติและศักดิ์ศรี

๒.๕ นโยบายและการบริการ (Company Policy and Administration) หมายถึงการจัดการและการบริหารขององค์กร การติดต่อสื่อสารภายในองค์กร

๒.๖ สภาพการทำงาน (Working Condition) หมายถึงสภาพทางกายภาพของงาน เช่น แสง เสียง อากาศ ชั่วโมงการทำงาน รวมทั้งลักษณะของสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้

๒.๗ ความเป็นอยู่ส่วนตัว (Personal Life) ความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดี อันเป็นผลที่ได้รับจากงานในหน้าที่ เช่น การที่บุคคลถูกย้ายไปทำงานในที่แห่งใหม่ ซึ่งห่างไกลจากครอบครัว ทำให้ไม่มีความสุข และไม่พอใจกับการทำงานในที่แห่งใหม่

๒.๘ ความมั่นคงในการทำงาน (Security) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อความมั่นคงในการทำงาน ความยั่งยืนของอาชีพ หรือความมั่นคงขององค์กร

๒.๙ วิธีการปกครองบังคับบัญชา (Supervision-Technical) หมายถึงความสามารถของผู้บังคับบัญชาในการทำงาน หรือความยุติธรรมในการบริหาร

สรุปได้ว่า ปัจจัยทั้ง ๒ ด้านนี้ เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ เนื่องจากเป็นแรงจูงใจในการทำงาน องค์กรประกอบที่เป็นปัจจัยจูงใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ทำให้คนเกิดความสุขในการทำงาน ผลที่ตามมาคือ คนจะเกิดความพึงพอใจในการทำงาน สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนปัจจัยค้ำจุน หรือสุขศาสตร์ทำหน้าที่เป็นตัวป้องกันมิให้คนเกิดความทุกข์ หรือไม่พึงพอใจในงาน ช่วยทำให้คนเปลี่ยนเจตคติจากการไม่อยากทำงานมาสู่ความพร้อมที่จะทำงาน

๒.๔.๔ แนวคิดความสุขจากสัมพันธภาพในการทำงาน

มนุษย์ทุกคนต้องดำเนินชีวิตอยู่บนโลก นั่นคือการอยู่ร่วมกับผู้อื่นนับตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน หน่วยงาน สังคม ไปถึงระดับประเทศชาติ และการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างประเทศต่างๆในโลก ดังนั้น การทำงานอย่างมีความสุข ไปจนถึงความจำเป็นในการดำรงชีวิตตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทุกคนจะต้องก้าวเดินไปข้างหน้าโดยการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ยอมรับ ช่วยเหลือ มีความไว้วางใจ มีความคิดริเริ่ม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นรากฐานการมีสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งจะส่งผลต่อความสุขในการทำงานด้วย

พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์^{๗๑)} กล่าวถึงความสำคัญของมนุษย์สัมพันธ์ว่า เมื่อมนุษย์ร่วมกันเป็นกลุ่มสังคม การติดต่อเกี่ยวข้องกันหรือการมีมนุษย์สัมพันธ์ย่อมมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เริ่มจากสังคมที่ไม่ซับซ้อน มนุษย์ก็จะมี การพบปะพูดคุย ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันสิ่งของ การไปเยี่ยมเยียน การต้อนรับขับสู้ ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ดังจะเห็นได้จากคำกลอนที่ว่า “ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” การคบหาสมาคมก็มีใช้แต่เพียงผิวเผิน เป็นการคบกันเป็นเพื่อนสนิท มีความหวังดีต่อกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “ปลูกอินโยปลูกไมตรีดีกว่าพาล” ที่มีเพื่อนทำให้ได้ร่วมกันคิดช่วยกันทำ ดังคำสุภาษิตที่ว่า “สองหัวดีกว่าหัวเดียว” ถ้ายิ่งหลายหัวก็จะยิ่งดีขึ้น พฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ในกลุ่มสังคมที่ไม่เป็นทางการซึ่งมนุษย์ทำไปด้วยความเต็มใจและจริงใจตลอดเวลา เมื่อสังคมเศรษฐกิจ การเมืองเปลี่ยนแปลง สังคมมีความซับซ้อนขึ้น

^{๗๑)} เนตรสวรรค์ จินตนาวัลย์, “ความสุขในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาล จังหวัดสมุทรสาคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔.

มนุษย์สัมพันธ์ก็ยิ่งมีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม และการปฏิบัติงานในองค์กรต่างๆมากขึ้น ทั้งนี้เพราะมนุษย์สัมพันธ์ทำให้มนุษย์เรียนรู้ที่จะให้ความรักความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจและยอมรับผู้อื่น บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน “เรียนรู้ที่จะปฏิบัติต่อผู้อื่นเหมือนกับที่เราต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อเราและปฏิบัติต่อผู้อื่นให้เหมือนกับผู้อื่นต้องการให้เราปฏิบัติต่อเขา”

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นเป็นเรื่องของคนโดยตรงทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัว และส่วนรวม ส่วนตัว หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว ส่วนรวมหมายถึง การสร้างความสัมพันธ์นอกบ้านกับเพื่อนร่วมงาน นายจ้าง ลูกจ้าง หรือบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนั้นมนุษย์สัมพันธ์จึงมีความสำคัญต่อบุคคลเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตที่ดีคือ ด้านการดำเนินชีวิตในสังคม ด้านการบริหารงานในองค์กร ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมือง

๑. ความสำคัญที่มีต่อการดำเนินชีวิตในสังคม ดังนี้

๑.๑ มนุษย์สัมพันธ์จะช่วยให้มนุษย์ไม่ว่าเหว

๑.๒ มนุษย์สัมพันธ์ทำให้มนุษย์ได้รับความช่วยเหลือและได้รับความสำเร็จซึ่งความสำเร็จเป็นยอดปรารถนาของมนุษย์เพราะความสำเร็จย่อมนำมาซึ่งความสุข

๑.๓ มนุษย์สัมพันธ์จะช่วยให้มนุษย์มีความมั่นคงปลอดภัย มนุษย์มีความต้องการความมั่นคงปลอดภัยทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

๑.๔ มนุษย์สัมพันธ์จะช่วยให้มนุษย์ได้รับความรักและการยอมรับ เมื่อมนุษย์ต้องการให้คนอื่นรักตน และยอมรับตน เขาก็จะสร้างความสัมพันธ์โดยการให้ความรักและการยอมรับ

๒. ความสำคัญของมนุษย์สัมพันธ์ที่มีต่อคุณภาพชีวิต กล่าวคือ ชีวิตที่ดีมีความสุข มนุษย์สัมพันธ์ย่อมทำให้บรรลุเป้าหมายได้ เพราะจุดมุ่งหมายสุดท้ายของมนุษย์สัมพันธ์ คือ การทำให้ตนเองมีความสุข ผู้อื่นมีความสุข และสังคมมีคุณภาพ

๒.๔.๕ แนวคิด ความสุขจากความสำเร็จในงาน

ด้วยเหตุที่ความสำเร็จในงานทำให้พนักงานรู้สึกมีความสุขที่ได้ทำควรเป็นงานที่มองเห็นความสำเร็จที่เป็นไปได้และมีความท้าทายอย่างสมเหตุสมผล และเมื่อทำสำเร็จแล้วพนักงานรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของผลงานและความสำเร็จดังกล่าวจะทำให้พนักงานรู้สึกภาคภูมิใจ และมีความสุขต่อการทำงาน สมดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ที่จะสร้างความเสร็จในการงานและมีชีวิตที่แน่นอนนั้น ควรมีความสมบัติประกอบพร้อมกันอย่างน้อย ๕ ประการ ประการแรก ควรจะต้องมีความสุจริต ความมีจริงใจ ความอดทนอดทน และความเสียสละเมตตา เป็นพื้นฐานของจิตใจ ประการที่สอง ควรจะต้องมีวิชาการความรู้ที่ถูกต้อง แม่นยำ ชำนาญ พร้อมทั้งมีฝีมือหรือความสามารถในเชิงปฏิบัติ เป็นเครื่องมือสำหรับประกอบการ ประการที่สาม ควรจะต้องมีสติ ความยั้งคิด และวิจาร์ณญาณถี่ถ้วนรอบคอบ เป็นเครื่องควบคุมกำกับให้ดำเนินไปได้โดยถูกต้องเที่ยงตรงตามทิศทาง ประการที่สี่จะต้องมีความรอบรู้ มีความสามารถประสานงานประสานประโยชน์กับผู้อื่นอย่างกว้างขวาง เป็นเครื่องส่งเสริมให้ทำงานได้คล่องตัวและก้าวหน้า และประการที่ห้าซึ่งสำคัญที่สุดจะต้องมีความฉลาดรู้ในเหตุในผลในความผิดถูกชั่วดี ในความพอเหมาะพอสม ซึ่งเป็นเครื่องตัดสินใจและสั่งการปฏิบัติงานทั้งมวลให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๔.๖ แนวคิดความสุขจากการตระหนักในคุณค่าของชีวิต

การพยาบาลเป็นการปฏิบัติโดยตรงต่อบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคม เป็นบริการในระดับสถาบันสังคม การจัดบริการสุขภาพในปัจจุบันเน้นการควบคุมคุณภาพบริการ ๕ ประเด็นหลัก คือ การทำให้ประจักษ์ต่อสายตาของผู้รับบริการ การสร้างความไว้วางใจให้แก่ผู้รับบริการ การตอบสนองความต้องการผู้รับบริการอย่างทันทั่วทั้งที่ การประกันคุณภาพการบริการ และการมีความใส่ใจในความรู้สึกของผู้รับบริการ ผลการศึกษาความคาดหวังของผู้ป่วยต่อการบริการ พยาบาลแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้ป่วยต้องการพยาบาลที่มีความรู้ มีจริยธรรมประจำใจ ให้การพยาบาลถูกต้องรวดเร็ว มีลักษณะใส่ใจ เอื้ออาทรต่อปัญหาของผู้ป่วย สื่อสารได้ดี และที่สำคัญคือ ต้องแสดงพฤติกรรมบริการที่น่าเชื่อถือ มีคุณภาพและไว้วางใจได้ เพื่อให้ผู้ป่วยได้รับบริการที่มีมาตรฐานสูงและมีความปลอดภัย

ดังนั้น ผู้ประกอบอาชีพพยาบาลจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสูงเป็นผู้ที่สังคมและผู้รับบริการให้ความไว้วางใจ และความชำนาญในการปฏิบัติมีความรู้ในศาสตร์ทางการพยาบาลและศาสตร์อื่นๆที่เกี่ยวข้อง มีศิลปะในการนำความรู้ไปปฏิบัติการพยาบาล เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ทางสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติให้บรรลุตามมาตรฐานดังกล่าวมาข้างต้น พยาบาลจำเป็นต้องใช้หลักจริยธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และมีการประกาศจรรยาบรรณวิชาชีพ เป็นแนวทางในการประพฤติและปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของผู้รับบริการและสังคมโดยรวม ความตระหนักในคุณค่าวิชาชีพจึงเปรียบเสมือนแนวปฏิบัติที่วิชาชีพการพยาบาลใช้เป็นกรอบกำหนดทิศทางการประกอบวิชาชีพ

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ ได้ให้คำจำกัดความของความตระหนักในคุณค่างานวิชาชีพไว้ว่า หมายถึง การประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้นเพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง ฐานะของสมาชิกอาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้ เป็นหลักการประพฤติดของบุคคลในแต่ละกลุ่มอาชีพที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้มีคุณธรรมและจริยธรรม จรรยาบรรณต้องใช้ร่วมกับคำว่าวิชาชีพเป็นหลักความประพฤติที่ดำรงใน แต่ละกลุ่มอาชีพ ดังนั้น ความตระหนักในคุณค่างานวิชาชีพของพยาบาล จึงหมายถึง “ประมวลความประพฤติที่วงการวิชาชีพพยาบาลกำหนดขึ้นเพื่อเป็นมาตรฐานหรือแนวทางปฏิบัติของการประกอบวิชาชีพ” โดยทั่วไปแล้วองค์กรวิชาชีพที่เป็นศูนย์รวมหรือตัวแทนของสมาชิกทั่วประเทศมีการกิจหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับสมาชิกทุกคน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. พยาบาลพึงให้บริการพยาบาลด้วยความเคารพในศักดิ์ศรี และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยไม่จำกัดในเรื่องสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ คุณสมบัติเฉพาะกิจ หรือสภาพปัญหาทางด้านสุขภาพอนามัยของผู้ป่วย

๒. พยาบาลพึงเคารพสิทธิส่วนตัวของผู้ป่วยโดยรักษาข้อมูลเกี่ยวกับผู้ป่วยไว้เป็นความลับ

๓. พยาบาลพึงให้การปกป้องคุ้มครองแก่ผู้ป่วย สังคม ในกรณีที่มีการให้บริการสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย ถูกกระทำการที่อาจเกิดจากการไม่รู้ ขาดศีลธรรม จริยธรรม หรือการกระทำที่ผิดกฎหมายจากบุคคลหนึ่งบุคคลใด

๔. พยาบาลมีหน้าที่รับผิดชอบในการตัดสินใจและการให้บริการแก่ผู้ป่วยแต่ละราย

๕. พยาบาลพึงดำรงไว้ซึ่งสมรรถนะในการปฏิบัติการพยาบาล
๖. พยาบาลพึงตัดสินใจด้วยความรอบคอบถี่ถ้วนใช้ข้อมูลสมรรถนะและคุณสมบัติอื่นๆ เป็นหลักในการขอคำปรึกษาหารือ ยอมรับในหน้าที่รับผิดชอบ รวมถึงการมอบหมายกิจกรรมการปฏิบัติการพยาบาลให้ผู้อื่นปฏิบัติ
๗. พยาบาลพึงมีส่วนร่วมและสนับสนุนในกิจกรรมการพัฒนาความรู้เชิงวิชาชีพ
๘. พยาบาลพึงมีส่วนร่วมและสนับสนุนให้การพัฒนาวิชาชีพและส่งเสริมมาตรฐานการปฏิบัติการพยาบาล
๙. พยาบาลพึงมีส่วนร่วมในการที่จะกำหนดและดำรงไว้ซึ่งสภาพภาพของการทำงานที่จะนำไปสู่การปฏิบัติการพยาบาลที่มีคุณภาพสูง
๑๐. พยาบาลพึงมีส่วนร่วมในการปกป้อง ค้ำครอง สังคม จากการเสนอข้อมูลที่ผิด และดำรงไว้ซึ่งความสามัคคีในวิชาชีพ
๑๑. พยาบาลพึงร่วมมือและเป็นเครือข่ายแก่สมาชิกด้านสุขภาพอนามัยและบุคคลอื่นๆ ในสังคมเพื่อส่งเสริมชุมชนและสนองความต้องการด้านสุขภาพอนามัยของสังคม

๒.๔.๗ แนวคิดความสุขจากการได้รับการยอมรับทางสังคม

การยอมรับนับถือเป็นผลมาจากความตั้งใจรับผิดชอบและการพัฒนางานให้สำเร็จจะส่งผลให้บุคคลได้รับการยอมรับนับถือทั้งจากองค์กรที่ปฏิบัติงานและองค์กรภายนอก ตลอดจนสาธารณชนต่างๆ ทำให้พนักงานรู้สึกปิติยินดี ภาคภูมิใจในตัวเองเมื่อได้รับการยอมรับนับถือส่งผลทำให้รู้สึกสุขใจในการทำงานและเป็นการสร้างแรงจูงใจได้อย่างต่อเนื่องด้วยผลงานซึ่งยั่งยืนกว่าการจูงใจด้วยทรัพย์สินเงินทอง จึงกล่าวได้ว่า การยอมรับนับถือ คือ การให้คนอื่นยอมรับนับถือ ให้เกียรติ มีการปฏิบัติที่ดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีความจริงใจที่จะปฏิบัติงาน คนทำงานจะรู้สึกต้องการทำงาน แต่เมื่อใดที่ไม่มีการยอมรับนับถือกันในงาน ต่างคนต่างเคารพความคิดเห็นของตนเอง โดยไม่รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น งานก็จะสะดุด ไม่สามารถพัฒนาได้ถ้าขาดการยอมรับนับถือกัน ดังนั้นถ้าเรารู้จักยอมรับนับถือกัน เมื่อมีปัญหาที่หันหน้ามาพูดคุยกัน คอยแบบเปิดใจและจริงใจ เมื่อใจไม่มีอะไรติดค้างในใจ งานที่จะดำเนินต่อไปก็ไม่ติดขัด แต่ถ้าใจยังติดค้างกัน งานที่จะพัฒนาต่อไปก็ไม่ได้ ยิ่งด้านจิตใจพบว่า จิตมักจะแกว่งเมื่อได้ยินเรื่องที่ไม่ชอบ ไม่ถูกหู มองอะไรก็ไม่ถูกตา หรือการได้เสียงกระซิบจากคนอื่น ก็เกิดความไม่พอใจ ถ้าได้พูดคุยกัน ยอมรับนับถือกัน ความพึงพอใจก็จะเกิดในงาน และส่งผลให้คนทำงานมีความสุขตามมาในที่สุด

สรุป แนวคิดเรื่องความสุขในการทำงานตามที่ได้ศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า ความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพจะเกิดขึ้นได้ต้องเริ่มต้นจากความเห็นชอบ มีทัศนคติและความพึงพอใจในงาน การตระหนักถึงความสำคัญของอาชีพและความภาคภูมิใจในตนเอง แม้จะมีเหตุปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อความสุขบางอย่างที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น รายได้ ความก้าวหน้าในงาน อันเนื่องมาจากโครงสร้างของหน่วยงาน แต่อย่างไรก็ตามปัจจัยเหล่านี้ก็ไม่ใช่เครื่องกีดขวางการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพหากสามารถตระหนักถึงวิธีการเข้าถึงความสุขด้านใน ดังนั้นเพื่อสะท้อนให้เห็นสภาพปัญหาการขาดความสุขของพยาบาลวิชาชีพผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาภาคสนามที่โรงพยาบาลวิหารแดง โดยสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มพยาบาลพร้อมทั้งการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม จึงทำให้รู้ถึงสาเหตุที่ทำให้พยาบาลวิชาชีพขาดความสุขในการทำงาน ดังจะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่อไป

๒.๕ บริบท สภาพปัญหาการขาดความสุขของพยาบาลวิชาชีพ ในโรงพยาบาล วิหารแดง จังหวัดสระบุรี

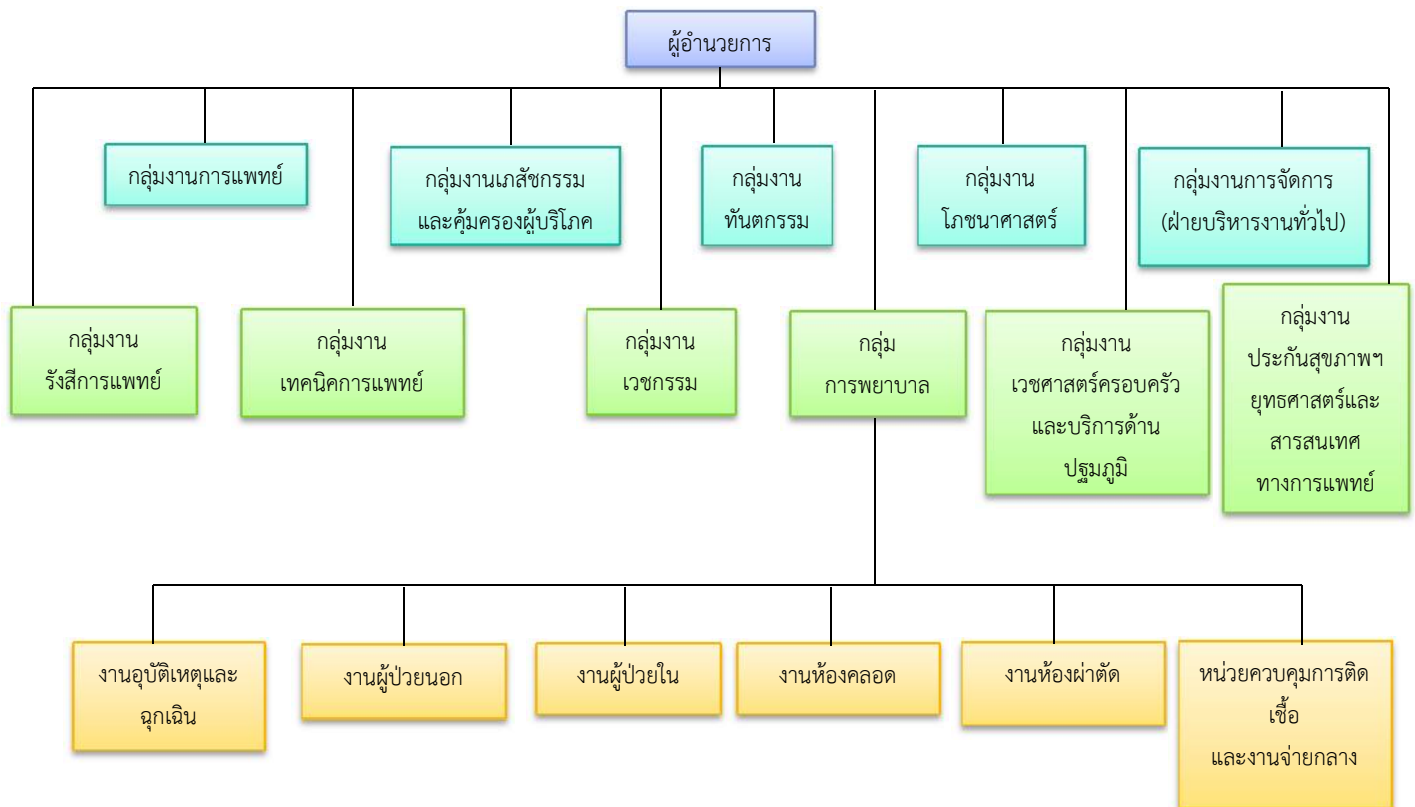
๒.๕.๑ โครงสร้างโรงพยาบาลวิหารแดง

โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ก่อตั้งครั้งแรกเป็นโรงพยาบาล ๑๐ เตียง มีเนื้อที่ ๒๕ ไร่ ได้รับการบริจาคจาก นางอำคา พงษ์พานิช และประชาชนชาวอำเภอส่วนหนึ่งได้ร่วมบริจาค อยู่ห่างถนนสุวรรณศร ๓๐๐ เมตร ถนนทางเข้าได้รับการบริจาคโดย นายจันทร์ คำภีระ ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๕๘ เมตร เพื่อเชื่อมติดกับถนนสุวรรณศร เริ่มเปิดดำเนินการเมื่อ ๓ มกราคม ๒๕๒๖

โรงพยาบาลได้เปิดให้บริการมาอย่างต่อเนื่อง จำนวนผู้รับบริการมีมากขึ้น ประกอบกับมีความต้องการห้องพิเศษในกลุ่มผู้รับบริการ นายแพทย์ทวีศักดิ์ แต่งไทย ผู้อำนวยการขณะนั้น ได้ของบบริจาคจาก สส.สมชาย สุนทรวัฒน์ เป็นจำนวนเงิน ๑ ล้านบาท สร้างตึกพิเศษ นายสมชาย สุนทรวัฒน์ ซึ่งมีแต่ห้องพิเศษ ๑๐ ห้อง แต่ขาดอุปกรณ์ภายในห้อง คณะกรรมการบริหารโรงพยาบาลได้ทำการขอบริจาค จากผู้มีจิตศรัทธาอีกจำนวนหนึ่ง ได้อุปกรณ์ภายในห้อง และเครื่องมือทางการแพทย์ จำเป็นจำนวนหนึ่ง เปิดให้บริการเมื่อตุลาคม ๒๕๓๒ ต่อมาในปี ๒๕๓๙ ได้รับงบประมาณก่อสร้าง และยกฐานะเป็นโรงพยาบาล ๓๐ เตียง แม้จะไม่มีผู้อำนวยการประจำ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลก็ได้ร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาคุณภาพมาในระดับหนึ่ง และต้องปรับเปลี่ยนการประเมินเข้าสู่การพัฒนาคุณภาพแบบใหม่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๖ โรงพยาบาลได้ผู้อำนวยการประจำอีกครั้ง ทำให้เจ้าหน้าที่เริ่มหันมาพัฒนาคุณภาพบริการอย่างจริงจังมากขึ้นและเชื่อมโยงโรงพยาบาลกับโรงพยาบาลส่งเสริมคุณภาพเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นการปรับตัวครั้งใหม่ของงานคุณภาพโรงพยาบาลวิหารแดงให้ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยมีแพทย์ ๓ รายเป็นแกนหลัก ปี ๒๕๕๐ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลทุกรายได้ร่วมกันทำสัญญาใจ เพื่อรวมใจเป็นหนึ่งที่จะทำงานคุณภาพให้บรรลุเป้าหมาย มีการจัดส่งเจ้าหน้าที่ทุกระดับเข้ารับการอบรมความรู้เกี่ยวกับงานคุณภาพทุกหลักสูตรที่ศูนย์คุณภาพจังหวัดสระบุรี จัดให้พร้อมกับการดำเนินงานคุณภาพต่อเนื่อง ปี ๒๕๕๑ รักษาการผู้อำนวยการโรงพยาบาลวิหารแดงได้ย้ายกลับมาเป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลวิหารแดง และรับย้ายหัวหน้าพยาบาลคนใหม่มาเป็นแกนนำในการดำเนินงานคุณภาพร่วมกัน แต่ก็ต้องสูญเสียอัตรากำลังและกำลังสำคัญในการผลักดันงานคุณภาพ ซึ่งแบ่งเป็นหัวหน้าทีมสำคัญ ๆ คือ แพทย์ประจำ ๓ คนได้ไปศึกษาต่อแพทย์เฉพาะทางพร้อมกัน แต่ผู้บริหารโรงพยาบาลได้เล็งเห็นว่าเจ้าหน้าที่ทุกรายมีความมุ่งมั่นที่จะสานต่องานคุณภาพให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเพื่อคุณภาพของการบริการ และความปลอดภัยของผู้ป่วย จึงประกาศเป็นนโยบายอย่างชัดเจน และแน่วแน่ที่โรงพยาบาลวิหารแดงจะต้องผ่าน HA ภายในปี ๒๕๕๑ และเป็นผู้นำทีมเจ้าหน้าที่เข้ารับการอบรมหลักสูตรการเตรียมความพร้อมการพัฒนาคุณภาพ HA + HPH โรงพยาบาลจากชั้น ๒สู่การรับรองชั้น ๓ เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๑, ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๑ นอกจากนี้โรงพยาบาลวิหารแดงยังได้รับย้ายแพทย์อีก ๒ รายมาเป็นแพทย์ประจำ ซึ่งแพทย์ทั้ง ๒ มีประสบการณ์ในการดำเนินงานคุณภาพโรงพยาบาลจนผ่านการประเมินชั้น ๒มาแล้ว จึงเป็นมิตรหมายอันดีว่าโรงพยาบาลวิหารแดงจะดำเนินงานคุณภาพไปได้อย่างต่อเนื่อง และผ่านการรับรองคุณภาพจากสถาบันพัฒนาและรับรองคุณภาพโรงพยาบาล ซึ่งประโยชน์สูงสุดที่จะได้รับ คือ

ประชาชนได้รับการอย่างมีคุณภาพและปลอดภัย ประชากรที่รับผิดชอบในอำเภอวิหารแดงจำนวน ๓๖,๖๓๓ คน และ ประชากรที่ขึ้นทะเบียน UC จำนวน ๑๓,๕๒๒ คน

ผังโครงสร้างโรงพยาบาลวิหารแดง

แผนภูมิที่ ๒.๒ โครงสร้างโรงพยาบาลวิหารแดง

๑) วิสัยทัศน์โรงพยาบาลวิหารแดง (Vision)

“โรงพยาบาลคุณภาพ บริการด้วยใจ ใกล้ชิดประชาชน”

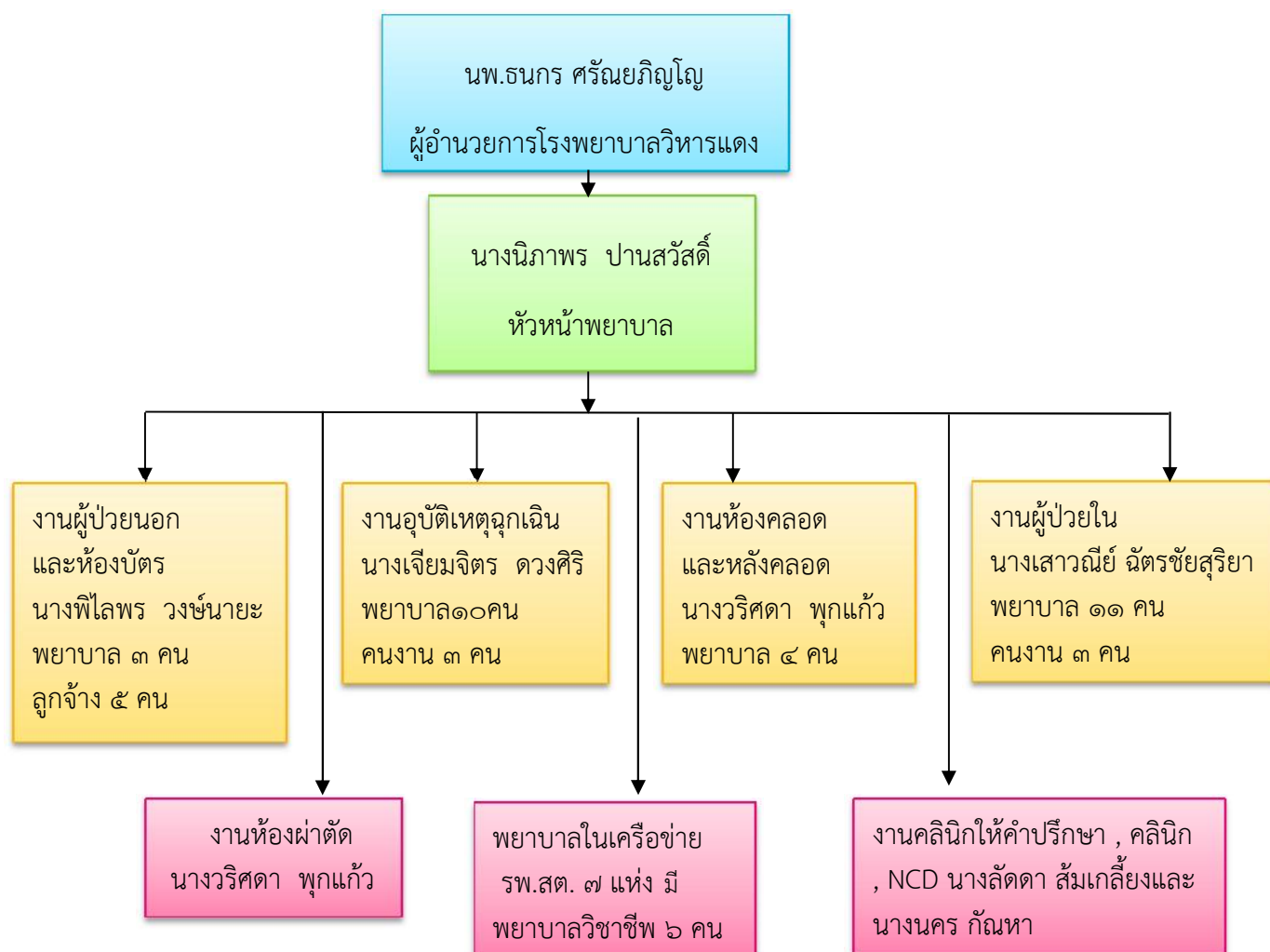
๒) พันธกิจโรงพยาบาลวิหารแดง (Mission)

๑. จัดบริการสุขภาพแบบองค์รวมอย่างมีคุณภาพ และประทับใจ
๒. พัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ
๓. สร้างความร่วมมือกับเครือข่ายสุขภาพในการจัดระบบบริการ

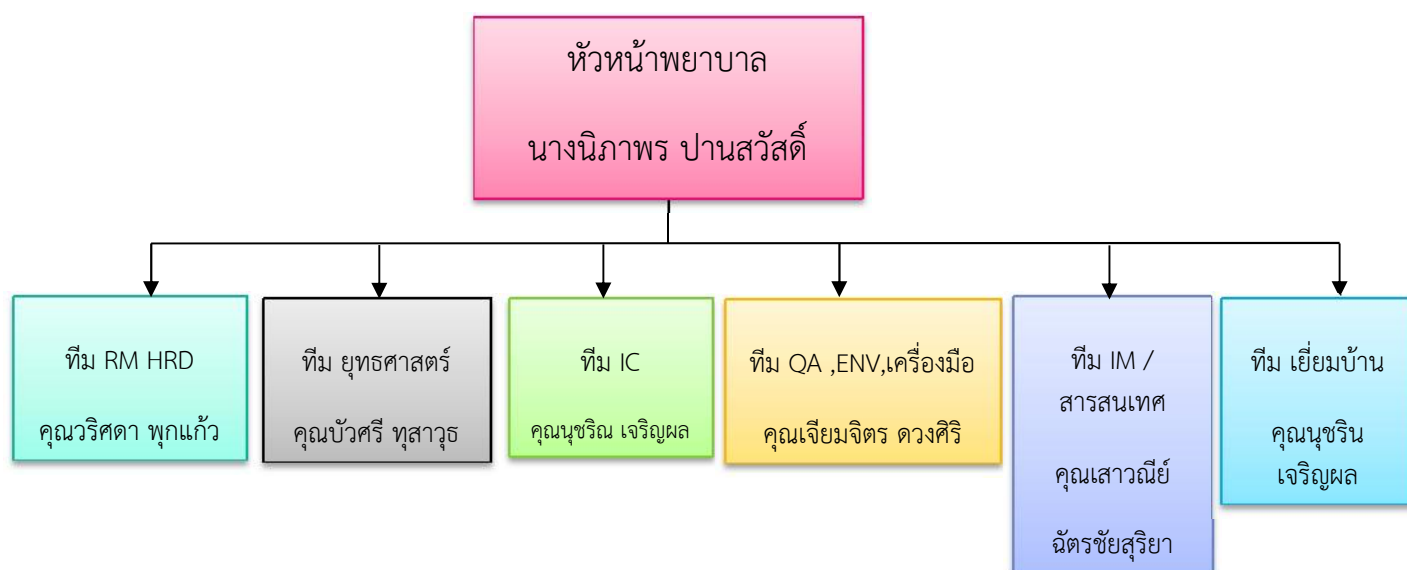
๓) ด้านการแบ่งกลุ่มงาน

การแบ่งกลุ่มงาน มีทั้งหมด ๘ กลุ่มงานประกอบด้วยกลุ่มงานการแพทย์ กลุ่มการพยาบาล ทันตกรรม เภสัชกรรม เทคนิคบริการ กายภาพบำบัด แพทย์แผนไทย และเวชปฏิบัติครอบครัวและชุมชน รวมบุคลากรทั้งหมด ๑๑๒ คน โดยในแต่ละกลุ่มงานมีจำนวนบุคลากรไม่เท่ากัน กลุ่มการพยาบาลเป็นหน่วยงานที่มีจำนวนบุคลากรมากที่สุดจำนวน ๓๓ คน และกลุ่มการ

พยาบาลยังแบ่งออกเป็น ๖ งาน ได้แก่ งานผู้ป่วยใน งานผู้ป่วยนอก งานอุบัติเหตุและฉุกเฉิน งานห้องคลอด งานห้องผ่าตัด งานซักฟอกและจ่ายกลาง

แผนภูมิที่ ๒.๓ โครงสร้างการบริหารกลุ่มการพยาบาล

แผนภูมิที่ ๒.๔ โครงสร้างกลุ่มการพยาบาลแนวราบ

ขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของพยาบาลวิชาชีพ

งานพยาบาล นอกจากจะมีหน้าที่ในการรับผิดชอบ ดูแล ให้ความช่วยเหลือผู้ป่วยแล้ว ยังมีหน้าที่ประสานงาน ทีมงานพยาบาล ทีมแพทย์ และหน่วยพยาบาล ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้ป่วยได้รับการดูแลเรื่องการรักษาพยาบาลอย่างเต็มที่ งานพยาบาลจึงถูกกำหนดออกตามขอบเขตหน้าที่ตามกิจกรรมตามรายละเอียดของงานที่ทำ และหน้าที่หลักทางคลินิกของพยาบาลวิชาชีพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขอบเขตหน้าที่ตามกิจกรรม ในรายละเอียดของงานที่ทำ

๑. รวบรวมข้อมูลวิเคราะห์เพื่อวินิจฉัยปัญหาสุขภาพ และ ปัญหาทางการพยาบาลของผู้รับบริการของครอบครัว และชุมชนได้ทุกระดับ
๒. กำหนดแผนเพื่อจัดบริการพยาบาล วางแผนงาน กำหนดระบบและกระบวนการดำเนินงานนิเทศและประเมินผลงาน รวมทั้งการบริหารงานบุคคลในสายงานพยาบาล ตลอดจนการบริหารทรัพยากรในการดำเนินการพยาบาล
๓. ให้บริการพยาบาลทั่วไป และการพยาบาลเฉพาะโรค ได้ทุกระดับปัญหา และทุกระดับความรุนแรงของโรค
๔. สังเกต บันทึก สรุปรายงานอาการเปลี่ยนแปลงและปฏิกิริยาของผู้ป่วย ต่อการรักษาพยาบาล ตลอดจนความก้าวหน้าของการรักษาพยาบาล
๕. ให้การผดุงครรภ์ตามสาขาการผดุงครรภ์แผนปัจจุบัน ชั้น๑
๖. ตัดสินใจแก้ปัญหาทางการพยาบาล

๗. ให้คำแนะนำเพื่อให้เกิดผลดีแก่การพยาบาลและ/หรือ แก่สุขภาพร่างกาย และจิตใจของผู้รับบริการได้ทุกระดับและให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหา พยาธิสภาพการดำเนินของโรค ตลอดจนแผนการรักษาพยาบาล

๘. ตรวจร่างกายและวินิจฉัยโรคขั้นต้น ให้การพยาบาลกลุ่มอาการต่างๆ ทั้งทางด้านอายุรกรรม และศัลยกรรม ตามขอบเขตของระเบียบกระทรวงสาธารณสุข

๙. วางแผนและดำเนินการส่งเสริมสุขภาพในตำแหน่งหัวหน้าทีม ร่วมกับวิชาชีพอื่นในด้านการส่งเสริมสุขภาพชุมชน การอนามัยครอบครัว การอนามัยโรงเรียน การให้สุขศึกษา การวางแผนครอบครัว การโภชนาการและการบริการด้านสุขภาพจิต

๑๐. วางแผนและมอบหมายงาน ให้ผู้อยู่ในความรับผิดชอบ และดำเนินการป้องกันโรคโดยให้คำแนะนำแก่ผู้ป่วยและประชาชนโดยทั่วไป การให้ภูมิคุ้มกันโรค การเฝ้าระวังโรค ตลอดจนการร่วมมือในการป้องกัน และการควบคุมการแพร่กระจายเชื้อโรคในโรงพยาบาล

๑๑. ประสานงาน และดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย ให้การควบคุมดูแลเกี่ยวกับความปลอดภัยของผู้ป่วยในการป้องกันหรือยับยั้งภาวะทุพพลภาพทางร่างกายและพิจารณา มอบหมายให้ได้บังคับบัญชา ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักวิชาชีพ และติดตามดูอย่างใกล้ชิด

๑๒. ให้การนิเทศแก่เจ้าหน้าที่ พยาบาลในความรับผิดชอบ

๑๓. วิเคราะห์ปัญหาและให้ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาด้านบริการพยาบาลได้

๑๔. จัดระเบียบงาน แบ่งงาน และมอบหมายหน้าที่ให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน ภายใต้ความรับผิดชอบได้อย่างเหมาะสม

๑๕. ประเมินผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ภายใต้ความรับผิดชอบ รวมทั้งประเมินผลงานของตนเองได้ตามหลักวิทยาศาสตร์

๑๖. วางแผนป้องกันอุบัติเหตุและให้ความปลอดภัยแก่ผู้ป่วย และปฏิบัติงานในหน่วยงานรับผิดชอบ

๑๗. ร่วมวางแผนและกำหนดดำเนินการในงานสาธารณสุขมูลฐานกับบุคคล และหน่วยงานอื่นได้

๑๘. วางแผนการให้การศึกษา และอบรมฟื้นฟูด้านวิชาการ และดำเนินการสอนแก่เจ้าหน้าที่ และนักศึกษาทั้งภายในและภายนอกหน่วยงานได้

๑๙. จัดทำคู่มือและอุปกรณ์การสอน เพื่อช่วยส่งเสริมสุขภาพและปฏิบัติงานด้านการพยาบาล

๒๐. สนับสนุนและประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เช่น งานสังคมสงเคราะห์ งานชันสูตรทางห้องปฏิบัติการ งานเภสัชกรรม

หน้าที่หลักทางคลินิกของพยาบาลวิชาชีพ

๑. การประเมินผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการ (Assessment)

๑.๑ ประเมินปัญหาและความต้องการของผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการอย่างถูกต้อง ครบถ้วนตามที่รับไว้ในความดูแล การติดตามเฝ้าระวังและการประเมินปัญหา/ความต้องการอย่างต่อเนื่องตลอดการดูแล จนกระทั่งจำหน่ายจากการดูแล

๑.๒ การรวบรวมข้อมูลอย่างครบถ้วนตามมาตรฐานการดูแล/การพยาบาลที่กำหนด และข้อมูลนั้นมีคุณภาพเพียงพอแก่การวินิจฉัยปัญหา การวางแผนการดูแล รวมทั้งเพียงพอต่อการประเมินผลการพยาบาล

๒. การจัดการกับอาการรบกวนต่างๆ (Symptom Distress Management) หมายถึงการช่วยเหลือจัดหรือบรรเทาอาการรบกวนต่างๆ ทั้งอาการรบกวนด้านร่างกายและจิตใจ ได้แก่ อาการที่คุกคามชีวิตและอาการคลื่นไส้อาเจียน นอนไม่หลับ วิตกกังวล กลัว เป็นต้น

๓. การดูแลความปลอดภัย (Provision for Patient Safety)

๓.๑ การจัดการให้ผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยทั้งด้านกายภาพ ชีวภาพ เคมี รังสีแสงและเสียง โดยมีเป้าหมายเพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุและ บาดเจ็บต่างๆ เช่น การพลัดตกหกล้ม การบาดเจ็บจากการผูกมัดผู้ป่วย การบาดเจ็บจากการใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ทางการแพทย์รวมทั้งการป้องกันการติดเชื้อในโรงพยาบาล

๓.๒ การจัดการดูแลอุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์ และอุปกรณ์จำเป็นที่ใช้เพื่อการรักษาพยาบาลให้มีเพียงพอ พร้อมใช้ในภาวะฉุกเฉิน มีความปลอดภัยในการใช้งานกับผู้ป่วย เพื่อให้สามารถให้การดูแลรักษาผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพด้านความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นจากอุปกรณ์ไม่พร้อมหรือไม่ปลอดภัย

๓.๓ การจัดการ การส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ทุกระดับมีการปฏิบัติงานตามมาตรฐานหรือแนวทางที่กำหนดเพื่อป้องกันความผิดพลาดในการทำงาน

๔. การป้องกันภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นระหว่างรักษาพยาบาล (Prevention of complication) หมายถึงกิจกรรมการพยาบาลใดๆที่เป็นไปเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนที่คาดว่าจะอาจเกิดขึ้นกับผู้ป่วย แต่ละรายหรือแต่ละกลุ่มโรค/อาการ รวมทั้งการป้องกันภาวะแทรกซ้อนจากผลข้างเคียงของการรักษาด้วย เช่น การป้องกันอันตรายจากการให้ยาบางชนิด การให้เลือด การให้ออกซิเจน การห้ามเลือด การจำกัดการเคลื่อนไหวผู้ป่วย/อวัยวะด้วยวิธีต่างๆ เป็นต้น

๕. การให้การดูแลต่อเนื่อง หมายถึง การจัดการให้เกิดการดูแลต่อเนื่องในผู้ป่วยแต่ละราย ได้แก่ การเฝ้าระวังสังเกตอาการอย่างต่อเนื่อง การส่งต่อแผนการรักษาพยาบาลการประสานงานกับหน่วยงานหรือทีมงานที่เกี่ยวข้อง การสื่อสารเพื่อการส่งต่อผู้ป่วย ทั้งการส่งต่อภายในหน่วยงาน ระหว่างหน่วยงานในโรงพยาบาล ระหว่างโรงพยาบาล หรือหน่วยงานภายนอกโรงพยาบาล รวมทั้งการช่วยเหลือกรณีผู้ป่วยเสียชีวิตด้วย

๖. การสนับสนุนการดูแลสุขภาพตนเองของผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการและครอบครัว หมายถึง กิจกรรมการช่วยเหลือ การสื่อสารเพื่อให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ และการฝึกทักษะที่จำเป็นในการดูแลสุขภาพตนเองของผู้ป่วยเกี่ยวกับการเฝ้าระวังสังเกตอาการผิดปกติ การแก้ไขอาการเบื้องต้น การป้องกันภาวะแทรกซ้อนต่างๆ การใส่ยา การปฏิบัติตนตามแผนการรักษา การขอความช่วยเหลือด้านสุขภาพ การปฏิบัติเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ และการมาตรวจตามนัด ทั้งนี้รวมถึงการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลสุขภาพอื่นๆ ด้วย เช่นการอธิบายก่อนลงนามยินยอมรักษาพยาบาลหรือก่อนการส่งต่อไปยังสถานพยาบาลแห่งอื่น และการแจ้งข่าวร้ายกรณีผู้ป่วยเสียชีวิต

๗. การสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการ (Enhancement of patient satisfaction) กิจกรรมการพยาบาลบนพื้นฐานของสัมพันธภาพ และการสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ป่วย/

ผู้ให้บริการด้วยบุคลิกภาพที่เหมาะสมโดยเฉพาะเกี่ยวกับการช่วยเหลือเอาใจใส่ การให้ข้อมูลและการตอบสนองความต้องการ/ความคาดหวังของผู้ป่วย/ผู้ใช้บริการอย่างเหมาะสมสมรรถนะหลักที่จำเป็นของผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์^{๗๒}

๔) ด้านสิ่งแวดล้อม

กลุ่มประชากรเป็นลักษณะชุมชนชนบท ประกอบอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม และรับจ้างทั่วไป ค้าขาย ทำสวนผลไม้ ปลุกพืชผักสวนครัวไว้รับประทาน มีโรงเรียนจำนวน ๓ แห่ง วัด ๕ แห่ง ประชาชนส่วนมาก นับถือศาสนาพุทธ มีอาคารสถานที่ที่สำคัญ แบ่งออกเป็น ๔ อาคาร ประกอบด้วยอาคารผู้ป่วยนอก อาคารผู้ป่วยใน อาคารแพทย์แผนไทย และ อาคารกายภาพบำบัด

๒.๕.๒ ปัญหาเกี่ยวกับการขาดความสุขของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

มนุษย์ คือสัตว์สังคมชนิดหนึ่งที่มีอยู่มากมายบนโลกใบนี้ ซึ่งประกอบด้วยร่างกายและจิตใจ กายและใจไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันตลอดไป ถ้าเมื่อใดกายเจ็บป่วย จิตใจก็จะป่วยตามไปด้วย และในทางกลับกันนั้น เมื่อใดที่จิตใจได้รับความทุกข์ ร่างกายก็จะเจ็บป่วยไปด้วย เพราะเมื่อใจป่วย คิดมาก กลุ้มใจ ไม่สบายใจ ไม่หลับไม่นอน ไม่รับประทานอาหาร ในที่สุดร่างกายก็จะได้รับผลกระทบ ทำให้อ่อนเพลีย ไม่มีแรง บางครั้งถึงกับล้มหมอนนอนเสื่อกลายเป็นเจ็บป่วยในที่สุด ดังคำกล่าวที่ว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” จึงสรุปได้ว่ากายและจิตใจเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันเสมอ และเมื่อใดที่ร่างกายหรือจิตใจเจ็บป่วยก็ต้องได้รับการดูแลรักษาซึ่งผู้ที่สามารถให้การดูแลรักษาด้ร่างกายและจิตใจได้เป็นอย่างดีคือวิชาชีพหนึ่งก็คือวิชาชีพพยาบาลในทางพระพุทธศาสนาถือว่าพยาบาลคือผู้คอยซ่อมแซม และรักษาความเสื่อมทางกายและจิตใจ และในระบบสาธารณสุขได้ให้ความหมายของการพยาบาลไว้ว่า “การพยาบาลคือการกระทำต่อมนุษย์เกี่ยวกับการดูแลและการช่วยเหลือเมื่อเจ็บป่วย การฟื้นฟูสภาพ การป้องกันโรค และการส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งการช่วยเหลือแพทย์กระทำการรักษาโรค” วิชาชีพพยาบาลเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีความเสียสละ อดทน มีใจรักในเพื่อนมนุษย์ นับเป็นวิชาชีพที่มีคุณค่าต่อสังคมเป็นอย่างยิ่ง ทั้งยังเป็นวิชาชีพที่สังคมต้องการอย่างมาก ให้เกียรติ ชื่นชม และยกย่อง แต่อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์ทำงานพยาบาลวิชาชีพตลอดระยะเวลา ๒๗ ปี มองว่าพยาบาลเองทุกคน เป็นผู้ทำงานด้านการพยาบาลทั้งเหนื่อย ทั้งหนัก ทำงานไม่เป็นเวลา ทำงานทั้งกลางวันและกลางคืน กลางคืนที่ผู้คนทั่วไปนอนกันแต่พยาบาลบางคนก็ไม่ได้นอนต้องห่างจากครอบครัวเพื่อมาทำงานดูแลผู้ป่วย เรียกได้ว่าเป็นงานที่ไม่มีวันหยุดต้องผลัดเปลี่ยนกันตลอด ๒๔ ชั่วโมง ทำให้เมื่อมีการสำรวจความสุขของพยาบาลในโรงพยาบาลวิหารแดง มีคะแนนความสุขน้อยกว่าตามที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด จากการลงพื้นที่และสัมภาษณ์เชิงลึกพยาบาลวิชาชีพกลุ่มหนึ่ง ทำให้ทราบถึงปัญหาที่ทำให้พยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลวิหารแดงขาดความสุขในการทำงานมีดังนี้ ๑. ภาระงานมาก และงานหนัก ๒. ค่าตอบแทนไม่เพียงพอและไม่เหมาะสมกับงานที่รับผิดชอบ ๓. ขาดแคลนพยาบาล ๔. ความเหลื่อมล้ำทางสังคมและวิชาชีพ ๕. ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ๖. ขาดความเอาใจใส่ของผู้บริหาร/หัวหน้างาน ๗. ความคาดหวังของ

^{๗๒} เมาวิทย์ ไชยะจิตรกำธร, [ออนไลน์],แหล่งที่มา:<http://plus.google.com> [๑๐ มกราคม ๒๕๕๙].

ผู้ป่วยและญาติ ๘. ขาดขวัญ กำลังใจในการทำงาน ๙. ความคาดหวังจากสังคม กระแสเรียกร้องจากสังคม และการฟ้องร้องที่มากขึ้น ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นสาเหตุที่ทำให้พยาบาลวิชาชีพขาดความสุขในการทำงาน เกิดความเบื่อหน่าย หงุดหงิด เป็นทุกข์ บางส่วนทนไม่ได้จึงเปลี่ยนสายงาน ย้ายที่ทำงาน ตลอดจนลาออก ส่งผลให้พยาบาลขาดแคลน

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สัมมาทิฐิ ในพระพุทธศาสนามีการศึกษาไว้หลายคน ซึ่งเป็นการศึกษาในลักษณะของแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ดีงาม ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสุขทั้งทางกายและทางใจ มีความเจริญงอกงาม พอสรุปได้ดังนี้

๒.๓.๑ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร พบว่า สัมมาทิฐิ มีความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิตเป็นอย่างมาก คือเป็นทั้งตัวชี้แนะและกำกับทิศทางการพัฒนาชีวิตตั้งแต่ต้นจนจบ พระพุทธศาสนาจึงเน้นสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิขึ้นก่อน คือปัจจัยภายนอก ได้แก่การคบหากัลยาณมิตร และการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และปัจจัยภายใน ได้แก่ การคิดโดยอุบายอันแยบคาย เมื่อสัมมาทิฐิเกิดขึ้นแล้ว ก็ถือว่าจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชีวิตตามหลักอริยมรรคได้เริ่มขึ้นแล้ว เมื่ออยู่ระหว่างการดำเนินชีวิตตามมรรคนั้น สัมมาทิฐิจะแสดงบทบาทเป็นตัวนำ และกำกับกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน คือตั้งแต่ขั้นความเชื่อในกฎแห่งกรรม จนถึงขั้นการบรรลุอริยผล นอกจากนั้นสัมมาทิฐิยังแสดงบทบาทประสานสัมพันธ์กับองค์มรรคอื่นๆ ในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ทำให้ทุกมิติของชีวิตคือทั้งด้านศีล ด้านสมาธิ และด้านปัญญา ได้รับการพัฒนาไปพร้อมๆ กันแบบองค์รวม ในขั้นสุดท้าย สัมมาทิฐิที่ได้รับการพัฒนาจนมีความแหลมคม จะเป็นตัวตัดกิเลสเครื่องร้อยรัดให้หมดไปแล้ว ทำให้เข้าถึงความหลุดพ้นในที่สุด^{๗๓}

๒.๓.๒ พระทวีป เขมธมโม (จำปา) พบว่า หลักการของสัมมาอาชีวะหรือการเลี้ยงชีพชอบตามหลักพระพุทธศาสนาจะครอบคลุมกระบวนการดำเนินชีวิตทั้งทางกาย วาจา และใจ โดยมีประโยชน์ทั้ง ๓ ด้านคือ ประโยชน์ตน (อัตตประโยชน์) ประโยชน์ผู้อื่น (ปรัตถประโยชน์ และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (อุภยัตถประโยชน์) การดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนาประกอบด้วย ๑) การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบทั้งทางกายและทางวาจา ถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ๒) การครอบครองรักษาที่ดี หรือหลักโภควิภาค ๔ (ส่วนหนึ่งใช้สอยเลี้ยงชีพ สองส่วนประกอบอาชีพและอีกส่วนหนึ่งไว้ยามจำเป็นและทำบุญ) และ ๓) การบริโภคใช้จ่ายอย่างถูกต้อง^{๗๔}

๒.๓.๓ พระอุบล กตปัญโญ (แก้ววรัลล้อม) พบว่า สารของศีลสำหรับประชาชนทั่วไปกำหนดเอาข้อปฏิบัติอย่างต่ำ มาเป็นพื้นฐานที่จะทำให้อสังขมเกิดความสุข โดยปกติถือว่าศีล ๕

^{๗๓}พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, "สัมมาทิฐิกับการพัฒนาชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา", สารนิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ

^{๗๔}พระทวีป เขมธมโม (จำปา), "ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ ก-ข.

เป็นหลักประพจน์พื้นฐานสำหรับมนุษย์ ไม่ว่าจะครองชีวิตอยู่ในระดับใด ๆ คือเป็นหลักความประพจน์พื้นฐานของบุคคลแต่ละคนในฐานะที่เป็นมนุษย์^{๗๕}

๒.๓.๔ ปถมพร ตะละกัญ พบว่า สัมมาทิฐิในทัศนะของนักวิชาการทางศาสนาจะมีความเห็นพ้องกันว่า สัมมาทิฐิ คือว่าเห็นชอบ ความเห็นตรง มีความเข้าใจถูกต้อง มีปัญญาอันเห็นชอบพิจารณาเพื่อพัฒนาไปสู่ความหลุดพ้น คือ นิพพาน สัมมาทิฐิมิปัจจย ๒ ประการ คือ (๑) ปรีโธโสสะ แปลว่า อิทธิพล หรือเสียงจากภายนอกได้แก่ กัลยาณมิตร ให้คำแนะนำที่ถูกต้องดีงาม (๒) โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจ โดยแยบคาย รู้จักคิด คิดเป็น อันจะทำให้เกิดความเห็นถูกต้องได้ มีการศึกษาโลกียสัมมาทิฐิ เป็นหลักการสร้างสันติสุขในชีวิต อันมีผลโดยตรงต่อการสร้างความเห็นถูกในระดับบุคคล ระดับสังคม และทำให้สังคมร่มเย็นเป็นสุข หลักธรรมอื่นๆที่สัมพันธ์กับสัมมาทิฐิสามารถนำหลักการที่เป็นจริง มีเหตุผลในการพิจารณาคิดอย่างแยบคายรอบคอบ มาว่าจะเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมและอื่นๆ ในขณะเดียวกันก็เจริญสมาธิ ภาวนา ตระหนักรู้ถึงเหตุการณ์ได้ดี และผลของการปฏิบัติ คือการนำมาซึ่งความสงบ สันติสุขในสังคมไทย^{๗๖}

๒.๓.๕ ธีรวัธ บำเพ็ญบุญบารมี พบว่า สัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลักธรรมที่สำคัญมากสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมโดยทั่วไปมีขอบเขตและความหมายครอบคลุมทั้งความเห็นแนวคิดความเชื่อทฤษฎีทัศนคติตลอดถึงอุดมการณ์ในเมื่อบุคคลใดมีทิฐิชนิดใดเป็นเจ้าครองจิตใจจนตกอยู่ในอำนาจของมันแล้วทิฐิชนิดนั้นก็เข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดกรอบการมองโลกและวิถีชีวิตในสังคมของบุคคลนั้นรวมทั้งมีอิทธิพลต่อการตีค่าและให้ความสำคัญแก่สิ่งต่างๆซึ่งเรียกรวมกันว่ากระบวนการทางความคิดและสร้างสรรค์จิตใจและความเห็นความเชื่อทางจิตใจจะแสดงออกมาเป็นการกระทำความผิดทางสังคมมีการแสดงออกมาให้ปรากฏแก่สายตาของชาวโลกทั้งทางกายทางวาจาและทางใจอันส่งผลให้วิถีชีวิตของมนุษย์และสังคมเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปตามอำนาจของความเห็นในพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญแก่เรื่องความเห็นเป็นอย่างมากเพราะว่าความเห็นหรือทิฐินั้นเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่อาจนำวิถีชีวิตและสังคมมนุษย์ไปสู่ความเจริญหรือความเสื่อมก็ได้ ยิ่งไปกว่านั้นอาจทำให้เกิดความทุกข์ยากลำบากโดยประการต่างๆและอาจนำไปสู่ความดับทุกข์หรือนิพพาน^{๗๗}

๒.๓.๖ สาริกา พิมพา พบว่า สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริงว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ชาตินี้ชาติหน้ามี มารดาบิดามีคุณ เป็นต้น สัมมาทิฐิ นั้นมีการประพจน์ปฏิบัติที่แบ่งระดับได้ ๒ ระดับ คือ (๑) ระดับโลกียะสัมมาทิฐิเป็นระดับของการปฏิบัติที่เกิดจากแรงจูงใจเพื่อสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้น เป็นการสร้างคุณงามความดี นำมาซึ่งความสุขในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน

^{๗๕} พระอุบล กตปุญโญ (แก้ววงศ์ล้อม), “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓๐.

^{๗๖} ปถมพร ตะละกัญ, “การศึกษาวิเคราะห์สัมมาทิฐิในการสร้างสันติสุขในสังคมไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

^{๗๗} ธีรวัธ บำเพ็ญบุญบารมี, “สัมมาทิฐิ : ศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกอรรถกถาวัตถุและคัมภีร์ทางพุทธศาสนา”, *โครงการธรรมศึกษาวิจัย*, (วิชาการทางพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรวิจัยคัมภีร์พระพุทธศาสนา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๕๔

(๒) ระดับโลกุตตสัมมาทิฐิที่สามารถทำให้เกิดการดับทุกข์ได้อย่างแท้จริง เป็นการเกี่ยวเนื่องกันระหว่างโลกียสัมมาทิฐิกับโลกุตตรสัมมาทิฐิ^{๗๘}

๒.๓.๗ กานต์สินี จันทรวีภาติลก พบว่า โยนิโสมนสิการเป็นวิธีคิดที่มีกล่าวเฉพาะในพระพุทธศาสนาและเป็นวิธีคิดที่ทำให้เกิดสภาวะรู้จริง รู้แจ้งและให้ผลเป็นความเห็นถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) หรือปัญญาในระดับต่างๆ บทบาทสำคัญของโยนิโสมนสิการ คือ ทำหน้าที่เชื่อมต่อหลักธรรมกับการนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต หรือในอีกมุมหนึ่ง โยนิโสมนสิการเป็นกลไกสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิด และกระบวนการนำหลักธรรมสู่ภาคปฏิบัติ สัมมาทิฐิที่สามารถทำให้เกิดการดับทุกข์ได้อย่างแท้จริง เป็นการเกี่ยวเนื่องกันระหว่างโลกียสัมมาทิฐิกับโลกุตตรสัมมาทิฐิ^{๗๙}

๒.๓.๘ ชินกร น้อยคำยาง และปภาดา น้อยคำยาง พบว่า (๑) ความสุขในการทำงานของบุคลากรในสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อยู่ในระดับปานกลาง (๒) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขในการทำงานของบุคลากรในสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ มี ๖ ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ ด้านแรงจูงใจ ด้านคุณลักษณะงาน ด้านสัมพันธภาพในการทำงาน ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ และด้านสิ่งแวดล้อมในการทำงาน (๓) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขในการทำงานของบุคลากรในสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติมี ๔ ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านระยะเวลาในการปฏิบัติงาน ด้านนโยบายและการบริหารงาน ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน และด้านขวัญและกำลังใจในการทำงาน (๔) ปัจจัยที่มีต่อความสุขในการทำงานของบุคลากรในสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .๐๑ มี ๕ ปัจจัย โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ ปัจจัยด้านคุณลักษณะงาน ด้านบุคลิกภาพ ด้านความก้าวหน้าในการทำงาน ด้านสัมพันธภาพในการทำงาน และด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือน^{๘๐}

๒.๔.๙ สิรินทร แซ่ฉั่ว พบว่า บุคลากรเชิงสร้างสรรค์มีความสุขในการทำงานและมีสุขภาพอยู่ในระดับมาก ปัจจัยสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุขในการทำงานในระดับปานกลาง ส่วนความสุขอันเกิดจากปัจจัยภายในองค์การอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ซึ่งเรียงปัจจัยจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ คุณลักษณะของงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ผลลัพธ์ที่คาดหวัง และสภาพแวดล้อมในงาน ซึ่งปัจจัยภายในองค์การทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุขในการทำงานในระดับปานกลาง นอกจากนี้ ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า บุคลากรเชิงสร้างสรรค์มีความสุขจากการได้ทำงานที่ตนเองรัก งานมีความอิสระและมีเอกลักษณ์ของงาน กฎระเบียบและเวลางานที่ยืดหยุ่น การได้ลา

^{๗๘} สาริกา พิมพ์า, "การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกระบวนการเกิดสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนาเถรวาท", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตราบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

^{๗๙} กานต์สินี จันทรวีภาติลก, "การศึกษาวิเคราะห์ระบบคิดเพื่อการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ

^{๘๐} ชินกร น้อยคำยาง และ ปภาดา น้อยคำยาง, "ปัจจัยที่ส่งผลต่อดัชนีความสุขในการทำงานของบุคลากร", รายงานวิจัย, (สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

พักผ่อนติดต่อกัน การได้รับคำชมเชยและการยอมรับ มีความสัมพันธ์อันดีกับหัวหน้างาน เป็นสิ่งสำคัญมากต่อความสุขในการทำงาน ในขณะที่ การจ่ายค่าตอบแทน ความมั่นคงในงาน ความสมดุลในชีวิตการทำงาน และปริมาณงานยังมีในระดับที่ค่อนข้างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยอื่น^{๘๑}

๒.๘.๑๐ เนตรสวรรค์ จินตนาวัลี พบว่า พยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาล จังหวัดสมุทรสาคร มีความสุขในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก และพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาล จังหวัดสมุทรสาคร ประเภทของโรงพยาบาลที่สังกัด อายุ ประสบการณ์ การทำงาน แผนกในฝ่ายการพยาบาล สถานภาพสมรสต่างกัน มีความสุขในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน ส่วนรายได้ที่แตกต่างกัน มีความสุขในการปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ๓. พยาบาลวิชาชีพที่มีคะแนนในระดับสูงและในระดับต่ำที่มีมุมมองความสุขในการปฏิบัติงาน ด้านความสุขอันเกิดจากสัมพันธภาพกับบุคลากรในองค์กร เกิดจากการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างผู้ปฏิบัติงาน และมีการทำงานเป็นทีม ด้านความสุขอันเกิดจากความสำเร็จในงาน เกิดจากการได้รับมอบหมายงานที่ตนเองถนัด และมีความสามารถในด้านนั้นและส่งผลให้มีคุณค่าในตนเอง ด้านความสุขอันเกิดจากการตระหนักในคุณค่าของวิชาชีพพยาบาลเกิดจากผู้ปฏิบัติงานปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพพยาบาล ด้านความสุขอันเกิดจากการเป็นที่ยอมรับทางสังคมเกิดจากการได้โอกาสแสดงความสามารถในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย และด้านความสุขอันเกิดจากการได้รับการสนับสนุนสวัสดิการขององค์กรเกิดจากการได้รับการสนับสนุนสวัสดิการตรงตามความต้องการและความจำเป็น^{๘๒}

๒.๘.๑๑ นฤมล แสงผล พบว่า บุคลากรมีความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสุขในการทำงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก เรียงลำดับคือ ความรักในงาน ความสำเร็จในงาน การเป็นที่ยอมรับ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับคือ ความพึงพอใจในงาน ความกระตือรือร้นและความรู้เ็นรมย์ในงานพบว่า เพศ อายุ สถานภาพ รายได้ต่อเดือนและระยะเวลาการทำงานที่แตกต่างกันมีผลต่อความสุขในการทำงานไม่แตกต่างกัน ส่วนระดับการศึกษา สายงานที่ปฏิบัติ และประเภทบุคลากรที่แตกต่าง มีผลต่อความสุขในการทำงานแตกต่างกัน และปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงาน ได้แก่ การติดต่อสัมพันธ์ ความรักในงาน ความสำเร็จในงาน การเป็นที่ยอมรับ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับความสุขในการทำงาน^{๘๓}

^{๘๑} สิรินทร แซ่ฉั่ว, “ความสุขในการทำงานของบุคลากรเชิงสร้างสรรค์ : กรณีศึกษา อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์กลุ่มสื่อและกลุ่มงานสร้างสรรค์เพื่อการใช้งาน”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๘๒} เนตรสวรรค์ จินตนาวัลี, “ความสุขของการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาล จังหวัดสมุทรสาคร”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๘๓} นฤมล แสงผล, “ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงานของบุคลากร คณะบริหารธุรกิจเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี”, *วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

๒.๘.๑๒ จงจิน เลิศวิบูลย์มงคล พบว่า ความสุขในการทำงานของพยาบาลประจำการ อยู่ในระดับสูง และการเสริมสร้างพลังอำนาจในงาน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับ ความสุขในการทำงานของพยาบาลประจำการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๘๔}

๒.๘.๑๓ รัชณี หาญสมสกุล พบว่า ความสุขในการทำงานของบุคลากรพยาบาล ประจำการ สังกัดกรมราชทัณฑ์ อยู่ในระดับสูง สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการทำงาน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขในการทำงานของบุคลากรพยาบาลประจำการ ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และลักษณะงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขในการทำงานของบุคลากรพยาบาลประจำสถานพยาบาล สังกัดกรมราชทัณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ ๐.๐๕^{๘๕}

สรุป จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องสัมมาทิฐิมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องอาศัยพึ่งพาผู้อื่น ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตในการทำงาน สำหรับการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับความสุขในพยาบาลวิชาชีพ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการศึกษาในด้านเหตุปัจจัยและผลของความสุข แต่ยังไม่มีการวิจัยใดที่นำเสนอหรือศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการทำให้พยาบาลวิชาชีพสามารถเข้าถึงความสุขในการทำงานได้ด้วยตัวเองเป็นความสุขด้านใน ผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษาการนำหลักสัมมาทิฐิมาประยุกต์ใช้เพื่อการเข้าถึงความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ โดยเลือกศึกษาปัญหาการขาดความสุขของพยาบาลวิชาชีพที่ โรงพยาบาลวิหารแดง เพื่อเป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาและส่งเสริมพยาบาลวิชาชีพให้เป็นผู้ที่มีความสุขและสามารถส่งมอบความสุขให้กับสังคมต่อไป

^{๘๔} จงจิน เลิศวิบูลย์มงคล, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจในงาน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์กับความสุขในการทำงานของพยาบาลประจำการ โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยของรัฐ”, **วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^{๘๕} รัชณี หาญสมสกุล, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการทำงาน ลักษณะงานกับความสุขในการทำงานของบุคลากรประจำสถานพยาบาล สังกัดกรมราชทัณฑ์”, **วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “พุทธสันติวิธีเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ที่มุ่งจะวิเคราะห์ผลสำเร็จในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีวิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “พุทธสันติวิธีเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และนำเสนอ พุทธสันติวิธีตามกรอบของหลักสัมมาทิฐิเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants)

การวิจัยครั้งนี้ประชากรมี ๒ กลุ่ม ๑) กลุ่มพยาบาลวิชาชีพ ๒) กลุ่มนักวิชาการศาสนา และพระวิทยากรอบรมธรรมะ โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ด้วยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) กำหนดคุณสมบัติและรายนามของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑. กลุ่มพยาบาลวิชาชีพ ผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติไว้ ดังนี้

- (๑) เป็นพยาบาลวิชาชีพอายุงานไม่ต่ำกว่า ๕ ปี จำนวน ๑๐ คน
- (๒) ไม่กำหนดเพศ ชาย, หญิง
- (๓) อายุโดยเฉลี่ยประมาณ ๓๕ ปีขึ้นไป

รายนามของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(๑) นางนิภาพร ปานสวัสดิ์	ตำแหน่งหัวหน้าพยาบาลโรงพยาบาลวิหารแดง
(๒) นางบัวศรี ทูสาธ	ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ
(๓) นางอรรชพร คงกิตติมานนท์	ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ
(๔) นางณัฏฐ์ณรี เตชิตนัฏฐ์ศรุต	ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ
(๕) นางประไพศรี พูลสมบัติ	ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ
(๖) นางอุบล คงสมบูรณ์	ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ
(๗) นางเกษร แม้วาราย	ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ
(๘) นางวกุล ด่านสวัสดิ์	ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ

(๙) น.ส.พิชชาอร แพงสอน ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ

(๑๐) นายชัยวัฒน์ แก้วสำอางค์ ตำแหน่ง พยาบาลวิชาชีพ

๒. นักวิชาการศาสนาและวิทยากรอบรมธรรมะ ซึ่งเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา และมีประสบการณ์ในการอบรมพนักงานในองค์กรจำนวน ๔ รูป ได้แก่

(๑) พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตร สาขาวิชาสันติศึกษา มจร

(๒) พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มจร

(๓) พระมหาเมธา จันทสโร, ดร. ผู้อำนวยการส่วนธรรมนิเทศ มจร.

(๔) พระปราโมทย์ วาทโกวิโท หัวหน้าพระวิทยากร Dhamma OD

Happy Life

รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ จำนวนทั้งสิ้น ๑๔ รูป/คน (หนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัยอยู่ในภาคผนวก ค) นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเก็บข้อมูลอย่างไม่เป็นทางการจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมด้วยเพื่อนำมาประกอบการวิจัยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยจัดประเด็นคำถามเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การตรวจสอบเครื่องมือ ใช้กระบวนการ Index of Objective Congruence (IOC) ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ คน โดยเครื่องมือที่จะนำไปใช้ต้องได้รับการให้นำน้ำหนักความน่าเชื่อถือจากคณะกรรมการร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป (รายนามผู้ตรวจแบบสัมภาษณ์อยู่ในภาคผนวก ก)

ประเด็นคำถามสำหรับกลุ่มพยาบาลวิชาชีพ

๑. ตามทัศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับอาชีพพยาบาลอย่างไร
๒. ท่านมีความรู้สึกรัก ภาคภูมิใจ และมีความสุขในอาชีพพยาบาลอย่างไร และท่านปรารถนาให้สังคมมีมุมมองต่ออาชีพพยาบาลอย่างไร
๓. ท่านคิดว่า สาเหตุที่ทำให้พยาบาลขาดความสุขนั้นมีอะไรบ้าง อย่างไร
๔. ท่านคิดอย่างไรกับสาเหตุเหล่านั้น และท่านมีแนวทางในการแก้ไขสาเหตุเหล่านั้นอย่างไรที่จะทำให้พยาบาลมีความสุขในการปฏิบัติงาน
๕. เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างท่านกับผู้ป่วยและญาติ แพทย์ หรือเพื่อนร่วมงาน ท่านมีทัศนคติต่อเรื่องนี้อย่างไร และมีแนวทางจัดการปัญหาเหล่านั้นอย่างไรที่ทำให้ท่านไม่เป็นทุกข์
๖. ท่านใช้หลักธรรมใดในการดำเนินชีวิตเพื่อให้ตนเอง สามารถอยู่ได้อย่างมีความสุขกับครอบครัว และสังคม
๗. ในกรณีที่หน่วยงานของท่านมีนโยบายที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการทำงานของ ท่านท่านมีวิธีคิดอย่างไรที่สามารถทำให้มีความสุขได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนั้น

๘. ท่านคิดว่า มืองค์ประกอบหรือเงื่อนไขใดบ้าง ที่จะช่วยส่งเสริมหรือสร้างความสุขให้เกิดขึ้นต่อพยาบาลวิชาชีพ

ประเด็นคำถามสำหรับนักวิชาการศาสนา/พระวิทยากรอบรมธรรมะ

๑) ท่านคิดว่า “สัมมาทิฐิ” มีความสำคัญอย่างไรในการดำเนินชีวิต และส่งผลทำให้เกิดความสุขในชีวิตหรือไม่ อย่างไร

๒) ท่านคิดว่า “สัมมาทิฐิ” ในระดับการดำเนินชีวิตให้มีความสุข ควรมีเกณฑ์ชี้วัดอย่างไร

๓) ท่านคิดว่าการนำหลัก “สัมมาทิฐิ” ไปประยุกต์ใช้สร้างความสุขในการดำเนินชีวิตสำหรับอาชีพพยาบาล ควรเป็นอย่างไร

๓.๑ ในด้านความสุขของจิตใจ

๓.๒ ในด้านความสุขเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในโรงพยาบาล

๓.๓ ในด้านความสุขจากการยอมรับของสังคม

๓.๔ ในด้านความสุขจากการได้รับสวัสดิการต่างๆจากโรงพยาบาล

๓.๕ ในด้านความสุขจากการตระหนักในคุณค่าของวิชาชีพพยาบาล

๓.๖ ในด้านความสุขจากการประสบความสำเร็จในการทำงานหรือความก้าวหน้าของวิชาชีพ คำถามสำหรับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลอยู่ในภาคผนวก ค

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม (Qualitative Field Research) มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ในยุคปัจจุบัน ทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิดทฤษฎีและการปฏิบัติการ “ สันติวิธีเชิงพุทธ ” เพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยศึกษาสภาพปัญหา และสาเหตุที่ทำให้พยาบาลขาดความสุข โดยใช้ในการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก และรวบรวมข้อมูล รวมถึงนำเสนอรูปแบบขั้นตอนเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลวิหารแดง

ขั้นที่ ๑ ศึกษาหลักสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนาเถรวาท แนวคิดจากนักวิชาการเกี่ยวกับหลักสัมมาทิฐิ นำเสนอรูปแบบขั้นตอนเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพและการจัดเอกสารสำรวจรายงานการวิจัย เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาแล้วนำมาวิเคราะห์ ซึ่งใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก จากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางพุทธศาสนา เพื่อใช้ในการสร้างความสุขให้พยาบาลวิชาชีพและสังคมต่อไป

ขั้นที่ ๒ ผู้วิจัยได้ทำการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับพยาบาลวิชาชีพและนักวิชาการศาสนา/พระวิทยากรอบรมธรรมะ เพื่อนำมาวิเคราะห์ประกอบกับข้อมูลตามหลักวิชาการ เพื่อสรุปแนวคิดรวบยอดทั้งหมด พร้อมบูรณาการ แนวคิดเชิงพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการศึกษา วิเคราะห์ ตั้งข้อสังเกต และนำเสนอประเด็นต่างๆ เพื่อได้แนวคิดสันติวิธีเชิงบูรณาการ มีครบถ้วนสมบูรณ์และครอบคลุมในมิติต่างๆ มากยิ่งขึ้น

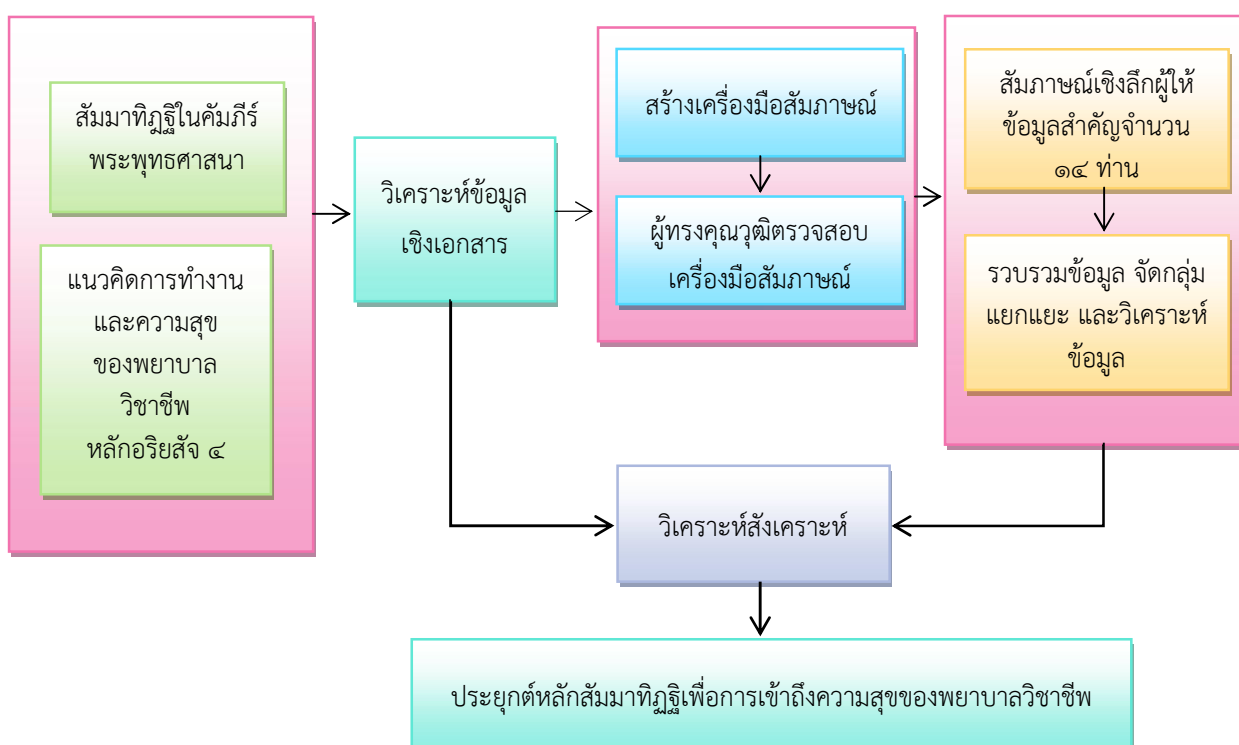
ขั้นที่ ๓ ผู้วิจัยดำเนินการให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ คนได้มีการพิจารณาตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ของพยาบาลวิชาชีพและนักวิชาการศาสนา/พระวิทยากรอบรมธรรมะ เพื่อจะใช้ในการ

สัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้มั่นใจว่าแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นนั้นสามารถใช้ในการสัมภาษณ์ตามข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์ที่ถูกต้องและวัดผลการวิจัยได้ทั้งยังสร้างความเชื่อมั่นกับผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ต่อไป

ขั้นที่ ๔ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับพยาบาลวิชาชีพ รวมถึงผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้หลักสัมมาทิฐิซึ่งเป็นนักวิชาการสายพุทธที่เกี่ยวข้องในการนำเสนอรูปแบบขั้นตอนเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพที่สะท้อนผ่านวิธีการทำงานของแต่ละคนซึ่งจะสามารถประยุกต์กับหลัก “สัมมาทิฐิ” ที่ผู้วิจัยวางเป็นกรอบโดยนำมาเปรียบเทียบกับผลการสัมภาษณ์ที่ได้มาเพื่อนำมาวิเคราะห์ต่อไป

ขั้นที่ ๕ ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี แบบสัมภาษณ์เชิงลึกตามหลักสัมมาทิฐิเป็นกรอบนำในการสัมภาษณ์ ซึ่งจะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการมีส่วนร่วมของพยาบาลวิชาชีพ มาวิเคราะห์ อธิบาย ตีความและสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อจัดทำและนำเสนอเป็นรายงานวิจัยที่สมบูรณ์ต่อไป

ขั้นที่ ๖ สรุปผลการวิจัย ในเชิงพรรณนาโดยนำเสนอ “พุทธสันติวิธีเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ได้เสนอรูปแบบขั้นตอนเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ เพื่อประยุกต์หลักสัมมาทิฐิ ในการปฏิบัติเพื่อให้พยาบาลวิชาชีพเกิดความสุขในการทำงานและสามารถนำไปใช้กับองค์กรหรือหน่วยงานอื่นต่อไป

แผนภูมิที่ ๓.๑ แสดงขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยโดยการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยดูความสมบูรณ์ของข้อมูลนั้น ว่าสามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ครอบคลุมครบถ้วน แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการบรรยาย โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดแยกประเด็นและจัดหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายในการวิจัย

๒. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive and analytic Study) โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์แยกประเภทหาข้อสรุป แล้วเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อนำมาวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย สำหรับการสร้างข้อสรุปต่อไป

๓. สรุปผลการวิจัยตามหลักอุปนัยวิธี ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีและกรอบวิจัยที่เสนอไว้ข้างต้น มาวิเคราะห์ตามหลักการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

๓.๑ การใช้แนวคิดทฤษฎีและสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์ โดยมี ๓ ขั้นตอน คือ ก่อนการรวบรวมข้อมูล เพื่อให้มีกรอบกว้างๆ และมีระบบในการศึกษาปรากฏการณ์ระหว่างการรวบรวมข้อมูล เพื่อให้สามารถสร้างสมมติฐานชั่วคราวหรือวัตถุประสงค์ได้อย่างมีทิศทาง และขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและการสร้างบทสรุป เพื่อตรวจสอบว่าสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับทฤษฎีหรือไม่

๓.๒ การตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้มั่นใจในความเชื่อถือได้และความครบถ้วนของข้อมูลและเพื่อประเมินคุณภาพของข้อมูลว่าอยู่ในระดับที่จะนำมาวิเคราะห์และตอบปัญหาการวิจัยได้

๓.๓ การจัดบันทึกและทำดัชนีข้อมูล หลังจากจัดบันทึกข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะทำดัชนีข้อมูลเพื่อจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้มา เป็นการสะสางข้อมูลพร้อมกับปูพื้นสำหรับการวิเคราะห์โดยทำดัชนีข้อมูล ๓ ชนิด คือ ดัชนีเชิงบรรยาย ดัชนีเชิงตีความ และดัชนีเชิงอธิบาย

๓.๔ การทำข้อสรุปชั่วคราว เป็นการนำความคิดที่ได้จากการทำดัชนีข้อมูลและเชื่อมโยงดัชนีนั้นเข้าด้วยกัน โดยการเขียนประโยค หรือข้อความเชิงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะของดัชนีหรือข้อมูลที่ศึกษาเชื่อมโยงกับดัชนีเหล่านี้ หรือบางครั้งอาจสร้างข้อสรุปชั่วคราวเป็นย่อหน้าหรือข้อความยาว ส่วนข้อมูลใดไม่ต้องการหลังจากทำข้อสรุปชั่วคราวแล้วก็กำจัดออกไป

๓.๕ การสร้างข้อสรุปและพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำข้อสรุปย่อยๆ เหล่านั้นเชื่อมโยงเป็นบทสรุป โดยทำเป็นระบบและค่อยๆ ทำอย่างประณีต เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างครอบคลุมครบถ้วนและสมบูรณ์ที่สุด

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น ๓ ส่วน ตามวัตถุประสงค์งานวิจัย ซึ่งประกอบด้วย

- ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสัมมาทิฐิในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๒) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
- ๓) เพื่อประยุกต์ใช้สัมมาทิฐิหลักพุทธสันติวิธีเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ

๔.๑ แนวคิดเรื่องสัมมาทิฐิในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๔.๑.๑ ความหมายและความสำคัญของสัมมาทิฐิ

คำว่า “สัมมาทิฐิ” ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การมีปัญญาที่เห็นชอบในทางที่ดีงาม ประกอบด้วยกุศลช่วยในการขจัดความคิดที่เป็นอกุศล มีความเชื่อในผลของการกระทำ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ถูกต้อง และเป็นประตูก่อนที่จะนำชีวิตไปถึงความสุขของจิตใจ เมื่อมนุษย์มีความเห็นชอบ ก็จะวางแผนชีวิตตามความเห็นชอบนั้น และดำเนินชีวิตตามที่ตนวางไว้ ก็จะส่งผลให้ชีวิตมีความสุข ใจเป็นสุขสงบ มีสันติภายใน ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของนักวิชาการที่เป็นพระภิกษุสงฆ์หลายรูป สรุปประเด็นได้ดังนี้

สัมมาทิฐิในฐานะเข็มทิศของชีวิต: หมายถึง ความคิดเห็นที่ถูกต้อง มองโลกในแง่ดี เป็นสิ่งที่มีอุปการคุณอย่างมาก แม้กระทั่งพ่อแม่ก็ไม่สามารถที่จะทำได้ สัมมาทิฐิเปรียบเสมือนเข็มทิศของชีวิตที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ถ้ามีสัมมาทิฐิในทางที่ผิด การดำเนินชีวิตก็จะผิด ในทางตรงกันข้ามถ้ามีสัมมาทิฐิในทางที่ดี ชีวิตก็จะดำเนินไปอย่างถูกต้อง เปรียบเสมือนพวงมาลัยของรถยนต์หรือหางเสือของเรือ คนที่มีมิจฉาทิฐิจะเป็นโทษอย่างมหันต์กับชีวิต มีโทษมากมายยิ่งกว่าศัตรู เพราะศัตรูสามารถทำร้ายชีวิตเราได้เฉพาะในชาตินี้ แต่การมีมิจฉาทิฐิจะทำร้ายชีวิตเราได้ถึงชาติหน้า นอกจากนี้ สัมมาทิฐิเป็น ๑ ในมรรคมีองค์ ๘ ในทางพระพุทธศาสนาจึงนับสัมมาทิฐิเป็นตัวแรกเป็นผู้นำของมรรคมีองค์ ๘ และในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญกับสัมมาทิฐิว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษา สัมมาทิฐิเปรียบเหมือนแสงรุ่งอรุณที่เป็นแสงเงินแสงทองที่นำมาก่อน คนที่มีสัมมาทิฐิเหมือนมีแสงเงินแสงทองส่องชีวิต ทุกคนถ้าไม่มีสัมมาทิฐิก็จะมีความคิด มีทัศนคติที่มองโลกในแง่ร้าย ทำให้มีความทุกข์หรือเรียกว่าเป็นมิจฉาทิฐิ แต่ถ้าคนที่มีสัมมาทิฐิจะมองโลกในแง่บวก คิดตามหลักของอริยสัจ ๔ ดังนั้น คำว่า ทิฐิ จึงหมายถึง ความคิดเห็น ความคิด ทัศนคติ มุมมอง โลกทัศน์ คนที่มีทิฐิ ในทางพุทธศาสนานั้น คำว่า ทิฐิ ไม่ได้เกี่ยว

ว่าเป็นคนหัวแข็ง ดังนั้นสัมมาทิฐิจึงเป็นเครื่องมือกำกับการดำเนินชีวิตของทุกคน ถ้ามีสัมมาทิฐิก็จะทำให้ชีวิตมีความสุข แต่ถ้ามีมิจฉาทิฐิมองโลกในแง่ร้ายก็จะทำให้เกิดความทุกข์^๑

สัมมาทิฐิในฐานะเครื่องมือแก้ปัญหาชีวิต: กล่าวคือ “สัมมาทิฐิเป็นหลักธรรมตัวหนึ่งในมรรคมีองค์ ๘ เป็นตัวปัญญา เป็นเรื่องของความเห็นถูก เข้าใจถูกต้องตามสภาพความเป็นจริง ตามหลักอริยสัจ ๔ คือ ตัวปัญญา มีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือการคิดโดยแยบคาย ตามหลักของอริยสัจ ๔ เป็นการใช้ปัญญา คือเป็นลักษณะของสัมมาทิฐิ เป็นการเข้าใจตลอดสาย มองว่าอะไรคือตัวปัญหา อะไรคือสาเหตุ แนวทางหรือทางออกคืออะไร ถ้าใครเข้าใจถึงสิ่งเหล่านี้ก็จะมีความสุข และในการดำเนินชีวิตหรือเจอวิกฤติ คนที่เจอวิกฤติ เจอปัญหา ก็จะไม่โวยวาย ไม่ทรมานทรมาย ก็จะมองดูปัญหาอย่างเจียบๆ คิดเจียบๆ ว่าอะไรคือปัญหา สาเหตุจากอะไร จะนั่งดูปัญหา และสุดท้ายก็จะใช้ปัญญาลงสาเหตุ หาทางออกของปัญหานั้นๆ โดยใช้ปัญญาแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งตัวนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้”^๒

สัมมาทิฐิในฐานะการเข้าถึงความสุขในงาน: หมายถึง “ความเห็นชอบ ความสุขของพยาบาลน่าจะเป็นเรื่องที่ประกอบอาชีพชอบ เป็นสัมมาอาชีพ พยาบาลควรจะทำความรู้สึกหรือรู้ว่าเราชอบในอาชีพที่เราทำหรือไม่ ควรจะเป็นอาชีพที่เราพอใจ รักในอาชีพที่เราทำ ควรมีความเห็นชอบตั้งแต่เริ่มเข้ามาทำอาชีพ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา สัมมาทิฐิเป็น ๑ ในมรรคมีองค์ ๘ และเรื่องของอริยสัจ ๔ ควรต้องเข้าใจว่าอาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่สามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ ทำให้ตัวเองอยู่ในสังคมได้ มีรายได้ที่พอเพียงพอใจ และเมื่อเข้ามาทำงานแล้วก็ต้องรักในงานที่ทำ ตั้งใจทำงาน ไม่ใช่เข้าขามเยินขาม นอกจากนั้นพยาบาลก็ควรจะมีพรหมวิหาร ๔ มีความเมตตา มีความรักต่อเพื่อนมนุษย์ สามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนได้ เรื่องของสัมมาทิฐิเป็นเรื่องของความสุขจากภายใน เพราะฉะนั้นต้องมีการปรับใจเพื่อให้มีความคิดที่ชอบเหมาะสม จึงจะทำให้ชีวิตมีความสุข ความสุขภายในใจเรานั้น ควรจะนึกถึงตัวเราเองเป็นหลัก โดยเฉพาะในขณะทำงานควรจะต้องตั้งใจทำงาน มีการแผ่เมตตา และต้องมีสติ มีความตั้งมั่น มีความสุขและเพลิดเพลินกับทำงาน”^๓

สัมมาทิฐิในฐานะการกำกับพฤติกรรมให้ดีงาม: หมายถึง ความเห็นชอบ ซึ่งตรงข้ามกับมิจฉาทิฐิเป็นความเห็นผิด สัมมาทิฐินับเป็นประตูที่จะนำไปสู่ความสุขของมนุษย์ และทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเป็นตัวหนึ่งในมรรค ๘ ประกอบด้วย ความเห็นชอบ ความศรัทธา และการมีปัญญา ซึ่งสัมมาทิฐิเป็นเรื่องของความเห็นถูก ถ้าเห็นถูกก็จะทำให้แสดงพฤติกรรมออกมาดี มีสัมมาวาจา พุคฺติ ทำดี ก็จะทำให้มีความสุข ตัวอย่างเช่น ดีเจที่เป็นข่าว เพราะมีความเห็นผิด ทำให้กระทำผิด ทำให้เห็นว่ามิจฉาวาจนำไปสู่ความเสียหายแก่ตนเอง พยาบาลควรมีสัมมาทิฐิมาเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงาน เพราะอาชีพพยาบาลเป็นการช่วยเหลือคน ถ้าพยาบาลมีความเห็นผิด ก็คิดว่างานทำให้เหนื่อย ลำบาก สัมมาทิฐิทำให้มองโลกในแง่ดี จึงทำให้มีความสุข”^๔

^๑ สัมภาษณ์ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฺฒิกโร, ดร., คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย, (๑๔ มกราคม ๒๕๕๙).

^๒ สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (๑๐ มกราคม ๒๕๕๙).

^๓ สัมภาษณ์ พระมหาเมธา จันทสาโร, ดร., ผู้อำนวยการส่วนธรรมนิเทศ มจร, (๑๒ มกราคม ๒๕๕๙).

^๔ สัมภาษณ์ พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, หัวหน้า พระหัวหน้าวิทยากร, Dhamma Happy Life, (๑๐ มกราคม ๒๕๕๙).

กล่าวได้ว่า “ สัมมาทิฐิ ” คือ ตัวความคิดที่ประกอบด้วยปัญญา เป็นความเห็นชอบ เห็นถูกต้อง ตามความเป็นจริงของธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ เปรียบเสมือนเข็มทิศที่ใช้กำหนดการเดินทางของชีวิตของพยานาวิชาชีพ ซึ่งเป็นประตูลูกที่จะนำพาชีวิตของพยานาไปสู่ความสุขทั้งทางกายและ ความสุขทางใจอย่างแท้จริง อาจกล่าวได้ว่า ความสุข หมายถึง ความสบาย ความสำราญ และ ความสุขที่แท้จริงจึงหมายถึง การได้ทำในสิ่งที่ถูกต้อง และเมื่อได้ทำสิ่งนั้นแล้วเกิดความพึงพอใจ สบายใจ ใจสงบ เย็น ความสุขทางใจนั้นไม่อาจหาซื้อได้ด้วยเงิน แต่ต้องลงมือทำด้วยตัวเองถึงจะได้รับ ความสุขนั้นเป็นสิ่งที่ตอบแทนกลับมา

ความสุขที่แท้จริงเป็นความสุขที่เกิดขึ้นที่ใจ ไม่ใช่ความสุขทางกาย เป็นความสุขที่มีค่ายิ่งใหญ่ต่อชีวิตคน ความสุขทางใจเกิดได้กับทุกคนไม่ว่าจะรวยหรือจน ไม่ว่าหญิง หรือชาย หากทำในสิ่งที่ถูกต้องและพอใจก็จะส่งผลให้เกิดความสุข เมื่อใจเป็นสุขก็เหมือนได้ขึ้นสวรรค์ บางคนมองดูว่า ชีวิตช่างลำบากเหลือเกิน แต่เจ้าตัวกลับบอกว่า มีความสุขใจและสบายดี แสดงว่าคนๆ นั้นยอมรับสภาพที่เป็นด้วยใจที่เป็นสุข ดังตัวอย่าง เช่น ชีวิตของปู่เย็น ชายชราวัย ๑๐๕ ปี ชาวมุสลิม “ เฒ่า ทรนง แห่ง ลุ่มแม่น้ำเพชรบูรณ์ ” ซึ่งดำรงชีวิตและความเป็นอยู่อันเรียบง่าย ทั้ง กิน อยู่ นอน บน เรือลำน้อยที่จอดอยู่ข้างตลิ่งเชิงสะพานลำไยในแม่น้ำเพชรบุรี ประกอบอาชีพด้วยการตกปลา ถ้า เหลือกินก็จะขนไปขายในราคาถูก แต่ถ้าใครเอาเงินให้ปู่เย็นฟรีๆ แก่จะไม่รับ แก่บอกว่า เกรงใจ และ บอกว่า " คุณแต่หอยซิ ไม่มีมือไม่มีตีนมันยังหากินเองได้ ประสาอะไรกับคนที่มีมือมีเท้า หากินเองไม่ได้ก็อายหอย " ปู่เย็น ใช้ชีวิต ด้วยความเรียบง่าย ความพอเพียง และความอารมณ์ดี ปู่เย็นใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ไม่รบรวนใคร ไม่เบียดเบียนใคร ได้ชอบสงสารคน และปู่เย็นได้อาศัยในเรือลำนี้มาจนถึง วาระสุดท้ายของชีวิต ปู่เย็นเสียชีวิตเมื่ออายุ ๑๐๘ ปี จะเห็นว่าปู่เย็นมีชีวิตอย่างมีความสุขทางใจอย่างแท้จริง เป็นความสุขที่ไม่ต้องพึ่งเงินทองมากมาย แค่นี้ทำอาชีพที่ถูกต้อง และพอใจ ก็เป็นสุข สงบ เย็น สอดรับกับแนวคิดความสุขในทางพระพุทธศาสนาซึ่งมี ๒ ประเภท ได้แก่

(๑) โลภียสุข คือความสุขของชาวโลก เป็นความสุขที่เกี่ยวกับกามคุณ ๕ ที่สัมผัสได้จากประสาททั้ง ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และผิวหนัง เป็นรูปธรรม หรือความสุขที่เกิดจากเนื้อหนัง มังสา และความสุขทางใจ เป็นความสุขที่สัมผัสได้ทางจิต คือความสบายใจ ความอิ่มใจ ความพอใจ อันเกิดจากจิตใจที่สงบ และเย็น เป็นนามธรรม

(๒) โลกุตตรสุข คือความสุขเหนือชาวโลก เป็นความสุขเกี่ยวกับสภาพที่ดับกิเลส และ กองทุกข์ทั้งมวล เป็นความสุขที่สมบูรณ์ ไม่ต้องอาศัยสิ่งปรุงแต่ง เรียกว่า “ นิพพานสุข ” หรือ “ นิพพาน ปริโม สุข นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ”

นอกจากนี้ มีทัศนะเกี่ยวกับความสุขในทางพระพุทธศาสนากับความสุขในการดำเนินชีวิต โดย พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร. ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับระดับความสุข ไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

ระดับของความสุข มี ๓ ระดับ ได้แก่

๑) ระดับที่ ๑ คือความสุขทางกาย เป็นความสุขที่สุขได้จากการได้รับสิ่งของ หรือ กามคุณเรียกว่า อามิสสุข เป็นความสุขจากภายนอก เป็นความสุขจากการได้รับสิ่งของ หรือสิ่งตอบแทน

๒) ระดับที่ ๒ คือ ความสุขทางจิต เป็นความสุขของจิต เป็นที่ไม่ต้องอาศัยสิ่งของ ไม่ต้องขึ้นอยู่กับ การได้สัมผัส เรียกว่านิรามิสสุข เป็นความสุขจากการที่เป็นผู้ให้

๓) ระดับที่ ๓ คือความสุขขั้นอิสระ เป็นความสุขที่ไร้ทุกข์

บ่อเกิดแห่งความสุข มี ๓ ระดับ ได้แก่

๑) ระดับกามสุข เป็นความสุขที่ได้เสพกามคุณ เป็นความสุขที่ได้รับจากวัตถุ

๒) ระดับฌานสุข เป็นความสุขทางจิตใจเป็นภาวะที่จิตบรรลุมหาธรรมะระดับหนึ่ง ฌานสุขนับว่าเป็นตัวเชื่อมต่อระหว่างกามสุขกับนิพพานสุข

๓) ระดับนิพพาน เป็นความสุขที่เกิดจากปัญญา หรือวิปัสสนา เป็น ความสุขขั้นสูงสุด หรือ บรมสุข เป็นความสุขจากการหลุดพ้นจากกิเลส ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

ความสุขที่แท้จริง จะต้องเริ่มต้นจากความเห็นชอบ ความเข้าใจถูก คือ มีสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นตัวปัญญา ดังคำกล่าวว่า **“ปัญญาพาให้บรรลุความสุข”** เป็นการคิดด้วยความแยบคาย พิจารณาให้รอบคอบตามหลักของโยนิโสมนสิการ เมื่อมีปัญหา ก็เปรียบเสมือนมีดวงตาในการมองเห็น เส้นทางที่ดิ่งาม ถูกต้อง และเป็นเข็มทิศในการกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิต ประกอบกับการมี กัลยาณมิตรที่ดี คอยช่วยเหลือ แนะนำ ชี้แนะให้ทำในสิ่งที่ถูกต้อง ตามครรลองธรรม ดังคำกล่าวที่ว่า **“คบคนดี มีแต่ความเจริญ คบคนเช่นใด ย่อมเป็นคนเช่นนั้น”** เมื่อมนุษย์ได้ทำในสิ่งที่ถูกต้อง ดิ่งาม ก็จะทำให้พอใจ เมื่อพอใจ ใจก็เป็นสุข สงบ เย็น เรียกได้ว่าความสุขเกิดได้ทุกที่ ถ้าได้ทำในสิ่งที่ตัวเอง เห็นชอบ และพอใจ สำหรับวิชาชีพพยาบาลก็เช่นกันสามารถมีความสุขได้ ซึ่งสอดคล้องกับพระ มหาเมธา จนทสาโร, ดร. กล่าวด้วยใบหน้าที่ยิ้มว่า “อาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่ถูกต้อง มีเกียรติ มีคุณค่า ได้ช่วยเหลือคน ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ เป็นผู้เสียสละ มีความรัก มีพรหมวิหาร ๔ เมื่อทำแล้วมีความสุขทางใจ และเพลิดเพลินกับงานที่ทำ” และสอดคล้องกับพระปราโมทย์ วาทโกวิโท กล่าวด้วย น้ำเสียงเรียบๆว่า “ถ้าพยาบาลมีความเห็นถูกต้อง ก็จะทำถูกต้อง ชีวิตก็มีความสุข ใจเป็นสุข พฤติกรรมที่แสดงออกคือยิ้มแย้ม แจ่มใส พูดจาดี แวดล้อมมีเมตตา ถึงทำงานเหนื่อย ลำบาก ถ้าใจมี สัมมาทิฐิทำให้มองโลกในแง่ดี ชีวิตก็มีความสุข” เมื่อมีความสุข จิตใจก็จะสงบ อิ่มเอม เย็น ดังพุทธ วจนะ **“เว้นเหตุทุกข์ ย่อมมีสุขในที่ทั้งปวง”** หมายความว่าทุกที่ย่อมทำให้เกิดความสุขได้ ถ้าจิตใจ เป็นสุข นอกจากนั้นยังมีอีกหนึ่งความคิดเห็นที่สนับสนุนเรื่องความสุขของพยาบาลคือพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ. ดร. กล่าวด้วยใบหน้าที่ยิ้มว่า “อาชีพพยาบาลเป็นจิตอาสา จิตสาธารณะ งานพยาบาล เป็นงานบริการคือ งานได้ผล คนทำงานมีความสุข” จะเห็นได้ว่าอาชีพพยาบาลเป็นงานบริการที่ ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ เมื่อไม่มีความทุกข์ก็มีความสุขนั่นเอง และอีกหนึ่ง ข้อคิดเห็นที่น่าสนใจคือพระมหาสมบุญ วุฑฒิโก, ดร. กล่าวว่า “อาชีพพยาบาลเป็นงานที่มีรายได้ สำหรับเลี้ยงชีพได้ช่วยเหลือผู้อื่น ถ้าพยาบาลมีความคิดบวก คิดดี ก็จะทำให้จิตใจมีความสุข ปลื้มปิติ” นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สาลิกา พิมพา พบว่า สัมมาทิฐิ คือความเห็นถูกตามความ เป็นจริงว่า ทำดีได้ ทำชั่วได้ชั่ว มารดาบิดามีคุณ เป็นต้น และระดับโลกียะสัมมาทิฐิเป็นระดับของ การปฏิบัติที่เกิดจากแรงจูงใจ เพื่อสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้น เป็นการสร้างคุณงามความดี นำมาซึ่ง ความสุขในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน จึงสรุปได้ว่า “ถ้าพยาบาลมีสัมมาทิฐิ ก็จะทำให้ชีวิตพยาบาลมี ความสุข”

๔.๑.๒ เกณฑ์ชี้วัดการมีสัมมาทิฐิในการดำเนินชีวิตให้มีความสุข

ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ ๒ เกี่ยวกับ สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ ความเข้าใจ เป็นเข็มทิศในการกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตไปในเส้นทางที่ตรง ถูกต้อง มีหลักโยนิโสมนสิการและมีกัลยาณมิตร เป็นตัวช่วย กระตุ้นให้เดินทางด้วยความราบรื่น เพื่อนำพาชีวิตไปสู่ความสุขที่แท้จริง ด้วยการมีตัวชี้ต่อไปนี้เป็นตัวกำหนดในการนำไปเป็นหลักพิจารณาแก้ปัญหาเพื่อการเข้าถึงความสุขด้วยปัญญา กล่าวคือ

หลักคิดแบบโยนิโสมนสิการ มีดังนี้

(๑) วิธีคิดแบบอริยสัจหรือวิธีคิดแบบแก้ปัญหา เป็นการใช้ปัญญาคิดพิจารณาหาวิธีทางแห่งความดับทุกข์ เพื่อดับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ต้องมีสติ ใช้ปัญญาคิดให้รอบคอบเพื่อแก้ไขปัญหานั้น ซึ่งอาจเป็นปัญหาครอบครัว ส่วนตัว ปัญหาเกี่ยวกับหัวหน้า ปัญหาเกี่ยวกับเพื่อน

(๒) วิธีคิดแบบอรรถสัมพันธ์หรือวิธีคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย เป็นการใช้ปัญญาคิดพิจารณาตามหลักการและความมุ่งหมาย คือการพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักการและจุดมุ่งหมาย และจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายของหลักธรรมต่าง ๆ

(๓) วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก เป็นการใช้ปัญญาในการพิจารณาให้เห็นครบทุกด้านในสิ่งเดียวกันนั้น ทั้งส่วนดีและส่วนเสีย ตลอดจนทางออกที่เหมาะสม เพื่อเป็นการปฏิบัติต่อสิ่งนั้นได้อย่างถูกต้อง เป็นประโยชน์สูงสุดต่อชีวิตมนุษย์และสังคม ในชีวิตของมนุษย์นั้นต้องพบกับความทุกข์ ความผิดหวัง ความสุข ความสมหวัง เพราะมนุษย์มีร่างกายและจิตใจที่รับรู้อารมณ์ได้ เมื่อรับรู้แล้ว ก็ปล่อยวางไม่ยึดติด เมื่อไม่ยึดติด ปล่อยวางใจก็ว่าง ไม่เป็นทุกข์

(๔) วิธีคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม เป็นการใช้ปัญญาในการคิดพิจารณาเกี่ยวกับสิ่งที่บริโภค หรือใช้สอยในชีวิตประจำวันให้เห็นถึงคุณค่าแท้หรือประโยชน์ที่แท้จริง หรือเป็นเพียงค่านิยม แต่ให้ประโยชน์หรือคุณค่าเพียงเล็กน้อยเท่านั้นวิธีคิดแบบนี้เป็นการเน้นให้เห็นความสำคัญของสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะในการดำรงชีวิตของมนุษย์ การไม่รู้คุณค่าที่แท้จริงของสิ่งต่างๆ แต่กลับมองที่คุณค่าเทียม และแสวงหา เมื่อมองแบบนี้ทำให้รู้ว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหน ไม่ดีไม่สำคัญ ไม่ตกเป็นทาสกิเลส ใจก็อิสระ เป็นสุข

(๕) วิธีคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม เป็นการใช้ปัญญาคิดพิจารณาปลูกเร้าจิตใจให้มีความกระตือรือร้นที่จะกระทำความดี เริ่มต้นจากการมีความคิดที่ถูกต้อง เป็นการสกดักันหรือบรรเทา และขัดเกลาตัณหา และผลสำเร็จของการกระทำความดีนั้น ส่งผลทำให้ผู้กระทำมีความสุข

(๖) วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน เป็นการใช้ปัญญาในการรับรู้อารมณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันโดยไม่คำนึงถึงสิ่งที่ผ่านมาหรืออดีต และไม่คิดไปไกลข้างหน้าในสิ่งที่ยังมาไม่ถึง การอยู่กับปัจจุบันคือการที่มีสติอยู่ตลอดเวลา จิตไม่คิดฟุ้งซ่านถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านมา การอยู่กับปัจจุบันทำให้มีจิตใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่กำลังกระทำ เมื่อกระทำอยู่ ความทุกข์ก็ไม่มี ใจจึงเป็นสุข

(๗) วิธีคิดแบบวิภาษวาท เป็นการใช้ปัญญาคิดพิจารณาแยกแยะมองให้ครบถ้วนทุกด้าน ไม่มองด้านเดียว แต่ควรมองทั้งด้านดี และด้านไม่ดี ส่วนไหนดีก็ควรได้รับการยกย่อง ชื่นชม ส่วนไหนไม่ดีก็ควรได้รับการลงโทษ การมองแบบนี้ทำให้รู้ว่ามีมนุษย์ทุกคน มีทั้งส่วนดี ส่วนไม่ดี เราก็เลือกแต่สิ่งดีของเขา ส่วนเสียก็มองผ่าน ถ้าคิดได้แบบนี้ใจก็เป็นสุข

พฤติกรรมบริการที่แสดงออก หมายถึง สิ่งที่แสดงออกมาให้เห็นภายนอก แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

(๑) พฤติกรรมทางกาย สิ่งที่แสดงให้เห็น เช่น ความนุ่มนวล สีหน้า รอยยิ้ม

(๒) พฤติกรรมทางวาจา เป็นคำพูดที่อ่อนหวาน คำสุภาพ สัมมาวาจา ปิยะวาจา วาจาสุภาสิต

หลักศรัทธา หรือความเชื่อในทางที่ถูกประกอบด้วยเหตุในการนำไปสู่ความการกระทำที่ดียิ่งและสามารถนำพาพยาบาลให้เข้าถึงการดำเนินชีวิตให้มีความสุข ได้แก่

๑) ความเชื่อว่ามีมารดา และบิดามีบุญคุณ

๒) ความเชื่อในผลของการให้ทาน การแบ่งปัน

๓) ความเชื่อในการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๔) ความเชื่อในโลกปัจจุบัน และอนาคต

๕) ความเชื่อในพระอรหันต์

๔.๒ บริบท สภาพปัญหาการขาดความสุขของพยาบาลวิชาชีพ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพยาบาลวิชาชีพที่ทำงานในโรงพยาบาลวิหารแดงจำนวนหนึ่งเกี่ยวกับการทำงานว่ามีความรู้สึก ความคิดเห็นอย่างไร เกี่ยวกับงานที่ทำ และมีความสุขมากน้อยเพียงใดที่ทำอาชีพนี้ ซึ่งทุกคนได้แสดงความคิดเห็น ความรู้สึกส่วนตัวต่อสิ่งที่ผู้วิจัยสอบถาม ซึ่งเป็นความลับ และเป็นจรรยาบรรณของผู้วิจัยที่ต้องปกปิดชื่อ ดังนั้นในงานวิจัยเล่มนี้จึงใช้สัญลักษณ์ “N” แทนพยาบาลวิชาชีพแต่ละคน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๒.๑ ความรู้สึกและมุมมองต่อวิชาชีพ

(๑) พยาบาลเป็นผู้ที่ต้องมีความเสียสละ พยาบาลที่ได้รับการสัมภาษณ์ จำนวน ๘ คน ใน ๑๐ คนมีความเห็นเหมือนกันเกี่ยวกับมุมมองวิชาชีพ กล่าวคือ การเสียสละของพยาบาลเป็นการแบ่งปันความสุขของตนเองให้กับผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ป่วยและญาติด้วยการดูแลรักษาพยาบาล เช่น ฉีด ยา ทำแผล เช็ดตัวให้ ล้วนเป็นการดูแลหรือการพยาบาลทั้งสิ้น ซึ่งวิชาชีพอื่นไม่มีโอกาสได้ทำ ตลอดถึงการให้ความรู้ คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลตัวเองขณะเจ็บป่วย รวมถึงการปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันการเจ็บป่วย และในบางครั้งอาจต้องเสียสละทรัพย์ และเวลา เพื่อทำประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น บางครั้งก็ซื้ออาหาร น้ำให้กับผู้ป่วยที่ไม่มีญาติ ให้เงินค่ารถกลับบ้าน สำหรับการเสียสละเวลานั้นมีให้เห็นบ่อย ๆ ในบางครั้งหมดเวลาทำงานแล้วของตนแล้ว แต่งานยังต่อเนื่องไม่เสร็จจึงช่วยกันต่อ ยกตัวอย่าง งานห้องอุบัติเหตุและฉุกเฉินมีผู้ป่วยถูกรถชน บาดเจ็บสาหัส ต้องช่วยกันปั๊มหัวใจเพื่อช่วยเหลือชีวิต อยู่ในภาวะวิกฤติ พยาบาลก็ช่วยกันเป็นทีมต่อจนกระทั่งการช่วยเหลือครั้งนี้ผ่านไปด้วยดี อาจล่วงเวลาทำงานของตน ๑-๒ ชั่วโมง ปกติเวรป่วยจะลงเวรประมาณเที่ยงคืน บางวันก็ลงเวรเช้า และกลับบ้าน ดีหนึ่งทีสอง แต่พยาบาลก็ยินดีทำด้วยความเต็มใจ จากตัวอย่างนี้จึงเห็นได้ว่า วิชาชีพพยาบาลเป็นงานที่เสียสละทั้งแรงกาย เวลา เพื่อผู้อื่นจริงๆ ซึ่งมีเสียงสะท้อนว่า “พยาบาลเป็นผู้ที่มีความเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อมาดูแลผู้อื่น”(N 01) เนื่องจากวิชาชีพพยาบาลต้องทำงานให้บริการตลอด ๒๔ ชั่วโมง ไม่ค่อยมีเวลาได้ไปเที่ยวหรือพักผ่อนบ่อยนัก ยิ่งในช่วงเทศกาลปีใหม่และสงกรานต์ อาชีพอื่นได้หยุดพักยาวติดต่อกันหลายวัน แต่พยาบาลต้องอยู่ทำงานเพื่อเตรียมความพร้อมในช่วง ๗ วัน

อันตรายทุกๆปีนับว่าเป็นการเสียสละมากๆ บางคนไม่เคยได้ไปเที่ยวหรือเห็นบรรยากาศอันสนุกสนานในช่วงเทศกาลเลย ถ้าไปได้ประมาณ ๒ วันไม่มีโอกาสได้หยุดยาวถึง ๕ วัน แต่พยาบาลก็ยินดีที่จะทำงานทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด เต็มความรู้ความสามารถ ซึ่งพยาบาลคนอื่นๆก็ยังคงมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน และกล่าวด้วยท่าทางแข็งแกร่ง เสียงดังว่า

“พยาบาลเป็นอาชีพที่ต้องเสียสละ เพื่อส่วนรวม” (N 02)

“พยาบาลเป็นผู้ที่เสียสละ ตนเองเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ได้รับความทุกข์ ให้คลายทุกข์ และมีความสุข” (N 03)

“พยาบาลเป็นอาชีพที่เสียสละ ความสุขส่วนตัว อดทน อดกลั้น ให้ความช่วยเหลือผู้ที่เจ็บป่วย” (N 04)

“พยาบาลเป็นผู้ที่มีความเมตตา ความรักในเพื่อนมนุษย์ด้วยใจเสียสละ อดทน” (N 06)

“อาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่ต้องเสียสละ ต้องทำทุกสิ่งทุกอย่างให้กับผู้ป่วยซึ่งเป็นคนที่ไม่รู้จัก ไม่ใช่ญาติ” (N 07)

“เป็นอาชีพที่น่าภาคภูมิใจ มีความเสียสละ และอดทน” (N 09)

“เป็นบุคคลที่ต้องเสียสละ อดทน น่าเชื่อถือ และช่วยเหลือผู้ที่ลำบาก เจ็บป่วย” (N 10)

จะเห็นได้ว่าพยาบาลวิชาชีพส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าอาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่ต้องเสียสละ เสียสละทั้งร่างกาย แรงใจ เวลา เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยและคนอื่นๆ

(๒) พยาบาลเป็นผู้ที่ต้องมีความอดทนสูง ไม่ใช่การอดทนแบบธรรมดา การอดทนที่ว่านี้เป็นลักษณะของความเข้มแข็งด้านจิตใจในการพยายามกระทำแต่ความดี สิ่งดีๆ และหลีกเลี่ยงการทำความชั่ว ความอดทนมีทั้งการอดทนทางกาย กล่าวคือ อดทนต่อความยากลำบาก อดทนต่อความเหน็ดเหนื่อยของงานที่หนัก ภาระงานที่มากขึ้น แต่จำนวนพยาบาลมีเท่าเดิม บางครั้งจำนวนพยาบาลน้อยลงและม้งานเพิ่มขึ้น ซึ่งนับวันจะมีภาระงานมากขึ้นจากจำนวนผู้ป่วยที่มากขึ้น นอกจากการอดทนทางกายแล้ว ยังต้องอดทนต่อความเจ็บใจ กล่าวคือวิชาชีพพยาบาลต้องทำงานกับคน มีทั้งผู้ป่วย ญาติ หัวหน้า ลูกน้อง เพื่อนร่วมงาน เพื่อน เมื่อทำงานกับคนจำนวนมากย่อมมีการกระทบกระทั่งกัน ขัดแย้งกัน ความคิดเห็นไม่ตรงกัน เข้าใจต่างกัน ความต้องการต่างกัน ก็ทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้ ตัวอย่างเช่น การกระทำของพยาบาลบางครั้งผู้ป่วยและญาติไม่ชอบ ไม่พึงพอใจ ก็จะไว้วางใจ ต่อว่า บางครั้งรุนแรงถึงขั้นด่าคำหยาบ ซึ่งเมื่อเหตุการณ์เหล่านี้ขึ้นพยาบาลก็ต้องอดทน อดกลั้น ไม่สามารถที่จะโต้เถียงหรือด่าตอบได้ ทำได้แค่อธิบายด้วยเหตุด้วยผล แต่ถ้าคนเหล่านั้นไม่รับฟังก็ต้องเจ็บใจ หลีกเลี้ยง เดินหนีไปประจบสอสมิ์ตนเอง ดังเสียงสะท้อนจากพยาบาลคนหนึ่งกล่าวด้วยน้ำเสียงดุดัน ว่า “ต้องยอมรับว่ามนุษย์พันธ์พยาบาลเป็น **“บุคคลพิเศษ”** เรียกว่าทนร้อน ทนหนาว ทนได้ทุกสถานการณ์” (N 05) ซึ่งความอดทนที่ว่านี้สอดคล้องกับพยาบาลคนหนึ่งทีกล่าวว่า

“พยาบาลเป็นผู้ที่มีความอดทนอดกลั้น เพราะอาชีพพยาบาลต้องพบกับอารมณ์ของคนหลายประเภท ที่มาพร้อมกับความคาดหวังสูง ต้องการดี เร็ว ฟรี” (N 06) ซึ่งในภาวะปัจจุบันที่มีจำนวนพยาบาลน้อย แต่ผู้ป่วยจำนวนมาก ก็คงไม่สามารถให้บริการได้รวดเร็ว ทันใจ แต่สำหรับเรื่องบริการที่ดีมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และไม่เสียค่าใช้จ่าย ใช้สิทธิได้ตามหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (บัตรทอง) นั้นยังเหมือนเดิม

(๓) พยาบาลเป็นผู้ที่ช่วยเหลือผู้อื่น ให้การดูแลช่วยเหลือตั้งแต่แรกเกิด คือ ดูแลเรื่องการคลอด สอนการเลี้ยงดูทารก ฉีดวัคซีน การฝากครรภ์ การวางแผนครอบครัว ตรวจสุขภาพทั่วไป การเจ็บป่วย ดูแลผู้สูงอายุ ออกเยี่ยมบ้านในชุมชนต่าง ๆ ให้คำแนะนำการดูแลสุขภาพเพื่อป้องกันโรคต่างๆ การดูแลของพยาบาลดูแลประชาชนทุกคน แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม กล่าวคือ (๑) ดูแลกลุ่มป่วยเป็นโรคแล้ว เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคหัวใจ ซึ่งผู้ป่วยกลุ่มนี้มีมากขึ้นทุกปี เพื่อให้ได้รับการรักษาและปฏิบัติตัวได้ถูกต้อง มีชีวิตที่ยืนยาว (๒) ดูแลกลุ่มเสี่ยงที่จะป่วยเป็นโรค เช่น เสี่ยงต่อโรคความดันโลหิตสูง เสี่ยงต่อโรคเบาหวาน เพื่อป้องกันไม่ให้เป็น (๓) ดูแลกลุ่มที่มีสุขภาพดี ยังไม่ป่วย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดภาวะเสี่ยงที่จะเกิดโรคในอนาคต เน้นการป้องกันไม่ให้เกิดโรค ซึ่งสอดคล้องกับพยาบาลคนหนึ่งกล่าวว่า “พยาบาลมีหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ได้รับความทุกข์ ให้คลายทุกข์ และมีความสุข เรียกว่าดูแลตั้งแต่เกิด จนแก่” (N 07)

นอกจากนี้ยังมีเสียงสะท้อนจากพยาบาลอีกท่านหนึ่งซึ่งกล่าวด้วยน้ำเสียงเบาๆ ท่าทางเรียบๆ ว่า “พยาบาลให้การช่วยเหลือด้านสุขภาพแก่ผู้อื่นตั้งแต่เรื่องการเจ็บป่วยเล็กน้อยๆ การดูแลด้านสุขภาพด้านอื่นๆ จนถึงการดำรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในวาระสุดท้ายของชีวิต” (N 04) หมายความว่า พยาบาลนั้นเป็นผู้ที่มีความรู้ มีทักษะ มีประสบการณ์มากมาย มีความเป็นมืออาชีพในการดูแลผู้ป่วย เป็นผู้ซึ่งผู้ป่วยและญาติมอบความไว้วางใจให้ดูแลตัวเองและญาติจนกระทั่งเสียชีวิตในมือของพยาบาล ซึ่งพยาบาลเป็นผู้ที่มอบความมีศักดิ์ศรีให้กับผู้ป่วยสมกับที่เป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน

ดังที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าวิชาชีพพยาบาลเป็นผู้ที่ช่วยเหลือผู้อื่นอย่างมาก จนหาวิชาชีพอื่นมาเปรียบเทียบกับหรือทำหน้าที่แทนคงไม่ได้ ยังมีเสียงสะท้อนถึงวิชาชีพพยาบาลจากพยาบาลอีกท่านหนึ่งว่า “อาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่ช่วยเหลือคนป่วยให้หายจากการเจ็บป่วย หายจากความทุกข์ทางกาย อย่างปลอดภัย และพึงพอใจในการให้บริการของเรา” (N 09) จะเห็นว่าพยาบาลเป็นผู้ที่มีความรอบคอบ ละเอียดย่อน นึกถึงจิตใจของผู้ป่วยเป็นที่ตั้ง ยึดผู้ป่วยเป็นศูนย์กลางในการดูแล ไม่ว่าจะให้บริการสิ่งใดแก่ผู้ป่วยก็ต้องให้บริการที่ดี มีมาตรฐาน และผู้ป่วยต้องพึงพอใจ เพื่อเป็นการลดความขัดแย้งระหว่างผู้ให้บริการกับผู้รับบริการ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นการป้องกันปัญหาหรือความขัดแย้งนั่นเอง และเป็นการสร้างสันติสุขในชุมชน

(๔) พยาบาลเป็นผู้ที่มีเมตตา กล่าวคือ พยาบาลเป็นผู้ที่มีความรัก ความเมตตาปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญ ทั้งด้านหน้าที่การงานที่ก้าวหน้าเจริญรุ่งเรือง และชีวิตครอบครัวมีความสุขความเจริญ ไม่มีความทุกข์ ซึ่งความมีเมตตานี้สามารถแสดงออกทางกายด้วยกิริยาท่าทางที่สุภาพ สงาม ใบหน้ายิ้มแย้ม แววตาชุ่มชื้นเป็นมิตร แสดงออกทางวาจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ น้ำเสียงนุ่มนวลชวนฟัง น่าสนทนาด้วย ซึ่งสอดคล้องกับพยาบาลคนหนึ่งกล่าวด้วยท่าทางหนักแน่น น้ำเสียงดังว่า “พยาบาลต้องมีใจรักในอาชีพ มีปณิธาน เรื่องความเมตตา และมีความรักในเพื่อนมนุษย์ ” (N 06) นอกจากนี้ความเมตตาก็เป็นวิหารธรรม เป็นธรรมะข้อแรกในพรหมวิหารธรรม ๔ เป็นธรรมที่อยู่ในจิตใจ ทำให้ผู้ที่มีเมตตา มีใจที่เยือกเย็นสงบ มีความสุข ดังนั้นใครที่มีใจเมตตาก็เป็นเหมือนเทพดาชั้นพรหมโลก และมีบางคนเปรียบนางพยาบาลเหมือนนางฟ้า ดังคำกล่าวที่ว่า “พยาบาลสวมชุดสีขาว ก็คือ “นางฟ้า นางสาวรค์ (Angel)” เป็นผู้ที่ได้รับการชื่นชม ยกย่อง และเป็นอาชีพที่ผู้หญิงส่วนใหญ่ใฝ่ฝันอยากเป็นยิ่งนัก และความมีเมตตาเป็นสิ่งที่ป็นธรรมชาติที่มีอยู่

ในจิตใจของพยาบาลทุกคน และสอดคล้องกับมุมมองของพยาบาลคนหนึ่งกล่าวด้วยท่าทางสุภาพ ใบหน้า ยิ้มแย้ม น้ำเสียงนุ่มนวลว่า “พยาบาลเป็นบุคคลที่มีความงดงามในเรื่องของจิตใจ ” (N 10) เป็นผู้ที่มีความงามของจิตใจ ซึ่งก็หมายถึงความมีจิตใจมีเมตตานั่นเอง ผู้ที่มีเมตตาจึงควรแผ่เมตตาให้ตนเองและแผ่ไปยังผู้อื่น และสัตว์อื่นด้วยอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง เมื่อเรามีความเมตตา และแผ่เมตตาไปยังผู้อื่นแล้ว ความเมตตาหรือผลแห่งความดีงามเหล่านั้นก็จะย้อนกลับมาหาเราเป็นทวีคูณ ในทางกลับกันหากพยาบาลขาดเมตตาธรรม ก็จะมีแต่ความเดือดร้อน ความทุกข์ใจ ความโกรธชดเคือง ใครทำอะไรไม่ถูกใจ ไม่พอใจก็โกรธ เช่น พยาบาลที่ใจขาดเมตตา เห็นผู้ป่วยมาตรวจตอนกลางวันดึกๆ หรือผู้ป่วยไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำก็ไม่พอใจ โกรธ เป็นต้น นอกจากนั้นพยาบาลยังเป็นผู้ที่มีความเมตตา ให้การช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ขอให้ได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ก็เป็นความสุขใจอย่างยิ่งแล้ว ดังเสียงสะท้อนจากพยาบาลคนหนึ่งกล่าวด้วยท่าทางยิ้มแย้มมีความสุข น้ำเสียงราบเรียบว่า “ข้าพเจ้าคิดว่าวิชาชีพนี้ได้ให้อะไรกับข้าพเจ้ามากมาย ได้รู้จักกับคำว่าให้โดยไม่หวังผลตอบแทน มีหลายสิ่งที่ทำให้ผู้ป่วยแล้วมีความสุข เช่น กรณี มีผู้ป่วยเจ็บหนักนอนอยู่โรงพยาบาลหลายวัน ขอให้ข้าพเจ้าสละผมให้ เมื่อสละผมให้เสร็จแล้ว คำพูดที่ยังติดหูอยู่เสมอคือ “**วันนี้หนูนอนยาวเลยนะสบายหัวแล้ว**” เมื่อขึ้นเวรมาตอนเช้าพบว่าผู้ป่วยรายนี้เสียชีวิตแล้ว กลับมาคิดว่า การทำให้ผู้ป่วยมีความสุข เราก็อายุใจ”(N 08) จะเห็นได้ว่าช่างเป็นความเมตตาที่น่าปิติ ที่ช่วยให้ชีวิตหนึ่งที่เจ็บหนักได้ไปอย่างสงบ ถ้าพยาบาลทุกคนมีความเมตตาเช่นนี้ก็จะไม่เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นระหว่างผู้ให้บริการกับผู้รับบริการ ทำให้สังคม/ ชุมชนเกิดสันติสุข

(๕) พยาบาลเป็นวิชาชีพที่นำภาคภูมิใจเห็นคุณค่าในตัวเอง การมองเห็นคุณค่าในตัวเองเป็นสิ่งพื้นฐานลำดับแรกๆที่คนทุกคนควรมี เพราะถ้าเรามองไม่เห็นคุณค่าของตัวเองก่อน แต่กลับดูถูก เหยียดหยาม ทำร้ายตัวเอง แล้วใครที่ไหนเล่าจะมองเห็นคุณค่าของตัวเอง ดังนั้นทุกคนจึงควรมองเห็นคุณค่าในตัวเอง เมื่อมองเห็นคุณค่าในตัวเองแล้ว ต่อไปเราก็จะมองเห็นคุณค่าในตัวของเพื่อนมนุษย์ทุกๆคน มองว่าทุกคนเป็นคนเหมือนกับเรา มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน เมื่อมองเห็นคุณค่าในตัวเองแล้ว คนก็ยังมีเชื่อมั่นในตัวเอง มีความเข้มแข็ง มีความสามารถ มีสมรรถนะในการทำงานต่างๆ และจากการพูดคุย สัมภาษณ์พยาบาลกลุ่มหนึ่ง พบว่า ๗๐ เปอร์เซ็นต์ มีความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าในตัวเอง ซึ่งสอดคล้องกับพยาบาลคนหนึ่งกล่าวด้วยใบหน้าที่ยิ้มไปด้วยรอยยิ้ม น้ำเสียงนุ่มนวลว่า “มีความภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือคนที่เจ็บป่วย ผู้บาดเจ็บ ให้บรรเทาความเจ็บปวด” (N 01) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีของ Maslow ที่กล่าวไว้ว่า ความภาคภูมิใจ และความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง รู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่า มีความเข้มแข็ง มีความสามารถ ความเชี่ยวชาญในการกระทำสิ่งต่างๆ เคารพ ยอมรับตัวเอง ชื่นชมตัวเอง พึงพาตัวเองได้ และเป็นอิสระ และยังมีเสียงสะท้อนจากพยาบาลอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความเห็นตรงกัน และตอบด้วยใบหน้า ท่าทาง น้ำเสียงอย่างมีความสุขว่า

“ภูมิใจที่ได้มาเป็นพยาบาล ได้ช่วยเหลือผู้ป่วย” (N 02)

“การได้ช่วยเหลือผู้ป่วยที่บาดเจ็บสาหัส ที่มีภาวะหัวใจหยุดเต้น กลับมาเต้นได้อีกครั้งหนึ่งก็รู้สึกดีใจ และภาคภูมิใจ” (N 03)

“ข้าพเจ้ารัก และภูมิใจในวิชาชีพพยาบาล ต้องการพัฒนานตนเองให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานให้ได้มาตรฐานเป็นเลิศในด้านต่างๆ” (N 06)

“พยาบาลเป็นอาชีพที่น่ายกย่อง น่าเชื่อถือ และภาคภูมิใจ” (N 07)

“มีความภูมิใจที่ทำให้คนป่วยกลับมาดำเนินชีวิตได้เป็นปกติ” (N 05)

นอกจากนี้ ก็ยังมีพยาบาลส่วนหนึ่งซึ่งว่าเป็นส่วนน้อย ที่ไม่ได้รักในอาชีพพยาบาล แต่ก็สามารถทำงานได้อย่างมีความสุข เพราะมีความภาคภูมิใจและมองเห็นคุณค่าในตัวเอง มองว่าตัวเองสามารถทำได้ เก่ง และเชื่อมั่นในตัวเอง สอดคล้องกับพยาบาลคนหนึ่งกล่าวด้วยใบหน้ายิ้มแย้มๆ น้ำเสียงราบเรียบว่า “ไม่ได้รักในอาชีพนี้ แต่มีความภูมิใจในอาชีพ และมีความสุขในการได้ช่วยเหลือผู้อื่น” (N 07) จะเห็นได้ว่าพยาบาลเป็นผู้ที่มีจิตใจอ่อนโยน มีเมตตา ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ แม้ใจไม่รักแต่เมื่อได้มาทำงานด้านนี้แล้วก็เกิดความภาคภูมิใจและมองเห็นคุณค่าในตัวเอง

กล่าวได้ว่า มุมมองของพยาบาลต่อวิชาชีพของตนเองนั้นเป็นการมองเห็นคุณค่าของตัวเอง ความภาคภูมิใจในตัวเอง การที่คนจะมองเห็นคุณค่าเหล่านี้ได้ต้องมีทัศนคติที่ดี มองโลกในแง่ดี คิดบวก ใช้ปัญญาในการคิดใคร่ครวญพิจารณาอย่างแยบคาย สมเหตุสมผล คิดเห็นตามความเป็นจริง ตามธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ คือมีโยนิโสมนสิการ นับว่าเป็นปัจจัยภายใน ความมีเมตตาต่อกันทำให้ทุกคนมีความสุข เมื่อพยาบาลมีหลักคิด หรือทัศนคติที่ดีแล้วก็จะทำให้มีมุมมองที่ดีต่อวิชาชีพของตนเอง กล่าวคือมองว่าวิชาชีพพยาบาลเป็นการเสียสละ แรงกาย แรงใจ มีความอดทน อดกลั้นต่อความเหน็ดเหนื่อย ลำบากทางกาย อดทนต่อการเจ็บใจจากการถูกดูต่ำ ต่อว่า เป็นการช่วยเหลือผู้ที่เจ็บป่วยแล้ว ผู้มีภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรค ผู้ที่มีสุขภาพดี ยังไม่เจ็บป่วย มีเมตตาธรรมต่อตัวเอง และต่อผู้อื่น ผู้วิจัยคิดว่าวิชาชีพพยาบาลมีคุณค่าเสมอ จงภาคภูมิใจในวิชาชีพของเรา เชื้อมั่น และศรัทธาในอาชีพพยาบาล ถ้าพยาบาลทุกคนมีธรรมะประจำใจ และความเป็นมืออาชีพรับรองว่าสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบและมีความสุขอย่างแน่นอน

๔.๒.๒ สิ่งที่ปรารถนาและความคาดหวังของพยาบาลวิชาชีพ

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าพยาบาลคือ ผู้ที่ดูแล ให้การช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย ผู้ที่ได้รับ ความทุกข์ ให้หายจากการเจ็บป่วย หายจากความทุกข์ เป็นงานหนัก ต้องเสียสละแรงกาย แรงใจ มีความอดทน มีเมตตา แม้จะเป็นการทำงานที่หนักและเสียสละความสุขส่วนตัว แต่พยาบาลก็ยังยินดี พร้อมให้บริการอยู่เสมอ ด้วยความภาคภูมิใจ และรักในวิชาชีพ พยาบาลก็เป็นมนุษย์มีเลือดมีเนื้อ มีจิต-วิญญาณ รับรู้ได้เหมือนปุณฺชนทั่วไป ดังนั้นพยาบาลจึงมีความต้องการ ความปรารถนาด้านจิตใจ เพื่อเป็นขวัญ กำลังใจ แรงบันดาลใจให้มีความเสียสละความอดทน ความเพียรพยายามทำหน้าที่ พยาบาลให้ดีที่สุด เมื่อพยาบาลยินดีช่วยเหลือผู้ที่เจ็บป่วย หรือได้รับความลำบากให้พ้นทุกข์ มีความสุขแล้ว ตัวพยาบาลเองก็มีความปรารถนาให้ผู้ใกล้ชิด และสังคมตระหนักถึงวิชาชีพพยาบาล บ้าง ดังนี้

(๑) **ความต้องการพื้นฐานตอบสนองความต้องการของชีวิต** พยาบาลก็เป็นมนุษย์เหมือนคนทั่วไป มีความต้องการทางด้านร่างกาย เป็นพื้นฐานของชีวิต เพื่อที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ เป็นความต้องการเกี่ยวกับปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ดังเสียสละทอนจากพยาบาลคนหนึ่งกล่าวว่า “พยาบาลคือมนุษย์คนหนึ่ง ไม่ใช่ผู้วิเศษ มีความรู้สึก ความต้องการเหมือนคนทั่วไป” (N 07) ซึ่งความต้องการที่ว่านี้ก็น่าจะรวมหมายถึงความต้องการ เรื่องของการรับประทานอาหาร การพักผ่อน การเจ็บป่วยถ้ามีก็ต้องรักษา ซึ่งสอดคล้องกับพยาบาลคนหนึ่ง ที่กล่าวด้วยท่าทางเหนื่อยๆ น้ำเสียงเปื่อยๆว่า “อาชีพพยาบาล ต้องอยู่เวร ตลอด ทำงานตลอด บางครั้ง

ต้องทำงานถึงกับไม่มีเวลาพักผ่อนอาหาร เพราะถึงเวลาพักก็ไม่ได้พัก มีผู้ป่วยมาตรวจตลอด” (N 05) จะเห็นได้ว่าพยาบาลก็ต้องการอาหาร เพื่อรักษา บำรุงร่างกายให้แข็งแรง นอกจากนี้ยังมีเสียงสะท้อนจากพยาบาลอีกคนหนึ่งกล่าวด้วยน้ำเสียงไม่ค่อยพึงพอใจว่า “ภาระงานมาก งานหนัก แต่ค่าตอบแทนน้อย” (N 02) ค่าตอบแทนน้อย หมายถึงได้รับเงินน้อย อาจจะไม่ค่อยเพียงพอกับค่าใช้จ่าย ที่ต้องรับผิดชอบ ได้แก่ ค่าจัดหา ปัจจัย ๔ สำหรับสมาชิกในครอบครัว ต้องซื้ออาหาร เสื้อผ้า บ้าน รถ รวมถึงของที่จำเป็นต้องใช้เพื่อดำเนินชีวิตนั่นเอง

(๒) ความต้องการชีวิตที่มั่นคง พยาบาลมีความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคงของชีวิต เป็นความต้องการที่จะเกิดขึ้นหลังจากที่ได้รับการตอบสนองความต้องการด้านร่างกายแล้ว เป็นความต้องการเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยจากอันตรายทั้งด้านร่างกาย และด้านจิตใจ ความมั่นคงในการทำงาน ตำแหน่ง หน้าที่การงาน รวมถึงด้านสุขภาพ ตลอดจนกฎระเบียบข้อปฏิบัติที่ยุติธรรม ซึ่งในโรงพยาบาลบางแห่งนี้มีพยาบาลหลายคนที่ยังไม่ได้บรรจุเป็นข้าราชการ ยังคงเป็นลูกจ้าง ทำให้ไม่มีความมั่นคงเท่าที่ควร ดังเสียงสะท้อนของพยาบาลคนหนึ่งว่า “ปัจจุบันพยาบาลตกอยู่ในสภาพคือ ขาดแคลนพยาบาล หมดขวัญและกำลังใจในเรื่องค่าตอบแทน การบรรจุเป็นข้าราชการ ความก้าวหน้าที่ดีกว่าอาชีพอื่นๆ ในปัจจุบัน” (N 06) และสอดคล้องพยาบาลอีกคนหนึ่งกล่าวด้วยท่าทางเบื่อหน่าย น้ำเสียงตัดพ้อเล็กน้อยว่า “อาชีพพยาบาลไม่มีตำแหน่งให้ค่าตอบแทนไม่เป็นธรรมเมื่อเทียบกับวิชาชีพอื่น และเงินเดือนไม่เลื่อนไหลเหมือนวิชาชีพอื่น”(N 04) จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่มีพยาบาลไม่เพียงพอ เนื่องจากขาดความปลอดภัย และขาดความมั่นคงในหน้าที่การงาน ที่ไหนมีความมั่นคง ถ้าเลือกได้ พยาบาลก็ย้ายโรงพยาบาล บางคนก็ลาออก บางคนก็เปลี่ยนอาชีพ ไปทำงานในที่ที่รายได้ดีกว่า มีความมั่นคงมากกว่า เช่น ขายประกันชีวิต ตัวแทนจำหน่ายยา ธุรกิจส่วนตัว เป็นต้น

(๓) ความต้องการมิตรภาพ ความรัก ความเข้าใจจากบุคคลใกล้ชิด อาชีพพยาบาลก็ต้องการความรักความเอาใจใส่จากครอบครัว จากสามี /ภรรยา พ่อแม่มีเวลาให้กันและกัน มีการทำกิจกรรมระหว่างสมาชิกในครอบครัว เช่น ไปเที่ยวพักผ่อนที่ทะเลด้วยกัน มีงานเลี้ยงรุ่นกับเพื่อนๆ ทุกปี ได้รับการยอมรับให้เป็นสมาชิกในกลุ่ม ในโรงพยาบาล ในหน่วยงาน มีการจัดอบรมระหว่างพยาบาล มีการจัดงานเลี้ยงปีใหม่ เป็นต้น ดังเสียงสะท้อนจากพยาบาลส่วนหนึ่งว่า

“พยาบาลต้องทำงานหลายสิ่งหลายอย่างให้กับคนที่ไม่รู้จัก หรือเป็นญาติก็ตาม เวลาที่ให้กับครอบครัวมีน้อย” (N 07)

“มีพยาบาลน้อยกว่าภาระงาน อาจส่งผลให้เวลาที่จะให้กับครอบครัวมีน้อยลง” (N 03)

นอกจากนี้ยังทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างสามีและภริยามีน้อย เนื่องจากต้องขึ้นเวรบ่อย ทำงานทั้งกลางวัน กลางคืน ตามช่วงเวลาที่จัดให้เป็นผลัด ผลัดละ ๘ ชั่วโมง เปลี่ยนกันเพื่อให้บริการได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง ดังเสียงสะท้อนด้วยท่าทางไม่พึงพอใจนักกว่า “อาชีพพยาบาลทำงานเป็นผลัด ทำให้เวลาส่วนตัวและครอบครัวไม่เพียงพอ หรือวันหยุดไม่ตรงกัน” (N 09)

นอกจากนี้ พยาบาลยังต้องการให้สังคมมีความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ ความมีศักดิ์ศรี ต้องการให้ผู้อื่นเห็นอกเห็นใจ และเข้าใจ ถึงความเสียสละ ทำงานหนัก ทำงานไม่เป็นเวลา หิว ง่วง เหนื่อย มีอาการต่างๆ เหมือนกันทั่วไป ดังเสียงสะท้อนจากพยาบาลคนหนึ่งด้วยท่าทางและน้ำเสียง

ไม่ค่อยพึงพอใจว่า “ต้องการให้สังคมเข้าใจในวิชาชีพพยาบาล ว่าต้องทำงานเสียสละ อดทน แต่ก็มีความเป็นคนเหมือนๆ คนอื่น” (N 07)

(๔) **ความต้องการการยอมรับและให้เกียรติ** แม้จะเหนื่อยยากในการทำงานแค่ไหน ด้วยหัวใจเสียสละ แต่เกียรติยศ ชื่อเสียง ก็ยังเป็นความต้องการที่ทุกคนปรารถนา ซึ่งเป็นสิ่งที่ค่อนข้างยากและการที่ทุกคนจะมาถึงจุดๆ นี้ได้นั้นต้องผ่านประสบการณ์อย่างมากมาย ทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ ในวิชาชีพพยาบาลผู้ที่จะมีถึงขั้นนี้ได้ต้องมีตำแหน่งอย่างน้อยระดับหัวหน้างาน ซึ่งก็มีจำนวนไม่มากนัก ในโรงพยาบาลแห่งนี้ก็มีจำนวนไม่กี่คนที่มีความต้องการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในงาน ความก้าวหน้าในอาชีพ ตำแหน่งที่สูงขึ้น เงินเดือนที่สูงขึ้นตามหน้าที่ความรับผิดชอบ ดังเสียงสะท้อนจากพยาบาลคนหนึ่งด้วยท่าทางอึดอัด น้ำเสียงหนักแน่น อย่างมั่นใจว่า “ต้องการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานให้ได้มาตรฐาน เป็นเลิศในด้านต่างๆ และส่งเสริมเพื่อนร่วมงาน” (N 06)

(๕) **ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จสูงสุดหรือความต้องการประจักษ์ตน** เป็นความต้องการขั้นสูงสุดต้องการเติมเต็มศักยภาพของตนเอง ต้องการความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาสูงสุดของชีวิต ความก้าวหน้า การพัฒนาตนเอง มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจ มีความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งระดับนี้ยังเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากมากในสถานะของโรงพยาบาลแห่งนี้ แต่ก็เป็นความต้องการที่คนมีมุมมอง มีความปรารถนา มีความหวังได้ ดังเสียงสะท้อนจากพยาบาลคนหนึ่งด้วยท่าทางอึดอัด น้ำเสียงหนักแน่น อย่างมั่นใจว่า “ภูมิใจในวิชาชีพพยาบาล ต้องการพัฒนาตัวเองให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานให้ได้มาตรฐาน เป็นเลิศในด้านต่างๆ และส่งเสริมเพื่อนร่วมงาน ผู้ได้บังคับบัญชาได้ มุ่งมั่นพัฒนางานพยาบาลให้เป็นที่ประจักษ์ของสังคม เป็นแบบอย่างที่ดี รักษองค์กร และสามารถทำให้องค์กรมีเอกภาพ เข้มแข็ง น่าเชื่อถือและน่าศรัทธา” (N 06) ถึงแม้จะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก ถ้ามีความมุ่งมั่น มีปณิธานที่แน่วแน่ ก็จะช่วยให้งานสำเร็จได้ในที่สุด ต้องมีความอดทน ความเพียร ดังคำกล่าวที่ว่า “ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น”

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นความปรารถนาของกลุ่มพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ที่ต้องการให้บุคคลทั่วไปได้รับรู้ว่าวิชาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่พร้อมให้การดูแลช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย คนทั่วไปเสมอ แต่พยาบาลก็มีความรู้สึก ความต้องการเหมือนๆ คนทั่วไปเช่นกัน จึงต้องการให้ทุกคนปฏิบัติต่อพยาบาลเสมือนเป็นคนธรรมดาคนหนึ่ง

๔.๒.๓ เสียงสะท้อนถึงปัญหาและสาเหตุของการขาดความสุขของพยาบาลวิชาชีพ

ในสภาพสังคมปัจจุบันเป็นสังคมยุคโลกาภิวัตน์มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะด้านวัตถุนิยมยิ่งเห็นได้ชัดเจน เปลี่ยนกระทั้งด้านความคิด ความเข้าใจ ความรู้สึก ทำให้เกิดความวุ่นวาย แก่งแย่งผลประโยชน์ เห็นแก่ตัว ขาดศีลธรรม ไร้ระเบียบวินัย เต็มไปด้วยปัญหาและความขัดแย้งทั่วทุกหนทุกแห่ง ทุกหน่วยงาน ทุกองค์กรย่อมมีปัญหาเสมอ ในโรงพยาบาลต่างก็มีปัญหาแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละแห่ง ในโรงพยาบาลวิหารแดงก็เช่นกัน ในฐานะผู้วิจัยได้ทำงานพยาบาลวิชาชีพเป็นเวลา ๒๗ ปี และจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์พยาบาลจำนวน ๑๐ คน พบว่า โรงพยาบาลวิหารแดงในส่วนการทำงานของพยาบาลมีปัญหาหลายอย่างที่เกิดขึ้นแต่ในที่นี่จะขอกล่าวถึงเฉพาะปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อขาดความสุขของพยาบาลวิชาชีพ ดังต่อไปนี้

(๑) **ภาระงานมากและงานหนัก** พยาบาลเป็นผู้ที่ทำงานได้หลากหลายหน้าที่ไม่ใช่เฉพาะหน้าที่ในการดูแล ช่วยเหลือผู้ป่วยอย่างเดียว ตอนที่เรียนก็ทำเฉพาะดูแลผู้ป่วย ฉีดยา ทำแผล เช็ดตัว ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ เป็นต้น แต่พอจบออกมาทำงานถึงรู้ว่าพยาบาลทำทุกอย่างที่คนทำได้ ยกตัวอย่าง พยาบาลประจำห้องอุบัติเหตุและฉุกเฉินในวันหยุดราชการ บางครั้งเริ่มตั้งแต่รับผู้ป่วยจากรถที่ส่ง เช่นผู้ป่วยเข้าห้องตรวจ ทำบัตร ตรวจรักษา ฉีดยา เก็บเงิน ออกใบเสร็จจ่ายยา อธิบายวิธีรับประทานยา ให้คำแนะนำการปฏิบัติตัวเมื่อกลับบ้าน และเช่นผู้ป่วยส่งขึ้นรถ จะเห็นว่าพยาบาลทำได้ทุกอย่างจริง ที่เป็นอย่างนี้เพราะคนน้อยต้องช่วยกันทำ คนงานแค่ ๑ คนก็ทำงานไม่ทันทำเฉพาะเร่งด่วน งานไม่ด่วนก็เอาไว้อีกวัน จึงต้องช่วยๆ กันเพื่อให้การทำงานเลื่อนไหลไม่สะดุด จึงต้องเป็นหน้าที่พยาบาลที่ต้องช่วยทำ จะเห็นว่าในวันหยุดราชการ หรือช่วงกลางคืน พยาบาลต้องทำหน้าที่แทนแพทย์ โดยการตรวจรักษา จ่ายยาแทนเภสัชกร เจาะเลือดแทนเจ้าหน้าที่ห้องชันสูตร เก็บเงินแทนเจ้าหน้าที่การเงิน เช่นผู้ป่วยแทนคนงาน พยาบาลต้องทำหน้าที่แทนหลายๆ แผนก จึงทำให้ภาระงานมากขึ้น ทั้งที่งานพยาบาลก็มากอยู่แล้ว เงินเดือนเท่าเดิม แต่งานเพิ่ม ไม่ทำก็ไม่ได้ บอกว่าเป็นหน้าที่ แต่ถ้าไม่ทำก็ไม่มีคนทำ ผู้ป่วยก็ไม่ได้กลับบ้าน งานก็ไม่เสร็จพยาบาลก็ต้องทำ ดึงเสียงสะท้อนจากพยาบาลหลายคนกล่าวด้วยน้ำเสียงเหนื่อยหน่ายว่า

“พยาบาลงานเยอะ ภาระงานไม่สมดุลกับจำนวนพยาบาล คือมีพยาบาลน้อยกว่าภาระงาน” (N 03) และเสียงสนับสนุนจากพยาบาลอีกคนหนึ่งกล่าวด้วยท่าทางและน้ำเสียงราบเรียบว่า “ภาระงานมาก แต่ค่าตอบแทนน้อย” (N 08) ถ้าพยาบาลทำเฉพาะหน้าที่ของตัวเอง ภาระงานก็คงไม่มากนักจะสมดุลกับจำนวนผู้ป่วย พยาบาลก็คงไม่เหนื่อยมาก ได้พักกลางวัน ทานอาหารบ้าง ดึงเสียงสะท้อนด้วยน้ำเสียงไม่ค่อยพึงพอใจนักกว่า “เป็นอาชีพที่ต้องช่วยเหลือผู้ป่วย ต้องอยู่เวร บางครั้งต้องทำงานถึงกับไม่มีเวลาพักทานอาหาร เพราะถึงเวลาพักก็ไม่ได้พัก ต้องทำงานตลอด” (N 05) นับว่าเป็นงานที่ช่วยเหลือผู้อื่นจริงๆ ช่วยแม้กระทั่งเพื่อนร่วมหน่วยงานเดียวกัน

(๒) **ค่าตอบแทนไม่เพียงพอและไม่เหมาะสมกับงานที่ต้องรับผิดชอบ** พยาบาลได้รับค่าตอบแทนน้อย ทั้งๆที่ทำงานมากมาย ยิ่งเทียบกับวิชาชีพอื่น เช่น แพทย์ เภสัชกร จะเห็นว่าแพทย์กับเภสัชกร ได้ค่าตอบแทนมากกว่าพยาบาลเยอะ ทั้งที่ทำงานคล้ายๆ กัน แต่ค่าตอบแทนกลับมากกว่า ยิ่งพยาบาลต้องทำงานเป็นผลัดทำงานทั้งกลางวัน กลางคืน วันหยุดเสาร์ อาทิตย์ ทำบริการตลอด ๒๔ ชั่วโมง ดึงเสียงสะท้อนด้วยน้ำเสียงไม่ค่อยพึงพอใจ ตัดพ้อเล็กน้อยว่า

“พยาบาลทำงานไม่เป็นเวลา” (N 07)

“พยาบาลได้รับค่าตอบแทนน้อยเมื่อเทียบกับวิชาชีพอื่น” (N 04)

“พยาบาลภาระงานหนัก แต่ได้รับค่าตอบแทนน้อย” (N 08)

“พยาบาลทำงานได้รับค่าตอบแทนน้อย เมื่อเทียบกับภาระงานที่ทำ ทำทั้งหน้าที่ของตัวเอง และหน้าที่ของผู้อื่น ” (N 09)

“อาชีพพยาบาลได้รับค่าตอบแทนไม่สัมพันธ์กับงาน ซึ่งงานที่ทำมากมาย ทำหลายหน้าที่ แต่ก็จ่ายเงินเฉพาะที่เป็นพยาบาลเท่านั้น” (N 10)

จะเห็นว่าพยาบาลเป็นมนุษย์สายพันธุ์พิเศษจริงๆ ที่สามารถทำหน้าที่แทน อาชีพอื่นได้ ทำได้ดีเท่าเจ้าของตำแหน่งเลย ทั้งที่ไม่ได้เรียนมาแต่ก็ทำได้ดี

(๓) **ขาดแคลนพยาบาล** เนื่องจากวิชาชีพพยาบาลเป็นงานที่ค่อนข้างหนัก ต้องเสียสละทำงานไม่เป็นเวลา ทำงานกับคนที่เจ็บป่วย สถานที่ทำงาน บางแผนกบรรยากาศก็ไม่น่าทำงาน จึงทำให้มีคนส่วนน้อยที่จะมาทำอาชีพนี้ บางคนทำแล้วทนไม่ไหวก็ลาออก บางคนเปลี่ยนสายงาน จึงทำให้พยาบาลน้อยลง งานก็เลยมาก ล้นมือ ทำไม่ทัน ดังเสียงสะท้อนว่า

“ ภาระงานที่ไม่สมดุลกับจำนวนพยาบาล คือมีพยาบาลน้อยกว่าภาระงาน ” (N 03)

“ พยาบาลมีภาระงานที่หนัก มีอัตราค่าจ้างน้อย ทำให้ผู้มารับบริการรอนาน บางครั้งไม่พึงพอใจ บางคนไม่รอตรวจ ” (N 04)

“ ปัจจุบันโรงพยาบาลมีพยาบาลน้อย ขาดแคลน ” (N 06)

ปัญหาพยาบาลขาดแคลนไม่ใช่มีเฉพาะที่โรงพยาบาลวิหารแดงเท่านั้น เท่าที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า ปัญหาการขาดแคลนพยาบาลเป็นปัญหาระดับประเทศ เป็นทุกโรงพยาบาล ต้องมีการจ้างพยาบาลขึ้นเวรนอกเวลาราชการ เพื่อช่วยแก้ไขที่มีพยาบาลไม่เพียงพอ เพราะในบางแผนกต้องบริการตลอด ๒๔ ชั่วโมง เช่น ตึกผู้ป่วยใน ห้องอุบัติเหตุและฉุกเฉิน ห้องคลอด เป็นต้น

(๔) **ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และวิชาชีพ** เป็นความเหลื่อมล้ำที่เห็นชัดเจนที่สุดคือเกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจ รายได้ของแต่ละบุคคล ในระบบสาธารณสุขของไทยก็เช่นเดียวกันวิชาชีพที่มีรายได้ หรือค่าตอบแทนต่างๆ รวมถึง ค่าตอบแทนตามการปฏิบัติงานเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ และคุณภาพของงานบริการ (P4P) ที่ได้รับมากที่สุดในปัจจุบันคือแพทย์ เภสัชกร พยาบาล ซึ่งจำนวนของเม็ดเงินนั้นแตกต่างกันอย่างมาก วิชาชีพแพทย์ได้หลักหมื่น ในขณะที่วิชาชีพพยาบาลได้หลักพัน ทำให้มองเห็นความเหลื่อมล้ำที่ต่างกันมากๆ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พยาบาลขาดขวัญ และกำลังใจในการทำงาน บางครั้งเกิดความท้อแท้ เบื่อหน่ายไม่อยากทำงาน ดังเสียงสะท้อนจากพยาบาลกลุ่มหนึ่งว่า

“พยาบาลมีภาระงานหนัก แต่ค่าตอบแทนต่ำ ขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน ” (N 02)

“พยาบาลงานหนัก ได้รับค่าตอบแทนไม่เป็นธรรมเมื่อเทียบกับวิชาชีพอื่น ” (N 04)

“พยาบาลได้รับค่าตอบแทนน้อย เมื่อเทียบภาระงานที่มาก ” (N 08)

“พยาบาลได้ค่าตอบแทนที่ไม่สัมพันธ์กับงานที่ทำ ” (N 09)

ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ไม่ได้มีเฉพาะในระบบสาธารณสุข แต่มีในทุกระบบ ทุกกระทรวง แม้กระทั่งประชาชนทั่วไปก็มีความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจ หรือรายได้เช่นกัน

(๕) **ความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน** เนื่องจากโรงพยาบาลวิหารแดงเป็นสถานที่ให้บริการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลผู้ป่วยระดับทุติยภูมิ จึงประกอบด้วยเจ้าหน้าที่หลากหลายวิชาชีพพรหมกันทำงานเป็นทีม ได้แก่แพทย์ พยาบาล เภสัชกร นักรังสีวิทยา นักกายภาพบำบัด แพทย์แผนไทย คนงาน ฯลฯ เมื่อมีคนจำนวนมากมาจากหลากหลายอาชีพ มารวมตัวกันก็ย่อมมีความต่างกัน ต่างความคิด ต่างวัฒนธรรม ทำให้เกิดปัญหา เกิดความขัดแย้งกันได้เป็นธรรมดา ดังเสียงสะท้อนของพยาบาลคนหนึ่งที่กำลังด้วยน้ำเสียงเบื่อหน่ายว่า

“บุคลากรมีทัศนคติ มีความคิดเห็นของการทำงานแตกต่างกัน ทั้งเพื่อนร่วมงาน หัวหน้างาน ผู้บริหาร เมื่อความคิดเห็นไม่ตรงกันก็เกิดปัญหาตามมา” (N 09) เน้นอนเมื่อความคิดเห็นไม่ตรงกันก็ยากที่จะทำงานร่วมกันได้โดยราบรื่น จึงทำให้เกิดปัญหาขึ้นระหว่างหน่วยงานต่างๆ

(๖) ความเอาใจใส่ของผู้บริหาร /หัวหน้างาน ผู้บริหารในที่นี้จะหมายถึงผู้บริหารสูงสุดขององค์กร เพราะเป็นผู้ที่กำหนดนโยบาย กำหนดกลยุทธ์ด้านการทำงาน การวางแผนงานที่ชัดเจนและนำเสนอให้ทีมงานนำไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หัวหน้างานก็เช่นกันเป็นผู้ที่สามารถทำงานได้สำเร็จโดยอาศัยลูกน้องด้วยการทำงานเป็นทีม ในโรงพยาบาลมีหลายแผนก มีคนหลายวิชาชีพ หลายวัย มีความคิด ความรู้ที่ต่างกัน ดังนั้นทั้งผู้บริหารและหัวหน้างานต้องทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างบุคลากรแต่ละแผนก เพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ร่วมมือกันทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนั้นผู้บริหารและหัวหน้างานยังต้องดูแลลูกน้องและครอบครัว สอนงานลูกน้อง พุดคุย อย่างเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีการจัดอบรมตามความเหมาะสม ให้กำลังใจ สร้างแรงจูงใจ ส่งเสริมความก้าวหน้า และกระตุ้นให้ลูกน้องรักในงาน ทำงานให้สุดความสามารถ ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นคุณลักษณะของผู้บริหารและหัวหน้าที่ดี จากการพุดคุยกับพยาบาลหลายคนพบว่าการบริหารงานที่โรงพยาบาลแห่งนี้ยังไม่เป็นไปตามหลักการบริหารที่ดีพอบางประการ จึงทำให้เกิดความขัดแย้ง และเกิดปัญหาขึ้น ดังเสียงสะท้อนจากพยาบาลด้วยน้ำเสียงน้อยใจว่า “พยาบาลขาดขวัญและกำลังใจในการทำงานจากหัวหน้างาน และผู้บริหาร” (N 03) เมื่อไม่มีขวัญและกำลังใจในการทำงานก็อาจทำให้งานที่ทำไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีคุณภาพส่งผลให้ผู้รับบริการไม่พึงพอใจ เป็นสาเหตุให้เกิดข้อขัดแย้งระหว่างผู้ป่วยและญาติได้ ซึ่งสอดคล้องกับกับพยาบาลอีกคนหนึ่งที่กำลังด้วยน้ำเสียงอันท้อแท้ใจว่า “พยาบาลมีภาวะเครียดกับงาน ค่าตอบแทนต่ำ ขาดขวัญ/กำลังใจ และขาดการเหลียวแลจากผู้บริหาร” (N 04) ทำให้มองเห็นภาพพยาบาลที่สวมชุดขาวดูนางฟ้า ทำงานเพื่อมอบความสุขแก่ผู้อื่น แต่ชีวิตของเธอกลับขาดความสุขขณะทำงาน นอกจากพยาบาลไม่ได้รับการเหลียวแลแล้ว ยังไม่ได้รับความยุติธรรมอีกด้วย ดังเสียงสะท้อนอีกประการหนึ่งคือ “ความลำเอียงของผู้บังคับบัญชา และไม่ส่งเสริมความก้าวหน้าในอาชีพพยาบาล” (N 07)ซึ่งทั้งหมดเป็นความคิดเห็นของกลุ่มพยาบาลซึ่งเป็นกลุ่มแรงงานหลักให้โรงพยาบาลเปิดบริการได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง

(๗) ความคาดหวังของผู้ป่วยและญาติ ผู้ป่วยเป็นผู้ซึ่งมีอุปการคุณอย่างยิ่งต่อโรงพยาบาล เพราะถ้าไม่มีผู้ป่วยและญาติเสียแล้วโรงพยาบาลก็คงต้องปิดตัว ไม่รู้จะบริการใคร พยาบาลคงตกงาน ไม่มีงานทำ พยาบาลคือผู้ที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือ ดูแลผู้เจ็บป่วยด้วยใจที่เมตตา เสียสละ อดทน ทำงานหนัก ทำงานไม่เป็นเวลา บริการตลอด ๒๔ ชั่วโมง เป็นผู้ซึ่งคอยดูแลผู้ป่วยและญาติดุจดุแลญาติมิตร นับเป็นปราการด่านแรกที่จะพบเจอ เดินไปจุดไหนของโรงพยาบาลก็จะเจอตลอด คอยต้อนรับให้การดูแลช่วยเหลือ เมื่อให้การบริการมากดูแลมากก็ย่อมเกิดความเข้าใจไม่ตรงกัน เข้าใจผิด เป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้ง ถ้าหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกวิธีก็จะบานปลายทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ดังเสียงสะท้อนว่า “ พยาบาลมีความเครียดจากการความต้องการ การเรียกร้องที่มากเกินไปของผู้ป่วย ญาติ และสังคม” ซึ่งการเรียกร้องของผู้ป่วยและญาตินั้นวันจะมากขึ้นเรื่อย ๆ บางครั้งเรียกร้องในสิ่งที่เป็นไปได้ เช่น ต้องการมาเยี่ยมญาติได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง, ต้องการผ่าตัดคลอดบุตรเดี๋ยวนี้ เป็นต้น ซึ่งบางครั้งมีความรุนแรงมาก ทำให้เกิดความเสียหายมากมายจาก

การเข้าใจผิด แล้วไม่ได้สอบถามหรือค้นหาข้อเท็จจริง พอรู้เรื่องก็ตัดสินใจว่าพยาบาลผิด จัดการชะพยาบาลลงมันไปเลย ดังเสียงสะท้อนของพยาบาลที่กล่าวด้วยความคับข้องใจว่า “พยาบาลถูกฟ้องร้อง ถูกโพสต์ด่าในเฟซบุ๊กโดยไม่ทราบเรื่องราวความจริง” (N 10) เพราะบางครั้งสิ่งที่เห็นอาจจะไม่ใช่ความจริง ที่อาจจะเป็นอีกแบบหนึ่งก็ได้ ดังนั้นเพื่อให้สามารถรู้ และเข้าใจถูกต้องจึงต้องมีการสอบถามข้อเท็จจริง มีพยาน มีหลักฐานยืนยัน จึงจะเชื่อว่าเป็นจริง เพราะคนส่วนใหญ่ย่อมรักตัวเองกว่าคนอื่นเสมอ พูดหรือกระทำได้อย่างเพื่อให้ตัวเองได้ประโยชน์ หรือไม่มีความผิดปกปิดความผิดตนเองและพรรคพวก

(๘) ขาดขวัญ กำลังใจในการทำงาน เรื่องของขวัญกำลังใจนับเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งเนื่องจากชีวิตมนุษย์ทุกวันนี้สดชื่น ร่าเริง มีความสุขอยู่ได้ก็ด้วยอาศัยการหล่อเลี้ยงด้วยคำชม ยกย่องให้เกียรติ ให้กำลังใจ ด้วยถ้อยคำที่หวานๆ ไพเราะชวนฟัง เสนาะหู เมื่อได้ฟังแล้ว ทำให้จิตใจฟ่องโตขึ้นฉ่ำ สดชื่น หายเหนื่อย ทั้งนี้จะเป็นเพราะจิตใจที่มีอำนาจเหนือร่างกาย ควบคุมกายไว้ ดังคำกล่าวที่ว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” ในทางกลับกันถ้าถูกด่า ต่ำหนิ ตีเตียน จิตใจจะเศร้าหมอง อารมณ์เสีย หงุดหงิด ร่างกายแข็งขี้ม เหนียงหงอย ไม่พูด ไม่คุย เปื่อ เซ็ง นั่งเหม่อลอย เหมือนคนซังกะตาย ไร้จิตวิญญาณ ดังนั้นพยาบาลก็เช่นกัน ต้องการความเห็นอกเห็นใจ ความรัก ความเข้าใจจากเพื่อนร่วมงาน จากผู้รับบริการ จากหัวหน้าและผู้บริหาร เพียงแค่ได้ยินคำชมว่า “เก่ง หรือขยัน” สักคำก็เป็นยาใจให้เหล่าพยาบาลอย่างยิ่งแล้ว หรือแค่คำถามว่า “เหนื่อยไหม” ก็ทำให้หายเหนื่อยแล้ว แต่ในโรงพยาบาลแห่งนี้คงหาได้ค่อนข้างยาก ดังเสียงสะท้อนว่า

“ พยาบาลได้รับขวัญและกำลังใจน้อย แต่งานหนัก ทำงานไม่เป็นเวลา ” (N 01)

“พยาบาลมีน้อยกว่าภาระงาน แรงจูงใจในการทำงานน้อย เช่น ไม่ได้รับคำชมจากหัวหน้างาน หรือผู้บริหาร ไม่ได้รับของขวัญหรือสวัสดิการในงานสำคัญ เช่น วันเกิด ” (N 03)

“ ขาดกำลังใจในการทำงานจากหัวหน้า และผู้บริหาร ” (N 05)

จากเสียงสะท้อนของพยาบาลกลุ่มนี้ทำให้รับรู้ได้ว่าผู้ประกอบวิชาชีพพยาบาลผู้ซึ่งทำหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่เจ็บป่วยให้พ้นทุกข์ ให้ได้รับความสุขนั้น แต่ตัวของพยาบาลเองกลับมีแต่ความทุกข์ ความไม่สบายใจ แต่ก็ยังมีความเสียสละ อดทนยืนหยัดอยู่ในอาชีพนี้ต่อไป จึงเป็นบุคคลที่น่ายกย่องชื่นชมอย่างยิ่ง

(๙) ความคาดหวังจากสังคม กระแสเรียกร้องจากสังคม/ การฟ้องร้อง ในโลกปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์มีการเปลี่ยนแปลงมากมายจนตามแทบไม่ทัน มีความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้นทุกวัน เมื่อมนุษย์ยึดติดกับวัตถุสิ่งของ นับถือว่าวัตถุสิ่งของสำคัญต่อชีวิต ก็ยิ่งทำให้จิตใจมีความสำคัญน้อยลงไปเรื่อยๆ เรียกว่า “วัตถุยิ่งเจริญขึ้น จิตใจก็ยิ่งเจริญลง” ดังจะเห็นได้จากสังคมไทยของเรา คำว่าให้ด้วยใจ ทำด้วยใจ หรือจิตอาสา หาแทบไม่มีแล้ว กลับเป็นการจ้าง การจ่ายเงินทดแทน คำว่าน้ำใจหายหมด ความเป็นพี่เป็นน้อง ก็พลอยสูญหายไปพร้อมกับความเจริญทางวัตถุ โดยเฉพาะกระแสเรื่อง สิทธิ เสรีภาพ ความเท่าเทียม ความยุติธรรม ได้คืบคลานเข้ามาในสังคมไทยของเรามากขึ้นทุกวันๆ และมีเรื่องความเห็นแก่ตัว-พวกพ้องมาเสริมด้วย ยิ่งทำให้สังคมแย่ลงไปอีก โดยเฉพาะในระบบสาธารณสุขก็เช่นกัน มีการเรียกร้องสิทธิกันมากขึ้นทุกวัน จนแทบจะกระดิกตัวไม่ได้เลย ยิ่งยุคโลกเปิดกว้าง ไร้พรมแดน ยุคสื่อ Online ยุค IT มีเรื่องอะไรเล็กน้อยบางครั้งยังไม่รู้ด้วยซ้ำว่าจริงหรือเท็จ เรื่องก็แชร์ไปทั่วโลกอินเทอร์เน็ตแล้ว บางครั้งไม่ใช่เรื่องจริง ก็ทำให้เกิดความเข้าใจผิด เกิดความ

เสียหาย แต่เวลาความจริงปรากฏแล้ว การขอโทษกลับทำนิตเดียวที่โรงพยาบาลวิหารแดงก็เช่นกัน เรื่องนี้ก็ยังเป็นปัญหาเช่นกัน เวลาเกิดอะไรขึ้น ถ้าผู้ป่วยหรือญาติไม่พึงพอใจก็จะใช้สื่อ Online ถ่ายรูปแล้ว เขียนคำโพสต์ไป บางเรื่องไม่ได้เป็นความจริงตามนั้น ก็ทำให้เกิดความเสียหาย ดังเสียงสะท้อนแบบไม่ค่อยพอใจนักของพยาบาลคนหนึ่งว่า

“รู้สึกภูมิใจที่ได้เป็นพยาบาล ได้ช่วยเหลือผู้ป่วย แต่ตอนนี้โลกโซเชียลมีผลกระทบต่อวิชาชีพพยาบาลมาก อยากให้ประชาชนทั่วไป ผู้บริการเข้าใจด้วยว่าพยาบาลคือมนุษย์คนหนึ่ง ไม่ใช่พยาบาลทำอะไรไม่ดี ไม่ถูกต้อง ก็นำลงสื่อโซเชียลกันหมด” (N 02) ซึ่งสอดคล้องกับพยาบาลท่านหนึ่งว่า “พยาบาลเป็นทุกข์กับการถูกโพสต์ด่าในเฟซบุ๊กโดยไม่ทราบเรื่องราวความจริง ” (N 10)

กล่าวได้ว่า วิชาชีพพยาบาลเป็นวิชาชีพที่เสียสละร่างกาย แรงใจ ในการช่วยเหลือผู้ป่วย ให้พ้นทุกข์ อุตหนในการถูกตำหนิ ตีเตียน มีใจเมตตา ทำงานไม่เป็นเวลา ให้บริการ ๒๔ ชั่วโมง จำนวนพยาบาลนับวันจะน้อยลงเรื่อยๆ ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากภาระงานที่หนัก คนน้อย ทำงานเสี่ยง ทำงานกลางคืน ทำให้บางคนทนไม่ได้จึงเปลี่ยนอาชีพ ลาออก ถึงอย่างไรก็ตามถ้าถามพยาบาลบางคนว่าทำไม ไม่ลาออกก็จะตอบว่า ไม่รู้จะไปทำอาชีพอะไร เพราะเรียนมาด้านนี้ จึงอดทนทำต่อไป ถึงอย่างไรก็เป็นอาชีพสุจริต มีรายได้ เลี้ยงชีพได้ แต่ก็มีพยาบาลส่วนหนึ่งจะตอบว่า รักและภูมิใจในอาชีพนี้จึงไม่ลาออก จะอยู่จนอายุ ๖๐ ปี แต่ถึงอย่างไรวิชาชีพพยาบาลเป็นงานที่ทำกับคน ประสานงานกับคน อยู่ร่วมกันกับคนก็ไม่พินต้องมีการกระทบกระทั่งกันบ้างจนเกิดความขัดแย้ง ความไม่พึงพอใจกันบ้าง ซึ่งเป็นเรื่องธรรมชาติ และปัญหาเหล่านั้นก็เป็นสาเหตุทำให้พยาบาลขาดความสุขในการทำงาน เช่น ภาระงานหนัก พยาบาลน้อย ค่าตอบแทนต่ำ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ผู้ร่วมงาน การบริหาร ตัวผู้ป่วยและญาติ ขาดขวัญและกำลังใจ และการถูกฟ้องร้อง ผู้วิจัยเห็นว่า วิชาชีพพยาบาลถึงแม้จะมีปัญหามากมาย แต่พยาบาลส่วนใหญ่ก็ไม่ลาออก ที่ลาออกเป็นส่วนน้อย บางส่วนก็แค่ย้ายโรงพยาบาล ก็แสดงว่าถึงอย่างไรก็ยังรักและภูมิใจในวิชาชีพพยาบาลอยู่ ดังนั้น พยาบาลทุกคนสมควรได้รับการให้เกียรติ ยกย่อง และชื่นชมว่าเป็นผู้ที่มีจิตใจเปี่ยมด้วยความเมตตา กรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ ต้องการช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ สมกับคำว่า “นางฟ้าหรือแม่พระ” นั่นเอง

๔.๓ แนวทางการประยุกต์ใช้สัมมาทิฐิเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ (Inner Peace)

โรงพยาบาลวิหารแดงเป็นสถานบริการทางสาธารณสุขที่ให้บริการเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของประชาชนในเขตอำเภอวิหารแดง และใกล้เคียง จัดเป็นหน่วยบริการระดับทุติยภูมิ มีบุคลากรรวมทั้ง ๑๑๒ คน ประกอบด้วยแพทย์ ทันตแพทย์ เภสัชกร พยาบาลวิชาชีพ เจ้าหน้าที่รังสี การแพทย์ เป็นต้น พยาบาลเป็นผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือผู้ที่เจ็บป่วย หรือได้รับบาดเจ็บ รวมถึงผู้ที่มีความทุกข์ ให้หายจากการเจ็บป่วย หายจากความทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกาย และจิตใจ งานพยาบาลเป็นการให้บริการเกี่ยวกับการตรวจรักษา การป้องกัน การส่งเสริมสุขภาพ และการฟื้นฟูสุขภาพ นอกจากนี้ยังมีการให้บริการตรวจสุขภาพร่างกายประจำปี เป็นงานบริการตลอด ๒๔ ชั่วโมง มีการขึ้นปฏิบัติงานเป็นผลัด ผลัดละ ๘ ชั่วโมง จากการศึกษาพบว่า พยาบาลไม่ได้ทำหน้าที่เฉพาะของ

ตนเองนั้น ยังต้องทำหน้าที่แทนวิชาชีพอื่นด้วย เช่นเป็นผู้ช่วยเหลือแพทย์ในการทำหัตถการต่างๆ ตรวจรักษาแทนแพทย์นอกเวลาราชการ จ่ายยาแทนเภสัชกร เก็บเงินแทนการเงิน พยาบาล

กล่าวได้ว่า โรงพยาบาลวิหารแดงเป็นสังคมสังคมหนึ่งที่มีบุคคลหลายชีวิตมาอยู่รวมกัน เป็นกลุ่ม มีการประสานงานกัน มีการทำงานให้บริการร่วมกัน มีการกำหนดกติการ่วมกัน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม จากการศึกษาเรื่องความขัดแย้งทำให้เห็นว่า ทุกแห่งบนโลกใบนี้ไม่มีที่ใดไม่มีปัญหา โรงพยาบาลวิหารแดง ก็มีปัญหาเช่นกัน ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะปัญหาของกลุ่มการพยาบาลเท่านั้น จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกพยาบาลกลุ่มหนึ่ง จึงพอสรุปปัญหาได้ดังนี้ ได้แก่

(๑) ภาระงานมาก งานหนัก ต้องทำงานแทนวิชาชีพอื่นด้วย (๒) ค่าตอบแทนน้อย (๓) พยาบาลมีน้อย/ขาดแคลน (๔) ความเหลื่อมล้ำทางสังคม (๕) ขาดขวัญ-กำลังใจ (๖) ถูกฟ้องร้องหรือร้องเรียนในสื่อออนไลน์ (๗) มีความขัดแย้งกับผู้ป่วยและญาติ (๘) มีความขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงาน (๙) ความคาดหวังของผู้ป่วยและญาติ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมอาจเรียกได้ว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ มีการอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มีการพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีสัมพันธภาพต่อกันทางสังคม และมีการจัดระเบียบทางสังคม กำหนดกฎเกณฑ์ กติกาต่างๆ ทำให้สังคมไม่วุ่นวาย ขาดสันติสุข ดังนั้นเมื่อมนุษย์รวมกันเป็นกลุ่มก็กลายเป็นสังคม มีการประกอบอาชีพ เพื่อหาเงินมาจัดหาปัจจัย ๔ ประกอบด้วยอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และอาชีพหนึ่งที่ผู้หญิงจำนวนมากชอบ ใฝ่ฝันอยากเป็นคือพยาบาล ได้ใส่ชุดสีขาว ช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย ให้หาย คลายความทุกข์ และได้บุญ ใครบ้างจะรู้ว่าวิชาชีพพยาบาลก็มีปัญหามากมาย เห็นใบหน้ายิ้มๆ เสียใจเฉยๆ กลับพบมีปัญหาเช่นกัน การมีความขัดแย้ง หรือปัญหาเป็นเรื่องธรรมชาติ ย่อมมีทุกหนทุกแห่ง แม้แต่พระพุทธองค์ก็พบปัญหา ในวงการพระพุทธศาสนาเองก็ไม่มีพ้นปัญหาหรือ ความขัดแย้งเช่นกัน ในระบบสาธารณสุขก็ปัญหามากทุกโรงพยาบาล รวมถึงโรงพยาบาลวิหารแดงเองก็มีความขัดแย้ง มีปัญหา ในแต่ละพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง มีปัญหาที่แตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละแห่ง สำหรับโรงพยาบาลวิหารแดงมีปัญหาแบบหนึ่งตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และวิธีแก้ไขปัญหาก็ได้นำเสนอแล้วเช่นกัน ต่อไปนี้ จะได้กล่าวถึงข้อเสนอแนะแนวทางที่อาจช่วยในการเสริมสร้างความสุขให้วิชาชีพพยาบาลได้บ้าง โดยได้แบ่ง ๒ ระบบดังนี้

(๑) ระบบงานและการบริหารที่เข้มแข็งของโรงพยาบาล

โรงพยาบาล เป็นสถานที่สำหรับให้บริการด้านสุขภาพให้กับผู้ป่วย ประกอบด้วย การส่งเสริม การป้องกันการ รักษา และการฟื้นฟูสภาพ หรือโรคต่างๆ ทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ

ระบบงาน เป็นการรวมกลุ่มกันของกลุ่มงานที่เกี่ยวข้องกัน ในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย สมบูรณ์ ประกอบด้วยสิ่งที่จำเป็น คือ คน เงิน สิ่งของ วิธีการ กิจกรรม เวลา และการบริหารจัดการที่ดี โดยมีการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อความสำเร็จของงาน และมีความคุณภาพ ได้ประสิทธิผล รวมถึงประสิทธิภาพสูงสุดตามพันธกิจ และนโยบายที่กำหนดไว้

ผู้บริหาร เป็นผู้สร้างวิสัยทัศน์ กำหนดนโยบาย วางแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน และนำเสนอให้ผู้ปฏิบัติทำตามในทิศทางเดียวกัน พร้อมกำกับ ติดตาม และประเมินผล เป็นการทำงานเกี่ยวกับคนและงาน นอกจากนั้นผู้บริหารยังต้องทำหน้าที่เป็นผู้อบรม สอนงานลูกน้อง ประสานงานกับทุก

ฝ่าย สร้างสะพานเชื่อมโยงทุกฝ่ายเข้าหากัน ให้เกิดความรัก ความผูกพันในองค์กร ความสามัคคี เพื่อความสำเร็จของงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

จะเห็นว่าผู้บริหารมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการโรงพยาบาล เป็นผู้ที่น่าองค์กรว่าจะก้าวเดินไปทิศทางไหน เดินอย่างไร จึงจะถึงเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้นผู้บริหารจึงเปรียบเสมือนเข็มทิศของโรงพยาบาล ถ้าโรงพยาบาลไหนมีเข็มทิศที่ดี ก็จะนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้สำเร็จ และในช่วงของการเดินทางนั้นผู้บริหารที่ดี ควรยึดหลักการบริหารที่ว่า “ครองตน ครองคน และครองงาน” และ “คนสำราญ งานสำเร็จ” จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพยาบาลในโรงพยาบาลวิหารแดงพบว่ามีเสียงสะท้อนเกี่ยวกับการบริหารงานของผู้บริหารว่ายังไม่เข้มแข็งเหมาะสมพอที่จะสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ และเสนอแนะว่า “ผู้บริหารควรมีธรรมะและหลักธรรมาภิบาล เพื่อสามารถทำให้องค์กรมีความสุขในการทำงานเพิ่มขึ้น และส่งเสริมโรงพยาบาลศีล ๕ หรือโรงพยาบาลคุณธรรมอย่างแท้จริง”

หลักการเป็นผู้บริหารที่ดีควรมีคุณลักษณะ ดังนี้

(๑) มีทัศนคติที่ดี คิดบวก มองโลกในแง่ดี (Attitude)

เมื่อมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งต่างๆ รอบตัว จะทำให้เป็นคนที่ดี คิดบวก มองโลกในแง่ดี มองอะไรก็สวยงามดีไปหมด ยิ่งเกี่ยวกับการบริหารที่เป็นงานที่รับผิดชอบโดยตรง ก็ยิ่งดีมากๆ เมื่อมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ ต่อหน้าที่คือการบริหารงานในโรงพยาบาล ก็ทำให้ทำหน้าที่บริหารอย่างเต็มความรู้ความสามารถ ผลงานมีประสิทธิภาพ เป็นที่พึงพอใจของผู้ใต้บังคับบัญชา ไม่เกิดความขัดแย้ง ทำให้เกิดสันติสุขในองค์กร

(๒) มีความรู้ (Knowledge)

ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นมากเช่นกัน เมื่อเป็นผู้บริหารก็ต้องเรียนรู้หลักการบริหารที่ดี ที่ถูกต้องว่าควรทำอย่างไร ไม่ใช่บริหารตามใจโดยไม่มีหลักเกณฑ์ เพราะงานในโรงพยาบาลเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับคนหลากหลายวิชาชีพมารวมตัวกันเพื่อให้บริการผู้ป่วยและญาติ ดังนั้นผู้บริหารต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงานจึงจะสำเร็จลุล่วงไปได้ดี ตามเป้าหมายที่วางไว้

(๓) มีธรรมาภิบาล

ถ้าผู้บริหารควรมีธรรมาภิบาลคือ ธรรมะที่ผู้บริหารใช้ในการปกครอง บริหาร จัดการ กิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปในครรลองธรรม ประกอบด้วย หลักธรรม นิติธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า เป็นการบริหารจัดการโรงพยาบาลอย่างเป็นธรรมกับทุกคนทุกแผนก

(๔) เป็นกัลยาณมิตรกับลูกน้องทุกระดับ (Friend)

ทำตัวเป็นเพื่อน มิตรที่ดีกับลูกน้อง สอนงาน ชี้แนะ แนะนำการทำงาน เช่น สอนการตรวจผู้ป่วย การรักษาโรคเบื้องต้น เป็นต้น แสดงท่าทางเป็นมิตร พุดคุย เป็นกันเอง ไม่ดู

(๕) สร้างทีมงานได้ (Team)

ผู้บริหารที่ดีต้องสามารถทำงานให้สำเร็จได้ตามเป้าหมายที่กำหนดได้ โดยเน้นทั้งคน เน้นทั้งงาน มีการสื่อสารที่ดี ประสานงานเชื่อมโยงงานได้ดี มีความเป็นธรรมกับลูกน้องทุกคน ให้ความสำคัญกับทุกคน

(๖) มีสังคมที่ดี (Social)

เป็นผู้ที่มีเพื่อน สามารถเข้ากับทุกคนได้ อารมณ์มั่นคง หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส มีความเชื่อมั่นในตัวเอง สามารถประสานงานกับทุกคนได้ ถ้าทำได้เช่นนี้ ก็จะส่งผลให้ทุกคนพึงพอใจ เมื่อพึงพอใจทุกอย่างก็ดี ความขัดแย้งไม่มี

(๗) เป็นนักคิด วิเคราะห์ (Thinking)

เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ คิดในสิ่งที่เป็นไปได้ คิดถึงเรื่องการบริหารจัดการงานที่ดี และเป็นนักวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ ได้ดี มีความสามารถในการคิดหาวิธีแก้ไขความขัดแย้ง หรือแก้ไขปัญหาด้วยสติ ปัญญา

(๘) สร้างแรงบันดาลใจให้ลูกน้อง (Inspiration)

มีพลังในการสร้างแรงบันดาลใจให้ลูกน้องทุกคน กระตุ้นและพูดให้ทุกคนมีพลังมีความต้องการที่จะพัฒนางาน ทำงานให้ประสบผลสำเร็จ ทำให้ลูกน้องมีพลังที่จะทำงานอยู่เสมอ

(๙) พัฒนตนเองอยู่เสมอ (Development)

ต้องมีการใฝ่เรียนรู้ หมั่นศึกษาหาความรู้ใหม่อย่างสม่ำเสมอ ยอมรับการเปลี่ยนแปลง มีการปรับตัวที่ดี เข้าได้กับทุกคน

ถ้าผู้บริหารโรงพยาบาลสามารถนำแนวทางที่กล่าวมาทั้งหมด ไปปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เริ่มจากการปรับทัศนคติที่ดี คิดดีกับลูกน้องทุกคนอย่างยุติธรรม ไม่มีอคติ ๔ น่าจะนำพาโรงพยาบาลไปในทิศทางที่กำหนดไว้ตามวิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) ของโรงพยาบาล ลดความขัดแย้ง ลดปัญหา ทำให้เจ้าหน้าที่เกิดความพึงพอใจ โดยเฉพาะพยาบาล ส่งผลให้พยาบาล เกิดความสุขในการทำงาน เมื่อพยาบาลมีความสุขในการทำงาน ก็ส่งผลถึงพฤติกรรมที่แสดงออกมา ทั้งทางกาย วาจา ทำให้ผู้รับบริการพึงพอใจ ประทับใจ เมื่อพึงพอใจแล้ว ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ก็จะลดลง ความสุขก็จะเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดสันติสุขในโรงพยาบาลตามมา

ปัญหาหลายปัญหามีทั้งปัญหาที่สามารถ แก้ไขได้ในระยะสั้น และระยะยาว บางปัญหา ต้องใช้งบประมาณมาก บางปัญหาต้องใช้เวลามาก ทุกๆปัญหาย่อมมีทางออก ถ้าจริงจังกับการแก้ไข ปัญหาดังกล่าว และเป็นผู้บริหารที่มีคุณลักษณะที่กล่าวข้างต้น น่าจะสามารถแก้ปัญหาต่างๆ เพื่อช่วยเพิ่มความสุขให้พยาบาลได้บ้าง ดังคำกล่าวที่ว่า “ทุกปัญหามีทางออกเสมอ ถ้าใช้ปัญญา” จึงขอเสนอแนะวิธีแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้ เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่สนใจบ้างไม่มากก็น้อย ได้แก่

๑) เพิ่มจำนวนพยาบาลในแต่ละเวรให้เหมาะสมกับจำนวนผู้ป่วย

๒) เพิ่มค่าตอบแทน เพิ่มเงินเดือน

๓) ให้ขวัญและกำลังใจ รวมถึงให้ของขวัญในโอกาสสำคัญ เช่น วันเกิด จัดงานปีใหม่

๔) ส่งเสริมความก้าวหน้าในวิชาชีพพยาบาล

๕) ลดความเหลื่อมล้ำทางวิชาชีพ

(๒) ระบบจิตใจที่เข้มแข็งของพยาบาล

การเกิดมาเป็นมนุษย์ ร่างกายประกอบด้วย ๒ ส่วน คือกาย กับจิตใจ กายประกอบด้วย ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ รวมขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายที่มองเห็นเป็นตัวมนุษย์ เป็นรูปธรรม สามารถสัมผัสและจับต้องได้ ส่วนจิตใจ คือธาตุกายสิทธิ์ชนิดหนึ่ง ซึ่งครองตัวอยู่ในร่างกายมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ มีลักษณะเป็นพลังงาน เป็นนามธรรมสัมผัสหรือจับต้องไม่ได้ จิตใจอาศัยอยู่ในร่างกายมนุษย์สามารถทำงานได้ด้วยการคิด และยังสามารถบังคับควบคุมร่างกายให้ทำกิจกรรมต่างๆได้ด้วย โดยผ่านระบบประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ ประสาทตาการมองเห็น หูรับฟัง จมูกดมกลิ่น ลิ้นรับรส และกายสัมผัส การที่มนุษย์ได้ชื่อว่าเป็นสัตว์สมบูรณ์หรือสัตว์ประเสริฐก็เพราะว่า ประกอบด้วยกายและใจนั่นเอง ซึ่งกายและใจ ต้องอยู่คู่กันเสนอจะแยกออกจากกันไม่ได้ ถ้ามีร่างกายแต่ขาดใจ ก็กลายเป็นอมนุษย์ ในทางกลับกันถ้ามีแต่ใจไม่มีร่างกายก็กลายเป็นผี

จะเห็นว่าจิตใจเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อน เป็นรูปธรรมแต่มีพลังอำนาจมหาศาล เป็นตัวควบคุมกำกับร่างกายให้กระทำสิ่งต่างๆ ได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” หมายความว่าใจสั่งกายได้ทุกเรื่อง เมื่อจิตใจเป็นสิ่งที่สำคัญ ดังนั้นเราจึงหันมาสนใจที่เรื่องของจิตใจ เรื่องของความคิด เมื่อเกิดความขัดแย้ง หรือเกิดปัญหาขึ้น การที่จะรอให้คนอื่นมาแก้ไขให้ปัญหานั้นๆ หายไปนั้นเป็นเรื่องยาก บางครั้งต้องใช้ค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ใช้คนจำนวนมาก ใช้เวลานานกว่าจะแก้ไขได้ ไม่มีใครที่จะรับประกันได้ว่าปัญหาจะแก้ไขได้ภายใน กี่เดือน กี่ปี แม้แต่ผู้บริหารเองก็ยังไม่สามารถตอบได้ชัดเจน ได้แต่ตอบตามมารยาท หรือตามความเคยชินว่า “ กำลังดำเนินการ เดี๋ยวจะจัดการให้ นะ” เป็นคำพูดที่ไม่เคยล้าสมัยใช้ได้ดีเสมอกับสังคมแบบไทยๆแล้วเหล่าพยาบาลทั้งหลายจะรอไหวหรือ ? ถ้ารอไม่ไหว จะทำอย่างไรดี ผู้วิจัยใครขอเสนอแนะแนวทาง ดังนี้คือใช้ระบบจิตใจที่เข้มแข็ง เป็นการปรับทัศนคติ ปรับความคิด ด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือหลักของ “สัมมาทิฐิ” หมายถึง การมีปัญญาที่เห็นชอบในวิถีทางที่ตรง และประกอบด้วยกุศล เป็นการเห็นตามความจริงตามหลักอริยสัจ ๔ การที่มนุษย์จะมีความเห็นชอบ เห็นถูกต้องนั้น ไม่ใช่จะมีได้ทุกคน ผู้ที่จะมีความเห็นชอบได้นั้น ต้องเริ่มจากมี “สัมมาทิฐิ” มี “ศีล สมาธิ และปัญญา” เมื่อมีความเห็นถูก ก็ทำให้การกระทำถูก ก็จะนำมาซึ่งความสุขทางใจ สงบ มีสันติภายใน มีภาวะของการ “รู้ ตื่น เบิกบาน”ขอเรียกง่ายๆ ว่าระบบจิตใจที่เข้มแข็ง แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๔.๓.๑ การปรับความคิดด้วยหลักโยนิโสมนสิการ

แม้พระพุทธศาสนาจะระบุถึงโยนิโสมนสิการ มีหลักคิด ๑๐ ประการ แต่อย่างไรก็ตามหลักคิดที่ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำมาเป็นแนวทางเพื่อเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(๑) วิธีคิดแบบอริยสัจหรือวิธีคิดแบบแก้ปัญหา เป็นการใช้อนุญัตติพิจารณาหาวิถีทางแห่งความดับทุกข์ เพื่อดับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งปัญหาในปัจจุบันมีอยู่มากมาย ทั้งปัญหส่วนตัว ปัญหาครอบครัว ปัญหาที่ทำงาน ตลอดจนปัญหาทางสังคมต่าง ๆ และปัญหาเหล่านั้นได้สร้างความทุกข์แก่มนุษย์อยู่ตลอดเวลาไม่มีที่สิ้นสุด และนับวันปัญหายิ่งทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ปัญหาทุกอย่างล้วนเกิดขึ้นจากความโกรธ ความโลภ และทิฐิของมนุษย์ ในทางพระพุทธศาสนาจึงได้เสนอว่าวิธีคิดเพื่อเอาชนะปัญหาหรือเป็นแนวทางแก้ปัญหา ด้วยการน้อมนำหลัก “สัมมาทิฐิ” มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม เมื่อมีความเห็นที่ถูกต้อง การกระทำที่แสดงออกมาก็ถูก ทำให้ใจเป็นสุข เช่น ปัญหาที่ทำให้พยาบาลขาดความสุขเนื่องจากพยาบาลขาดแคลน

วิธีคิดโยนิโสมนสิการแบบวิเคราะห์ตามหลักอริยสัจ ๔ ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสอดคล้องและช่วยเกื้อหนุนการแก้ไขปัญหาที่ระบบบริหาร ซึ่งก็คงเป็นเรื่องยาก ต้องใช้ งบประมาณ ใช้เวลา และไม่รู้จะมีใครแก้ไขหรือไม่ ดังนั้นเรามาช่วยเหลือตัวเอง ด้วยการดูแลใจตัวเอง ด้วยการน้อมนำหลักสัมมาทิฐิคือความเห็นชอบ เห็นถูก ด้วยการรับรู้ว่าจะอะไรเป็นปัญหา มีสาเหตุจากอะไร วิธีแก้ไขทำอย่างไร รับรู้ถึงปัญหา สาเหตุ วิธีการแก้ไข แต่เราแก้ไขเองไม่ได้ จึงต้องปรับความคิด ปรับที่ใจของเรา เมื่อปรับใจได้ ใจก็ไม่เป็นทุกข์ กลับทำให้ใจเป็นสุข “มีภาวะ รู้ ตื่น เบิกบาน” เรียกว่า มีสันติภายใน (Inner Peace) ไม่ว่าจะมีสักกี่ปัญหา ใจเราก็คงได้ ไม่เป็นทุกข์

(๒) วิธีคิดแบบอรรถสัมพันธ์หรือวิธีคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย หมายถึงเป็นการใช้ปัญญาพิจารณาตามหลักการและความมุ่งหมาย คือการพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักการและจุดมุ่งหมาย และจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายของหลักธรรมต่าง ๆ ว่าปฏิบัติหรือทำไปเพื่ออะไร จะได้ผลอย่างไร ซึ่งทั้งอรรถและธรรมจะต้องประสานสอดคล้องกัน ส่งเสริมซึ่งกันและกัน เมื่อรู้เช่นนี้ก็จะทำแต่สิ่งที่ดี ที่ถูกต้อง แล้วที่ออกมา ก็ย่อมถูกต้อง ทำให้คนทำใจเป็นสุข

(๓) วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก เป็นการคิดพิจารณาให้เห็นครบทุกด้านในสิ่งเดียวกันนั้น ทั้งส่วนดีและส่วนเสีย ตลอดจนทางออกที่เหมาะสม เพื่อเป็นการปฏิบัติต่อสิ่งนั้นได้อย่างถูกต้อง เป็นประโยชน์สูงสุดต่อชีวิตมนุษย์และสังคม ในชีวิตของมนุษย์นั้นต้องพบกับความทุกข์ ความผิดหวัง ความสุข ความสมหวัง เพราะมนุษย์มีร่างกายและจิตใจที่รับรู้อารมณ์ได้ เมื่อรับรู้แล้ว ก็ปล่อยวางไม่ยึดติด เมื่อไม่ยึดติด ปล่อยวางใจก็ว่าง ไม่เป็นทุกข์

(๔) วิธีคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม เป็นการใช้ปัญญาในการคิดพิจารณาเกี่ยวกับสิ่งที่บริโภค หรือใช้สอยในชีวิตประจำวันให้เห็นถึงคุณค่าแท้หรือประโยชน์ที่แท้จริง หรือเป็นเพียงค่านิยม แต่ให้ประโยชน์หรือคุณค่าเพียงเล็กน้อยเท่านั้น วิธีคิดแบบนี้เป็นการเน้นให้เห็นความสำคัญของสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะในการดำรงชีวิตของมนุษย์ การไม่รู้คุณค่าที่แท้จริงของสิ่งต่างๆ แต่กลับมองที่คุณค่าเทียม และแสวงหา เมื่อมองแบบนี้ทำให้รู้ว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดีไม่สำคัญ ไม่ตกเป็นทาสกิเลส ใจก็อิสระ เป็นสุข เช่น การซื้อเสื้อผ้า ไม่จำเป็นต้องซื้อของที่มียี่ห้อดังๆ เช่น เสื้อแดงโม เสื้อตัวละ ๑,๐๐๐ บาท ซื้อในห้างหรูหร่า เป็นต้น เพราะจุดประสงค์การใส่เสื้อผ้า เพื่อป้องกันความอูจาดต่อสายตารักษาความอบอุ่นให้ร่างกายเท่านั้น เสื้อผ้าที่มีขายตามท้องตลาดก็ซื้อได้ ถ้าคิดได้เช่นนี้ ก็ไม่เป็นทุกข์ ไม่ต้องหาเงินจำนวนมาก เพื่อไปซื้อเสื้อผาราคาแพงๆ

กล่าวได้ว่า การมองเห็นว่าอาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่มีคุณค่า มีความภาคภูมิใจ ทำแล้วได้บุญ นอกจากได้บุญแล้ว ยังมีรายได้ สำหรับเลี้ยงตัวเองและครอบครัวอีกด้วย

(๕) วิธีคิดแบบอุบายปลูกเร้าคุณธรรม เป็นการใช้ปัญญาพิจารณาปลูกเร้าจิตใจให้มีความกระตือรือร้นที่จะกระทำความดีเริ่มต้นจากการมีความคิดที่ถูกต้อง เป็นการสกัดกั้นหรือบรรเทาและขัดเกลาตัณหา และผลสำเร็จของการกระทำความดีนั้น ส่งผลทำให้ผู้กระทำความดีมีความสุข การคิดแบบเร้าคุณธรรมมีแบบการคิดเร้าเร้าโดยมีบุคคลอื่นเป็นเป้าหมาย หรือเป็นปัจจัยภายนอกเป็นแรงกระตุ้นผลักดันให้กระทำความดี และแบบการคิดเร้าเร้าเพื่อสกัดกั้นความประมาทหรือสิ่งที่เป็นอกุศลไม่ให้เกิด วิธีการคิดแบบนี้เป็นการมองให้เห็นส่วนดีของมนุษย์ โดยต้องยอมรับว่าการเป็นปุถุชนคนธรรมดาทั่วไป ยังมีกิเลสอยู่ย่อมจะต้องมีทั้งส่วนดีและส่วนเสีย แต่สิ่งที่เป็นส่วนเสียหรือส่วน

ไม่ดีของเขาก็ไม่ต้องเอามาคิด เพราะจะทำให้เกิดความทุกข์ เมื่อคิดได้เช่นนี้ใจก็เป็นสุข ยกตัวอย่างเช่น

ดังนั้น พยาบาลมีความภาคภูมิใจในวิชาชีพของตนว่า เป็นงานที่มีเกียรติ เป็นที่นับถือ ไว้วางใจของชาวบ้าน ได้ช่วยเหลือผู้ป่วย ให้พ้นทุกข์ เป็นวิชาชีพที่ทำแล้วได้บุญ ได้กุศล ซึ่งไม่มีวิชาชีพที่ได้มีโอกาสทำบุญ ได้ทำบุญทุกวัน โดยไม่ต้องเดินทางไปทำบุญที่วัด มีผู้รับบริการมาให้ทำบุญทุกวัน เป็นการใช้นี้ให้กับเจ้ากรรมนายเวร ซึ่งติดค้างกันมาเมื่อชาติก่อน

(๖) วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน เป็นการคิดพิจารณาการรับรู้อารมณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันโดยไม่คำนึงถึงสิ่งที่ผ่านมาหรืออดีต และไม่คิดไปไกลข้างหน้าในสิ่งที่ยังมาไม่ถึง การอยู่กับปัจจุบันคือการที่มีสติอยู่ตลอดเวลา จิตไม่คิดฟุ้งซ่านถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านมา การอยู่กับปัจจุบันทำให้มีจิตใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่กำลังกระทำ เมื่อกระทำอยู่ ความทุกข์ก็ไม่มี ใจจึงเป็นสุข ยกตัวอย่างเช่นให้มีสติ ไม่ให้จิตใจฟุ้งซ่าน วุ่นวาย ให้อยู่กับปัจจุบัน กำลังทำอะไร เพื่ออะไร อยู่ในความไม่ประมาท มีความรอบคอบ มีสมาธิจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำ เช่น กำลังฉีดยาผู้ป่วย กำลังเช็ดตัวผู้ป่วย เป็นต้น

(๗) วิธีคิดแบบวิรักษชาท เป็นการใช้อนุญาคิดพิจารณาแยกแยะมองให้ครบถ้วนทุกด้าน ไม่มองด้านเดียว แต่ควรมองทั้งด้านดี และด้านไม่ดี ส่วนไหนดีก็ควรได้รับการยกย่อง ชื่นชม ส่วนไหนไม่ดีก็ควรได้รับการลงโทษ การมองแบบนี้ทำให้รู้ว่ามีมนุษย์ทุกคน มีทั้งส่วนดี ส่วนไม่ดี เราก็เลือกแต่สิ่งดีของเขา ส่วนเสียก็มองผ่าน ถ้าคิดได้แบบนี้ใจก็เป็นสุข ยกตัวอย่างเช่น

การมองหัวหน้า ให้มองเฉพาะส่วนดี มีน้ำใจ ใจดี ส่วนเสียไม่ต้องไปตำหนิ ตีเตียน จนทำให้จิตเศร้าหมองจนเป็นทุกข์ เพราะเป็นเรื่องของเขา ไม่ใช่เรื่องของเรา

สรุปได้ว่า การคิดแบบโยนิโสมนสิการ เป็นการใช้อนุญาคิดไตร่ตรอง พิจารณาอย่างรอบคอบ มีเหตุผล ตามความเป็นจริงของธรรมชาติ ที่ใครก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือห้ามไม่ให้เกิดได้ ดังนั้นเมื่อคิดได้เช่นนี้ก็รับรู้ เต็มใจผ่านไปตามหลักไตรลักษณ์ เมื่อจิตรับรู้เช่นนี้ก็จะไม่เป็นทุกข์ ดังนั้น จะเห็นว่าการคิดแบบโยนิโสมนสิการจึงเป็นเรื่องของการปรับทัศนคติในการคิดของมนุษย์ให้คิดในวิธีที่ถูกต้อง เมื่อคิดถูกต้องก็ทำถูก ผลออกมาถูกต้อง

๔.๓.๒ การเพิ่มความสุขด้วยกัลยาณมิตร

เมื่อพยาบาลคิดอย่างถูกต้อง ด้วยหลักโยนิโสมนสิการดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แล้วเสริมด้วยการมีมิตรที่ดี ก็ยิ่งทำให้พยาบาลเพิ่มความสุขให้ตัวเองมากขึ้น มิตรที่ดีประกอบด้วย

(๑) **ตัวเอง** พยาบาลต้องเป็นมิตรกับตัวเอง มองเห็นคุณค่าในตัวเอง และแสดงความเป็นมิตรกับคนรอบข้าง เพราะเมื่อเราเป็นมิตรกับเขา ช่วยเหลือเขา เขาก็จะมองเห็นและเป็นมิตรกับเรา ทำให้เป็นมิตรที่ดีต่อกันในที่สุด กลายเป็นมิตรภาพที่มั่นคง ยั่งยืน

(๒) **เพื่อน** ก็เช่นเดียวกัน แสดงความเป็นมิตรกับคนรอบข้าง มองทุกคนเป็นเพื่อน มีพรหมวิหาร ๔ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อยู่ด้วยกันอย่างใกล้ชิด เวลามีปัญหา รู้สึกท้อแท้ เพื่อนก็จะให้กำลังใจ ยืนอยู่ข้างๆ กันคอยประคับประคองให้ผ่านปัญหาไปด้วยดี และกลายเป็นมิตรภาพที่ดีต่อกันตลอดไป

(๓) **ครอบครัว** โดยเฉพาะสามี/ภรรยา ยิ่งมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากที่สุด อยู่ด้วยกันอย่างยาวนาน ยิ่งเป็นสามี/ภรรยา บางคู่อยู่ร่วมกันนาน ๕๐-๖๐ ปี คอยเป็นกำลังใจให้เวลาที่

มีปัญหา ให้คำแนะนำ ชี้แนะ เวลาไปทำงาน กลับบ้านตอนเย็นก็เอาบุญที่ได้ช่วยเหลือผู้ป่วยมาฝากทุกคน เป็นการแบ่งปันความดีให้แก่คนในครอบครัว ทำให้มีความสุขกันทุกคน

(๔) หัวหน้า ก็เป็นคนหนึ่งที่พยาบาลใกล้ชิดมาก ให้มองว่าหัวหน้าก็เป็นคนเหมือนกับเรา ย่อมมีปัญหา มีความต้องการเหมือนกัน มองหัวหน้าอย่างเข้าใจ เมื่อเราเข้าใจเขา เดียวเขาก็เข้าใจเรา ทำให้เข้าใจซึ่งกันละกัน เป็นมิตรภาพที่ดีต่อกันอย่างยั่งยืน เพราะต้องอยู่ด้วยกันอีกยาว ทำให้มีความสุขใจทั้งคู่

(๕) ผู้ป่วยและญาติ ก็มีความใกล้ชิด อาศัยเกื้อกูล แบ่งปันความสุขให้กัน เมื่อเราเป็นมิตรกับผู้ป่วยเขาก็เป็นมิตรกับเรา ได้ดูแล พุดคุยสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน บางครั้งผู้ป่วย/ญาติก็มีคำแนะนำที่ดีให้พยาบาล เป็นเพื่อนคุย ทำให้ผู้ป่วย/ญาติพึงพอใจที่พยาบาลดูแลอย่างเป็นมิตร ไม่ว่าจะ ตามวิสัยทัศน์ของโรงพยาบาล **“โรงพยาบาลคุณภาพ บริการด้วยใจ ใกล้ชิดประชาชน”**

เมื่อพยาบาลมีความคิดที่ถูกต้อง มีมิตรที่ดี ก็จะนำพามาซึ่งความสุข ถ้าเป็นได้เช่นนี้แล้ว ไม่ว่าสิ่งรอบๆข้างเป็นอย่างไร ก็ไม่อาจมีสิ่งใดมากระทบใจให้เป็นทุกข์ได้ ที่เป็นได้เช่นนี้ก็เพราะใจเรามี **“สัมมาทิฐิ”** ที่เป็นตัวนำพาชีวิต เปรียบเสมือนเข็มทิศคอยควบคุมกำกับให้เราเดินตามไปในทิศทางที่ถูกต้อง ใจเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขภายใน อยู่กับความสุขสงบ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เมื่อใดที่พยาบาลมีสัมมาทิฐิ ก็จะนำพาชีวิตไปสู่ความสุข โดยอาศัยหลักคิดแบบโยนิโสมนสิการ และการมีกัลยาณมิตร สามารถนำไปสู่ความสุข ความสงบ เย็น มีสันติสุขในใจ แม้จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีปัญหามากมายก็ไม่กระทบต่อจิตใจของพยาบาล พยาบาลก็คงยิ้มได้เสมอ เพื่อช่วยเสริมสร้างความสุขให้กับพยาบาลวิชาชีพทุกคน และเพื่อนมนุษย์ที่ไฝ่หาความสุขในชีวิต ผู้วิจัย จึงใคร่นำเสนอแนวทางที่จะช่วยทำให้เพื่อนมนุษย์ทุกคนเข้าถึงความสุขทางใจได้ ด้วยขั้นตอนง่ายๆ ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๔.๓.๓ บันไดก้าวสู่ความสุขของพยาบาลวิชาชีพ (R-A-E-S)

ขั้นที่ ๑ ความเห็นชอบ เห็นถูก (Right View)

สัมมาทิฐิคือ ความเห็นชอบ ความเห็นถูก ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาพรหมชา ฐมมหาโสกล่าวว่า เป็นตัวปัญญา เป็นเรื่องของความเห็นถูก เข้าใจถูกต้องตามสภาพความเป็นจริง ตามหลักอริยสัจ ๔ คือเป็นตัวปัญญา มีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือการคิดแบบแยบคาย มีการใช้ปัญญา เป็นลักษณะของการมีสัมมาทิฐิ เป็นการเข้าใจตลอดสาย และนับเป็นก้าวแรกที่สำคัญของการนำไปสู่การกระทำที่ดีงาม มีกุศล เป็นการขจัดความคิดที่ไม่ดี และสอดคล้องกับพระปราโมทย์ วาโทโกวิทกล่าวว่า เป็นประมุขแห่งความสุขทางใจ ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเป็น ๑ ในมรรค ๘ ประกอบด้วยความเห็นชอบ ความศรัทธา และการมีปัญญา เมื่อเห็นถูกแล้วการแสดงออกทางพฤติกรรมก็จะดี มีสัมมาวาจา พุทธิ ทำดี ก็จะทำให้มีความสุข นอกจากนั้นพระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร ได้กล่าวอีกว่า สัมมาทิฐิ คือความเห็นที่ถูกต้อง มองโลกในแง่ดี เป็นสิ่งที่มีอุปการคุณอย่างมาก เปรียบเหมือนเข็มทิศที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเปรียบเสมือนพวงมาลัยรถยนต์หรือหางเสือของเรือ เป็น ๑ ในมรรค ๘ เป็นตัวนำของมรรคมืองค์ ๘ เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษา และมีอีกหนึ่งความคิดเห็นที่น่าสนใจยิ่งคือพระมหาเมธา จนทสาโร, ดร. กล่าวว่าความเห็นชอบ เป็นจุดเริ่มต้น

ที่อยู่ด้านในของจิตใจ เพราะกายและใจเป็นเรื่องเดียวกัน คนที่มีสัมมาทิฐิ มีความเห็นชอบ ก็จะแสดงพฤติกรรมออกมาดี หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส พูดจาดี ทำงานดี มีคุณภาพ ผู้รับบริการพึงพอใจและทำให้ทุกคนมีความสุข

ดังนั้นเมื่อพยาบาลวิชาชีพมีสัมมาทิฐิ กล่าวคือใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งต่างๆตามสภาพความเป็นจริงของสิ่งนั้นๆ ก็将有ความเห็นชอบ ความเข้าใจถูกต้อง และกระทำแต่สิ่งที่ถูกต้องและพอใจ จึงนำมาซึ่งความสุขของตัวเอง และคนรอบข้าง

ขั้นที่ ๒ การปรับทัศนคติ (Attitude Adjustment)

การปรับทัศนคติเป็นเรื่องของการปรับแนวคิด ปรับจิตใจ ให้เป็นไปในทางที่ดี ที่ถูกต้องกับสิ่งรอบๆตัว เป็นการมองโลกในแง่ดี คิดบวก ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาสมปฤณ วุฑฒิโก กล่าวว่า พยาบาลต้องมีการปรับด้านจิตใจ ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ การรับรู้เกี่ยวกับงานการพยาบาลที่ผ่านมา ให้มีความคิดในด้านบวก การที่จะทำได้อย่างนี้ต้องอาศัยจิตใจที่เบิกบาน มีสติ มีการปฏิบัติธรรม การนั่งสมาธิ ช่วยให้จิตใจสงบ เย็น ช่วยการปรับทัศนคติไปในทิศทางที่ดีงาม คิดว่าการดูแล ช่วยเหลือผู้ป่วยหรือเพื่อนมนุษย์เป็นการได้บุญ การช่วยให้ผู้อื่นหายจากการเจ็บปวด การให้ความรู้ คำแนะนำ ตลอดจนการให้อภัยผู้อื่น นอกจากนั้นพระมหาเมธา จันทสโร ยังกล่าวอีกว่า อาชีพพยาบาลเป็นงานที่ทำแล้วล้วนได้บุญ จงภาคภูมิใจ เมื่อมีความคิด เป็นไปในด้านบวก ก็จะทำให้พยาบาลมีความยินดี ความพร้อม เต็มใจ กระตือรือร้น ในการช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย ด้วยท่าทางอ่อนโยน พูดจาสุภาพ อ่อนหวาน หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส รวมถึงการเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน ไม่มีความขัดแย้ง ผู้รับบริการทุกคนพึงพอใจ ตัวพยาบาลเองก็มีความสุข และยังสอดคล้องกับพระปราโมทย์ วาทโกวิโท กล่าวว่า เมื่อมีสัมมาทิฐิแล้วจะทำให้มองโลกในแง่ดี ขึ้นชมกัน มองว่าทุกคนเป็นเพื่อนมนุษย์ มีความเท่าเทียมกัน มีการชื่นชมกัน กอดกัน ยิ้มให้กัน เมื่อพยาบาลมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ ก็จะทำให้ทำงานอย่างมีความสุข ส่งผลให้คนรอบข้างมีความสุขเช่นกัน

ขั้นที่ ๓ การเสริมพลัง (Empowerment)

อาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่สุจริต มีเกียรติ มีคุณค่าต่อสังคมเป็นการให้ความมั่นใจเกี่ยวกับงานการดูแล ว่าเป็นงานที่ทำแล้วได้บุญ ซึ่งในความเป็นจริงนั้นมีน้อยอาชีพนักที่จะมีโอกาสทำแล้วได้บุญ จงภาคภูมิใจในอาชีพพยาบาล ถึงแม้ว่าบางครั้งงานจะหนัก ทำงานไม่เป็นเวลา ค่าตอบแทนน้อย บางครั้งอาจถูกผู้ป่วย ญาติ หัวหน้า ดู ตำหนิ กีดกัน ถือว่ากำลังบำเพ็ญบุญบารมี และจงมั่นใจว่าพยาบาลได้ทำหน้าที่อย่างเต็มความรู้ ความสามารถแล้ว ไม่ต้องโต้ตอบให้หนึ่ง แล้วเดี๋ยวสิ่งนั้นก็ผ่านไป ถ้าทำได้เช่นนี้ ก็จะทำให้ใจเป็นสุข ซึ่งสอดคล้องกับ

พระปราโมทย์ วาทโกวิโท กล่าวว่า “พยาบาลต้องทำงานตลอด ๒๔ ชั่วโมง จงภูมิใจมองเห็นคุณค่าของตนเอง ชุตทำงานของพยาบาลดุคักดีสิทธิ์ ใครมองเห็นก็เชื่อถือและศรัทธา พ่อแม่อยากให้ลูกเป็นพยาบาล” จะเห็นได้ว่าอาชีพพยาบาลมีคนจำนวนมากอยากเป็น แต่ก็มีคนจำนวนน้อยที่ได้เป็น ฉะนั้นจงภาคภูมิใจ มั่นใจในอาชีพพยาบาลว่าเป็นอาชีพที่ทรงเกียรติ และทำประโยชน์ให้แก่เพื่อนมนุษย์อย่างมากมาย

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ. ดร. กล่าวว่า “อาชีพอพยาบาลทำแล้วได้บุญ เป็นการดูแลคน เป็นสังคหวัตถุ ๔ เป็นสิ่งที่ดี ทำให้ได้บุญจากการทำงาน” จะเห็นว่าอาชีพอพยาบาลเป็นอาชีพที่มีโอกาสได้ทำบุญทุกวัน ซึ่งน้อยอาชีพนักที่จะมีโอกาสได้ทำบุญเช่นนี้ ดังนั้นพยาบาลทุกคนจงภาคภูมิใจในอาชีพของตน และจงทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ให้สมกับที่ได้รับควมไว้วางใจจากผู้ป่วยและญาติ

ขั้นที่ ๔ การแบ่งปัน (Sharing)

วิชาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่ไฝ่ฝันของหลายๆ คน เป็นงานที่สังคมยกย่องว่ามีเกียรติ น่ายกย่อง น่าชื่นชม ซึ่งพระมหาเมธา จันทสโร กล่าวว่า “อาชีพอพยาบาลทำงานแล้วได้บุญ และได้เงินเดือน สำหรับเลี้ยงชีพ เลี้ยงครอบครัวด้วย” เมื่อทำงานแล้วได้บุญ แล้วอย่าลืมแบ่งปันสิ่งดีๆ แบ่งบุญกุศลให้กับคนรอบข้าง ครอบครัว นอกจากพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ยังได้กล่าวอีกว่า “อาชีพอพยาบาลทำแล้วได้บุญ เป็นการดูแลคน เป็นสังคหวัตถุ ๔ เป็นสิ่งที่ดี ทำให้ได้บุญจากการทำงาน” จะเห็นว่าอาชีพอพยาบาลเป็นงานที่ทำแล้วได้บุญมหาศาล เป็นการแบ่งปันสิ่งดีๆ ให้กับเพื่อนมนุษย์ เช่น แบ่งปันร่างกายด้วยการทำให้ ทำแผล ฉีดตัว แบ่งปันคำพูดดีๆ ด้วยการให้กำลังใจ แบ่งปันความรู้ ด้วยการให้คำแนะนำต่างๆ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ ตลอดจนการแบ่งปันลมหายใจที่มีเมตตา ลมหายใจที่สงบ เย็น ให้คนรอบๆ ตัวด้วย เมื่อคนเหล่านั้นได้รับบุญ ได้รับลมหายใจแห่งความดีงาม ความสงบ เย็นจากพยาบาล บุคคลเหล่านั้นก็จะมอบสิ่งดีๆ กลับคืนมาให้ ก็คือความเป็นกัลยาณมิตรที่ดี เรียกว่า เป็นมิตรที่ดีต่อกัน ทำให้สังคมมีแต่ความ สงบ ร่มเย็น เกิดสันติสุข

เข้าถึงความสุขภายใน (Inner Happiness)

เมื่อพยาบาลวิชาชีพได้ดำเนินการพัฒนาตนเองเพื่อให้เข้าถึงความสุขมาโดยลำดับ ตามบันไดทั้ง ๔ ก้าวนั้นก็ก็นำพาให้พยาบาลวิชาชีพได้เข้าถึงความสุขได้โดยไม่ต้องรอให้ปัญหาแก้ไขสำเร็จหรือไม่ เพราะในใจนั้นจะสำเร็จหรือไม่ ใจก็ยังเป็นสุข และมีความสุขพอใจในงาน มองงานที่ตนทำเป็นเรื่องของการสะสมผลบุญตามความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร. กล่าวว่า “จงเชื่อเรื่องของผลกรรมหรือสิ่งที่กระทำ ทำอย่างไรย่อมได้ผลเช่นนั้น ทำดีย่อมได้ผลดีตามมา” เมื่อพยาบาลทำงานอย่างเต็มความรู้ ความสามารถ ทำงานด้วยความถูกต้อง ย่อมทำให้งานออกมาอย่างมีคุณภาพ ผู้รับบริการพึงพอใจ มีความสุข ก็จะส่งผลให้พยาบาลมีความสุขเช่นกัน และยังสอดคล้องกับพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร., รศ.ดร. กล่าวว่า “เมื่อพยาบาลมีความสุขภายใน (Inner Peace) ก็ส่งถ่ายความสุขออกมาสู่คนภายนอก (Outer Peace) เช่นกันเมื่อพยาบาลมีความสุขภายในก็จะมอบความสุขให้กับผู้ป่วย และเมื่อผู้ป่วยได้รับสิ่งดีๆ ก็ย่อมมอบสิ่งดีๆ กลับมาให้พยาบาล ส่งผลเกิดสังคมสันติสุข” และ “อาชีพอพยาบาลเป็นงานบริการ คืองานได้ผล คนทำมีความสุข” ซึ่งท่านย้ำว่า งานพยาบาลเป็นงานที่ให้บริการ หากพยาบาลมีสัมมาทิฐิ มีความเห็นชอบ ประกอบอาชีพชอบ คืออาชีพอพยาบาล และทำงานตามหน้าที่ด้วยความรัก ความเมตตาต่อผู้ป่วย ก็จะทำให้ผู้ป่วยพึงพอใจ มีความสุข ส่งผลให้พยาบาลมีความสุขเช่นกัน

จะเห็นว่า ๔ ขั้นตอนที่กำลังมานั้นไม่ยาก เป็นขั้นตอนง่ายๆ เมื่อพยาบาลค่อยๆ ฝึกทำตามขั้นตอนที่เสนอ จนเกิดความคุ้นชิน ก็จะได้อัตโนมัติ พอขึ้นปฏิบัติงานก็สามารถทำได้ด้วยความรู้สึก เบาสบาย ไม่ต้องฝืน เป็นไปโดยอัตโนมัติตามธรรมชาติ เมื่อได้ปฏิบัติเช่นนี้แล้วก็จะทำให้เกิดความสุข ความสุขเป็นความรู้สึกของจิตใจ ความสุขอย่างแท้จริงเกิดจากการมีปัญญา การมองโลกในแง่ดี ซึ่งเริ่มจากการเห็นชอบ เข้าใจถูก และจากการได้ทำหน้าที่การทำงานที่ถูกต้องคือการ

รักษาพยาบาลผู้ป่วย รวมถึงการดูแลคนอื่นๆด้วย แล้วเกิดความพอใจ ทำให้ใจสงบ เย็น เป็นความสุขทางใจ เรียกว่า “ยอดแห่งความสุข” ทำให้เป็นสุขทุกครั้งที่ทำงาน แม้ทำงานหนักก็เบาสบาย ไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย ใบน้้า ยิ้มแย้ม กิริยาท่าทางอ่อนโยน คำพูดไพเราะ ทำให้ผู้ป่วยและญาติพึงพอใจ เรียกว่า “สุขทั้งผู้ให้ และผู้รับ” ผลตามมามีคือ เกิดสังคมสันติสุข

การประยุกต์ “สัมมาทิฐิ” มาใช้เพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี มุ่งเน้นให้พยาบาลผู้ซึ่งทำหน้าที่ในการดูแล ให้การช่วยเหลือผู้ป่วย และญาติได้รับความสุขทางใจอย่างแท้จริงขณะที่ทำงาน ผู้วิจัยเชื่อว่าหากพยาบาลมี สัมมาทิฐิ และได้ฝึกตัวเองตามแนวทาง ๔ ขั้นตอน ของบันไดก้าวสู่ความสุขของพยาบาลวิชาชีพ R-A-E-S แล้วนั้น จะทำให้พยาบาลเกิดความสุขทางใจอย่างแท้จริง ซึ่งแสดงออกทางพฤติกรรมที่มีความสุขุม นุ่มนวล ยิ้มแย้ม แจ่มใส พูดจา อ่อนหวาน ท่าทางสุภาพอ่อนโยน ทำให้ผู้ป่วยและญาติ ตลอดจนผู้พบเห็น พึงพอใจ ส่งผลให้ทั้งผู้ให้บริการและผู้รับบริการ มีความสุขใจ (Inner Happiness) และเกิดสังคมสันติสุขในที่สุด

คุณลักษณะของพยาบาลที่มีความสุขควรเป็นดังนี้

พยาบาล เป็นผู้ทำงานด้านการดูแล ช่วยเหลือ ผู้ที่เจ็บป่วย มีความเสียสละ อดทน มีเมตตา ทำงานด้วยความเหน็ดเหนื่อย งานหนัก ทำงานไม่เป็นเวลา ทำงานทั้งกลางวันและกลางคืน ซึ่งกลางคืนเป็นเวลาของการพักผ่อน แต่พยาบาลกลุ่มหนึ่งไม่ได้นอน ต้องห่างจากครอบครัวเพื่อมาทำงานดูแลผู้ป่วย เรียกได้ว่าเป็นงานที่ไม่มีวันหยุดต้องผลัดเปลี่ยนกันตลอด ๒๔ ชั่วโมง พยาบาลบางคนมีความคิด ความรู้สึก ทศนคติที่เป็นลบกับวิชาชีพในบางเรื่อง ถึงแม้พยาบาลจะมีทศนคติเป็นลบบางอย่าง แต่ด้วยน้อมนำ “สัมมาทิฐิ” มาปรับประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จึงทำให้พยาบาลก็ยังคงยอมทำงานอย่างหนัก พุ่เมทั้งร่างกายและแรงใจ เพื่อดูแลเพื่อนมนุษย์ที่เจ็บป่วยให้หายจากอาการป่วย หายจากความทุกข์ ความเจ็บปวด ด้วยความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบที่มีต่ออาชีพ มีแรงกระตุ้นหรือแรงจูงใจให้พยาบาลมีกำลังใจ และมีพลังใจในการทำหน้าที่ของพยาบาลอย่างมีความสุข ด้วยการปรับมุมมองหรือทศนคติของพยาบาลเกี่ยวกับการทำงานอย่างมีความสุข และมีตัวชี้ที่จะวัดความสุขของพยาบาลโดยมองว่าพยาบาลที่มีความสุขอย่างแท้จริงในขณะที่ทำงานนั้น ควรมีลักษณะตามแบบอย่าง ที่เรียกว่า “VARISADA Model” พอสรุปได้ดังนี้

(๑) V = Volunteer จิตอาสา

พยาบาลเป็นผู้ที่มีจิตใจดีงาม มีความเมตตา มีความรักในเพื่อนมนุษย์เป็นทุนเดิม ชอบทำงานเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ช่วยให้ผู้ป่วยหายจากความทุกข์ มีความเป็นจิตอาสา ช่วยเหลือผู้อื่น ทุกครั้งที่มีโอกาส ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้อื่นทั้งที่ไม่ใช่หน้าที่ของตัวเองโดยตรงก็เข้าช่วยเหลือทันที โดยไม่ต้องร้องขอ จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ยกตัวอย่างเช่น

“น้องพยาบาลคนหนึ่งวันนี้ไม่ได้ขึ้นปฏิบัติงาน พยาบาลมาตรวจ เดินผ่านห้องอุบัติเหตุและฉุกเฉิน พบว่า ในห้องที่มแพทย์และพยาบาลกำลังช่วยกัน ป้มหัวใจผู้ป่วย จึงเข้าช่วยป้มหัวใจร่วมด้วย จนกระทั่งผู้ป่วยรายนี้อาการดีขึ้น ส่งต่อโรงพยาบาลสระบุรี ใช้เวลาประมาณ ๒ ชั่วโมง จากเหตุการณ์นี้จะเห็นว่า พยาบาลโดยสายเลือดจึงความเป็นจิตอาสา เห็นพยาบาลด้วยกันทำงานไม่ทัน เหนื่อย ก็เข้าช่วยทันที ทั้งที่ไม่ช่วยก็ได้เพราะตัวเองหยุด บังเอิญมารุระ ” นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ. ดร.กล่าวด้วยใบหน้ายิ้มๆว่า “อาชีพพยาบาลเป็นผู้ที่มีจิตอาสา จิตสาธารณะ” ท่านหมายความว่าผู้ที่มาทำงานพยาบาล เป็นผู้ที่มีจิตใจดี ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ชอบดูแลผู้อื่นให้มีความสุข และท่านยังกล่าวต่ออีกว่า เมื่อพยาบาลดูแลคนอื่นดี แสดงพฤติกรรมออกมาดีเช่นนั้น ก็จะมีผลFeedback กลับมาว่าเมื่อพยาบาลทำงานหนัก และทำงานดี ก็น่าจะได้รับผลสะท้อนกลับมาดีเช่นกันจากคนรอบข้าง และสอดคล้องกับ

พระมหาเมธา จันทสาโร, ดร. กล่าวด้วยรอยยิ้มว่า “อาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่มีจิตอาสา มีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น ถือว่าเป็นบุญ”

จึงเห็นได้ว่าผู้ที่ทำอาชีพพยาบาลนั้น มีพื้นฐานของจิตใจที่เป็นจิตอาสา ประกอบกับมีเมตตาจึงมาทำอาชีพนี้เพื่อเลี้ยงชีพ และทำแล้วได้บุญ จึงทำให้มีความสุข ซึ่งก็มีพื้นฐานมาจากจิตที่มีสัมมาทิฐิ นั่นเอง

(๒) A = Attitude ทศนคติ

เป็นเรื่องเกี่ยวกับความคิด เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่จะแสดงออกให้คนอื่นรับรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ แมเนียน (Manion) ที่กล่าวว่า “ความสุขในการทำงาน ต้องมีความคิดสร้างสรรค์ มีความปลื้มใจ อยากทำงาน มีความผูกพันกับเพื่อนร่วมงาน คนมองโลกแง่ดี คิดดี การแสดงออกมาก็จะเป็นไปในทางบวก เป็นสิ่งดีงาม” ดังนั้นผู้ที่เป็พยาบาลทุกคนจะมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ และรักในวิชาชีพ ดังเสียงสะท้อนว่า

“ มีความภาคภูมิใจ คือได้ช่วยเหลือคนที่ผู้ป่วย ผู้บาดเจ็บ ให้บรรเทาความเจ็บป่วย”
(N 01)

“ ภูมิใจที่ได้มาเป็นพยาบาล ได้ช่วยเหลือผู้ป่วย ” (N 02)

“ เมื่อช่วยเหลือผู้ป่วยได้ ก็รู้สึกดีใจ เกิดความภาคภูมิใจ”(N 03)

จะเห็นว่าพยาบาลส่วนมากสักๆ จะภาคภูมิใจในอาชีพของตน หากมีใครมาสอบถามก็จะตอบอย่างมั่นใจว่ารักและภาคภูมิใจในอาชีพของตน แต่ก็มีบ้างที่จะบ่น หรือโวยวายเวลาที่ทำงานหนัก หรือว่าทำงานไม่ทัน ผู้ป่วยมาก เหนื่อย อดนอน แต่นั่นก็เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่เวลาเหนื่อย ไม่พอใจก็ต้องบ่น แต่สุดท้ายก็ยังทำงานต่อไปเหมือนเดิม ซึ่งสอดคล้องกับ

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ. ดร.กล่าวด้วยใบหน้ายิ้มๆว่า “ถ้าพยาบาลมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพของตน คิดบวก จิตอาสา มีจิตสาธารณะ แลพฤติกรรมการแสดงออกมาดีต่อเจ้านาย ผู้ป่วย ก็จะทำให้ได้รับผลสะท้อนกลับมาดี ทำให้มีความสุข” ซึ่งท่านเน้นว่าถ้าพยาบาลมีทัศนคติดีต่ออาชีพ ก็แสดงพฤติกรรมดี ทำงานดี พูดจาดี ผู้ที่พบเห็นหรือสัมผัสก็จะพอใจ มีความสุข และพยาบาลก็มีความสุขเช่นกัน การที่พยาบาลมีความคิดที่ดี ความคิดที่ถูกต้องก็แสดงว่าพยาบาลมีสัมมาทิฐิ

(๓) R= Responsibility ความรับผิดชอบ

เป็นความรับผิดชอบต่อวิชาชีพของตน เพราะเป็นงานกระทำกับชีวิตคนจริงๆ ดูแลตั้งแต่เกิด จนตายเป็นงานที่ทำตาย ทำแล้วได้บุญ โรงพยาบาลเปิดให้บริการ ๒๔ ชั่วโมง ถ้าพยาบาลไม่มีความรับผิดชอบ ก็คงไม่มาทำงาน ซึ่งทำงานเป็นผลดี ผลดีละ ๘ ชั่วโมง ทำทั้งกลางวันและกลางคืน ทำงานไม่มีวันหยุดที่แน่นอน ต้องเปลี่ยนกันหยุด ดังเสียงสะท้อนว่า

“พยาบาลทำงานนอกเวลาราชการ บริการตลอด ๒๔ ชั่วโมง ไม่ได้หยุดเหมือนอาชีพอื่น” (N 04) เนื่องจากงานพยาบาลเป็นงานที่ดูแลสุขภาพผู้ที่เจ็บป่วยจึงไม่สามารถหยุดหรือปิดโรงพยาบาลได้ โดยเฉพาะ แผนกผู้ป่วยใน ห้องอุบัติเหตุฉุกเฉิน ห้องคลอด ถ้าพยาบาลหยุดก็จะมีใครดูแลผู้ป่วยที่นอนค้างในโรงพยาบาล จึงจำเป็นต้องจัดพยาบาลขึ้นดูแลตลอด ๒๔ ชั่วโมง ซึ่งสอดคล้องกับ

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ. ดร.กล่าวด้วยใบหน้ายิ้มๆว่า “อาชีพพยาบาลแม้บางครั้งไม่ชอบ ไม่อยากทำก็ต้องทำ เพราะมีสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบ เช่น ในตึกเกล ถึงเธอไม่ชอบ ทหาร ไม่ชอบการรบ การทำสงคราม แต่เมื่อทหารบาดเจ็บมาเธอก็ต้องรักษา นั่นคือแสดงถึงการมีสัมมาทิฐิ” เช่นพยาบาล ถึงแม้บางครั้งจะเบื่อหน่าย เหนื่อยล้า แต่ด้วยการมีสัมมาทิฐิ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ต่ออาชีพก็ต้องมาทำงาน

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าอาชีพพยาบาลเป็นงานที่ต้องทำมนุษย์ ไม่มีวันหยุดที่แน่นอน เป็นงานที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อสูง และได้รับความไว้วางใจ จากผู้ป่วยและญาติให้ดูแลชีวิต ร่างกายและจิตใจ ดังนั้นพยาบาลจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ

(๔) I = Intripidity ความกล้าหาญ

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของหลวงไพศาล ศิลปะศาสตร์ ที่กล่าวว่า “พยาบาลเป็นงานที่มีความกล้าหาญ อดทน รับผิดชอบทุกสถานการณ์ กล่าวคือพยาบาลต้องมีความกล้าหาญ” ไม่กลัวความลำบาก ไม่กลัวเลือด ไม่กลัวผี ทำได้ทุกอย่างที่เป็นหน้าที่ของตน เช่น ผู้ป่วยประสบอุบัติเหตุ เลือดออกมาก พยาบาลต้องใช้ความกล้าเข้าไปช่วยเหลือ และช่วยดูแลจนผู้ป่วยหาย จะเห็นว่าอาชีพพยาบาลต้องมีความกล้าหาญ ในเรื่องต่างๆ มากมายเริ่มแต่การตัดสินใจมาเรียน ต้องฝึกงานหนัก ต้องอยู่หอ ต้องห่างไกลจากพ่อแม่พี่น้อง ขึ้นฝึกงานตอนกลางคืน อดนอน ถึงแม้จะลำบากเพียงใด ก็ยังอดทนเรียนจนสำเร็จ กลับไปทำงานตามชนบทบ้าง ในเมืองบ้าง และเมื่อเรียนสำเร็จกลับมาทำงานยังทำงานลำบาก หนักกว่าตอนเรียนหลายเท่า พยาบาลมีจำนวนน้อย ผู้ป่วยมีจำนวนมากกว่า แต่ด้วยความเก่ง และกล้าหาญจึงทำให้พยาบาลยังคงยืนหยัดอยู่ในอาชีพพยาบาลอย่างสง่างาม

(๕) S = Sacrificer ผู้เสียสละ

พยาบาลเป็นผู้ที่ต้องมีความเสียสละ พยาบาลที่ได้รับการสัมภาษณ์ จำนวน ๘ คนใน ๑๐ คนมีความเห็นเหมือนกัน การเสียสละของพยาบาลเป็นการแบ่งปันความสุขของตนเองให้กับผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ป่วยและญาติด้วยการดูแลรักษาพยาบาล เช่น ฉีดยา ทำแผล เช็ดตัวให้ ล้วนเป็นการดูแลหรือการพยาบาลทั้งสิ้น ซึ่งวิชาชีพอื่นไม่มีโอกาสได้ทำ ตลอดถึงการให้ความรู้ คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลตัวเองขณะเจ็บป่วย รวมถึงการปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันการเจ็บป่วย และในบางครั้งอาจต้องเสียสละ ทรัพย์สิน และเวลา เพื่อทำประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น บางครั้งก็ซื้ออาหาร น้ำให้กับผู้ป่วยที่ไม่มีญาติ ให้เงินค่ารถกลับบ้าน สำหรับการเสียสละเวลานั้นก็มีให้เห็นบ่อยๆ ในบางครั้งหมดเวลาทำงานแล้วของตนแล้ว แต่งานยังต่อเนื่องไม่เสร็จจึงช่วยกันต่อ ยกตัวอย่างเช่น งานห้องอุบัติเหตุและฉุกเฉิน มีผู้ป่วยถูกรถชน บาดเจ็บสาหัส ต้องช่วยกันปั๊มหัวใจเพื่อช่วยเหลือชีวิต อยู่ในภาวะวิกฤติ พยาบาลก็ช่วยกันเป็นทีมต่อจนกระทั่งการช่วยเหลือครั้งนี้ผ่านไปด้วยดี อาจล่วงเวลาทำงานของตน ๑-๒ ชั่วโมง บางครั้งต้องกลับบ้าน เที่ยงคืนก็เป็นกลับบ้านตีหนึ่งตีสอง เป็นต้น แต่พยาบาลก็ยินดีทำด้วยความเต็มใจ จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่า วิชาชีพเป็นงานที่เสียสละทั้งร่างกาย เวลา เพื่อผู้อื่นจริงๆ ซึ่งสอดคล้องกับ

“พยาบาลเป็นผู้ที่มีความเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อมาดูแลผู้อื่น” (N 01) เนื่องจากวิชาชีพพยาบาลต้องทำงานให้บริการตลอด ๒๔ ชั่วโมง ไม่ค่อยมีเวลาได้ไปเที่ยวหรือพักผ่อนบ่อยนัก ยิ่งในช่วงเทศกาลปีใหม่และสงกรานต์ อาชีพอื่นได้หยุดพักยาวติดต่อกันหลายวัน แต่พยาบาลต้องให้อยู่เตรียมความพร้อมในช่วง ๗ วันอันตรายทุกปี ซึ่งพยาบาลคนอื่นก็ยังคงมีความคิดเห็นที่เหมือนกันว่า

“พยาบาลเป็นอาชีพที่ต้องเสียสละ เพื่อส่วนรวม” (N 02)

“พยาบาลเป็นผู้ที่เสียสละ ตนเองเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ได้รับความทุกข์ ให้คลายทุกข์ และมีความสุข” (N 03) นอกจากนี้ยังมีเสียงสนับสนุนจาก

พระมหาสมบุญ ฐุฑฺฒิกโร, ดร.กล่าวว่า “อาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่มีคุณค่า เป็นการช่วยเหลือคน เป็นการเสียสละ เป็นการบำเพ็ญบุญบารมี ซึ่งอาชีพอื่นทำแทบไม่ได้”

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ. ดร. กล่าวว่า “สัมมาทิฐิเกี่ยวกับพยาบาลโดยตรง คือ พยาบาลเป็นการรักษาซึ่งความเสื่อมของร่างกาย พยาบาลต้องดูแลรักษาผู้ป่วยทั้งทางกายและจิตใจ ต้องเสียสละเวลา เพื่อมาดูแลผู้ที่เจ็บป่วยที่โรงพยาบาล”

จึงเห็นได้ว่าอาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่มีความเสียสละ ทั้งร่างกาย แรงใจ กำลังทรัพย์ในบางโอกาส เพื่อช่วยเหลือให้เพื่อนมนุษย์มีความสุข

(๖) A = Alert ความตื่นตัว ว่องไว

ด้วยสัญชาตญาณของพยาบาลเป็นผู้ที่มีความตื่นตัวอยู่เสมอ ทำอะไรว่องไว ไม่ช้า อืดอาด เพราะเป็นงานที่ต้องช่วยเหลือชีวิตเพื่อนมนุษย์ ส่วนหนึ่งเป็นงานเร่งด่วน เร่งรีบ ต้องช่วยเหลือชีวิตแบบเร่งด่วน ถ้าช้าก็จะทำให้ช่วยเหลือผู้ป่วยไม่ได้ ดังเสียงสะท้อนว่า

“งานพยาบาลเป็นงานรีบเร่ง แต่บางครั้งในเวลาเร่งรีบฉุกเฉิน อาจต้องการความรวดเร็ว ทำให้การพูดคุย สื่อสาร ทำให้การสื่อสารกับญาติ ไม่ตรงกัน ขัดแย้งกัน” (N 05)

ซึ่งสอดคล้องกับ วาร์ (War) ที่กล่าวว่า “คนที่มีความสุขในการทำงาน ต้องมีความตื่นตัว ว่องไว รวมถึงความกระตือรือร้นในการทำงาน อยากทำงาน คล่องแคล่ว รวดเร็ว กระฉับกระเฉง มีชีวิตชีวาในการทำงาน” สิ่งเหล่านี้บอกว่า ทำงานอย่างมีความสุข ซึ่งจะเห็นได้ว่าพยาบาลเป็นผู้ที่มีความตื่นตัวตลอดเวลาโดยเฉพาะ ห้องอุบัติเหตุฉุกเฉิน พยาบาลจะต้องเป็นคนที่มีความรวดเร็ว คล่องตัว ว่องไว จึงจะสามารถช่วยเหลือชีวิตคนในยามวิกฤติได้อย่างมีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างจากการสังเกต พบว่า “เมื่อได้ยินเสียงรถมาจอดที่หน้าห้องอุบัติเหตุฉุกเฉิน พยาบาลจะมองที่หน้าห้องทันที หรือหากมีเสียงเรียกจากญาติก็จะลุกทันทีเช่นกัน” จากเหตุการณ์เหล่านี้ทำให้รับรู้ได้ว่าพยาบาลที่ความคล่องตัว ว่องไว ตื่นตัว พร้อมทำงานอยู่ตลอดเวลา

(๗) D= Development การพัฒนาตัวเอง

พยาบาลต้องมีการพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ เพื่อทันกับการเปลี่ยนแปลงที่นับวันจะมีมากขึ้น ในทุกสาขาอาชีพ งานสาธารณสุขก็เช่นกันมีการพัฒนาปรับปรุงมากมาย มีนวัตกรรมใหม่ ถ้าไม่เรียนรู้ หรือไม่สนใจก็จะกลายเป็นคนล้าหลัง ส่วนมากเป็นการพัฒนาเกี่ยวกับงานวิชาการ เรื่องของ HA เป็นต้น ดังเสียงสะท้อนจากพยาบาลคนหนึ่งว่า

“พยาบาลเป็นบุคคลที่งดงามในเรื่องของจิตใจ มีความสามารถ มีความรู้และพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่” (N 10)

“พยาบาลต้องพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานให้ได้มาตรฐาน เป็นเลิศในด้านต่างๆ ส่งเสริมเพื่อนร่วมงาน ผู้ได้บังคับบัญชา มุ่งมั่นพัฒนางานพยาบาลให้เป็นที่ ประจักษ์ของสังคม” (N 06)

การพัฒนาตัวเองเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับวิชาชีพพยาบาล เพราะพยาบาลต้อง มุ่งดูภูมิฐานและสง่างาม นอกจากนี้ยังมีเสียงสนับสนุนจาก

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ. ดร.กล่าวด้วยใบหน้ายิ้มๆว่า “สัมมาทิฐิเป็นตัวช่วยปรับ ทิศนคติให้ไปในทิศทางเดียวกัน และเมื่อมีสัมมาทิฐิก็จะทำให้พัฒนาได้ง่าย” กล่าวคือเมื่อพยาบาลมี สัมมาทิฐิ ทำให้เห็นชอบ เห็นถูกต้อง ก็ต้องการพัฒนาตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งใน ปัจจุบันอาชีพพยาบาลมีความก้าวหน้าไปมาก มีเทคโนโลยี นวัตกรรมใหม่มากมาย พยาบาลจึง จำเป็นต้องพัฒนาตนเอง อยู่เสมอ และสอดคล้องกับ

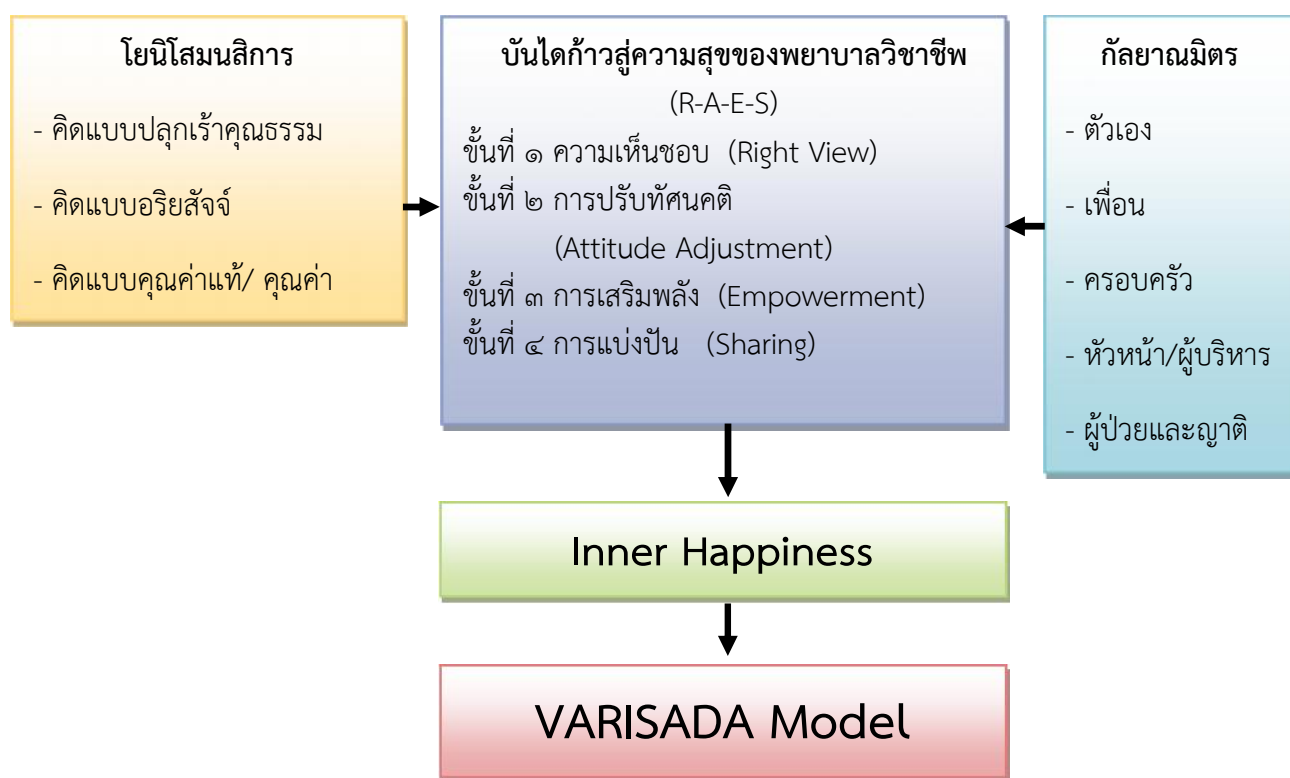
พระปรมาโหมทย์ วาทโกวิท กล่าวว่า “จงทำตัวให้เป็นพยาบาลมืออาชีพ จริงจัง มุ่งมั่น รัก ในอาชีพ มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีการค้นหาหลักสูตรใหม่ๆ แล้วไปเรียนเพื่อพัฒนาตนเอง ก็ จะเกิดความก้าวหน้า” ท่านเห็นว่าพยาบาลควรมีการศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ หมั่นพัฒนาตนเอง รักใน อาชีพ ก็จะทำให้ก้าวหน้าเจริญรุ่งเรือง

(๘) A = Ability ความสามารถในการแก้ปัญหา

เนื่องจากสังคมปัจจุบันทุกที่ล้วนมีความขัดแย้งและปัญหาเกิดขึ้นอย่างมากมาย การ ทำงานก็เช่นกันย่อมมีปัญหา หรืออุปสรรคอยู่เสมอ มีทั้งปัญหาเล็กน้อย ไปจนถึงปัญหาเรื่อง ใหญ่ๆ มีทั้งปัญหาส่วนตัว ปัญหาครอบครัว ปัญหาญาติพี่น้อง ปัญหาของผู้ป่วย ซึ่งบุคคลเหล่านี้เมื่อ เข้ามาขอความช่วยเหลือจากพยาบาล พยาบาลก็ต้องสามารถให้คำแนะนำ ให้การช่วยเหลือได้ใน ระดับหนึ่ง ดังนั้นพยาบาลจึงต้องเป็นผู้ที่ต้องมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ สอดคล้องกับ

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ. ดร. กล่าวพร้อมรอยยิ้มว่า “สัมมาทิฐิ เป็นตัวของปัญญา เป็นการคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือคิดตามหลักอริยสัจ ๔ เป็นการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญห เป็น การเข้าใจตลอดสาย มองว่าอะไรคือตัวสาเหตุ อะไรคือสาเหตุ แนวทางหรือทางออกคืออะไร ถ้ามี ความเข้าใจสิ่งเหล่านี้ก็จะไม่ทุกข์ ไม่โวยวาย ไม่ทรมานทรมาย แต่จะนั่งมองปัญหา คิดหาทางแก้ไขโดยใช้ ปัญญา นั่นเอง” ซึ่งหากพยาบาลมีสัมมาทิฐิ ก็จะสามารถใช้ปัญญาแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้อย่างเหมาะสม ทำให้ไม่เกิดความทุกข์ กลับมีความสุข

กล่าวได้ว่า การที่พยาบาลจะมีความสุขอย่างแท้จริงนั้น ต้องเริ่มต้นจากการมี สัมมาทิฐิ คือการเห็นชอบ ความเข้าใจ สิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงของสิ่งนั้น มีการคิดตามหลักของโยนิโส มนสิการ กล่าวคือการคิดแบบอริยสัจ ๔ การคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม และแบบคุณค่าแท้คุณค่า เทียม ร่วมกับการมีกัลยาณมิตรที่ดี คอยชี้แนะ แนะนำ ให้คำปรึกษา ตักเตือน และเสริมพลังด้วยหลัก “R-A-E-S” ๔ ขั้นตอน ซึ่งเป็นบันไดนำพาพยาบาลไปถึงความสุข รวมถึงคุณลักษณะของพยาบาลที่มี ความสุขอย่างแท้จริง เรียกว่า “VARISADA Model”

แผนภูมิที่ ๔.๑ VARISADA Model

๔.๔ สรุป

สัมมาทิฐิ คือความเห็นชอบ เห็นถูก นับเป็นจุดเริ่มต้นของความสุขอย่างแท้จริง กล่าวคือ เป็นเรื่องของการใช้ปัญญาในการพิจารณาอย่างรอบคอบตามหลักโยนิโสมนสิการ และการมีกัลยาณมิตรที่ดี เมื่อมีครบดังนี้ก็นับว่าเป็นเข็มทิศในการกำหนดเส้นทางเดินของชีวิตว่าจะเดินไปในทิศทางใดย่อมขึ้นอยู่กับสัมมาทิฐิของคนๆนั้น ซึ่งเป็นประตูนำไปสู่ความสุขอย่างแท้จริงของชีวิต

สำหรับผู้มีสัมมาทิฐิย่อมแสดงออกถึงกิริยาที่งดงามทั้งร่างกายและจิตใจ ทำทางนุ่มนวล สีหน้าสดชื่น ยิ้มแย้ม แจ่มใส พุดจาสุภาพ อ่อนหวาน เป็นผู้ที่ใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหา มีเหตุผลตลอดจนเป็นผู้ที่มีความเชื่อความศรัทธาเกี่ยวกับทำดี ได้ดี เชื่อว่ามารดา/บิดามีพระคุณต่อบุตร มีการให้ การแบ่งปันสิ่งดีๆแก่เพื่อนมนุษย์ ดังนั้นเมื่อเชื่อว่า สัมมาทิฐิเป็นประตูหรือเส้นทางนำไปสู่ความสุขของชีวิต พยาบาลผู้ซึ่งขาดความสุขในการทำงานสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากภาระงานที่หนัก

พยาบาลมีน้อย ค่าตอบแทนน้อย ขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงาน ขาดขวัญ กำลังใจ จึงทำให้พยาบาลมีความเครียด ไม่มีความสุขขณะในการทำงานบางคน ลาออก ย้ายที่ทำงาน ซึ่งปัญหาที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากมาก เป็นเรื่องของโครงสร้าง ค่านิยม ต้องใช้เวลานาน ใช้งบประมาณจำนวนมาก ไม่รู้ต้องเวลานานเท่าใด จึงจะแก้ไขได้สำเร็จ เพราะเป็นเรื่องที่พยาบาลไม่สามารถควบคุมหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง ดังนั้นเพื่อช่วยให้ชีวิตพยาบาลสามารถมีความสุขกับงานที่ทำ ผู้วิจัยจึงขอเชิญชวนให้พยาบาลหันมาปรับแก้ที่ใจของตัวเอง ดังคำกล่าวที่ว่า “**ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน**” ด้วยการน้อมนำหลักสัมมาทิฐิมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยใช้ หลัก R-A-E-S ๔ ขั้นตอน เริ่มจากการมีความเห็นชอบ เห็นถูก การปรับทัศนคติ การเสริมพลัง และการแบ่งปันสิ่งดี ๆ แก่ผู้อื่นเพื่อนมนุษย์ หากทำได้ตามหลักนี้ ก็จะทำให้พยาบาลเข้าถึงความสุขภายในที่แท้จริงได้ ทำให้ใจเป็นสุข สงบ เย็น ดังพุทธวจนะ ว่า “**นตฺถิ สฺนฺติปฺรํ สุขํ แปรว่า สุขอื่น ยิงกว่าความสงบไม่มี**” และพยาบาลที่จะไปถึงความสุขภายในได้นั้นต้องเป็นผู้ที่มีมุมมองหรือมีคุณลักษณะดังรูปแบบ ที่เรียกว่า “**VARISADA Model**”

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธสันติวิธีเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่อง สัมมาทิฐิใน คัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพใน โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ๓) เพื่อประยุกต์ใช้สัมมาทิฐิหลักพุทธสันติวิธีเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โดยมีประเด็นการศึกษาแนวคิดและหลักสัมมาทิฐิ ตามแนวทาง พระพุทธศาสนา มาปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของพยาบาลที่ได้จากการศึกษา สัมภาษณ์ข้อมูล ภาคนาม ทั้งนี้เพื่อนำเสนอรูปแบบ ขั้นตอนของหลักสัมมาทิฐิเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

สัมมาทิฐิตามพุทธศาสนา กล่าวได้ว่า สัมมาทิฐิคือความความเห็นชอบ ความเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริงตามสภาวะธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ ตามหลักอริยสัจ ๔ คือ(๑) ทุกข์ คือ รู้ตามความเป็นจริงว่านี่คือทุกข์ (๒) สมุทัย รู้ตามความจริงว่า นี่คือสาเหตุ คือตัณหา (๓) นิโรธ คือการดับทุกข์ การแก้ปัญหา ความหมดไปของตัณหา การปล่อยวาง และ(๔) มรรค ข้อปฏิบัติที่ทำให้หมดปัญหา และแนวทางการดับทุกข์คือ มรรค ๘ ซึ่งมี สัมมาทิฐิเป็นหัวหน้า เป็นตัวปัญญา นับเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิต และเป็นประตูที่จะนำไปสู่ความสุขของมนุษย์ เปรียบเสมือนเข็มทิศนำทางทำให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นไปด้วยความถูกต้อง ซึ่งสัมมาทิฐิเป็นเรื่องของความเห็นถูก ถ้าเห็นถูกแล้ว ก็จะตามมาด้วย สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และ สัมมาสมาธิ เมื่อมีครบองค์มรรค ๘ แล้วก็จะทำให้แสดงพฤติกรรมออกมาดี ทั้งกิริยาท่าทาง น้ำเสียง แววตา ประกอบด้วยความมีเมตตา และความจริงใจ และการที่จะมีความเห็นถูกได้นั้นต้องประกอบด้วยความคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ คือการใช้ปัญญาคิดไตร่ตรอง พิจารณาอย่างรอบคอบครบทุกด้าน รวมถึงการมีกัลยาณมิตรที่ดี ประกอบด้วย มารดา บิดา ครู อาจารย์ เพื่อน หัวหน้า เจ้านาย ช่วยสั่งสอน แนะนำ ให้คำปรึกษา กระตุ้น ตลอดจนดักเตือนไม่ให้ประพฤติหรือกระทำในสิ่งที่ไม่ดี หรือกระทำในทางที่เสื่อมเสีย/เสียหาย ตลอดจนคอยเสริมพลัง ให้กำลังใจ ประคับประคอง ดังนั้นสัมมาทิฐิจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงานที่ถูกต้องของพยาบาลวิชาชีพ เพราะอาชีพพยาบาล เป็นการช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ ให้คำแนะนำ และช่วยเหลือต่างๆ รวมถึงการดูแลอย่างใกล้ชิด ทั้งผู้ป่วย และญาติ รวมถึงผู้รับบริการอื่นๆ ดังนั้นเมื่อพยาบาลมีความเห็นถูก และมองโลกในแง่ดี ก็จะแสดงออกมาซึ่งพฤติกรรมที่ดี ทำแต่สิ่งดีๆ การได้ทำงานที่ถูกต้องและพอใจ จะนำมาซึ่งความสุขในชีวิตของพยาบาลวิชาชีพและผู้อื่น เรียกว่า “เป็นสุขทั้งผู้ให้ และสุขทั้งผู้รับ”

สภาพบริบทเกี่ยวกับความสุขของพยาบาลวิชาชีพ พบว่า ชีวิตของพยาบาลวิชาชีพไม่ได้มีความสุขเท่าที่ควรทั้งในที่ทำงาน และครอบครัว จากการได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกพยาบาลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมถึงการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม พบว่า อาชีพพยาบาลเป็นผู้ทำงานหนัก ภาระงานมาก ค่าตอบแทนน้อย เป็นงานเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อมาดูแลผู้ป่วยทำงานไม่เป็นเวลาทำงานทั้งกลางวันและกลางคืน จัดเป็นผลัดๆ ละ ๘ ชั่วโมง มีจำนวนพยาบาลน้อยบางวันจึงทำงานต่อเนื่องถึง ๑๖ ชั่วโมง มีความเหลื่อมล้ำทางวิชาชีพเมื่อเทียบกับวิชาชีพอื่น บางครั้งมีความขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงานทั้งวิชาชีพเดียวกัน และกับวิชาชีพอื่น ขาดความเอาใจใส่จากผู้บริหารและหัวหน้างาน ขาดขวัญและกำลังใจ ผู้ป่วยและญาติมีความคาดหวังและความต้องการสูงมากขึ้นทุกวัน รวมถึงมีความกดดันจากความคาดหวังของสังคมและในยุคสังคมอินเทอร์เน็ต มีการใช้สื่อออนไลน์มากขึ้น มีการลงโพสต์ในสื่อ และการฟ้องร้องมากขึ้น ถึงแม้มีความขัดแย้งหรือปัญหาเกิดขึ้นในโรงพยาบาลมากมาย แต่พยาบาลวิชาชีพก็คงทำงานกันต่อไปตามปกติ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมชาติที่ทุกที่ย่อมมีปัญหา หรือความขัดแย้งเกิดขึ้นเสมอ ด้วยพยาบาลนำหลักสัมมาทิฐิมาปรับใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต รวมถึงการปรับมุมมองต่ออาชีพพยาบาลว่าเป็นการทำงานที่ถูกต้อง มีความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าในอาชีพ ประกอบกับความมีใจที่พรหมวิหาร ๔ มีความรักต่อเพื่อนมนุษย์ มีต้องการช่วยเหลือผู้ป่วย/ญาติให้มีความสุขและหลุดพ้นจากความทุกข์ พยาบาลวิชาชีพจึงมีความสุข มีความเสียสละ มีความอดทนสูงต่อความยากลำบากทั้งร่างกาย และจิตใจ ด้วยความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบตามจรรยาบรรณของวิชาชีพที่มีต่อตนเอง ผู้ป่วย วิชาชีพ และสังคม จึงทำให้พยาบาลยังคงยืนหยัดทำหน้าที่ของพยาบาลด้วยดีเสมอมา แต่หากพยาบาลคนใดทนต่อความยากลำบากไม่ไหวก็จะลาออกไปประกอบอาชีพอื่น แต่ก็เป็นจำนวนน้อยกว่าผู้ที่คงทำงานต่อในวิชาชีพนี้ เหตุผลที่ทำให้พยาบาลส่วนใหญ่ยังคงทำงานพยาบาลต่อมีดังนี้คือ มีแนวคิดที่ว่าอาชีพพยาบาลเป็นงานที่สุจริต ถูกต้อง ทำแล้วพอใจ ทำแล้วได้บุญ และยังมีรายได้ ซึ่งตอบแทนเป็นเงินเดือน เพื่อนำไปใช้จ่ายในการดำรงชีวิตของครอบครัว มีความรักในอาชีพ มองเห็นคุณค่าในวิชาชีพ มีความก้าวหน้าในวิชาชีพตามสมควร มีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน หัวหน้า และผู้บริหาร ได้รับการยอมรับจากหน่วยงาน/เพื่อน มีขวัญและกำลังใจบ้างตามโอกาสที่เหมาะสม และผู้ป่วย/ญาติพึงพอใจในบริการที่ได้รับ จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดจึงเป็นเหมือนยาใจที่คอยชโลมหล่อเลี้ยงจิตใจของพยาบาลวิชาชีพให้มีกำลังใจ มีพลัง และสิ่งที่เป็นแรงบันดาลใจในการทำงานต่อไป

การประยุกต์ หลักสัมมาทิฐิ พุทธสันติวิธีเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ พบว่า การที่พยาบาลจะมีความสุขในการทำงาน และดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขนั้น ต้องมีความสุขทางใจอย่างแท้จริง ดังที่กล่าวมาข้างบนล้วนเป็นความสุขจากภายนอกเป็นความสุขจากการได้รับสิ่งของตอบแทน เป็นความสุขที่ต้องไขว่คว้าหา มาปรนเปรอร่างกายจึงจะเป็นสุข ไม่ว่าจะเป็นรายได้ ค่าตอบแทน ทรัพย์สิน เงินทอง ตลอดจนความพึงพอใจด้านความต้องการของจิตใจเกี่ยวกับคำชื่นชม คำยกย่อง เกียรติยศ ชื่อเสียง การยอมรับจากสังคม ถ้าได้รับสิ่งเหล่านี้หัวใจก็จะพอใจ พึงพอใจมีความสุข เป็นความสุขภายนอก เป็นความสุขจากภายนอก ซึ่งไม่ใช่ความสุขทางใจอย่างแท้จริง ตลอดถึงความขัดแย้งหรือปัญหาในที่ทำงานต่างๆ ก็ต้องให้มีการแก้ไขตามที่ใจต้องการจึงจะมีความสุข ถ้ายังแก้ไขไม่ได้ตั้งใจต้องการก็จะยังคงทุกข์ใจ ไม่สบายใจ ไม่มีความสุข ทำให้ท้อแท้ เบื่อหน่าย ไม่อยากทำงาน หน้าที่ไม่ยิ้มแย้ม ไม่เบิกบาน “ทุกข์เหมือนแบกโลกไว้ทั้งใบ” ที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่า

ความสุขแบ่งได้เป็น ๒ ฝ่ายคือ สุขทางกาย คือความสุขที่สัมผัสได้จากประสาททั้ง ๕ คือ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส เรียกว่า กามคุณ และความสุขทางใจ คือความสุขที่สัมผัสได้จากจิตใจ คือความสบายใจ ความสุขใจ ความอึดอ้อมใจ ความพอใจ เบาสบาย เกิดจากจิตใจที่สงบและเย็น สุขที่แท้จริงเกิดขึ้นกับใจไม่ใช่เกิดกับร่างกาย นับเป็นการขึ้นสวรรค์ตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่ เป็น “ยอดแห่งความสุข” เมื่อใจเป็นสุขไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น หรือร่างกายเป็นอย่างไรก็จะทำให้ทุกอย่างพลอยเป็นสุขไปด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” ดังเช่นกรณีปัญหาหรือความขัดแย้งของพยาบาลในโรงพยาบาลวิหารแดงนั้น ผู้วิจัยมองว่าโอกาสในการที่จะแก้ปัญหาให้หมดไปนั้นคงเป็นไปได้ยากมาก เพราะเป็นปัญหาเกี่ยวกับด้านโครงสร้าง ค่านิยม เป็นปัญหาที่เรื้อรังมานานการที่จะแก้ไขให้ได้ในช่วงระยะเวลาสั้นๆ นั้นคงเป็นไปได้ไม่ได้ ไม่ทราบว่าจะใครจะสะท้อนปัญหาให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบ และถ้ารับทราบแล้ว ใครจะเป็นผู้แก้ไข เป็นหน้าที่ของใคร ใช้เวลานานเท่าใด ใช้งบประมาณเท่าใด จะเริ่มต้นและสิ้นสุดเมื่อใด ไม่มีคำตอบตอบเลย เมื่อเป็นเช่นนี้จะมัวไปหวังอยู่ทำไม จงหันมาพึ่งตัวเอง ดังพุทธวจนะว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน” ด้วยการปรับความเห็น ปรับทัศนคติ ด้วยการน้อมนำหลักสัมมาทิฐิ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นเข็มทิศในการกำหนดทิศทางเดินให้เดินไปในเส้นทางที่ถูกต้อง ดังนาม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เสนอรูปแบบ ขั้นตอนในการดำเนินชีวิตตามหลัก “บันไดก้าวสู่ความสุขของพยาบาลวิชาชีพ” (R-A-E-S) มี ๔ ขั้นตอน ประกอบด้วย ความเห็นชอบ เห็นถูก (Right View) การปรับทัศนคติ (Attitude Adjustment) การเสริมพลัง (Empowerment) และการแบ่งปัน (Sharing) เมื่อเดินตามรูปแบบนี้จะทำให้พบกับ การเข้าถึงความสุขภายใน (Inner Happiness) เมื่อมีความสุขภายในแล้ว ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น พยาบาลวิชาชีพก็จะสามารถปรับใจได้ ยอมรับได้โดยไม่มี ความทุกข์ เมื่อมีความเห็นถูก มีความเข้าใจตามสภาพของสิ่งนั้นๆ ตามสภาวะของธรรมชาติ และพยาบาลวิชาชีพผู้ที่จะสามารถปรับความคิด และปรับพฤติกรรมการแสดงออกได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ทำให้ชีวิตพยาบาลมีความสุขทางกาย และทางใจ จึงเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะพิเศษเฉพาะของพยาบาลวิชาชีพที่มีความสุข เรียกว่า “VARISADA Model ”

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาถอดบทเรียน เรื่อง “พุทธสันติวิธีเพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ สัมมาทิฐิ เป็นเรื่องของการเห็นชอบ เห็นถูก เข้าใจถูกต้องตามสภาพของความเป็นจริง เป็นเรื่องของการใช้ปัญญา มีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ และการมีกัลยาณมิตรที่ดี สัมมาทิฐิเป็นหัวหน้าองค์ธรรมทั้ง ๗ ในมรรค ๘ เมื่อมนุษย์ปฏิบัติตามหลักสัมมาทิฐิ ก็จะนำไปสู่การนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ทุกคน สัมมาทิฐิ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) โลภียสัมมาทิฐิ เป็นความเห็นชอบ ความเห็นถูกต้องในระดับโลกียะ ที่ยังดำเนินอยู่ในโลก เป็นเรื่องเกี่ยวกับความคิดเห็น เชื่อ ความเข้าใจ และแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามครรลองธรรมแห่งความดีงาม เป็นไปตามหลักศีลธรรม เป็นเรื่องของความเชื่อในกฎแห่งกรรม เชื่อว่ามนุษย์มีกรรมเป็นของตน ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาสมบรูณ์ วุฑฒิกโร, ดร. กล่าวว่า สัมมาทิฐิมีความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิตเป็นอย่างมาก เป็นทั้งตัวชี้แนะและกำกับทิศทางการพัฒนาชีวิตตั้งแต่ต้นจนจบ นอกจากนั้นหากมนุษย์มีการศึกษาหาความรู้เพิ่มขึ้น มีการหยั่งรู้ร้อยสัจ ๔ มีการศึกษาธรรมะ นั่งสมาธิ การปฏิบัติธรรม การวิปัสสนา ก็จะ

ทำให้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น แต่ยังไม่ถึงตัวสัจธรรมที่แท้จริง (๒) โลกุตตรสัมมาทิฐิ เป็นความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องอย่างที่มีนัยเป็น หรือการมีความรู้ ความเข้าใจในโลก และชีวิตที่ถูกต้องตามความเป็นจริงตามสภาวะของธรรมชาติ เป็นความรู้ในระดับที่เหนือโลก เป็นเรื่องของสัมมาทิฐิอันเป็นอริยะ เป็นการเข้าใจถึงหลักอริยสัจ ๔ อย่างแท้จริงเป็นธรรมที่งดงาม ทำให้ผู้ปฏิบัติมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับพฤติกรรม การกระทำ ตลอดจนสามารถกำจัดกิเลสให้หมดไปได้ ทำให้หลุดพ้นจากกิเลสปรุงแต่งที่อยู่รอบๆ และนับเป็นการสิ้นสุดการเกิดโดยการไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป หรือเรียกว่า การเข้าสู่นิพพาน

ความสุข คือความสบายใจ ความสำราญใจ ความอึดอ้อมใจ ความสุขแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ (๑) ความสุขทางกาย เป็นความสุขที่ต้องอาศัยสิ่งปรุงแต่งที่ต้องหามาบำรุงร่างกาย เป็นเรื่องของกามคุณ (๒) ความสุขทางจิต เป็นลักษณะของจิตที่เบาสบาย อึดอ้อม นิ่ง มีสมาธิ ตี๋มดำ มีความรู้สึกอึดอ้อมใจ ปลื้มปิติ เป็นความสุขที่ไม่ต้องซื้อหา ไม่สิ้นเปลือง เป็นพลังสุขที่มีอยู่ในจิตใจของมนุษย์ และ(๓) ความสุขขั้นนิสเร เป็นการหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง นับเป็นการไร้ทุกข์ มีสภาวะเช่นนี้ตลอดไป สอดคล้องกับพระมหาสมบุรณ์ วุฑฺฒิกโร, ดร. กล่าวด้วยใบหน้าที่มีความสุขว่าการประสบความสำเร็จในชีวิตอยู่ที่มุมมองของแต่ละคนว่ามองอย่างไร บางคนมองว่าการได้รับสิ่งของหรืออามิสสุขก็ทำให้ประสบความสำเร็จแล้ว และมีความสุข นับว่าเป็นความสุขทางกาย ส่วนความสุขทางจิตใจนั้นเป็นเรื่องยาก ยิ่งในสภาวะปัจจุบัน สังคมวุ่นวาย มีความขัดแย้ง มีการแก่งแย่งผลประโยชน์เห็นแก่ตัว ทำให้ปัญหาต่างๆ ยิ่งมีมากขึ้นทุกวัน ดังนั้นการที่จะมีความสุขทางใจนั้นยังเป็นไปแทบไม่ได้เลย

ดังนั้นผู้วิจัย ในฐานะที่เป็นพยาบาลวิชาชีพคนหนึ่ง ซึ่งคลุกคลีอยู่ในวงการพยาบาลมานานกว่า ๒๗ ปี มองเห็นปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ว่ามีหลายปัญหา มีสาเหตุหลายอย่าง ตลอดจนการศึกษาค้นคว้างานวิจัยต่างๆ จากการพูดคุยกับกลุ่มพยาบาลในโรงพยาบาลในโรงพยาบาลวิหารแดง โรงพยาบาลอื่นๆ และจากเสียงบ่นของพี่น้องชาวพยาบาลวิชาชีพ ทำให้ได้รับรู้ปัญหาว่าพยาบาลส่วนหนึ่งขาดความสุขขณะทำงาน ทำให้บางคนลาออก ย้ายที่ทำงานบ่อย บางคนอยู่อย่างลำบาก จึงทำให้ผู้วิจัย สนใจศึกษาเรื่องนี้ เพื่อที่จะรู้ถึงสาเหตุที่ทำให้พยาบาลขาดความสุขในการทำงาน และหาแนวทางช่วยให้พยาบาลวิชาชีพมีความสุขในการทำงาน และจากการศึกษาพบว่า สาเหตุที่พยาบาลวิชาชีพขาดความสุขในการทำงานนั้นมี ๒ สาเหตุหลักๆคือ (๑) สาเหตุจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ สภาพแวดล้อม และสภาพการทำงาน คือภาระงานมาก จำนวนพยาบาลมีน้อย ค่าตอบแทนน้อย ความเหลื่อมล้ำทางสังคม สอดคล้องกับจางจิน เลิศวิบูลย์มงคล กล่าวว่า ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานที่ทำให้พยาบาลขาดความสุข ได้แก่ ๑) สภาพแวดล้อมไม่อำนวย ๒) ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านความก้าวหน้าในอาชีพ ๓) ภาระงานมาก (๒) สาเหตุจากปัจจัยภายใน ได้แก่ ความไม่พึงพอใจในงาน และการขาดอุดมการณ์ ขาดความภาคภูมิใจในอาชีพ ขาดการเอาใจใส่ของผู้บริหาร/หัวหน้างาน ความเหลื่อมล้ำทางวิชาชีพ ความคาดหวังของผู้ป่วยและญาติ และความคาดหวังของสังคม สอดคล้องกับ รัชณี หาญสกุล กล่าวว่า ความสุขในการทำงานเป็นความสุขที่เกิดจากภายในจิตใจของบุคคลหรือประสบการณ์ของบุคคลมีการตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการทำงานด้วยการรับรู้ในงาน กระตือรือร้น มีวินัยในการทำงาน รู้สึกตนเองมีคุณค่า เกิดความภาคภูมิใจในการทำงาน เมื่อทราบปัญหาคือพยาบาลวิชาชีพขาดความสุขในการทำงาน และจากการ

สัมภาษณ์ทำให้ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้พยาบาลวิชาชีพขาดความสุขแล้ว ผู้วิจัย จึงศึกษาค้นคว้าหาแนวทางเพื่อช่วยให้พยาบาลวิชาชีพนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ด้วยการน้อมนำหลักสัมมาทิฐิ มาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต เพื่อให้พยาบาลวิชาชีพมีความสุขในการทำงาน โดยก้าวตามบันได ๔ ขั้นตอน เรียกว่า R-A-E-S ได้แก่ **ขั้นที่ ๑ ความเห็นชอบ เห็นถูก (Right View)**

สัมมาทิฐิคือ ความเห็นชอบ ความเห็นถูก สอดคล้องกับพระมหาพรหมชา ฌมมหาโส,รศ. ดร. กล่าวว่า สัมมาทิฐิ เป็นตัวปัญญา และนับเป็นก้าวแรกที่สำคัญของการนำไปสู่การกระทำที่ดียิ่ง มีกุศล เป็นการขจัดความคิดที่ไม่ดี เมื่อมีสัมมาทิฐิ ก็จะทำให้ชีวิตมีความสุข มีความเจริญรุ่งเรือง เปรียบเสมือนเข็มทิศที่ช่วยนำทางที่ถูก ที่เที่ยงให้พยาบาลวิชาชีพได้เดินตาม หรือดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข เมื่อมีความเห็นชอบ ความเข้าใจถูก จะทำให้ทุกสิ่งที่ตามมาถูกต้อง ดีงาม นอกจากนี้ สัมมาทิฐิ นับเป็นหัวหน้าองค์ธรรมของมรรค ๘ เมื่อมีความเห็นชอบ ก็จะทำให้การคิดชอบ กระทำชอบ พูดจาดี ความพยายาม การเลี้ยงชีพชอบ การระลึกชอบ และการมีจิตตั้งมั่นตามมา ส่งผลให้ชีวิตมีความสุขสงบ

ขั้นที่ ๒ การปรับทัศนคติ (Attitude Adjustment) เป็นการปรับทัศนคติ ปรับความคิด ปรับจิตใจ ให้มองโลกในแง่ดี คิดบวก กล่าวว่า พยาบาลต้องมีการปรับด้านจิตใจ ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ การรับรู้เกี่ยวกับงานการพยาบาลที่ผ่านมา ให้มีความคิดในด้านบวก การที่จะทำได้อย่างนี้ ต้องอาศัยจิตใจที่เบิกบาน มีสติ มีการปฏิบัติธรรม การนั่งสมาธิ ช่วยให้จิตใจสงบ เย็น ช่วยการปรับทัศนคติไปในทิศทางที่ดีงาม คิดว่าการดูแล ช่วยเหลือผู้ป่วยหรือเพื่อนมนุษย์เป็นการได้บุญ การช่วยให้ผู้อื่นหายจากการเจ็บปวด การให้ความรู้ คำแนะนำ ตลอดจนการให้อภัยผู้อื่น ยังกล่าวอีกว่า อาชีพพยาบาลเป็นงานที่ทำแล้วล้วนได้บุญ จงภาคภูมิใจ เมื่อมีความคิด เป็นไปในด้านบวก ก็จะทำให้พยาบาลมีความยินดี ความพร้อม เต็มใจ กระตือรือร้น ในการช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย ด้วยท่าทาง อ่อนโยน พูดจาสุภาพ อ่อนหวาน หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส รวมถึงการเป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน ไม่มีความขัดแย้ง ผู้รับบริการทุกคนพึงพอใจ ตัวพยาบาลเองก็มีความสุข นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ ศิริพร ตันติพูล กล่าวว่า การทำงานให้สนุกและบังเกิดผลดีจำเป็นต้องสร้างทัศนคติที่ดีเพื่อมีความสุขทำงานให้มีคุณภาพ เพราะจิตใจสบายทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และเกิดพลังในการทำงาน

ขั้นที่ ๓ การเสริมพลัง (Empowerment) เป็นการให้ความมั่นใจเกี่ยวกับงานการดูแลผู้ป่วย ว่างานพยาบาลเป็นงานที่ทำแล้วได้บุญ มีน้อยอาชีพนักที่จะมีโอกาสทำแล้วได้บุญ จงภาคภูมิใจในอาชีพพยาบาล เป็นการสะสมบุญ ถึงแม้ว่าบางครั้งงานจะหนัก ทำงานไม่เป็นเวลา ค่าตอบแทนน้อย บางครั้งอาจถูกผู้ป่วย ญาติ หัวหน้า ดุ ตำหนิ ก่อดทน มุ่งมั่นทำความดีต่อไป ไม่ย่อท้อ โดยยึดในหลักคำสอนของพระพุทธองค์ที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” งานพยาบาลเป็นงานสร้างทานบารมี คือการดูแลด้านสุขภาพ การให้ความรู้ และคำแนะนำแก่ผู้รับบริการ เพราะพยาบาลเปรียบเหมือนพระโพธิสัตว์ ที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้อื่น ด้วยใจมีพรหมวิหาร ๔ และ**ขั้นที่ ๔ การแบ่งปัน (Sharing)** วิชาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่น่าภาคภูมิใจ มองดูสง่างาม เป็นอาชีพที่คนจำนวนมากใฝ่ฝัน เป็นงานที่สังคมยอมรับ ยกย่องว่ามีเกียรติ น่าชื่นชม อาชีพพยาบาลเป็นงานทำแล้วได้บุญ มีรายได้ เลี้ยงครอบครัว เมื่อทำงานแล้วได้บุญ จงแบ่งปันสิ่งดีๆ แบ่งบุญกุศลให้กับคนรอบข้าง ครอบครัว ญาติ เพื่อนและกัลยาณมิตร เป็นการส่งเสริมให้ทุกคนมีความสุข และสร้างสันติสุขในสังคม เมื่อทำงานแล้วได้บุญ จงแบ่งปันบุญให้คนรอบข้างด้วย จะสามารถแบ่งปันลมหายใจแห่งความสุขแก่เพื่อนมนุษย์ หากพยาบาลมีลมหายใจที่สงบ เย็น คนรอบข้างก็จะได้รับลมหายใจที่สงบ เย็น ตามไปด้วย เมื่อคน

เหล่านั้น ได้รับลมหายใจแห่งความดีงาม ความสงบ เย็นจากพยาบาล บุคคลเหล่านั้นก็จะมอบสิ่งดีๆ กลับคืนมา คือความเป็นกัลยาณมิตรที่ดี เรียกว่า เป็นมิตรที่ดีต่อกัน ทำให้สังคมมีแต่ความสงบ ร่มเย็น เกิดสันติสุข เมื่อพยาบาลวิชาชีพเดินตามเส้นทางดังกล่าว อย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง ก็จะทำให้ **เข้าถึงความสุขภายใน (Inner Happiness)** เมื่อพยาบาลวิชาชีพได้ดำเนินการพัฒนาตนเองเพื่อให้เข้าถึงความสุขมาโดยลำดับ ตามบันไดทั้ง ๔ ก้าวนั้น เริ่มจากมีความเห็นถูก จากนั้นปรับทัศนคติคิดบวก มองโลกในแง่ดีงาม สร้างพลังสร้างความมั่นใจ มีความตั้งใจ มุ่งมั่น เพียรพยายาม และแบ่งปันสิ่งดีงาม/ความสุขให้คนรอบข้าง หากพยาบาลวิชาชีพสามารถปฏิบัติได้ตามนี้ก็จะนำพาให้พยาบาลวิชาชีพได้เข้าถึงความสุขได้โดยไม่ต้องรอให้ปัญหาแก้ไขสำเร็จหรือไม่ เพราะในใจนั้นจะสำเร็จหรือไม่ ใจก็ยังเป็นสุข และมีความสุขความรื่นรมย์ในงาน พอใจในงาน มองงานที่ตนทำเป็นเรื่องของการสะสมผลบุญตามความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา คือจงเชื่อเรื่องของผลกรรมหรือสิ่งที่กระทำ ทำอย่างไรย่อมได้ผลเช่นนั้น ทำดีย่อมได้ผลดีตามมา

รูปแบบ R-A-E-S ๔ ขั้นตอนที่กล่าวมานั้นสามารถเริ่มต้นได้ โดยง่าย เมื่อพยาบาลวิชาชีพค่อยๆ ฝึกทำตามรูปแบบขั้นตอนที่เสนอ จนเกิดความเคยชิน ก็จะทำให้โดยอัตโนมัติ พอขึ้นปฏิบัติงานก็สามารถทำได้ด้วยความรู้สึก เบาสบาย ไม่ต้องฝืน เป็นไปตามธรรมชาติ เมื่อได้ปฏิบัติเช่นนี้แล้วก็จะทำให้ เกิดความสุข ความสุขเป็นความรู้สึกของจิตใจ ความสุขอย่างแท้จริงเกิดจากการมีปัญญา การมองโลกในแง่ดี ซึ่งเริ่มจากการเห็นชอบ เข้าใจถูก และจากการได้ทำหน้าที่การทำงานที่ถูกต้องคือการรักษาพยาบาลผู้ป่วย รวมถึงการดูแลคนอื่นๆ ด้วย แล้วเกิดความพอใจ อิ่มเอมใจ ทำให้ใจสงบ เย็น เป็นความสุขทางใจ เรียกว่า “ยอดแห่งความสุข” ทำให้เป็นสุขทุกครั้งที่ทำงาน แม้ทำงานหนักก็เบาสบาย ไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย ใฝ่หน้า ยิ้มแย้ม กิริยาท่าทางอ่อนโยน คำพูดไพเราะ ทำให้ผู้ป่วยและญาติพึงพอใจ เรียกว่า “สุขทั้งผู้ให้ และผู้รับ” ผลตามมาคือ เกิดสังคมสันติสุข

การประยุกต์ “สัมมาทิฐิ” มาใช้เพื่อการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี มุ่งเน้นให้พยาบาลผู้ซึ่งทำหน้าที่ในการดูแล ให้การช่วยเหลือผู้ป่วย และญาติได้รับความสุขทางใจอย่างแท้จริงขณะที่ทำงาน ผู้วิจัย เชื่อว่าหากพยาบาลมีสัมมาทิฐิ และได้ฝึกตัวเองตามรูปแบบ ๔ ขั้นตอน ของบันไดก้าวสู่ความสุขของพยาบาลวิชาชีพ R-A-E-S แล้วนั้น จะทำให้พยาบาลเกิดความสุขทางใจอย่างแท้จริง ซึ่งแสดงออกทางพฤติกรรมด้วยท่าทาง ที่มีความสุขุม นุ่มนวล ยิ้มแย้ม แจ่มใส พูดจา อ่อนหวาน ทำให้ผู้ป่วยและญาติ ตลอดจนผู้พบเห็นพึงพอใจ ชื่นชม ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้เป็นลักษณะของพยาบาลวิชาชีพที่มีความสุขทางใจอันเรียกว่า “VARISADA Model” ดังนี้ พยาบาลวิชาชีพควรมี **Volunteer (จิตอาสา)** พยาบาลเป็นผู้ที่มีจิตใจดีงาม มีความเมตตาเป็นทุนเดิม ชอบทำงานเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ช่วยให้ผู้ป่วยหายจากความทุกข์ ทำให้มีความสุข พยาบาลเป็นผู้ที่มีความเป็นจิตอาสาสูง ช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส สอดคล้องกับพระมหาพรหมชา ธรรมหาโส,รศ.ดร. กล่าวว่า อาชีพพยาบาลต้องคิดบวก มีจิตอาสา จิตสาธารณะมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ได้รับความทุกข์ ทั้งนี้ พระมหาเมธา จันทสโร,รศ. ดร. กล่าวว่า อาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่มีจิตอาสา มีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น ถือว่าเป็นบุญ เมื่อมีจิตอาสาแล้ว จากนั้นก็ปรับเรื่องของ **Attitude (ทัศนคติ)** เป็นเรื่องเกี่ยวกับความคิดเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่จะแสดงออกให้คนอื่นรับรู้ถึงลักษณะ อุปนิสัยของแต่ละคน สอดคล้องกับแนวคิดของ แมเนียน(Manion) ที่กล่าวว่า ความสุขในการทำงาน ต้องมีความคิดสร้างสรรค์ มีความ

ปลื้มใจ อยากทำงาน มีความผูกพันกับเพื่อนร่วมงาน คนมองโลกแง่ดี คิดดี การแสดงออกมาก็จะเป็นไปในทางบวกและดีงาม ผู้ที่เป็นพยาบาลทุกคนจะมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ รักในวิชาชีพ จากการสัมภาษณ์พบว่าพยาบาลวิชาชีพ มีความภาคภูมิใจ คือการได้ช่วยเหลือคนที่ผู้ป่วย ผู้บาดเจ็บ ให้บรรเทาความเจ็บป่วย เมื่อพยาบาลวิชาชีพมีทัศนคติที่ดีกับอาชีพ จึงทำงานตามหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ **Responsibility (ความรับผิดชอบ)** เป็นความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เพราะเป็นงานกระทำกับชีวิตคน ดูแลตั้งแต่เกิด จนตาย เป็นงานที่ทำตาย ทำแล้วได้บุญ งานพยาบาลเป็นงานให้บริการตลอด ๒๔ ชั่วโมง ถ้าพยาบาลไม่มีความรับผิดชอบ ก็คงไม่มาทำงานเป็น ผลัดๆ ละ ๘ ชั่วโมง ทั้งกลางคืน/กลางวันทำงานไม่มีวันหยุด เทียงคืนก็ต้องมาขึ้นเวร วันหยุดเสาร์-อาทิตย์ก็ต้องมาขึ้นเวร ยิ่งวันหยุดยาวเช่นปีใหม่ สงกรานต์ก็ต้องมาขึ้นเวร ไม่ได้หยุด ไม่ได้ไปเที่ยวเหมือนอาชีพอื่น จากการสัมภาษณ์พบว่า พยาบาลต้องทำงานทำงาน บริการตลอด ๒๔ ชั่วโมงจึงเห็นได้ว่าอาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่มีความรับผิดชอบสูง ถ้าไม่มีความรับผิดชอบพยาบาลวิชาชีพคงไม่มาทำงานให้บริการตลอด ๒๔ ชั่วโมง ดังเช่นที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ เมื่อรับผิดชอบแล้ว อาชีพพยาบาลต้องมีความกล้าหาญ **Intripidity (ความกล้าหาญ)** พยาบาลวิชาชีพ มีความกล้าหาญ ไม่กลัว มีจิตใจเด็ดเดี่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของหลวงไพศาล ศิลปศาสตร์ ที่กล่าวว่า พยาบาลเป็นงานที่มีความกล้าหาญ อดทน รับผิดชอบทุกสถานการณ์ มีความกล้าหาญ ไม่กลัวเลือด ทำได้ทุกอย่างที่เป็นหน้าที่เรา พยาบาลวิชาชีพมีความกล้าหาญ อดทน เมื่อมีความกล้าหาญแล้วพยาบาลวิชาชีพ ต้องมีความเสียสละ **Sacrificer ผู้เสียสละ** พยาบาลวิชาชีพเป็นผู้ที่ต้องมีความเสียสละ พยาบาลที่ได้รับการสัมภาษณ์ จำนวน ๘ คนใน ๑๐ คนมีความเห็นเหมือนกันว่า อาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่ต้องเสียสละ การเสียสละของพยาบาลรวมถึงการเป็นการแบ่งปันความสุขของตนเองให้กับผู้อื่น อาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่เสียสละ เป็นการช่วยเหลือคนให้พ้นจากความทุกข์ โดยเฉพาะผู้ป่วย และญาติด้วยการดูแลรักษาพยาบาล เช่น ฉีดยา ทำแผล เช็ดตัวให้ ล้วนเป็นการดูแลหรือการพยาบาลทั้งสิ้น ซึ่งวิชาชีพอื่นไม่มีโอกาสได้ทำ ตลอดถึงการให้ความรู้ คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลตัวเองขณะเจ็บป่วย รวมถึงการปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันการเจ็บป่วย และในบางครั้งอาจต้องเสียสละทรัพย์สิน และเวลา เพื่อทำประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น บางครั้งก็ซื้ออาหาร น้ำให้กับผู้ป่วยที่ไม่มีญาติ ให้เงินค่ารถกลับบ้าน สำหรับการเสียสละเวลานั้นก็มีให้เห็นบ่อย ๆ ในบางครั้งหมดเวลาทำงานแล้วของตนแล้วแต่งานยังต่อเนื่องไม่เสร็จจึงช่วยกันต่อ ยกตัวอย่าง งานห้องอุบัติเหตุและฉุกเฉิน มีผู้ป่วยถูกรถชนบาดเจ็บสาหัส ต้องช่วยกันปั๊มหัวใจเพื่อช่วยเหลือชีวิต อยู่ในภาวะวิกฤติ พยาบาลก็ช่วยกันเป็นทีมต่อจนกระทั่งการช่วยเหลือครั้งนี้ผ่านไปด้วยดี อาจล่วงเวลาทำงานของตน ๑-๒ ชั่วโมง บางครั้งต้องกลับบ้าน เทียงคืนก็เป็นกลับบ้านตีหนึ่งตีสอง เป็นต้น แต่พยาบาลก็ยินดีทำด้วยความเต็มใจ จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่า อาชีพพยาบาลเป็นงานที่เสียสละทั้งร่างกาย เวลา แรงใจ เพื่อผู้อื่นจริงๆ พยาบาลเป็นผู้ที่มีความเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อมาดูแลผู้อื่นเนื่องจากวิชาชีพพยาบาลต้องทำงานให้บริการตลอด ๒๔ ชั่วโมง ไม่ค่อยมีเวลาได้ไปเที่ยวหรือพักผ่อนบ่อยนัก ยิ่งในช่วงเทศกาลปีใหม่และสงกรานต์ อาชีพอื่นได้หยุดพักยาวติดต่อกันหลายวัน แต่พยาบาลต้องมาทำงานเตรียมความพร้อมในช่วง ๗ วันอันตราย พยาบาลเป็นอาชีพที่ต้องเสียสละ เพื่อส่วนรวมพยาบาลเป็นผู้ที่เสียสละ ตนเองเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ได้รับความทุกข์ ให้คลายทุกข์ และมีความสุข จะเห็นได้ว่าอาชีพพยาบาลเป็นอาชีพที่เสียสละเพื่อส่วนรวม เมื่อพยาบาลวิชาชีพพร้อมที่จะเสียสละเพื่อผู้อื่นแล้วพยาบาลวิชาชีพต้องมีความ

ตื่นตัว ว่องไว อยู่เสมอ **Alert (ความตื่นตัว ว่องไว)** ด้วยสัญชาตญาณของพยาบาลเป็นผู้ที่มีความตื่นตัวอยู่เสมอ ทำอะไรว่องไว ไม่ช้า อืดอาด เพราะเป็นงานที่ต้องช่วยเหลือชีวิตเพื่อนมนุษย์ เป็นงานฉุกเฉิน เร่งรีบ ต้องช่วยเหลือชีวิตแบบเร่งด่วน ถ้าช้าก็จะทำให้ช่วยเหลือผู้ป่วยไม่ได้ งานพยาบาลเป็นงานรีบเร่ง ต้องใช้ความรวดเร็ว สอดคล้องกับ War ที่กล่าวว่า คนที่มีความสุขในการทำงาน ต้องมีความตื่นตัว ว่องไว รวมถึงความกระตือรือร้นในการทำงาน อยากทำงาน คล่องแคล่ว รวดเร็ว กระฉับกระเฉง มีชีวิตชีวาในการทำงาน สิ่งเหล่านี้บอกว่า ทำงานอย่างมีความสุข มีความรื่นเริง อาชีพพยาบาลเป็นงานที่รักษาดูแลผู้ป่วย และนับวันโรคต่างๆมีมากขึ้น พยาบาลวิชาชีพจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาตัวเองอย่างสม่ำเสมอ **Development (การพัฒนาตัวเอง)** พยาบาลต้องมีการพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ เพื่อทันกับการเปลี่ยนแปลงที่นับวันจะมีมากขึ้นในทุกสาขาอาชีพ งานสาธารณสุขก็เช่นกัน มีการพัฒนาปรับปรุงมางาน มีนวัตกรรมใหม่ๆมากมาย ถ้าไม่เรียนรู้ หรือสนใจก็จะกลายเป็นคนล้าหลัง ส่วนมากเป็นการพัฒนาเกี่ยวกับงานวิชาการ เรื่องของงานคุณภาพต่างๆ พยาบาล ต้องทำตัวเป็นมืออาชีพ จริงจัง รักในอาชีพ มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ทำให้เกิดความก้าวหน้าในอาชีพ พยาบาลวิชาชีพมีการพัฒนาตนเอง เพื่อให้ทันกับโลกที่เปลี่ยนแปลงไป พยาบาลเป็นบุคคลที่งดงามในเรื่องของจิตใจ มีความสามารถ มีความรู้และพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ พยาบาลต้องพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานให้ได้มาตรฐาน เป็นเลิศในด้านต่างๆ ส่งเสริมเพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา มุ่งมั่นพัฒนางานพยาบาลให้เป็นที่ประจักษ์ของสังคม การพัฒนาตัวเองเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับวิชาชีพพยาบาล เพราะพยาบาลต้องมองดูภูมิฐานและสง่างาม และมีความรู้ทักษะในการทำงานให้มีคุณภาพ ผู้ป่วยพึงพอใจ การทำงานทุกอาชีพย่อมมีปัญหา เกิดขึ้นได้ ดังนั้น พยาบาลวิชาชีพจึงต้องมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยการใช้ปัญญา **Ability (ความสามารถในการแก้ปัญหา)** เนื่องจากในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ย่อมมีปัญหา หรืออุปสรรคเกิดขึ้นอยู่เสมอ มีทั้งปัญหาเล็กๆน้อยๆ ไปจนถึงปัญหาเรื่องใหญ่ๆ ทั้งปัญหาของตัวเองหรือปัญหาของคนอื่น อาชีพพยาบาลก็เช่นกันย่อมมีปัญหาอุปสรรคมากมายผ่านเข้ามาในชีวิต ในแต่ละวันอาจเจอหลายปัญหาซึ่งต้องแก้ไข บางปัญหาแก้ไขได้ บางปัญหาแก้ไขไม่ได้ ถึงแม้จะมีปัญหามากมายเข้ามาในชีวิตแต่มนุษย์ก็ต้องอยู่กับปัญหาได้อย่างมีความสุข ไม่ทรมานทรมานไปกับปัญหานั้น มองว่าปัญหามีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วก็ดับไป ไม่ใช่ของยั่งยืน ถ้าพยาบาลวิชาชีพมีสัมมาทิฐิ ก็จะมีปัญญา แล้วใช้ปัญญาคิดไตร่ตรองพิจารณาอย่างรอบคอบเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหานั้นๆ ถ้วนถี่ทุกด้าน เมื่อทำได้ เช่นนี้ปัญหาไม่ว่าจะมีปัญหามากมายสักเพียงใดก็จะสามารถแก้ไขได้ด้วยปัญญานั้นเอง เมื่อแก้ปัญหาได้ก็มีความสุขตามมา ซึ่งพยาบาลวิชาชีพสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี จึงนับได้ว่าพยาบาลวิชาชีพเป็นผู้ที่มีสัมมาทิฐิ และเป็นผู้ที่มีความสุขภายใน (Inner Peace)

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปประยุกต์ใช้

แม้ว่ารูปแบบการประยุกต์แนวคิด และหลักสัมมาทิฐิ พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จนได้รูปแบบ “บันไดก้าวสู่ความสุขของพยาบาลวิชาชีพ” สามารถนำไปปรับใช้ได้ในการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ ผู้วิจัยเสนอแนะให้ทำการศึกษาบริบทของโรงพยาบาล สำนวณวิเคราะห์ปัญหาให้รอบด้าน เพื่อให้ทราบแนวทางการนำรูปแบบไปปรับ

ใช้ให้เหมาะสมกับบันไดก้าวสู่ความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โดยเฉพาะประเด็นสำคัญที่น่าสนใจคือ “บันไดก้าวสู่ความสุขของพยาบาลวิชาชีพ” สามารถทำให้พยาบาลเข้าถึงความสุขอย่างแท้จริงได้อย่างยั่งยืน

ประเด็นที่ผู้วิจัยยังไม่ได้ศึกษาในงานวิจัยนี้ เป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้งานวิจัยชัดเจนมากขึ้น คือ นำรูปแบบ “บันไดก้าวสู่ความสุขของพยาบาลวิชาชีพ” ไปประยุกต์ใช้กับพยาบาลโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี เพื่อให้พยาบาลเข้าถึงความสุขอย่างแท้จริง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อเสนอวิจัย

๑) ศึกษาการนำรูปแบบการประยุกต์แนวคิด และหลักสัมมาทิฐิ พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ ไปทดลองใช้ พร้อมทั้งประเมินผลการมีส่วนร่วมจากการดำเนินงานตามกิจกรรม หรือโครงการที่ทดลองอย่างเป็นรูปธรรม

๒) ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มพยาบาลที่นำรูปแบบ “บันไดก้าวสู่ความสุขของพยาบาลวิชาชีพ” เพื่อให้ทราบว่ามีความแตกต่างกันอย่างไรในแต่ละกลุ่มพยาบาลที่ศึกษา

๓) ศึกษาการสร้างเกณฑ์ชี้วัดความสุขของพยาบาลวิชาชีพตามหลักสัมมาทิฐิ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ :

(๑) หนังสือ:

กฤษดา แสงวดี. แนวทางการจัดอัตรากำลังทางการพยาบาล. กรุงเทพมหานคร: กองการพยาบาล
สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงสาธารณสุข. ๒๕๔๕.

กองการพยาบาล. การประกันคุณภาพการพยาบาลในโรงพยาบาล:งานบริการพยาบาลผู้ป่วยใน.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข. ๒๕๔๔.

เกษม ต้นติผลาชีวะ. การบริหารชีวิตและสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สนุกอ่าน.
๒๕๔๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). ปรัชญาการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมล
คีมทอง. ๒๕๒๕.

_____ . ยิ่งก้าวถึงสุข ยิ่งใกล้ถึงธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา. ๒๕๓๖.

_____ . สถานการณ์พุทธศาสนา พลิกหายหน้าเป็นพัฒนา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
การศาสนา. ๒๕๓๖).

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
๒๕๓๘.

_____ . พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ
พุทธธรรม. ๒๕๔๒.

_____ . พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๖.

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖ กรุงเทพมหานคร: บริษัท
สหธรรมิก จำกัด. ๒๕๕๑.

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ บริษัท เอส ตั้ง พรินต์แมสโปรดักส์ จำกัด. ๒๕๕๑.

พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). “คนสำราญ งานสำเร็จ”. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์. ๒๕๕๐.

พินิจ รักทองหล่อ. ธรรมานุกรมโฆษณ์ ฉบับประมวลรวมเล่ม ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
สุขภาพใจ, ๒๕๔๐.

พุทธทาสภิกขุ. โมกขธรรมประยุกต์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ. ๒๕๑๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด. ๒๕๕๖.

วศิน อินทสระ. **แก่นพุทธศาสตร์ (อริยสัจ ๔)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา. ๒๕๓๐.

สภาการพยาบาล. **แนวทางการส่งเสริมการปฏิบัติการพยาบาลตามจรรยาบรรณวิชาชีพ**

(ฉบับปรับปรุง). พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: บริษัท จุฑทอง จำกัด. ๒๕๕๑.

(๒) บทความ

พุทธทาสภิกขุ. “คู่มือมนุษย์”. **ชุดทางสู่นิพพานเส้นทางสู่ความสำเร็จที่แท้จริงของนักบริหาร**

อภินันทนาการจากหนังสือพิมพ์คู่แข่งรายสัปดาห์ฉบับที่ ๑๓๔. (๒-๘ สิงหาคม

๒๕๓๖).

อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ. **การบรรยายความสุขในการทำงาน**. (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๔๗).

(๓) งานวิจัย

ชินกร น้อยคำยาง และ ปภาดา น้อยคำยาง. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อดัชนีความสุขในการทำงานของ

บุคลากร”. **รายงานวิจัย**. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๕๕.

ธีรวัธ บำเพ็ญบุญบารมี. “สัมมาทิฐิ : ศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกอรุณกถาวัตถุและคัมภีร์ทางพุทธ

ศาสนา”. **โครงการธรรมศึกษา**. วิชาการทางพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรวิจัยคัมภีร์

พระพุทธศาสนา: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๕๐.

(๔) วิทยานิพนธ์

กานต์สินี จันทร์วิภาตติก. “การศึกษาวิเคราะห์ระบบวิธีคิดเพื่อการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย. ๒๕๕๐.

จงจิน เลิศวิบูลย์มงคล. “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจ

ในงานแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์กับความสุขในการทำงานของพยาบาลประจำการโรงพยาบาล

มหาวิทยาลัยของรัฐ”. **วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๖.

จุฑาวดี กลิ่นเฟื่อง. “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ลักษณะงาน และบรรยากาศองค์การกับ

ชีวิตการทำงานของพยาบาลประจำการโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงกลาโหม”.

วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

๒๕๕๓.

นฤมล แสงผล. “ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขในการทำงานของบุคลากร คณะบริหารธุรกิจ เทคโนโลยี

ราชมงคลธัญบุรี”. **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิต

วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. ๒๕๕๔.

นิภา คิตประเสริฐ. “การเปรียบเทียบค่านิยมทางบริการ และทางราชการของนักศึกษาพยาบาลและ

พยาบาลที่มีระยะเวลาของประสบการณ์การปฏิบัติงานในคลินิกแตกต่างกัน”.

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๕.
เนตรสวรรค์ จินตนาวลี. “ความสุขของการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาล จังหวัด
สมุทรสาคร”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
ศิลปากร. ๒๕๕๓.

ปถมพร ตะละกัญ. “การศึกษาวิเคราะห์สัมมาทิฐิในการสร้างสันติสุขในสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
๒๕๕๔.

พรรณนิภา สืบสุข. “ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ลักษณะงาน ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ
หัวหน้าหอผู้ป่วยกับความสุขในการทำงานของพยาบาลประจำการ โรงพยาบาล
มหาวิทยาลัยของรัฐ”. **วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๘.

พระทวีป เขมธมโม (จำปา). “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๑.

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของสัมมาทิฐิในการพัฒนา
ชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระสูตรต้นตอปิฎก”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต.** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๔.

_____. “สัมมาทิฐิกับการพัฒนาชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา”. **สารนิพนธ์หลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
๒๕๔๖.

พระอุบล กตปุญโญ (แก้ววงษ์ล้อม). “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย. ๒๕๓๗.

รัชณี หาญสมสกุล. “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการทำงาน
ลักษณะงานกับความสุขในการทำงานของบุคลากรประจำสถานพยาบาล สังกัดกรม
ราชทัณฑ์”. **วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต.** (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๐.

สาริกา พิมพ์า. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกระบวนการเกิดสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนาเถรวาท”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๒.

สิรินทร แซ่ฉั่ว. “ความสุขในการทำงานของบุคลากรเชิงสร้างสรรค์ : กรณีศึกษา อุตสาหกรรมเชิง
สร้างสรรค์กลุ่มสื่อและกลุ่มงานสร้างสรรค์เพื่อการใช้งาน”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์
มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๕๓.

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐”, ๒๕๕๐.

สถิติข้อมูล: ความสุขในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง ปี ๒๕๕๕ = ๖๓%
ปี ๒๕๕๖ = ๖๗% ปี ๒๕๕๗ = ๗๗% (เป้าหมาย > ๘๐%).

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

แนวคิดหลักของการพยาบาล. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.personal.sut.ac.th>
[๓ ธ.ค. ๒๕๕๘].

ผู้จัดการออนไลน์. ๙๖ ปี “หลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ” งานคือชีวิต ชีวิตคืองาน. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9500000005278> [๑ ก.ค. ๒๕๕๘].

เมธาวิทย์ ไชยะจิตรกำธร. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://plus.google.com>. [๑๐ มกราคม ๒๕๕๙].
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.wihanhosp.go.th/index.php?option=com. [๑ ม.ค. ๕๙].

(๗) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร., ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๙ มกราคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นางบัวศรี ทูสาธู, พยาบาลวิชาชีพ, ๙ มกราคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นางณัฏฐ์ณรี เตชิตนัฏฐ์ศรุต, พยาบาลวิชาชีพ, ๙ มกราคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นางสาวพิชชาอร แพงสอน, พยาบาลวิชาชีพ, ๙ มกราคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นายชัยวัฒน์ แก้วสำอังก, พยาบาลวิชาชีพ, ๙ มกราคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, หัวหน้าพระวิทยากร Dhamma OD Happy Life,
๑๐ มกราคม ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ นางประไพศรี พูลสมบัติ, พยาบาลวิชาชีพ, ๑๐ มกราคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นางอุบล คงสมบูรณ์, พยาบาลวิชาชีพ, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นางเกษร เม้าราช, พยาบาลวิชาชีพ, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ พระมหาเมธา จันทสาโร, ดร., ผู้อำนวยการส่วนธรรมนิเทศ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นางนิภาพร ปานสวัสดิ์, พยาบาลวิชาชีพ, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นางอรธมพร คงกิตติมานนท์, พยาบาลวิชาชีพ, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร., คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นางวุกุล ด่านสวัสดิ์, พยาบาลวิชาชีพ, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๙

๒. ภาษาอังกฤษ:

(I) Books

David J. Kalupahana. **Ethics in Early Buddhism**. Honolulu: The University Press of Hawaii, 1995.

Herbert V. Gunther. **Philosophy and Psychology in the Abhidharm**. delhi: Motilal Banaiasidas, 1975.

Piyadassi Thera. **The Buddha Ancient Path**. Sri Lanka: Celon Press, 1887.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันภาษา มจร (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๐๖/๖๗๕

วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร.

ด้วย นางวิศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชาสันติศึกษา เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ที่อยู่ ๕๖/๑ หมู่ ๑๓ ตำบลโคกแย้ อำเภอนหนองแค จังหวัดสระบุรี ๑๘๒๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ: กรณีศึกษา โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา(ความตรงของเนื้อหา Content Validity) และหาค่าความเชื่อมั่น(ความเชื่อถือได้ของเนื้อหา Content Reliability) โดยทางสถิติ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ของการประเมินและทำการแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบทอด

(พระมหาธรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๔๔

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางวิศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันภาษา มจร (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๐๖/๖๗๕

วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

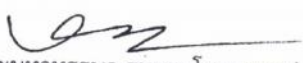
เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.พูนสุข มาศรีงสรรค์

ด้วย นางวริศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ที่อยู่ ๕๖/๑ หมู่ ๑๓ ตำบลโคกแย้ อำเภอนองแคะ จังหวัดสระบุรี ๑๘๒๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ: กรณีศึกษา โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา(ความตรงของเนื้อหา Content Validity) และหาค่าความเชื่อมั่น(ความเชื่อถือได้ของเนื้อหา Content Reliability) โดยทางสถิติ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ของการประเมินและทำการแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางวริศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันภาษา มจร (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๐๖/๐๗๕ วันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.นพ.บรรพต ตันธีรวงศ์

ด้วย นางวรศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ที่อยู่ ๕๖/๑ หมู่ ๑๓ ตำบลโคกแย้ อำเภอนหนองแค จังหวัดสระบุรี ๑๘๒๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ: กรณีศึกษา โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา(ความตรงของเนื้อหา Content Validity) และหาค่าความเชื่อมั่น(ความเชื่อถือได้ของเนื้อหา Content Reliability) โดยทางสถิติ ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์ของการประเมินและทำการแก้ไขแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยให้กับนิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สับไป

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางวรศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย (Interview Guide)
เพื่อการวิจัยหัวข้อ “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ
โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี”

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” โดยมีคณาจารย์สาขาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นที่ปรึกษา

ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่าน โปรดตอบคำถามทุกข้อตามความเป็นจริง เพราะข้อมูลแต่ละข้อมีความสำคัญในการวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครั้งนี้เป็นความลับและใช้ประโยชน์เพื่อการประกอบการทำวิทยานิพนธ์เท่านั้น

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล.....
 เพศ.....อายุ..... ปี ตำแหน่ง.....
 วันที่สัมภาษณ์.....
 สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ และความเข้าใจในวิชาชีพพยาบาล

๑. ตามทัศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับอาชีพพยาบาลอย่างไร

.....

๒. ท่านมีความรู้สึกรัก ภาคภูมิใจ และมีความสุขในอาชีพพยาบาลอย่างไร และท่านปรารถนาให้สังคมมีมุมมองต่ออาชีพพยาบาลอย่างไร

.....

๓. ท่านคิดว่า สาเหตุที่ทำให้พยาบาลขาดความสุขนั้นมีอะไรบ้าง อย่างไร

.....

.....

๔. ท่านคิดอย่างไรกับสาเหตุเหล่านั้น และท่านมีแนวทางในการแก้ไขสาเหตุเหล่านั้นอย่างไรที่จะทำให้พยาบาลมีความสุขในการปฏิบัติงาน

.....

.....

๕. เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างท่านกับผู้ป่วยและญาติ แพทย์ หรือเพื่อนร่วมงาน ท่านมีทัศนคติต่อเรื่องนี้อย่างไร และมีแนวทางจัดการปัญหาเหล่านั้นอย่างไรที่ทำให้ท่านไม่เป็นทุกข์

.....

.....

๖. ท่านใช้หลักธรรมใดในการดำเนินชีวิตเพื่อให้ตนเอง สามารถอยู่ได้อย่างมีความสุขกับครอบครัว และสังคม

.....

.....

๗. ในกรณีที่หน่วยงานของท่านมีนโยบายที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการทำงานของ ท่านท่านมีวิธีคิดอย่างไรที่สามารถทำให้มีความสุขได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนั้น

.....

.....

๘. ท่านคิดว่า มีองค์ประกอบหรือเงื่อนไขใดบ้าง ที่จะช่วยส่งเสริมหรือสร้างความสุขให้เกิดขึ้นต่อพยาบาลวิชาชีพ

.....

.....

ผู้บันทึกสัมภาษณ์.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

สถานที่.....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย (Interview Guide)
เพื่อการวิจัยหัวข้อ “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ
โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี”

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” โดยมีคณาจารย์สาขาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นที่ปรึกษา

ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือจากท่าน โปรดตอบคำถามทุกข้อตามความเป็นจริง เพราะข้อมูลแต่ละข้อมีความสำคัญในการวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครั้งนี้เป็นความลับและใช้ประโยชน์เพื่อการประกอบการทำวิทยานิพนธ์เท่านั้น

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล.....

เพศ.....อายุ..... ปี ตำแหน่ง.....

วันที่สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ และความเข้าใจในวิชาชีพพยาบาล

๑. ท่านคิดว่า “สัมมาทิฐิ” มีความสำคัญอย่างไรในการดำเนินชีวิต และส่งผลทำให้เกิดความสุขในชีวิตหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

๒. ท่านคิดว่า “สัมมาทิฐิ” ในระดับการดำเนินชีวิตให้มีความสุข ควรมีเกณฑ์ชี้วัดอย่างไร

.....

.....

.....

๓. ท่านคิดว่าการนำหลัก “สัมมาทิฐิ” ไปประยุกต์ใช้สร้างความสุขในการดำเนินชีวิต
สำหรับอาชีพพยาบาล ควรเป็นอย่างไร

๓.๑ ในด้านความสุขของจิตใจ

.....
.....

๓.๒ ในด้านความสุขเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในโรงพยาบาล

.....
.....

๓.๓ ในด้านความสุขจากการยอมรับของสังคม

.....
.....

๓.๔ ในด้านความสุขจากการได้รับสวัสดิการต่างๆจากโรงพยาบาล

.....
.....

๓.๕ ในด้านความสุขจากการตระหนักในคุณค่าของวิชาชีพพยาบาล

.....
.....

๓.๖ ในด้านความสุขจากการประสบความสำเร็จในการทำงานหรือความก้าวหน้าของวิชาชีพ

.....
.....

ผู้บันทึกสัมภาษณ์.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

สถานที่.....

ภาคผนวก ค

หนังสือขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลโครงการวิจัยฯ

ที่ ศธ ๖๑๐๖/๑๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลโครงการวิจัยฯ

เจริญพร นายแพทย์ ธนกร ศรีณยภิญโญ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ด้วย นางวรศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ที่อยู่ปัจจุบัน ๕๖/๑ หมู่ ๑๓ ตำบลโคกแย้ อำเภอนองแดง จังหวัดสระบุรี ๑๘๒๓๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ: กรณีศึกษา โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ดร.ชนทอง วัฒนประดิษฐ์ และ พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร. โดยในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคลากรซึ่งอยู่ในการดูแลของท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ให้นิสิตได้เข้าศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล ณ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาต่อไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน จึงขออโนทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาธรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน: นางวรศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

ภาคผนวก ง

หนังสือขออนุญาตให้นิติสัมพันธ์เก็บข้อมูล

บันทึกข้อความ

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รับที่.....
รับวันที่.....
เวลา.....

ส่วนงาน สถาบันภาษา มจร (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ๐๓ วันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตร พธ.ม. สาขาวิชาสันติศึกษา

ด้วย นางวิศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลขประจำตัวนิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร. โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเจริญพราหมเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์ ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

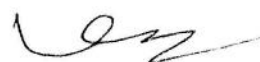

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันติศึกษา

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทรศัพท์ ๐๙๙-๙๒๔-๕๕๐๑, ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘

โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘

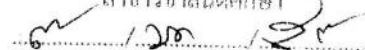
E-mail: peacepsmcu@gmail.com

นางวิศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันติศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ๗๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๗

มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจริญพร นางบัวศรี ทูสาวุธ พยาบาลวิชาชีพ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางวรศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลขประจำตัว นิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาล วิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ดร.ชั้น ทอง วัฒนประดิษฐ์ และ พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร. โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีความ จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

ขอเจริญพร

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

(ทองมณี ทูสาวุธ)

๗/๓ ๒๕๕๙

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางวรศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ๑๑

มหาวิทยาลัยมหากษัตริย์ราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๙

มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจริญพร นางณัฏฐ์ณรี เตชิตณัฏฐ์ศรุต พยาบาลวิชาชีพ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางวิศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลขประจำตัว นิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร. โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เพื่อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

ขอเจริญพร

(พระมหากษัตริย์ ธรรมมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

๙
๑๑/๑๒/๕๙
๑๑/๑๒/๕๙
๑๑/๑๒/๕๙

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

นางวิศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ๐ ๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจริญพร นางสาวพิชชอร แพงสอน พยาบาลวิชาชีพ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางวิศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลขประจำตัว นิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาล วิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ดร.ชั้น ทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร. โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีความ จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

ขอเจริญพร

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

นิตย.
๑ ม.ค. ๕๙
คณ. มจร

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙
http://www.ps.mcu.ac.th
นางวิศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ๗๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๘

มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจริญพร นายชัยวัฒน์ แก้วสำอางค์ พยาบาลวิชาชีพ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางวรศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลขประจำตัว นิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาล วิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ดร.ชน ทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร. โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีความ จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

ขอเจริญพร

(พระมหากษัตริย์ ธรรมมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

ศิว ๑๗ ๑๖๖๐๖๓

๑๗.๑. ๒๕๕๙

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙
http://www.ps.mcu.ac.th
นางวรศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ๓๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๘

มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน พระปราโมทย์ วาทโกวิโท หัวหน้าพระวิทยากร Dhamma OD Happy Life
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางวรศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลขประจำตัว
นิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาล
วิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ดร.ชัน
ทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร. โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีความ
จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์
ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้
สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๔
http://www.ps.mcu.ac.th
นางวรศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

10 มกราคม ๒๕๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ๐๑

มหาวิทยาลัยมหาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
๘๘ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๘ มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
เจริญพร นางประไพศรี พูลสมบัติ พยาบาลวิชาชีพ
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางวิศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลขประจำตัว
นิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาล
วิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ดร.ชน
ทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร. โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีความ
จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์
ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้
สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

ขอเจริญพร

(พระมหากษัตริย์ ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

๒๕๕๙
๑๐ ม.ค. ๒๕๕๙

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙
http://www.ps.mcu.ac.th
นางวิศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ๖๑

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๗

มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจริญพร นางอุบล คงสมบูรณ์ พยาบาลวิชาชีพ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางวิศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลขประจำตัว นิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาล วิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ดร.ชั้น ทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร. โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีความ จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออุไมทนาขอคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

ขอเจริญพร

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางวิศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

นางวิศดา พุกแก้ว
นางอุบล คงสมบูรณ์
11 ม.ค. 59

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ๖๑

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำปลายมาศ
จังหวัดสุรินทร์ ๓๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๘

มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจริญพร นางเกษร เม้าราชี พยาบาลวิชาชีพ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางวิศิตา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลขประจำตัว นิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาล วิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ดร.ชน ทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร. โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีความ จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออุไมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

ขอเจริญพร

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๔

<http://www.ps.mcu.ac.th>

นางวิศิตา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

บันทึก

๖๓๕๕ ๖๓๕๕

(นาง ๖๓๕๕ ๖๓๕๕)

11 ม.ค. ๕๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันภาษา มจร (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ๓ วันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน พระมหาเมธา จันทสาโร, ดร. ผู้อำนวยการส่วนธรรมนิเทศ มจร

ด้วย นางวรศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ดร.ชนทอง วัฒนประดิษฐ์ และ พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร. โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเจริญพามาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันติศึกษา

อ.ส. / ม.อ. / รศ.ดร. / อ.ดร.

(พระมหาเมธา จันทสาโร)

ผู้อำนวยการส่วนธรรมนิเทศ

๑๒ / ๑๑ / ๕๕

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทรศัพท์ ๐๙๙-๙๒๔-๕๕๐๑, ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘

โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘

E-mail: peacepsmcu@gmail.com

นางวรศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ๓ ๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๘

มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจริญพร นางนิภาพร ปานสวัสดิ์ พยาบาลวิชาชีพ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางวิศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลขประจำตัว นิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาล วิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ดร.ชั้น ทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระมหาดวงเด่น จิตตญาณ, ดร. โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีความ จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

ขอเจริญพร

(พระมหาพรชชา ธมมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙
<http://www.ps.mcu.ac.th>
นางวิศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

๒.

12 มค 59

ที่ ศธ ๖๑๐๖/๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
เจริญพร นางอรรษพร คงกิตติมานนท์ พยาบาลวิชาชีพ
สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางวริศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลขประจำตัว นิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาล วิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ดร.ชั้น ทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร. โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีความ จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

ขอเจริญพร

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

อนันต์ อดิสาพาน
12 เม.ย. ๕๙

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๔
http://www.ps.mcu.ac.th
นางวริศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สถาบันภาษา มจร (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐-๓๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ๗ ๓ วันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ด้วย นางวรศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ดร.ชนทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร. โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเจริญพามาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์ ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ เพื่อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันติศึกษา

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทรศัพท์ ๐๙๙-๙๒๔-๕๔๐๑, ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘

โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘

E-mail: peacepsmcu@gmail.com

นางวรศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

ที่ ศธ ๖๑๐๖/ ๐๑

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๘

มกราคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เจริญพร นางสาวกุล ด้านสวัสดิ์ พยาบาลวิชาชีพ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารแนบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางวิศดา นามสกุล พุกแก้ว นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา เลขประจำตัว นิสิต ๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “พุทธสันติวิธีในการเข้าถึงความสุขของพยาบาล วิชาชีพ โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ ดร.ชน ทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร. โดยในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีความ จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้ สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง

จึงขออนุโมทนาขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ อนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

ขอเจริญพร

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสันติศึกษา

สำนักงานโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

นางวิศดา พุกแก้ว นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๖๒-๑๕๑-๖๖๕๑

๕๗๐๑๔๐๕๐๒๔

๒๗ ธ.ค. ๕๙

ภาคผนวก จ

ภาพถ่ายผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์

สัมภาษณ์พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร. ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัมภาษณ์พระมหาเมธา จันทสาโร. ดร. ผู้อำนวยการส่วนธรรมนิเทศ มจร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัมภาษณ์มหาพรหมชา ธรรมหาโส, รศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัมภาษณ์พระปราโมทย์ วาทโกวิโท หัวหน้าพระวิทยากร Dhamma OD Happy Life

สัมภาษณ์คุณนิภาพร ปานสวัสดิ์ ตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มการพยาบาล
โรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

สัมภาษณ์คุณบัวศรี ทูสาวุธ พยาบาลวิชาชีพประจำโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

สัมภาษณ์คุณวรุณ ด่านสวัสดิ์ พยาบาลวิชาชีพประจำโรงพยาบาลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ภาคผนวก ฉ

ภาพบรรยากาศและกิจกรรมการพยาบาลของโรงพยาบาลวิหารแดง
อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

พระพุทธรูปประจำโรงพยาบาลวิหารแดง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

โรงพยาบาลวิหารแดง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

รถสำหรับรับ-ส่งผู้ป่วยเพื่อการรักษาต่อที่โรงพยาบาลสระบุรี

บริเวณลานจอดรถผู้มารับบริการที่โรงพยาบาลวิหารแดง

ทีมพี่เลี้ยงจากโรงพยาบาลสระบุรี อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี

ทีมพยาบาลวิชาชีพประจำโรงพยาบาลวิหารแดง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ตึกผู้ป่วยหลังคลอด

พยาบาลวิชาชีพขณะดูแลมารดาและทารกหลังคลอด

พยาบาลวิชาชีพขณะดูแลผู้ป่วยห้องอุบัติเหตุฉุกเฉิน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : นางวิศดา พุกแก้ว
เกิด : ๒๓ สิงหาคม ๒๕๑๐
ภูมิลำเนา : จังหวัดสระบุรี
ที่อยู่ : ๕๖/๑ หมู่ ๑๓ ตำบลโคกแย้ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
๑๘๒๓๐
การศึกษา : ปริญญาตรีพยาบาลศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
: นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
สถานที่ทำงาน : โรงพยาบาลวิหารแดง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
ติดต่อ : โทรศัพท์ ๐๖ ๒๑๕๑ ๖๖๕๑
: E-mail: varisada23@hotmail.com